

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2010–2011)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2011

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5615–5616

Innhold

Del I			
Innledende del	11	Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet	33
1 Innledning og sammendrag	13	Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet	35
1.1 Hovedoppgave og mål for Kommunal- og regionaldepartementet	13	<i>Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk</i>	36
1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert	13	<i>Budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk</i>	57
1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.	13	Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping ..	57
1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk	13	Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	64
1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.	14	Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling	69
1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg	15	Kap. 3554 Kompetansesenter for distriktsutvikling	69
1.3 Oversikt over budsjettforslaget	16	<i>Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.</i>	70
1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet	16	<i>Budsjettforslag under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.</i>	81
1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene	18	Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner	83
1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper	19	Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd	89
1.3.4 Overførbare bevilgninger	20	Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner ..	89
1.4 Om budsjetteringssystemer på departementets område	21	Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd	91
2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren	22	Kap. 575 Ressurskrevende tjenester	97
2.1 Kommunesektorens inntekter i 2010 ..	22	Kap. 579 Valguttgifter	98
2.2 Kommunesektorens inntekter i 2011 ..	22	Kap. 5316 Kommunalbanken AS	99
2.3 Kommunesektorens frie inntekter ..	24	Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS	100
2.4 Innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene	25	<i>Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg</i>	101
2.5 Barnehager	26	<i>Budsjettforslaget under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg</i>	120
2.6 Opplæring	26	Kap. 580 Bostøtte	121
2.7 Samhandlingsreformen	27	Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak	124
Del II		Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	131
Budsjettforslag 2011	29	Kap. 585 Husleietvistutvalget	133
3 Oversikt over budsjettforslaget	31	Kap. 3585 Husleietvistutvalget	133
<i>Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.</i>	31	Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	134
<i>Budsjettforslaget på programkategori 13.10 Administrasjon m.m.</i>	33	Kap. 587 Statens bygningstekniske etat	136
		Kap. 3587 Statens bygningstekniske etat	137
		Kap. 2412 Husbanken	137
		Kap. 5312 Husbanken	142
		Kap. 5615 Husbanken	143

Del III

Omtale av særlige temaer 145

4 Omtale av særlige temaer 147

4.1 Fornying, organisasjons- og
strukturendringer i offentlig sektor 147

4.2 Anmodningsvedtak 147

4.3 Fylkesmannens oppgaver på
departementets område 147

4.4 Sektorovergripende miljøvern-
politikk 151

4.5 Kjønn- og likestillingsperspektivet 151

**Forslag til vedtak om bevilgning
for budsjettåret 2011,
kapitlene 500–587, 2412,
3500–3587, 5312, 5615–5616..... 154**

Vedlegg 1

Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget
på programkategori 13.50 Distrikts- og
regionalpolitikk 159

Vedlegg 2

Orientering om likestilling i virksomhetene .. 185

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Utgifter fordelt på kapitler	18	Tabell 3.11	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 3.1	50
Tabell 1.2	Inntekter fordelt på kapitler.....	19	Tabell 3.12	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 3.2	52
Tabell 1.3	Utgifter fordelt på postgrupper ..	19	Tabell 3.13	Prosentandeler av total bevilgning fordelt på fylkeskommuner og målgrupper på kap. 551, postene 60 og 61 i 2008 og 2009	56
Tabell 1.4	Inntekter fordelt på postgrupper	20	Tabell 3.14	Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2008–2010	59
Tabell 1.5	Overførbare bevilgninger	20	Tabell 3.15	Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 61 til fylkeskommunene i perioden 2008–2010	62
Tabell 2.1	Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2011, regnet fra inntektsnivå i 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010. Mrd. kr ..	23	Tabell 3.16	Mål for 2011 for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.	71
Tabell 2.2	Anslag på kommunesektorens inntekter i 2011. Mrd. kroner og endring i pst. fra 2010. Nominell vekst.....	24	Tabell 3.17	Kostnadsnøkkel for kommunene i 2011	84
Tabell 2.3	Kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter i 2010 og 2011. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser. .	25	Tabell 3.18	Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 2011	85
Tabell 3.1	Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m.	31	Tabell 3.19	Satser for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet 2011	86
Tabell 3.2	Mål for distrikts- og regionalpolitikken	39	Tabell 3.20	Satser for småkommune-tilskuddet 2011	86
Tabell 3.3	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.1	42	Tabell 3.21	Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2011	86
Tabell 3.4	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.1	42	Tabell 3.22	Foreløpig anslag for e-valg 2011	88
Tabell 3.5	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.2.....	44	Tabell 3.23	Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene 2011	90
Tabell 3.6	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.2.....	45	Tabell 3.24	Satser for Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner 2011	91
Tabell 3.7	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.3	45	Tabell 3.25	Tilskudd gjennom inntekts-systemet for 2010 og 2011. Nominelle priser (i 1000 kr, pst.)	92
Tabell 3.8	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 552, post 72 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.3	46	Tabell 3.26	Endringer på rammetilskuddet som følge av innlemminger og korreksjoner, i 1000 kroner (2011-kroner)	93
Tabell 3.9	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 2.1	48	Tabell 3.27	Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg	103
Tabell 3.10	Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 2.2.....	49	Tabell 3.28	Kommunalt disponerte boliger ..	110
			Tabell 3.29	Tall for bruk av ByggSøk	112
			Tabell 3.30	Sentral godkjenning av foretak ..	113
			Tabell 3.31	Hovedtall for vedtak om bostøtte for juni måned 2008–2010.....	122
			Tabell 3.32	Tak for årlige boutgifter etter antall personer i husstanden.....	123

Tabell 3.33	Forslag til nye boutgiftstak etter antall personer i husstanden, årlig beløp	124
Tabell 3.34	Tilskudd til etablering, tilpasning og prosjektering 2007–2009	127
Tabell 3.35	Tilskudd til etablering 2007–2009	127
Tabell 3.36	Tilskudd til utleieboliger 2007–2009	128
Tabell 3.37	Kompetansetilskudd 2009, antall prosjekter og beløp etter satsingsområder	130
Tabell 3.38	Kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet	139
Tabell 3.39	Kap. 2412, post 72 Rentestøtte ...	139
Tabell 3.40	Kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken	139
Tabell 3.41	Kap. 5312, post 90 Avdrag	142
Tabell 3.42	Kap. 5615, post 80 Renter	143
Tabell 4.1	Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2004–2009	149
Tabell 4.2	Fylkesmannens godkjenning av kommunale låneopptak 2004–2009	150
Tabell 4.3	Fylkesmannens godkjenning av kommunale garantivedtak 2004–2009	150
Tabell 4.4	Lovlighetskontroller 2004–2009	150

Vedlegg 1

Tabell 1.1	Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms	160
Tabell 1.2	Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift	161
Tabell 1.3	Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norgetilskuddet	161
Tabell 1.4	Næringspolitikk	162
Tabell 1.5	Infrastruktur	163
Tabell 1.6	Helse, oppvekst og omsorg	164
Tabell 1.7	Levekår, offentlige tjenester og miljøvern	164
Tabell 1.8	Rapportering på distriktsutviklingstilskudd for 2009	165
Tabell 1.9	Rapportering på distriktsrettede risikolån for 2009	166
Tabell 1.10	Rapportering på etablererstipend for 2009	166
Tabell 1.11	Rapportering på kommunale næringsfond for 2009	166
Tabell 1.12	Rapportering på NyVekst for 2009	167

Tabell 1.13	Rapportering på omstillingsmidlene for 2009	167
Tabell 1.14	Rapportering på regional omstilling for 2009	167
Tabell 1.15	Rapportering på transportstøtte for 2009	168
Tabell 1.16	Rapportering på ARENA for 2009	168
Tabell 1.17	Rapportering på ARKTEK for 2009	169
Tabell 1.18	Rapportering på Bedriftsnettverk for 2009	169
Tabell 1.19	Rapportering på BIT for 2009 ...	170
Tabell 1.20	Rapportering på BLEST for 2009	170
Tabell 1.21	Rapportering på Designprogrammet for 2009	171
Tabell 1.22	Rapportering på FORNY for 2009	171
Tabell 1.23	Rapportering på Forskningsløft i nord for 2009	171
Tabell 1.24	Rapportering på FoU-inkubatorprogrammet for 2009	172
Tabell 1.25	Rapportering på FUNK for 2009	172
Tabell 1.26	Rapportering på Grensetjansen Morokulien for 2009	173
Tabell 1.27	Rapportering på HøyVekst for 2009	173
Tabell 1.28	Rapportering på Industriinkubatorprogrammet for 2009	173
Tabell 1.29	Rapportering på Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer for 2009	174
Tabell 1.30	Rapportering på Inkubatorstipend for 2009	174
Tabell 1.31	Rapportering på Interreg for 2009	175
Tabell 1.32	Rapportering på Kompetanseprogrammet for 2009	175
Tabell 1.33	Rapportering på Kultur og opplevelser for 2009	176
Tabell 1.34	Rapportering på Kultur- og næringsprosjekt for 2009	176
Tabell 1.35	Rapportering på Kulturbasert steds- og næringsutvikling for 2009	176
Tabell 1.36	Rapportering på Kvinner i næringslivet for 2009 (særskilte tiltak)	177
Tabell 1.37	Andel kvinner i hovedprogrammene i pst.	177
Tabell 1.38	Rapportering på Kvinnovasjon for 2009.....	178
Tabell 1.39	Rapportering på MERKUR for 2009	178
Tabell 1.40	Rapportering på NCE for 2009 ...	179
Tabell 1.41	Rapportering på Næringshageprogrammet for 2009	179

Tabell 1.42	Rapportering på omdømmearbeid for 2009	180
Tabell 1.43	Rapportering på Regionalt senter for likestilling og mangfold for 2009	180
Tabell 1.44	Rapportering på regionalisering og nettverk for 2009.....	181
Tabell 1.45	Rapportering på Småsamfunns-satsing for 2009	181
Tabell 1.46	Rapportering på Storbyprosjektet for 2009	181
Tabell 1.47	Rapportering på Unge i fokus for 2009	182
Tabell 1.48	Rapportering på Ungt Entreprenørskap for 2009	182
Tabell 1.49	Rapportering på Verdiskapings-programmet for naturarven for 2009	182

Tabell 1.50	Rapportering på VRI for 2009	183
Tabell 1.51	Bruk av midler etter mål, kapittel/post, sentralitet, aktører, samt andel innenfor DPV).....	184

Vedlegg 2

Tabell 2.1	Ansatte i departementet fordelt på kjønn i 2009.....	185
Tabell 2.2	Ansatte i Husbanken fordelt på kjønn i 2009.....	187
Tabell 2.3	Ansatte i Statens bygningstekniske etat fordelt på kjønn i 2009	189
Tabell 2.4	Ansatte i Husleietvistutvalget fordelt på kjønn i 2009	190
Tabell 2.5	Ansatte i Distriktssenteret fordelt på kjønn i 2009	191

Figuroversikt

Figur 1.1	Samlede utgifter inklusive lånetransaksjoner	16	Figur 3.3	Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 552, post 72 fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 2.1 og 2.2 i 2009	47
Figur 1.2	Utgifter fordelt på de ulike programkategoriene, utenom programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.	17	Figur 3.4	Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 3.1 og 3.2 i 2009	50
Figur 3.1	Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2003–2011 i mill. kroner. Kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) og andre departementers andel av Fritt framforsøket inngår ikke i oversikten.	36	Figur 3.5	Prosentvis fordeling av fylkenes midler på kap. 551, post 60 etter forvalter i 2005–2010	60
Figur 3.2	Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 1.1, 1.2 og 1.3 i 2009	41	Figur 3.6	Prosentvis fordeling av fylkenes midler på kap. 551, post 61 etter forvalter i 2007–2010	63
			Figur 3.7	Prosentvis fordeling av midler på kap. 552, post 72 etter forvalter 2008–2010	67
			Figur 3.8	Utvikling av anslag for prosjektets tototalkostnad fra høst 2009 til høst 2010	88
			Figur 3.9	Prosjekter med kompetanse-tilskudd 2005–2009	131

Oversikt over bokser

Boks 2.1	Sammensetning av kommunesektorens inntekter i 2011	24	Boks 3.5	Energieffektivisering av bygg – rapport fra arbeidsgruppen	116
Boks 3.1	Økt saksmengde i Husleietvistutvalget	105	Boks 3.6	Budsjetteringssystemet for poster med tilsagnsfullmakt	121
Boks 3.2	Oppfølging av innstilling om endringer i husleieloven, jf. Innst. O. nr. 27 (2008–2009)	105	Boks 3.7	Vurdering av fribeløpet for boligeiere	123
Boks 3.3	Utvalg for boligpolitikk	107	Boks 3.8	Grunnlån – oppfølging av Riksrevisjonens merknader i Dok. 1 (2009–2010)	141
Boks 3.4	Melding til Stortinget om bygningspolitikk	115			

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2010–2011)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2011

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5615–5616

*Tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet av 17. september 2010,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Innledning del

1 Innledning og sammendrag

1.1 Hovedoppgave og mål for Kommunal- og regionaldepartementet

Kommunal- og regionaldepartementet har hjerte for hele landet. Departementet har ansvar for områder som påvirker folks hverdag i betydelig grad. Departementet har et overordnet ansvar for kommunal sektor og for å sikre at lokaldemokratiet fungerer. Departementet har videre et overordnet ansvar for å støtte opp om og tilrettelegge for attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn i hele Norge, slik at alle skal ha valgfrihet til å bo der de ønsker uansett om det er i by eller bygd.

Kommunal- og regionaldepartementet har også et overordnet ansvar for at alle skal kunne bo godt og trygt. Departementet forvalter viktige virkemidler i fattigdomsbekjempelsen knyttet til framskaffelse av boliger til vanskeligstilte, herunder bostedsløse. Departementet stimulerer også til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser.

1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert

1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Området omfatter utgiftene til drift av departementet, samt felles forskning og utredning på departementets områder. Det blir foreslått en bevilgning på 173,6 mill. kroner i 2011. Det er en videreføring av nivået i 2010.

1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Regjeringen ønsker å gi folk reell frihet til å velge hvor de vil bo, sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde et spredt bosettingsmønster som sikrer verdiskaping i hele landet og tar vare på viktige kulturelle og historiske verdier som er sentrale for egenarten i landet. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og*

regionalpolitikken presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken for de kommende årene. Regjeringen vil styrke lokal og regional vekstkraft i områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet. Regjeringen vil fremme en balansert utvikling mellom by og land som møter levekårsutfordringer i alle deler av landet. Regjeringen vil legge til rette for å styrke og utnytte verdiskapings- og kompetansemiljøene i hele landet for å fremme innvasjon og verdiskaping i byene og distriktene. Nettopp samspeillet mellom by og land er viktig for norsk næringsutvikling.

Regjeringen legger vekt på å føre en distrikts- og regionalpolitikk som bidrar til utvikling av:

- arbeidsplasser der folk bor, samtidig som verdiskapingspotensialet knyttet til nærings- og kompetansemiljøer i alle deler av landet blir utløst
- gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud i alle deler av landet
- bygder og tettsteder som er attraktive for bosetting

Innsats på flere sektorområder er viktig for å nå målene i distrikts- og regionalpolitikken, herunder kommuneøkonomien, samferdselsområdet, høyere utdanning, forskning, helse, justis og landbruk. Eksempler på tiltak er den differensierte arbeidsgiveravgiften, virkemidler i tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark, distriktstilskudd i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner, ulike typer næringsstøtte og ulike tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud i hele landet.

For 2011 foreslår regjeringen at bevilgningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk blir satt til 2 778,1 mill. kroner. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift foreslås satt til 2 081,8 mill. kroner. Siden 2005 har regjeringen økt bevilgningen til distrikts- og regionalpolitikken med 743 mill. kroner. Dette utgjør en vekst på 55,5 pst.

Hoveddelen av innsatsen under programkategori 13.50 vil i 2011 være tiltak som skal bidra til å

styrke verdiskaping og samfunnsutvikling. Departementet bidrar gjennom å styrke næringsmiljøer, videreutvikle etablerte bedrifter og legge til rette for økt entreprenørskap. Innsatsen for å styrke attraktiviteten for bosetting og for lokalisering av bedrifter i små byer og tettsteder videreføres. Departementet vil fortsatt prioritere kvinner, unge og innvandrere som målgrupper i distrikts- og regionalpolitikken.

Rammen til fylkeskommunene for regional utvikling foreslås satt til 1 552,4 mill. kroner. Departementet vil styrke kommunene som næringsutvikler. Departementet foreslår derfor å øke tildelingen til kommunale næringsfond i 2011.

Departementet legger opp til etablering av nytt næringshageprogram fra 1. juli 2011, og en dobling av bevilgningen til tjenesten bedriftsnettverk.

Departementet legger vekt på å tilrettelegge for økt entreprenørskap for å fornye næringslivet og øke tilgangen på arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet. Mentortjenesten for unge under programmet Ung gründer, en tjeneste for unge etablerere, utvides i 2011. Unge entreprenører mangler ofte kompetanse, gode nettverk og tilgjengelig kapital. Mentortjenesten skal møte disse behovene. I tillegg ønsker departementet å styrke Ungt Entreprenørskap for at flere unge skal få muligheten til å drive egen bedrift mens de er under utdanning.

I 2010 ble Bolyst-satsingen satt i gang for å stimulere til bolyst i distriktsområder. Gjennom ordningen skal departementet støtte lokale og regionale utviklingsprosjekter som fremmer bolyst i hele landet. Departementet foreslår å øke rammen til satsingen i 2011.

1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Kommunesektoren har et bredt ansvar for sentrale velferdstjenester bl.a. innen oppvekst, utdanning, pleie og omsorg. Innenfor rammen av nasjonalt regelverk har kommuner og fylkeskommuner mulighet til å foreta tilpasninger og prioriteringer i tjenestetilbudet i tråd med lokale behov. Kommuner og fylkeskommuner er også viktige demokratiske arenaer og har i tillegg viktige roller som myndighetsutøvere og samfunnsutviklere.

Kommunesektoren forvalter en betydelig del av samfunnets ressurser. De samlede inntektene utgjør om lag 18 pst. av BNP for fastlands-Norge. Om lag hver femte sysselsatt er ansatt i kommunal sektor. Det er derfor viktig at kommunesekto-

ren forvalter ressursene på best mulig måte, slik at innbyggerne kan tilbys tjenester av høy kvalitet.

Kommunesektoren har fått et betydelig økonomisk løft under denne regjeringen. Fra 2005 til 2010 har realveksten i de samlede inntektene vært om lag 41 mrd. kroner, tilsvarende 15 pst. Om lag halvparten av inntektsveksten har kommet som frie inntekter. Antall avtalte årsverk i kommunesektoren har økt med om lag 40 000 i perioden 2005–2009, tilsvarende 12 pst.

Regjeringen legger opp til fortsatt vekst i kommunesektorens inntekter i 2011. Det vil legge til rette for videreføring av det høye aktivitetsnivået i kommunesektoren. Regjeringen legger opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2011 på 5,7 mrd. kroner, tilsvarende 1,7 pst. Av veksten er 2,75 mrd. kroner frie inntekter. Det tilsvarer en realvekst i frie inntekter på 1,0 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010.

Regjeringen følger opp forslaget til nytt inntektssystem for kommunene som ble fremmet i kommuneproposisjonen 2011. Det nye inntektssystemet vil bety et mer rettferdig system for fordeling av inntektene mellom kommunene.

Øremerkede tilskudd til barnehager på om lag 28 mrd. kroner innlemmes i kommunenes frie inntekter fra 2011. I tillegg innlemmes tilskudd til kvalifiseringsprogrammet og tilskudd til krisesentre i de frie inntektene i 2011. Økt andel frie inntekter gir større rom for lokale prioriteringer for kommunene. De frie inntektene og momskompensasjon til kommunene anslås å utgjøre om lag 80 pst. av samlede inntekter i 2011. Andelen øremerkede tilskudd reduseres fra om lag 12 pst. i 2010 til knapt 5 pst. i 2011.

Kommunesektorens samlede inntekter anslås til om lag 348 mrd. kroner i 2011. Av dette utgjør frie inntekter om lag 265 mrd. kroner. Frie inntekter består av kommunesektorens egne skatteinntekter på om lag 138 mrd. kroner og rammetilskudd på om lag 127 mrd. kroner. Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner bevilges over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, kapittel 571 og 572. Øremerkede tilskudd til særskilte formål bevilges over fagdepartementenes budsjetter. For en nærmere omtale av de enkelte øremerkede bevilgningene vises det til de aktuelle budsjettproposisjonene. I tillegg har kommunene gebyrinntekter (egenbetaling) fra tjenester som kommunene leverer til innbyggerne, bl.a. barnehager, pleie- og omsorgstjenester og tekniske tjenester. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren er nærmere omtalt i kapittel 2.

1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Regjeringen vil at alle skal bo godt og trygt. Regjeringen ønsker å legge til rette for et velfungerende boligmarked. Byggeprosessen skal være mest mulig miljøvennlig, effektiv og brukervennlig og samtidig bidra til god kvalitet og færre byggfeil. Regjeringen er opptatt av at de bygde omgivelsene planlegges og utformes universelt. Hensikten er at alle kan bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler.

De som ikke på egenhånd kan skaffe seg eller beholde egen bolig, skal få nødvendig bistand av kommunene. Boligsosialt arbeid, herunder innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet, er høyt prioritert. Husbankens strategiske arbeid mot kommuner med store boligsosiale utfordringer skal videreføres.

For 2011 foreslår regjeringen at bevilgningen under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg blir satt til 22 465,7 mill. kroner. Fratrullet utbetaling av lån fra Husbanken utgjør dette en bevilgning på 8 348,1 mill. kroner. Siden 2005 har bevilgningen til programkategorien utenom låneutbetalinger økt med 2 198,95 mill. kroner, en vekst på om lag 35,8 pst.

Startlån er et godt virkemiddel for å bidra til at unge og vanskeligstilte kan etablere seg på boligmarkedet. Etterspørselen etter startlån i kommunene har vært høyere i 2009 og 2010 enn tidligere år. Regjeringen foreslår en låneramme i Husbanken på 15 mrd. kroner i 2011, og at startlån fortsatt har høyest prioritet innenfor lånerammen.

Kommunene må disponere et tilstrekkelig antall godt egnede utleieboliger for å kunne hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Regjeringen har de siste årene økt tilskudd til utleieboliger. I 2011 foreslår regjeringen tiltak for raskere bosetting av flyktninger og særlig enslige mindreårige. Det foreslås blant annet å øke tilsagnsrammen for tilskudd til utleieboliger med 69,6 mill. kroner i 2011.

Det vil gi rom for å gi tilsagn om tilskudd til om lag 160 boliger.

Som en del av regjeringens fattigdomssatsing ble bostøtten vesentlig styrket fra 1. juli 2009. Per juni 2010 har antall nye mottakere økt med 15 pst. og gjennomsnittlig ytelse med 8 pst. Den høye prisstigningen i boligmarkedene representerer en stor utfordring for personer med lav inntekt. Spesielt gjelder det for barnefamilier og for mottakere i Oslo. Regjeringen foreslår derfor å øke maksimalgrensene for disse mottakergruppene i 2011. Det foreslås en bevilgning på 3,8 mrd. kroner.

Det er viktig å forebygge utviklingen av problemområder med negative levekår og manglende vedlikehold av boliger og uteområder. Regjeringen har i perioden 2007–2010 bidratt med 43 mill. kroner årlig til satsing i Groruddalen. Dette er et samarbeid med Oslo kommune. Det foreslås at tiltaket videreføres. Det foreslås videre at bevilgningen økes med 3 mill. kroner til levekårsutsatte områder i Bergen.

Ny bygningsdel i plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter trådte i kraft 1. juli 2010. For å oppnå de ønskede effekter av regelverket, vil informasjon og kompetansebyggende tiltak i kommuner og byggenæring fortsette.

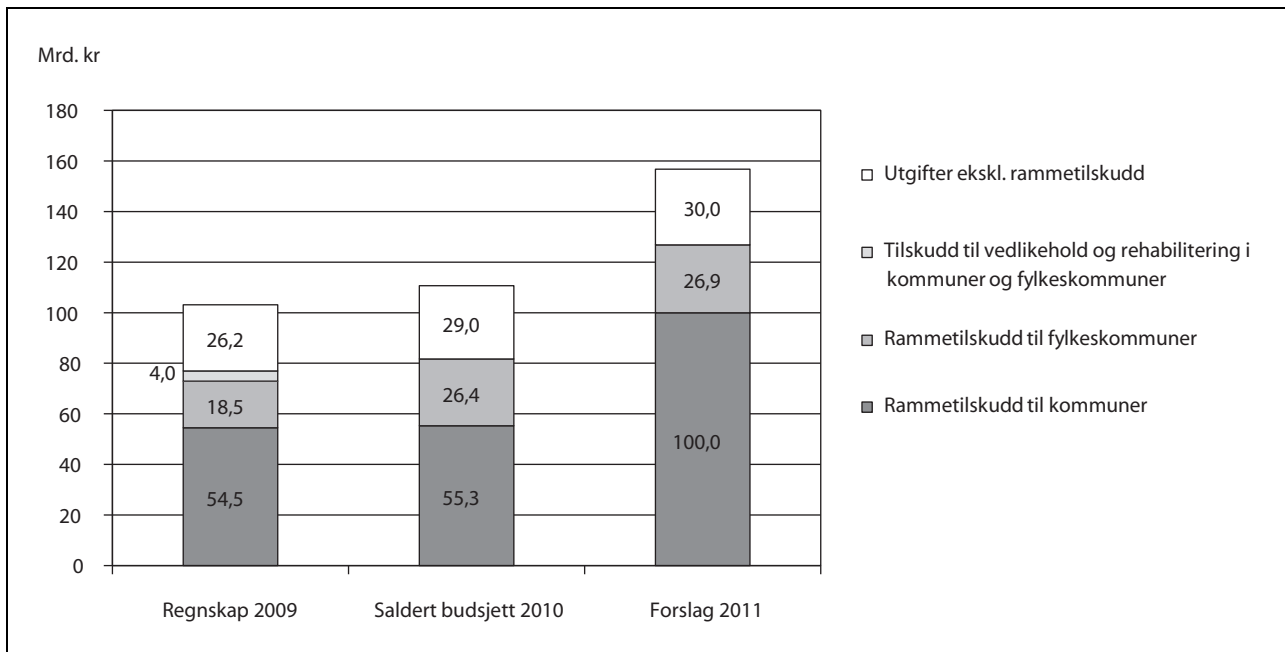
Det er behov for ny kunnskap om boligspørsmål i et helhetlig velferdsperspektiv, og departementet foreslår derfor at boligforskning integreres i Forskningsrådets forskningsprogram «Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)» fra 2011. Det foreslås i tillegg at det opprettes en egen forskningspost som Husbanken skal forvalte.

Regjeringen har satt ned et offentlig utvalg som skal gi tilrådninger om hvordan sentrale oppgaver i den sosiale boligpolitikken skal løses framover. Regjeringen har også igangsatt arbeid med en melding til Stortinget om bygningspolitikken.

Regjeringen vil også i 2011 følge opp *Bygg for fremtida – Miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009–2012*. Det vil bl.a. bli utarbeidet en plan for økt innsats for energieffektivisering i nye og eksisterende bygg fram mot 2020.

1.3 Oversikt over budsjettforslaget

1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet

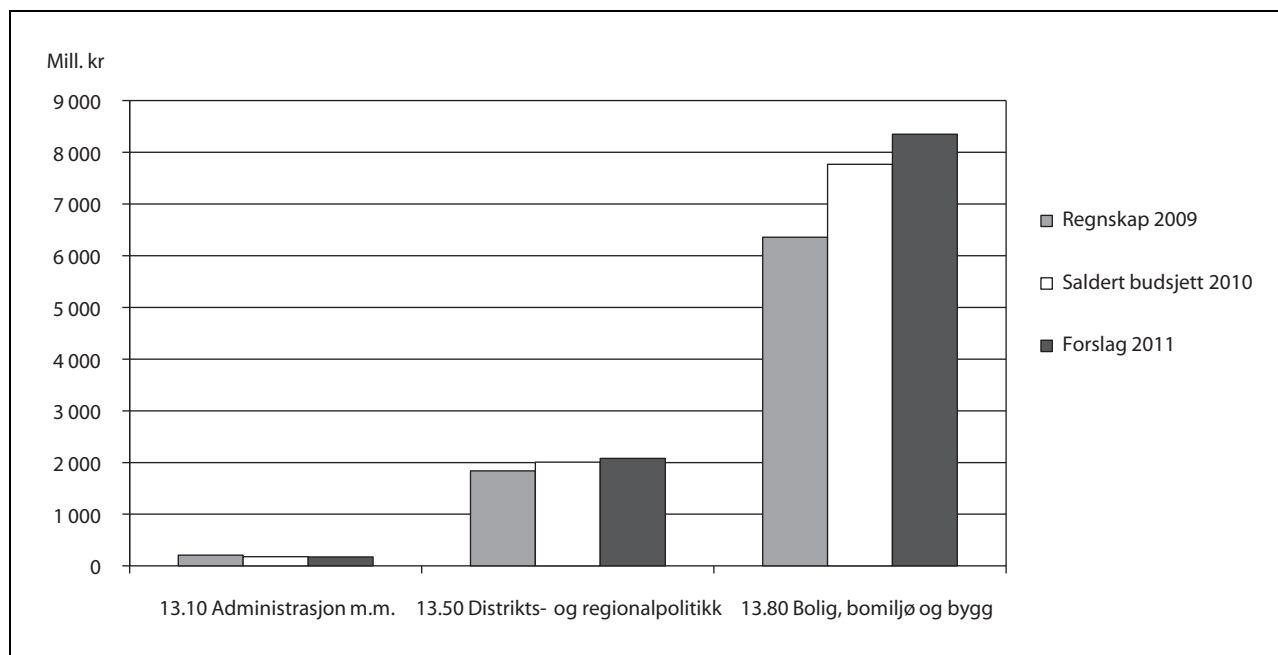

Figur 1.1 Samlede utgifter inklusive lånetransaksjoner

Figur 1.1 viser de samlede utgiftene inklusive lånetransaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet i budsjettforslaget for 2011 sammenlignet med saldert budsjett 2010 og regnskap 2009. De økte bevilgninger ifm. tiltakspakken, St.prp. nr. 37 (2008–2009) inngår i regnskapstallene for 2009, og har påvirkning på bevilgningstallet for 2010. Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner øker samlet med om lag 45,1 mrd. kroner fra om lag 81,7 mrd. kroner i saldert budsjett 2010 til om lag 126,8 mrd. kroner i forslaget for 2011. Av økningen er om lag 28 mrd. kroner knyttet til innlemming av de øremerkede tilskuddene til barnehager i kommunenes frie inntekter.

Størrelsen på rammetilskuddet for øvrig må ses i sammenheng med det samlede økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2011 som er nærmere omtalt i kapittel 2.

Utgiftene ekskl. rammetilskuddet øker med rundt 1 mrd. kroner. Av denne økningen er om lag 151 mill. kroner knyttet til økte utgifter under toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester. Utgiftene på det distrikts- og regionalpolitiske området øker med rundt 100 mill. kroner. 690,6 mill. kroner av økningen er knyttet til programkategori Bolig, bomiljø og bygg, herav er 109,5 mill. kroner knyttet til lånetransaksjoner.

Figur 1.2 Utgifter fordelt på de ulike programkategoriene, utenom programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Figur 1.2 viser utgiftene under programkategoriene 13.10 Administrasjon, 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk og 13.80 Bolig, bomiljø og bygg. Kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift og lånetransaksjoner er holdt utenfor. Nedgangen under programkategori 13.10 Administrasjon m.m. skyldes at valgbevilgningen er flyttet til programkategori 13.70. Utgiftene på det distrikts- og regionalpolitiske området foreslås økt med 77,1 mill. kroner utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift. Kompensasjonen for differensiert arbeidsgiveravgift øker med om lag 22 mill. kroner. Tilskudd til fylkeskommunene for regional utvikling økes med rundt 63,6 mill. kroner. De nasjonale utviklingsmidlene økes med om

lag 63 mill. kroner. Bevilgningen til bolig, bomiljø og bygg utenom lånetransaksjoner øker med 581,1 mill. kroner. Bevilgningen til bostøtten øker med 238 mill. kroner. Rentekompensasjonsordningene knyttet til skole- og svømmeanlegg og kirkebygg øker med til sammen 165,6 mill. kroner. Ser en bort fra effekten av renteendringer er 30,4 mill. kroner knyttet til en ny investeringsramme på 2 mrd. kroner for skole- og svømmeanlegg, mens en økning av investeringsrammen knyttet til kirkebygg på 400 mill. kroner ikke har budsjetteffekt i 2011. Investeringstilskuddet til sykehjemsplasser og omsorgsboliger økes netto med 166,1 mill. kroner. Dette gir rom for 2000 nye enheter i 2011.

1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene

Tabell 1.1 Utgifter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
Administrasjon m.m.					
500	Kommunal- og regionaldepartementet	161 722	164 300	173 580	5,6
	<i>Sum kategori 13.10</i>	<i>161 722</i>	<i>164 300</i>	<i>173 580</i>	<i>5,6</i>
Distrikts- og regionalpolitikk					
551	Regional utvikling og nyskaping	2 096 509	2 213 200	2 248 650	1,6
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	428 526	439 900	502 750	14,3
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	20 276	26 000	26 700	2,7
	<i>Sum kategori 13.50</i>	<i>2 545 311</i>	<i>2 679 100</i>	<i>2 778 100</i>	<i>3,7</i>
Rammeoverføringer til kommune- sektoren mv.					
571	Rammetilskudd til kommuner	54 464 405	55 317 173	99 979 401	80,7
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	18 455 791	26 360 667	26 855 316	1,9
575	Ressurskrevende tjenester	3 998 067	4 350 000	4 500 988	3,5
576	Vedlikehold og rehabilitering	4 000 000			
579	Valguttgifter	45 454	12 400	46 700	277
2427	Kommunalbanken AS	530 948			
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>81 494 665</i>	<i>86 040 240</i>	<i>131 382 405</i>	<i>52,7</i>
Bolig, bomiljø og bygg					
580	Bostøtte	2 701 592	3 592 200	3 830 000	6,6
581	Bolig- og bomiljøtiltak	1 024 925	1 054 900	977 000	-7,4
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	628 353	554 400	720 000	29,9
585	Husleietvistutvalget	7 883	15 100	19 500	29,1
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	1 590 148	2 112 350	2 341 100	10,8
587	Statens bygningstekniske etat	58 042	71 100	73 300	3,1
2412	Husbanken	12 930 410	14 375 050	14 504 800	0,9
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>18 941 353</i>	<i>21 775 100</i>	<i>22 465 700</i>	<i>3,2</i>
Sum utgifter		103 143 051	110 658 740	156 799 785	41,7

Valguttgifter er flyttet fra programkategori 13.10 kap. 502 til programkategori 13.70 kap. 579.

Tabell 1.2 Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
Administrasjon m.m.					
3500	Kommunal- og regionaldepartementet	2 715			
	<i>Sum kategori 13.10</i>	<i>2 715</i>			
Rammeoverføringer til kommune- sektoren mv.					
3571	Tilbakeføring av forskudd	179 880			
3579	Valguttgifter	21			
5316	Kommunalbanken AS	3 184	500		-100,0
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS	43 750	267 200	164 700	-38,4
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>226 835</i>	<i>267 700</i>	<i>164 700</i>	<i>-38,5</i>
Bolig, bomiljø og bygg					
3585	Husleietvistutvalget	849	630	700	11,1
3587	Statens bygningstekniske etat	22 012	28 700	29 600	3,1
5312	Husbanken	8 737 726	8 983 800	9 241 200	2,9
5615	Husbanken	4 531 378	3 856 700	4 163 400	8,0
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>13 291 965</i>	<i>12 869 830</i>	<i>13 434 900</i>	<i>4,4</i>
	Sum inntekter	13 521 515	13 137 530	13 599 600	3,5

Valguttgifter er flyttet fra programkategori 13.10 kap. 3502 til programkategori 13.70 kap. 3579.

1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper

Tabell 1.3 Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
01-29	Driftsutgifter	616 787	609 750	685 680	12,5
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	16 540	16 400	17 000	3,7
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	11 500	11 500	15 000	30,4
60-69	Overføringer til kommunesektoren	85 030 640	90 870 990	136 671 455	50,4
70-89	Andre overføringer	4 208 611	5 142 000	5 293 050	2,9
90-99	Utlån, avdrag m.v.	13 258 973	14 008 100	14 117 600	0,8
	Sum under departementet	103 143 051	110 658 740	156 799 785	41,7

Tabell 1.4 Inntekter fordelt på postgrupper

		(i 1 000 kr)			
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
01-29	Salg av varer og tjenester	78 937	48 730	46 300	-5,0
50-89	Skatter, avgifter og andre overføringer	4 578 312	4 124 400	4 328 100	4,9
90-99	Tilbakebetalinger, avdrag mv.	8 864 266	8 964 400	9 225 200	2,9
	Sum under departementet	13 521 515	13 137 530	13 599 600	3,5

1.3.4 Overførbare bevilgninger

Under Kommunal- og regionaldepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49.

Tabell 1.5 Overførbare bevilgninger

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2010	Forslag 2011
500	21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag	2 465	9 000
551	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	693	696 300
551	71	Nordområdetiltak	50 000	
552	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv.	7 257	13 000
552	62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling		30 000
552	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling	42 764	459 750
571	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet	3 399	8 500
581	72	Program for reduserte byggekostnader	600	
581	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling	26 034	46 000
581	76	Tilskudd til utleieboliger		428 800
581	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet		20 800
581	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	23 167	72 100
582	60	Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg		673 000
582	61	Rentekompensasjon – kirkebygg		47 000
586	64	Investeringsstilskudd	295 742	1 067 400

1.4 Om budsjetteringssystemer på departementets område

Jf. forslag til romertallsvedtak IV foreslås det at Stortinget samtykker i at departementet kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger på flere poster. Dette gjelder følgende poster:

- kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift
- kap. 581, post 76 Tilskudd til utleieboliger
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd
- kap. 586, post 64 Investeringstilskudd

Tilsagnsfullmakter er fullmakter til å inngå forpliktelser som vil komme til utbetaling senere budsjettår og benyttes der det er grunn til å anta at det går lengre tid mellom tilsagnsutstedelse og faktisk utbetaling. Hvor mye som gis som tilsagnsfullmakt avhenger av forventet utbetalingstakt for ordningen (også kalt utbetalingsprofil). Det er aktivitetsnivået, dvs. faktiske nye tilsagn som kan gis i budsjettåret, som er styrende for størrelsen på fullmakten. Endringer i utbetalingsprofilen vil føre til endring av bevilgningsbehovet for det enkelte år, selv om aktivitetsnivået er uendret.

2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren

En sterk og sunn kommuneøkonomi er en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Regjeringen legger opp til fortsatt vekst i kommunesektorens inntekter i 2011. Det vil legges til rette for videreføring av det høye aktivitetsnivået i kommunesektoren.

Regjeringen følger opp forslaget til nytt inntektssystem for kommunene som ble fremmet i kommuneproposisjonen 2011. Det nye inntektssystemet vil bety et mer rettferdig system for fordeling av inntektene mellom kommunene.

Øremerkede tilskudd til barnehager innlemmes i kommunenes frie inntekter i 2011. Andelen frie inntekter av de samlede inntektene øker dermed til om lag 80 pst. (momskompensasjon er medregnet i frie inntekter). Andelen øremerkede tilskudd reduseres til knapt 5 pst. Dette er den laveste andelen øremerkede tilskudd siden inntektssystemet ble etablert i 1986. Økt andel frie inntekter gir større rom for lokale prioriteringer for kommunene.

2.1 Kommunesektorens inntekter i 2010

I revidert nasjonalbudsjett 2010 ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter anslått til 7 mrd. kroner. Av veksten i samlede inntekter var 3,5 mrd. kroner frie inntekter.

Ny informasjon om skatteinngangen trekker i retning av at kommunesektorens skatteinntekter i 2010 vil kunne bli om lag 0,8 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2010.

Pris- og kostnadsveksten i kommunesektoren i 2010 (deflator) anslås nå til 3¼ pst. Det er en oppjustering fra 3,1 pst. i revidert nasjonalbudsjett 2010. Oppjusteringen er knyttet til at årslønnsveksten i kommunesektoren anslås høyere enn tidligere lagt til grunn.

Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2010 anslås etter dette til 7,1 mrd. kroner, tilsvarende 2,3 pst. For de frie inntektene anslås det en realvekst på 3,9 mrd. kroner, tilsvarende 1,8 pst.

2.2 Kommunesektorens inntekter i 2011

I kommuneproposisjonen 2011 la regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 4 og 5 mrd. kroner. Det ble varslet at mellom 2½ og 3 mrd. kroner av veksten ville komme som frie inntekter.

Regjeringen legger i denne proposisjonen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2011 på 5,7 mrd. kroner, tilsvarende 1,7 pst.¹ Av veksten er 2,75 mrd. kroner frie inntekter. Det tilsvarer en realvekst i frie inntekter på 1,0 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå for 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010.

Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 2 550 mill. kroner til kommunene og 200 mill. kroner til fylkeskommunene. Dette er i tråd med signalene i kommuneproposisjonen.

Veksten i frie inntekter må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen. Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) utarbeider anslag for merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen, forutsatt at dekningsgrad, standard og produktivitet i tjenesteproduksjonen holdes uendret. Beregninger utført av TBU i mars indikerte at kommunesektoren kunne få merutgifter i 2011 på om lag 2,4 mrd. kroner knyttet til den demografiske utviklingen. I juni la Statistisk sentralbyrå fram nye befolkningsframskrivninger som viser en noe høyere befolkningsvekst framover. De nye framskrivningene innebærer isolert sett en oppjustering av merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen med 200 mill. kroner, til om lag 2,6 mrd. kroner. Dette er utgifter som må dekkes av kommunesektorens samlede inntekter. Departementet anslår den delen av kommunesektorens merutgifter knyttet til befolk-

¹ Kommunesektoren er kompensert for anslått pris- og lønnsvekst på 2,8 pst. innenfor de foreslåtte inntektsrammene for 2011. Realveksten i inntekter kommer i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst.

ningsutviklingen som må dekkes av frie inntekter til om lag 2,1 mrd. kroner.

I tabell 2.1 er realveksten i kommunesektorens inntekter i 2011 dekomponert. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010.

Tabell 2.1 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2011, regnet fra inntektsnivå i 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010. Mrd. kr

Frie inntekter	2,75
Tiltak finansiert over rammetilskuddet ¹	1,5
Øremerkede tilskudd	1,2
Gebyrinntekter	0,2
Samlede inntekter	5,7

¹ Innenfor tiltak finansiert over rammetilskuddet utgjør barnehager om lag 1,2 mrd. kroner. Det knytter seg til helårsvirkning i 2011 av nye plasser i 2010, samt til nominell videreføring av foreldrebetaling og opptrapping av likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager. Se nærmere omtale i pkt. 2.4 og 2.5.

Som varslet i kommuneproposisjonen innlemmes øremerkede tilskudd til barnehager i kommunenes frie inntekter. Det vises til nærmere omtale under programkategori 13.70.

I 2009 ble rentekompensasjonsordningen til investeringer og rehabilitering av skole- og svømmeanlegg utvidet. I 2009 og 2010 kan det gis tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 5 mrd. kroner. Regjeringen foreslår at det i 2011 kan gis tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 2 mrd. kroner.

Det foreslås også en utvidelse av rentekompensasjonsordningen for kirkebygg, slik at det i 2011 kan gis tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 400 mill. kroner.

I tråd med St.meld. nr. 16 (2008–2009) *Nasjonal transportplan 2010–2019*, er det innført en rentekompensasjonsordning for transporttiltak i fylkene. Det foreslås en investeringsramme på 2 mrd. kroner i 2011. Ordningen finansieres over Samferdselsdepartementets budsjett og er nærmere beskrevet under kap. 1320 Statens vegvesen i Prop. 1 S (2010–2011) *Samferdselsdepartementet*.

I 2008 ble det etablert et statlig investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser. For perioden 2008–2015 er målsettingen å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger. I 2008–2010 er det bevilget midler til å kunne gi tilsagn om til sammen 6000 enheter. Regjeringen foreslår at det kan gis tilsagn om ytterligere 2000 enheter i 2011.

Regjeringen foreslår en styrking av midler til samhandlingsreformen på 200 mill. kroner i 2011, jf. pkt. 2.7. Midlene bevilges over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Det kommunale barnevernet styrkes med en ny øremerket bevilgning på 240 mill. kroner på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets budsjett. Midlene foreslås fordelt av fylkesmannen etter søknad fra kommunene. Hoveddelen av bevilgningen skal gå til nye stillinger, men kommuner som har tilstrekkelig antall stillinger kan søke om midler til enkelte andre tiltak som styrker barnevernet.

Boks 2.1 Sammensetning av kommunesektorens inntekter i 2011

Kommunesektorens samlede inntekter anslås til om lag 348 mrd. kroner i 2011. Tabellen viser sammensetningen av kommunesektorens inntekter i 2011 slik de nå anslås.

Tabell 2.2 Anslag på kommunesektorens inntekter i 2011. Mrd. kroner og endring i pst. fra 2010. Nominell vekst.

	Mrd. kroner	Endr. i pst. fra 2010 ¹
Frie inntekter	265,1	3,6
<i>Skatteinntekter</i>	<i>138,3</i>	<i>-4,8</i>
<i>Rammetilskudd</i>	<i>126,8</i>	<i>14,5</i>
Øremerkede tilskudd ²	15,8	19,9
Gebyrer	45,8	3,3
Momskompensasjon	14,5	2,1
Andre inntekter	7,1	2,8
Totalt	348,4	4,4

¹ Ved beregning av endring er det tatt utgangspunkt i anslag på regnskap for 2010, korrigert for oppgaveendringer.

² Ekskl. tilskudd til kommunenes arbeid med flyktninger, personer med opphold på humanitært grunnlag og asylsøkere.

Kilde: Finansdepartementet

Kommunesektorens skatteinntekter og rammetilskudd er sektorens frie inntekter. Disse inntektene kan disponeres fritt innenfor rammen av lover og regelverk. Skatteinntekter er kommunesektorens andel av skatt på alminnelig inntekt fra personlige skattytere, samt eiendomsskatt i de kommuner som har innført det. Rammetilskudd bevilges på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, jf. kap. 571 og 572. Øremerkede tilskudd må benyttes i tråd med formål og tiltak som er angitt for bevilgningen. Gebyrinntekter er kommunale avgifter og egenbetaling for tjenester som leveres av kommunen, eksem-

pelvis tekniske tjenester, pleie- og omsorgstjenester og barnehager. Momskompensasjon er refusjon til kommunesektoren for anskaffelser som er avgiftspliktige.

Som følge av innlemming av øremerkede tilskudd til barnehager i de frie inntektene, øker andelen frie inntekter av de samlede inntektene fra 68 pst. i 2010 til 76 pst. i 2011. Medregnet momskompensasjon, som kan betraktes som frie inntekter, kan andelen frie inntekter anslås til 80 pst. i 2011. Andelen øremerkede tilskudd reduseres fra 12 pst. i 2010 til knapt 5 pst. i 2011.

2.3 Kommunesektorens frie inntekter

Regjeringen legger opp til realvekst i frie inntekter på 2,75 mrd. kroner. Det tilsvarer en realvekst på 1,0 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå for 2010 i revidert nasjonalbudsjett 2010.

Tabell 2.3 viser anslag på kommunesektorens frie inntekter i 2010 og 2011. Inntektene i 2010 i tabell 2.3 er anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansiering mellom forvaltningsnivåene. Det betyr at oppjusteringen av skatteanslaget i 2010 på

800 mill. kroner er medregnet. Oppjusteringen fordeler seg med 650 mill. kroner på kommunene og 150 mill. kroner på fylkeskommunene.

Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer mv. er å gjøre inntektsnivået i 2010 sammenliknbart med inntektsnivået i 2011. Det er redegjort nærmere for disse korreksjonene i programkategori 13.70 under kap. 571 og 572.

Rammetilskudd for 2011 er basert på bevilgningsforslaget på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner og kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner.

I kommuneproposisjonen 2011 ble det varslet at skatteinntektenes andel av kommunenes samlede inntekter skal reduseres fra om lag 45 pst. til 40 pst. Dette er lagt til grunn i forslaget til skattørere for kommunene. Skatteandelen for fylkeskommunene er uendret på om lag 38 pst.

Forslag til skattørere er fremmet i Prop. 1 S (2010–2011) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. Det foreslås at den kommunale skattøren for personlige skattytere settes til 11,3 pst., som er en reduksjon på 1,5 prosentpoeng fra 2010. Den fylkeskommunale skattøren foreslås satt til 2,65 pst., samme sats som i 2010.

Tabell 2.3 Kommunenes og fylkeskommunenes¹ frie inntekter i 2010 og 2011. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser.²

	Kommunene			Fylkeskommunene			Kommunesektoren i alt		
	2010 ³	2011	Pst. endr.	2010 ³	2011	Pst. endr.	2010 ³	2011	Pst. endr.
Skatter i alt	123 142	115 670	-6,1	22 150	22 650	2,3	145 292	138 320	-4,8
<i>Herav skatt på inntekt og formue</i>	116 050	108 470	-6,5	22 150	22 650	2,3	138 200	131 120	-5,1
Rammetilskudd	84 795	99 971	17,9	25 962	26 855	3,4	110 757	126 826	14,5
Sum frie inntekter	207 937	215 641	3,7	48 112	49 505	2,9	256 049	265 146	3,6

¹ Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel.

² Prisveksten i kommunesektoren i 2011 anslås til 2,8 pst.

³ Anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, jf. tabell 3.25 under programkategori 13.70.

Den nominelle veksten i kommunesektorens frie inntekter anslås til 3,6 pst. i 2011, regnet fra anslag på regnskap 2010. Med anslått prisvekst i kommunesektoren i 2011 på 2,8 pst. tilsvarer det en realvekst på 0,7 pst. Dette utgjør om lag 1,9 mrd. kroner.

Skatt på inntekt og formue til kommunene anslås redusert med 6,5 pst. i 2011, mens rammetilskuddet øker med 17,9 pst. Dette må ses i sammenheng med at skatteandelen settes ned til 40 pst. mot en tilsvarende økning i rammetilskuddet.

2.4 Innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene

Innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene holdes utenom ved beregning av vekst i frie inntekter. Innlemming av øremerkede tilskudd bidrar til å øke *andelen* frie inntekter av kommunesektorens samlede inntekter.

Det er godt dokumentert at finansiering av kommunale oppgaver gjennom skatteinntekter og rammetilskudd (frie inntekter) gir den mest kostnadseffektive utnyttelsen av ressursene. Regjeringen følger opp forslagene i kommuneproposisjonen om innlemming av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet til kommunene fra 2011. Det vises til nærmere omtale under programkategori 13.70, kap. 571 og 572.

Kap. 231 Tilskudd til barnehager

Regjeringen foreslår at kap. 231, post 60 Driftstilskudd til barnehager, kap. 231, post 62 Tilskudd til tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage og kap. 231, post 65 Skjønnsmidler til barnehager legges inn i rammetilskuddet til kommunene fra 1. januar 2011. I den forbindelse overføres om lag 20,5 mrd. kroner fra post 60, om lag 880 mill. kroner fra post 62 og om lag 6,3 mrd. kroner fra post 65 til kap. 571, post 60. I tillegg legges det inn 263 mill. kroner til nominell videreføring av foreldrebetalingen og 92,5 mill. kroner til opptrapping av likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager (jf. pkt. 2.5). Samlet legges det inn om lag 28 mrd. kroner i kommunenes rammetilskudd i 2011.

Kap. 840, post 60 Tilskudd til krisesentre

Lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova) ble vedtatt i Stortinget i juni 2009 og trådte i kraft 1. januar 2010. Loven innebærer at det er kommunene som har ansvaret for å sørge for et krisesentertilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner. Tilskuddet til krisesentre på om lag 238 mill. kroner foreslås innlemmet i kommunenes rammetilskudd fra 2011.

Kap. 621, post 62 Kvalifiseringsprogrammet

Tilskuddet til kvalifiseringsprogrammet på vel 1,2 mrd. kroner foreslås innlemmet i kommunenes rammetilskudd i 2011. Dette omfatter vel 400 mill. kroner som tidligere har vært utbetalt i individstønad til deltakere i kvalifiseringsprogram. I tillegg foreslås den samlede bevilgningen til kvalifiseringsprogram økt med om lag 65 mill. kroner sammenliknet med bevilgningen i 2010. Bevilgningen gis en særskilt fordeling utenfor utgiftsutjevningen i 2011.

Midler til tidligere 6A-fagskoler

Ansvaret for fagskolene ble ved forvaltningsreformen overført til fylkeskommunene fra 2010, inkl. enkelte tidligere 6A-skoler. Midlene til disse skolene ble innlemmet i fylkeskommunenes rammetilskudd. Regjeringen foreslår å reversere denne innlemmingen, slik at disse skolene fra 2011 vil finansieres over Kunnskapsdepartementets budsjett. Det overføres 43,5 mill. kroner fra fylkeskommunenes rammetilskudd.

Opptrappingsplanen for rusfeltet

I kommuneproposisjonen 2011 ble det varslet at regjeringen ville komme tilbake til spørsmålet om innlemming av tilskudd til rusmiddeltiltak i statsbudsjettet 2011. Regjeringen foreslår å videreføre dagens opptrappingsplan for rusfeltet fram til og med 2012, og at de øremerkede tilskuddene på kap. 763, post 61 og kap. 718, post 63 videreføres i planperioden. Det vises til nærmere omtale av rusfeltet i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

2.5 Barnehager

Opptrapping av likeverdig behandling

Rammetilskuddet foreslås styrket med 92,5 mill. kroner til opptrapping av likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager. Kommunenes minimumsforpliktelse øker derved fra 88 pst. til 91 pst. fra 1. august 2011.

Nominell videreføring av foreldrebetaling

Det foreslås å videreføre maksimalprisen for en heltids barnehageplass på samme nominelle nivå som i 2010. Kommunene kompenseres for merutgiftene ved en økning i rammetilskuddet på 263 mill. kroner.

Investeringsstilskudd nye barnehageplasser

Det foreslås å bevilge totalt 73 mill. kroner i investeringstilskudd og tilskudd til midlertidige lokaler for nye barnehageplasser i 2011. Midlene foreslås bevilget over Kunnskapsdepartementets budsjett kap. 231.

2.6 Opplæring

Lærlingstilskudd

Kunnskapsdepartementet foreslår å videreføre den midlertidige ekstrabevilgningen til økt tilskudd til lærebedrifter, jf. Innst. S. nr. 139 (2008–2009) og St.prp. nr. 37 (2008–2009) *Om endringer i statsbudsjettet for 2009 med tiltak for arbeid*, Innst. 12 S (2009–2010) og Prop. 1 S (2009–2010) *Kunnskapsdepartementet*. Tilskuddet gis som del av rammetilskuddet til fylkeskommunene. Det er åpnet for at tilskuddet kan bli brukt slik fylkeskommunene finner det mest hensiktsmessig for å stimulere bedriftene til å videreføre eksisterende lærekontrakter og opprette nye læreplasser.

Tilskudd til landslinjer

Regjeringen vil vurdere å innføre en ny ordning for finansiering av nye landslinjetilbud fra 2012. Det blir vurdert å inkludere landslinjeordningen i trekk- og korreksjonsordningen for statlige og private skoler. Dette innebærer at nye landslinjetilbud blir finansiert gjennom trekk i rammetilskuddet til fylkeskommunene, og at kostnadene i hovedsak blir fordelt til fylkeskommunene med elever på landslinjene. Det blir lagt opp til at fylkeskommunene skal bli hørt før endelig vedtak om nye landslinjetilbud blir fattet. Regjeringen vil komme nærmere tilbake til dette i forbindelse med kommuneproposisjonen for 2012.

Ny GIV (gjennomføring i videregående opplæring)

Om lag 70 pst. av elevene gjennomfører videregående opplæring. I prosjektet NY GIV har staten invitert alle fylkeskommunene til et målrettet samarbeid for å øke gjennomføringen i videregående opplæring. Kunnskapsdepartementet har i samarbeid med fylkeskommunene utviklet et felles indikatorsett for gjennomføring som skal legge grunnlaget for fastsetting av nasjonale og lokale mål. Målet er en bedre koordinert og forsterket innsats mellom aktørene i grunnopplæringen. Arbeidet for å øke gjennomføringen er høyt prioritert av regjeringen. Kunnskapsdepartementet

foreslår at det innenfor rammen av prosjektet NY GIV blir bevilget 175 mill. kroner til følgende satsingsområder:

- økt kvalitet på ungdomstrinnet
- tilrettelegging for overgangen til videregående opplæring
- bedre yrkesretting av videregående opplæring

Hoveddelen av midlene vil gå til tiltak i kommunene og fylkeskommunene.

2.7 Samhandlingsreformen

Regjeringen foreslår en styrking av midler til samhandling på 200 mill. kroner i 2011, herav 110 mill. kroner til samhandlingstiltak, lokalmedisinske

sentra og informasjonstiltak. Det foreslås 10 mill. kroner til forskning om samhandling. Videre foreslås det at 10 mill. kroner anvendes til styrking av kommunenes planleggingskompetanse, 5 mill. kroner til utdanningsstillinger i allmenntilrettelagt utdanning, 50 mill. kroner til utvikling av IKT i helsetjenesten og 10 mill. kroner til livsstilsinterveneringsprosjekt. Det foreslås videre 5 mill. kroner til utvikling av kommunedata om forbruk av spesialisthelsetjenester. Helse- og omsorgsdepartementets fordeling av midler til lokalmedisinske sentra og samhandlingstiltak vil skje i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet. For nærmere omtale av satsingen på samhandling, vises det til programkategori 10.60 i Prop. 1 S (2010–2011) *Helse- og omsorgsdepartementet*.

Del II
Budsjettforslag 2011

3 Oversikt over budsjettforslaget

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Innledning

Kommunal- og regionaldepartementets administrasjon skal være et utviklingsorientert og effektivt faglig sekretariat for den politiske ledelsen og bistå med politikktutvikling. Dette skal skje gjennom kunnskapsutvikling og faglig kompetente ansatte, gode rutiner for saksbehandling og samarbeid med andre departementer, resultatorientert styring av virksomheten i departementet og underliggende etater samt målrettet formidling av politikk og regelverk. Departementet skal være en profesjonell forvalter av lover, regler og tilskuddsordninger.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Programkategorien omfatter drift og administrasjon av departementet på kap. 500, post 1 Driftsutgifter og kap. 500, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold. Videre dekkes utgifter til felles forsknings- og utredningsoppgaver innenfor

departementets fagområder under kap. 500, post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag og kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer under Forskningsrådet.

Omtale av valgordning og gjennomføring av valg til Stortinget, kommunestyre og fylkesting (tidligere kap. 502 Valgutgifter) er flyttet til programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Utfordringer og mål

De viktigste utfordringene for administrasjonen er knyttet til en fortløpende forbedring av styringssystemene, vedlikehold og utvikling av kompetanse og kunnskap, samt effektiv bruk av de økonomiske ressursene. Departementet har fokus på et godt arbeidsmiljø og reduksjon av sykefraværet, god internkontroll og bruk av ny teknologi. Det er et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønns sammensetning og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn.

Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Hovedmål	
En målrettet og effektiv ressursforvaltning	Målsettinger for departementets forvaltningsområde og rapportering knyttet til gjennomføring av politikken er nærmere omtalt under programkategoriene 13.50 til 13.80.

Departementet har etatsstyringsansvar for Husbanken, Statens bygningstekniske etat, Husleievistutvalget og Kompetansesenter for distriktutvikling. Departementet forvalter statens eierinteresser i Kommunalbanken AS.

Det arbeides kontinuerlig med å videreutvikle styringssystemene, inkludert bruk av risikoanalyser og evalueringer, for bedre måloppnåelse og resultatorientering. Arbeid med god økonomistyring og internkontroll skal sikre effektiv drift både av departementet og virksomhetene.

Sektoransvar og ansvar som øverste forvaltningsmyndighet krever langsiktig og framtidrettet planlegging som tar hensyn til forandringer i sektorpolitikken, samt god innsikt i samspilleffekter med andre sektors virkemidler. Forvaltningen må innhente og benytte ny kunnskap som kan bidra til politikktutviklingen på ansvarsområdet.

Departementet legger stor vekt på å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere. Departementets kompetansestrategi 2008–2012 skal bidra til å vedlikeholde, utnytte og utvi-

kle den enkeltes kompetanse i et langsiktig og helhetlig perspektiv.

Departementet har samordningsansvar på flere områder, særlig innen kommunesektoren og distrikts- og regionalpolitikken. Det er nødvendig med bredt samarbeid med andre departementer og statlige virksomheter for å sikre helhetlig tilnærming og best mulig måloppnåelse.

Kommunikasjon er viktig for å formidle de politiske målene og resultatene. Informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere er en sentral oppgave for departementet.

Meldinger og proposisjoner 2009–2010

I stortingsperioden 2009–2010 har departementet, utover de faste budsjettproposisjonene, utarbeidet følgende proposisjoner og meldinger:

- Prop. 21 S *Om auka låneramme i Husbanken*
- Prop. 115 L *Endringer i burettslagslova mv.*
- Prop. 122 L *Endringer i plan- og bygningsloven (byggesaksdelen)*
- Prop. 124 S *Kommuneproposisjonen 2011*
- Prop. 152 L *Endringer i kommuneloven (møte-offentlegheit)*
- Meld. St. 7 *Gjennomgang av særlovshjemler for statlig tilsyn med kommunene*

Nærmere omtale av departementets arbeid på fagområdene inngår under programkategoriene 13.50 til 13.80.

Budsjettforslaget på programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Utgifter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
500	Kommunal- og regionaldepartementet	161 722	164 300	173 580	5,6
502	Valguttgifter	45 454	12 400		-100,0
	Sum kategori 13.10	207 176	176 700	173 580	-1,8

Valguttgifter er flyttet til nytt kap. 579 under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. og omtales i sin helhet der.

Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	141 784	142 800	148 580
21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, <i>kan overføres</i>	6 898	9 000	9 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 540	1 000	1 000
50	Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	11 500	11 500	15 000
	Sum kap. 500	161 722	164 300	173 580

Endringer som ikke framgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringar i statsbudsjettet 2010* ble post 01 økt med 6,2 mill. kroner som følge av endringer i departementsstrukturen i 2010.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn og drift av departementet. Kommunal- og regionaldepartementet hadde 181 årsverk i 2009. Det foreslås en bevilgning på 148,6 mill. kroner i 2011. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3500, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Sikkerhet og beredskap

Departementets krisehåndteringsplan revideres årlig, blant annet på bakgrunn av erfaringer fra interne beredskapsøvelser og etter innspill fra tilsyn og revisjoner. Departementet prioriterer arbeidet med informasjonssikkerhet og skal implementere et standardisert styringssystem for informasjonssikkerhet (ISMS).

Internasjonalt arbeid

Departementet følger løpende opp internasjonale forpliktelser samt deltakelse på internasjonale samarbeidsarenaer for å ivareta Norges interesser på ansvarsområdet. Eksempler på dette er deltakelse i FN-organisasjonen UN Habitat, det nordiske samarbeidet, Barentssamarbeidet og EUs Interregprogrammer for perioden 2007–2013. Departementet er med i tre EØS-spesialutvalg og representerer Norge i Europarådets komité for lokalt og regionalt demokrati.

I det internasjonale arbeidet i 2011 vil det bli lagt vekt på å ferdigstille prosjekter knyttet til det økende informasjonsbehovet om EØS/EU i fylkene og kommunene. Departementet vil lede delegasjonen til det 23. styremøte i UN Habitat, som arrangeres i april 2011.

Post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, kan overføres

Bevilgningen dekker forsknings- og utredningsvirksomhet på alle departementets ansvarsområder. Midlene skal dekke departementets behov for statistikk/data, forskningsprosjekter og forskningsformidling. Dette skal underbygge og gi grunnlag for faglige og politiske beslutninger. Forskningsresultater som departementet finansierer blir publisert på regjeringens nettsider, www.regjeringen.no.

Rapport

For 2009 og 2010 ble det bevilget henholdsvis 8,35 og 9 mill. kroner. Midlene benyttes blant annet til følgende prosjekter:

- strategisk instituttprogram ved Norsk institutt for by- og regionforskning for å ivareta langsiktig kompetanseoppbygging innenfor utvikling av regionaløkonomiske modeller og databaser, kommunale organisasjonsdata, boligforskning og forskningsformidling (programperiode 2006–2010)
- gjennomføring og slutføring av stortingsvalgundersøkelsen 2009
- kunnskap om energibruk og utslipp knyttet til energibruk i bygninger
- kunnskap knyttet til innføring av universell utforming av ulike bygningstyper
- evaluering av ordningen med innbyggerinitiativ
- evaluering av konsultasjonsordningen med KS
- gjennomgang av tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark

Flere av prosjektene er under gjennomføring.

Budsjettforslag for 2011

Det foreslås en bevilgning på 9 mill. kroner for 2011.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold i departementet, blant annet på utstyrs- og systemsiden på IT-området. Det foreslås en bevilgning på 1 mill. kroner i 2011.

Post 50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd

Midlene skal bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets ansvarsområder. Forskningsrådet mottar tilskudd fra i alt 16 departementer. Det er utviklet et felles mål- og resultatstyringssystem for departementenes tildelinger av midler til Forskningsrådet.

Forskningsrådet har følgende overordnede mål:

1. økt kvalitet, kapasitet og relevans i norsk forskning i hele landet
2. god ressursutnyttning og formålstjenlig arbeidsdeling, samhandling og struktur i forskningssystemet
3. forskningens resultater tas i bruk i næringsliv, samfunnsliv og forvaltning i hele landet

For nærmere omtale av systemet og målene, se kap 5, forskning og utvikling i Prop. 1 S (2010–2011) *Kunnskapsdepartementet*.

Programmet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG) er et tiårig forskningsprogram som ble startet i 2005. Første fase i programmet avsluttes i 2010. Programmet skal stimulere til økt kunnskap om lokale og regionale konsekvenser av nasjonale og internasjonale utviklingstrekk innen samfunnsdeltakelse, bosetting, tjenestetilgjengelighet, næringsutvikling og identitet. Hovedfokuset er strukturendringer, politikk- og styringsutforming og konsekvenser i skjæringsfeltet mellom ulike sektorer, territorielle enheter og geografiske nivåer. Programmet skal stimulere til nye teoretiske grep og økt innsikt med særlig vekt på politikk og styringsrelevant forskning.

Programmet Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) er det største samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet i Norge. Programmet dekker et stort tematisk felt. Blant temaene i pro-

grammet er aldring, konsekvenser av økt velstand og rikdom, internasjonal migrasjon, familie og samfunn, sosial ulikhet og fattigdom, verdiskaping og organisering i arbeidslivet samt oppslutning om organisering og styring av velferdssamfunnet. Dette er et handlingsrettet program og det forventes at forskningen skal gi kunnskap som kan anvendes i utformingen av politikk og i forvaltningen av offentlige ordninger. Fra 2011 vil programmet utvides til å omfatte boligspørsmål. Med dette ønsker departementet å synliggjøre at boligpolitikken er en viktig del av velferdspolitikken.

Rapport 2009

DEMOSREG har finansiert totalt 23 prosjekter. 12 prosjekter ble avsluttet i 2009. Prosjektene problemstillinger er relatert til spørsmål omkring kommunal organisering og tjenesteproduksjon, kommuneplanlegging, offentlig styring, særlig flernivåstyring og demokratisk deltakelse, innovasjonspolitik og kunnskapsregioner, spørsmål

knyttet til regionale transformasjonsprosesser og problemstillinger knyttet til økende mobilitet og forholdet mellom sentrum og periferi.

Første fase i programmet nærmer seg avslutning og det har blitt utarbeidet et programnotat som legger rammene for en revidering av programplanen. En videreføring av programmet DEMOSREG II for perioden 2011–2014 ble vedtatt i desember 2009. I desember 2009 ble det gitt en ekstrabevilgning til DEMOSREG på 6,5 mill. kroner som ble øremerket forskning på flyttemotiver og bostedsvalg. Av dette beløpet ble 5 mill. kroner finansiert over kap. 552, post 21.

Budsjett for 2011

Det foreslås en bevilgning på 15 mill. kroner i 2011 til forskningsprogrammer i regi av Forskningsrådet. 10 mill. kroner foreslås tildelt DEMOSREG-programmet, fase II. 5 mill. kroner foreslås tildelt VAM-programmet. Formålet med VAM er å få fram ny kunnskap om boligspørsmål i et helhetlig velferdsperspektiv.

Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Diverse inntekter	126		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	1 294		
18	Refusjon av sykepenger	1 295		
	Sum kap. 3500	2 715		

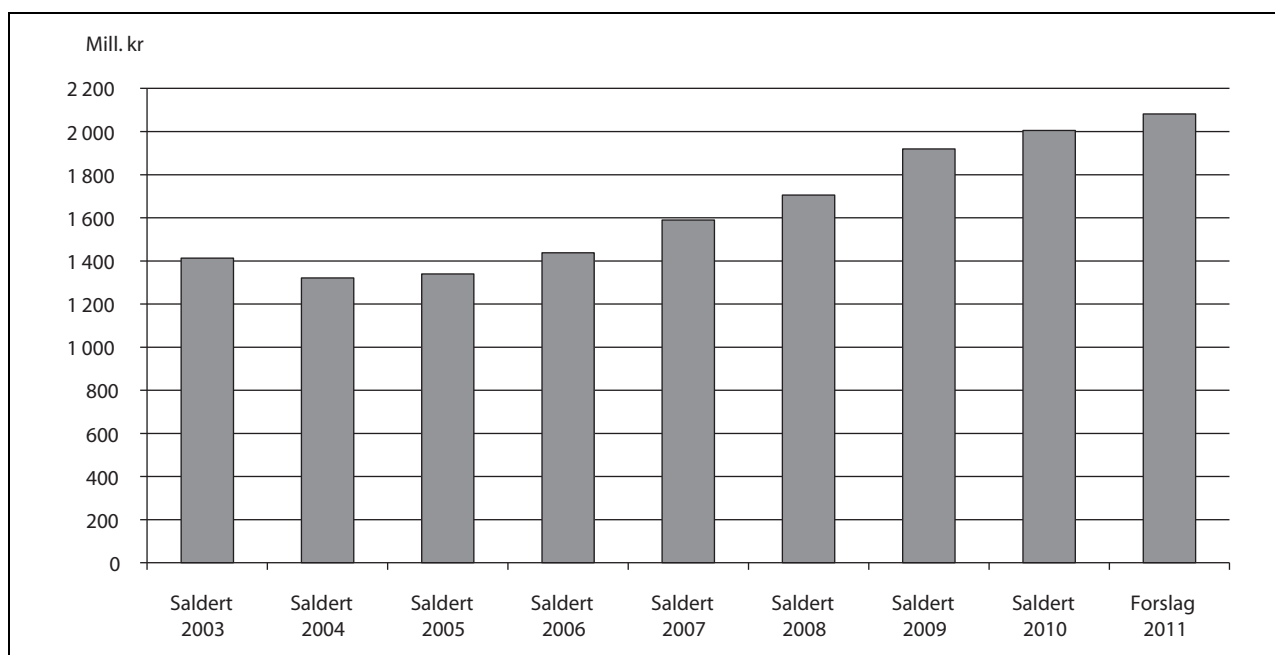
Det blir ikke budsjettert med inntekter på disse postene.

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Innledning

Regjeringen ønsker å gi folk reell frihet til å velge hvor de vil bo, sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde et spredt bosettingsmønster som sikrer verdiskaping i hele landet og tar vare på viktige kulturelle og historiske verdier som er sentrale for egenarten i landet. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken* presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken for de kommende årene. Regjeringen vil

styrke lokal og regional vekstkraft i områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet. Regjeringen vil fremme en balansert utvikling mellom by og land som møter levekårsutfordringer i alle deler av landet. Regjeringen vil legge til rette for å styrke og utnytte verdiskapings- og kompetansemiljøene i hele landet for å fremme innovasjon og verdiskaping i byene og distriktene. Nettopp samspillet mellom by og land er viktig for norsk næringsutvikling.

Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2003–2011 i mill. kroner. Kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) og andre departementers andel av Fritt fram-forsøket inngår ikke i oversikten.

For 2011 foreslås bevilgningen under programkategori 13.50 satt til 2 778,1 mill. kroner, en reell videreføring fra 2010. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene, utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift, foreslås satt til 2 081,8 mill. kroner. Siden 2005 har regjeringen økt bevilgningen med 743 mill. kroner, en vekst på 55,5 pst.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for utvikling og oppfølging av regjeringens distrikts- og regionalpolitiske mål. De distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene under programkategori 13.50 utgjør en ekstrainsats for å nå disse målene. Samtidig er innsatsen på andre områder viktig for å nå målene, herunder kommuneøkono-

mien, samferdselssektoren, høyere utdanning, forskning, helse, justis og landbruk. Innenfor flere sektorer er det etablert virkemidler som er begrunnet i distrikts- og regionalpolitiske mål. Sentrale virkemidler er blant annet differensiert arbeidsgiveravgift, virkemidler innenfor tiltakssonen² for Nord-Troms og Finnmark, distriktstilskuddet i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner, ulike typer næringsstøtte og tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud. Disse ordningene er presentert i vedlegg 1.1.

Hoveddelen av de distrikts- og regionalpolitiske midlene under programkategori 13.50 overføres til fylkeskommunene, som har ansvar for å fremme verdiskaping og regional utvikling i sine områder. Fylkeskommunene fordeler en del av midlene videre til programmer og tiltak i regi av blant annet Innovasjon Norge, Selskapet for industrivekst (SIVA), Forskningsrådet, kommuner og regionråd ut fra regionale utfordringer, mål og strategier. Prioriteringer skjer i samråd med regionale partnerskap innenfor rammen av nasjonale mål og føringer for bevilgningen. Fylkeskommunene skal også se innsatsen i sammenheng med andre virkemidler for regional utvikling.

Kommunene har en viktig rolle i arbeidet med å utvikle interessante arbeidsplasser og attraktive lokalsamfunn. Det er derfor viktig at de har et tydelig engasjement for lokal samfunns- og næringsutvikling. Kommunale næringsfond og kommunens ansvar for lokal samfunnsutvikling er grunnlaget for kommunenes innsats på området.

De nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet har viktige oppgaver i utvikling og drift av tjenester, programmer med videre for å fremme entreprenørskap, innovasjon og næringsutvikling. Forskningsrådet skal bidra til at det regionale næringslivet tar i bruk forskning for å stå best mulig rustet i konkurransen om utvikling av nye produkter og nye markeder. SIVA skal legge til rette for infrastruktur og utvikle nettverk for å støtte bedrifter i en tidlig fase. Innovasjon Norge skal blant annet bistå med veiledning og finansiering av nye forretningsideer. Virkemiddelaktørene samarbeider også på tvers av enkelte innsatsområder.

I 2009 utgjorde departementets andel av midler til Innovasjon Norge om lag en fjerdedel av selskapets samlede tilskudd. Det tilsvarende tallet for SIVA var om lag to tredjedeler.

Både SIVA og Innovasjon Norge er evaluert i 2010. Evalueringene har undersøkt selskapenes virkemåte og måloppnåelse. Evalueringen av SIVA viser at selskapet når sin overordnede målsetting på en god måte og at balansen mellom aktivitet innen det distriktspolitiske området og sentrale strøk er tilfredsstillende. Evalueringen av Innovasjon Norge sannsynliggjør at selskapet bidrar til økt verdiskaping. Evalueringen sier også at det ikke er behov for store endringer i organisasjonsstrukturen, men at antallet virkemidler bør reduseres. Se Prop. 1 S (2010–2011) *Nærings- og handelsdepartementet* for nærmere omtale av evalueringene.

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) arbeider med å styrke kunnskapsgrunnlaget i distrikts- og regionalpolitikken med særlig vekt på lokalt utviklingsarbeid. Distriktssenteret innhenter og systematiserer erfaringer fra prosjekter og formidler disse tilbake til fylker, kommuner og prosjektledelse.

Utfordringer

Utviklingstrekk i demografi, inntekstnivå og næringsstruktur

Befolkningsutviklingen i 2009 og første halvår 2010 har vært svært positiv i hele Norge. Høy innvandring forklarer mye av veksten. Samtidig må vi tilbake til 1973 for å finne et høyere fødselsoverskudd enn i 2009. Befolkningsveksten har kommet hele landet til gode. I 2009 hadde de mest spredtbygde strøkene i landet befolkningsvekst for første gang siden 1980.

Sentraliseringstempoet har avtatt de siste årene. Den innenlandske nettoflyttingen går imidlertid fortsatt i sentraliserende retning. En årsak til dette er at dagens tjenestesamfunn fører til at de arbeidsplassene som er aktuelle for unge mennesker oftere finnes i sentrale områder.

Vi har en geografisk arbeidsdeling i landet, der byene og distriktene er gjensidig avhengige av hverandre. Hovedkontorer, finansnæringer og tjenesteytende bedrifter med nasjonale og internasjonale markeder er ofte lokalisert i de store byene. Mindre sentrale regioner er viktige som produksjonssted for industriprodukter, råvareproduksjon, vareeksport og for etterspørsel etter private og offentlige tjenester. Det er stor grad av avhengighet og samspill mellom de ulike delene av landet.

Lønnsnivået er i gjennomsnitt høyere i byene og medvirker til at registrert verdiskaping blir høyere i sentrale strøk. Hovedårsaken til dette er den regionale arbeidsdelingen som gjenspeiler

² Tiltakssonen omfatter alle kommuner i Finnmark samt sju kommuner i Nord-Troms: Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa, Kvænangen, Karlsøy, Lyngen og Storfjord.

forskjellene i næringsstrukturen. Imidlertid finnes det også flere mindre arbeidsmarkeder hvor lønnsnivået er høyt, særlig langs kystområdene på Vestlandet. Forskjeller i yrkesdeltaking vil også medvirke til forskjeller i inntektsnivå.

For en nærmere gjennomgang av utfordringer, se publikasjonen *Regionale utviklingstrekk 2010*.

Fornyelse av næringslivet i det distriktpolitiske virkeområdet (DPV)³

Arbeid der folk bor er sentralt for frihet til bosetting. Dette er en utfordring i områder med små arbeidsmarkeder dominert av næringer med reduksjon i sysselsettingen og med få muligheter for pendling. Det er derfor viktig å stimulere sysselsettingsmulighetene også i områder med spesielle avstandsutfordringer. Særlig i Nord-Norge er det små arbeidsmarkeder. Industrien og andre konkurranseutsatte næringer er sårbare under internasjonal økonomisk uro på grunn av svikt i etterspørsel. Finanskrisen kan ha strukturvirkninger og vil kunne gi utfordringer på steder med stor konsentrasjon av eksportrettet virksomhet, for eksempel innenfor verftsindustrien og deler av fiskerinæringen.

I områder som er sårbare for nedleggelse av arbeidsplasser eller hvor næringsstrukturen er ensidig, kan det være nødvendig med offentlig innsats for fornyelse av eksisterende bedrifter og for etablering av nye virksomheter. De begrensede ressursene til bedriftsstøtte må benyttes til gode prosjekter for innovasjon og entreprenørskap. Departementet legger samtidig vekt på at distriktsrettede tilskudd og lån benyttes fleksibelt. Dette gjelder i områder hvor det er lite tilgang på risikovillig kapital og utfordringer når det gjelder demografi, sysselsetting og små næringsmiljøer.

Like konkurransevilkår for næringslivet er en forutsetning for at næringslivet i mindre sentrale områder skal overleve og vokse. Det er derfor nødvendig med offentlige finansieringsordninger som kompenserer for ulemper.

Sysselsettingsveksten er størst innen kunnskapsintensive næringer. Disse utgjør en større del av næringsstrukturen i byregionene enn i mindre arbeidsmarkeder. Regjeringen har oppnevnt

et utvalg som skal komme med forslag til tiltak for bedre spredning av kompetansearbeidsplasser og statlige arbeidsplasser over hele landet. Utvalget skal også vurdere tiltak som kan sikre rekruttering til kompetansearbeidsplasser i distriktene. Utvalget er ledet av professor Karen Helene Ulltveit-Moe.

Departementet legger vekt på entreprenørskap for å fornye næringslivet og øke tilgangen på arbeidsplasser i det distriktpolitiske virkeområdet. Unge og kvinner er underrepresentert blant etablerere. Departementet ønsker å bidra til å redusere barrierer for å øke andelen unge og kvinnelige etablerere. Støtte til unge gründere kan også påvirke bosettingsvalget til unge.

Som et ledd i den langsiktige politikktutviklingen vil departementet gjennomgå de særskilte virkemidlene i tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark. Gjennomgangen skal blant annet kartlegge utviklingstrekk og undersøke om utfordringene og mulighetene har endret seg siden ordningen ble innført. Videre skal ordningens mål og kostnader beskrives. Det skal gjennomføres en analyse av virkemidlenes betydning i området. Gjennomgangen gjøres for å sikre at midlene blir utnyttet på best mulig måte.

Bruk av kunnskap og FoU i regionale næringsmiljø

Utnyttelse av kunnskap, FoU og kompetanse i næringsmiljøer og bedrifter i alle deler av landet er sentralt for økonomisk og sosial utvikling. Godt samarbeid mellom bedrifter og kunnskapsaktører er viktig. Innovasjon i en kunnskapsøkonomi er et resultat av samspillet mellom bedrifter og omgivelsene. Norge har flere innovasjonsmiljøer som er verdensledende. For å møte internasjonal konkurranse er norsk økonomi avhengig av at de sterke næringsmiljøene utvikles kontinuerlig. På steder med små næringsmiljøer og stor avstand til større sentra er det en utfordring å utvikle nettverk mellom bedrifts-, kunnskaps- og FoU-miljøer. Nettverk er viktig for å utvikle eller fornye virksomheten. Det offentlige bidrar til å styrke utdannings- og forskningsmiljøer på områder som er viktige for næringslivet, koble utdannings- og forskningsmiljøer med næringslivet og styrke utvikling av klynger og nettverk.

Utvikling og anvendelse av forskningsbasert kompetanse er en særlig utfordring i Nord-Norge. Der er det små og unge utdanningsinstitusjoner med varierende grad av relevans for næringslivet og lange avstander mellom institusjonene. Det er en utfordring å stimulere fagmiljøer og styrke samarbeidet mellom kunnskapsmiljøene for å

³ Det distriktpolitiske virkeområdet avgrensner bruken av direkte bedriftsrettet støtte samt tilretteleggende virkemidler for næringsutvikling. Virkeområdet er notifisert for perioden 2007–2013 og inneholder to soner med differensiert støtteintensitet til bedrifter og én sone med tilretteleggende virkemidler. Kart over soneinndelingen finnes på departementets nettside.

utvikle kunnskap om relevante temaer for utvikling i landsdelen, slik som reiseliv og arktisk teknologi.

Utvikling av attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner

Et steds attraktivitet blir påvirket av tilgang på arbeid, bolig, tjenester, kulturopplevelser, friluftsliv samt fysisk og sosialt nærmiljø. Fylkeskommunene og staten kan støtte utviklingsarbeid i kommunene, bidra til å skape attraktive steder og styrke arbeidsmarkedsregioner. Utvikling av infrastruktur, stedsutvikling, kunnskapsmiljø og støtte til næringslivet bidrar til dette. Fylkeskommunene skal samarbeide med kommunene og andre regionale aktører for å identifisere lokale

utfordringer og målrette utviklingstiltak. Det er blant annet en utfordring å påvirke bosettingen til innvandrere og unge i etableringsfasen. Disse gruppene er mest mobile og deres etableringssted har stor betydning for balansen i befolkningsutviklingen. Hvor disse gruppene bosetter seg påvirker også lokalisering og utvikling av bedrifter.

Mål og rapportering

Tabell 3.2 viser målene for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Bruk av midler innenfor alle målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak skje innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Tabell 3.2 Mål for distrikts- og regionalpolitikken

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv	1.1 Styrke næringsmiljøer: utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping 1.2 Videreutvikle etablerte bedrifter: øke innovasjonsevnen og innovasjonstakten i etablerte bedrifter 1.3 Entreprenørskap: øke omfanget av lønnsomme etableringer
2 Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning	2.1 Kompetanse: styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet 2.2 Infrastruktur: styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder
3 Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv	3.1 Tjenester: god tilgang til grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder 3.2 Stedsutvikling og profilering: gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted, og som lokaliseringssted for bedrifter

Departementet arbeider løpende med å forbedre mål- og resultatstyringssystemene i form av bedre indikatorer, tallgrunnlag og rapportering, samt ved å inkludere en større del av midlene. Departementet har utviklet felles rapporteringskrav, herunder felles kategorier, for aktiviteter finansiert med de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. Kategoriene danner grunnlag for departementets målstruktur, se tabell 3.2, og bidrar til at

pengebruken kan sammenstilles på tvers av aktører og poster. Fra og med rapporteringsåret 2010 har departementet innført nye krav til fylkeskommunene om resultat- og effektrapportering og indikatorer for tilretteleggende tiltak som er avsluttet.

Midlene på kap. 551, postene 60 og 61 forvaltes av fylkeskommunene og er omtalt som regionale midler. Målrapporteringen på disse postene

baseres på fylkeskommunenes og de nasjonale virkemiddelaktørenes rapportering til departementet på gitte tilsagn i 2009. Rapporteringen på kap. 551, post 60 for 2009 inkluderer også Oppland fylkeskommunes andel av posten som inngikk i forsøket Fritt fram på kap. 551, post 64 til og med 2009. Utfyllende oversikt over bruken av midlene i det enkelte fylke i 2009 finnes på departementets nettside. For omtale av tiltak som finansieres på kap. 551, postene 60 og 61, se vedlegg 1.2.

Midlene på kap. 551, post 71, og kap. 552, post 72 forvaltes av departementet og er omtalt som nasjonale midler. Målrapporteringen baseres på de nasjonale virkemiddelaktørenes rapportering på gitte tilsagn i 2009, i tillegg til departementets egne tilsagn. I målrapporteringen omtales tiltak og programmer hvor det har skjedd endringer eller som er nye i 2009/2010. For omtale av tiltak som finansieres på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72, se vedlegg 1.3.

Mange tiltak omtalt på kap. 552, post 72 er også finansiert av fylkeskommunene på kap. 551, postene 60 og 61. Se budsjettforslaget for programkategori 13.50 for nærmere omtale av postene. Flere av tiltakene er i tillegg finansiert av flere departementer (og andre offentlige og/eller private aktører). Resultatrapporteringen skiller ikke systematisk mellom midler fra departementet og fra andre aktører.

Fordeling av bevilgningen på ulike mål under programkategori 13.50 i 2009

83 pst. av midlene under programkategori 13.50 benyttes innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. I 2009 ble 44 pst. benyttet i tettstedsregioner

og i områder med spredt bosetting (periferi). En relativt stor andel av midlene brukes også i små og mellomstore byregioner. I 2009 ble 15 pst. av midlene benyttet i storbyregioner, hvorav 58 pst. innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Se vedlegg 1.4 for en oversikt over fordelingen av midler etter geografisk sentralitet, arbeidsmål, post og aktør.

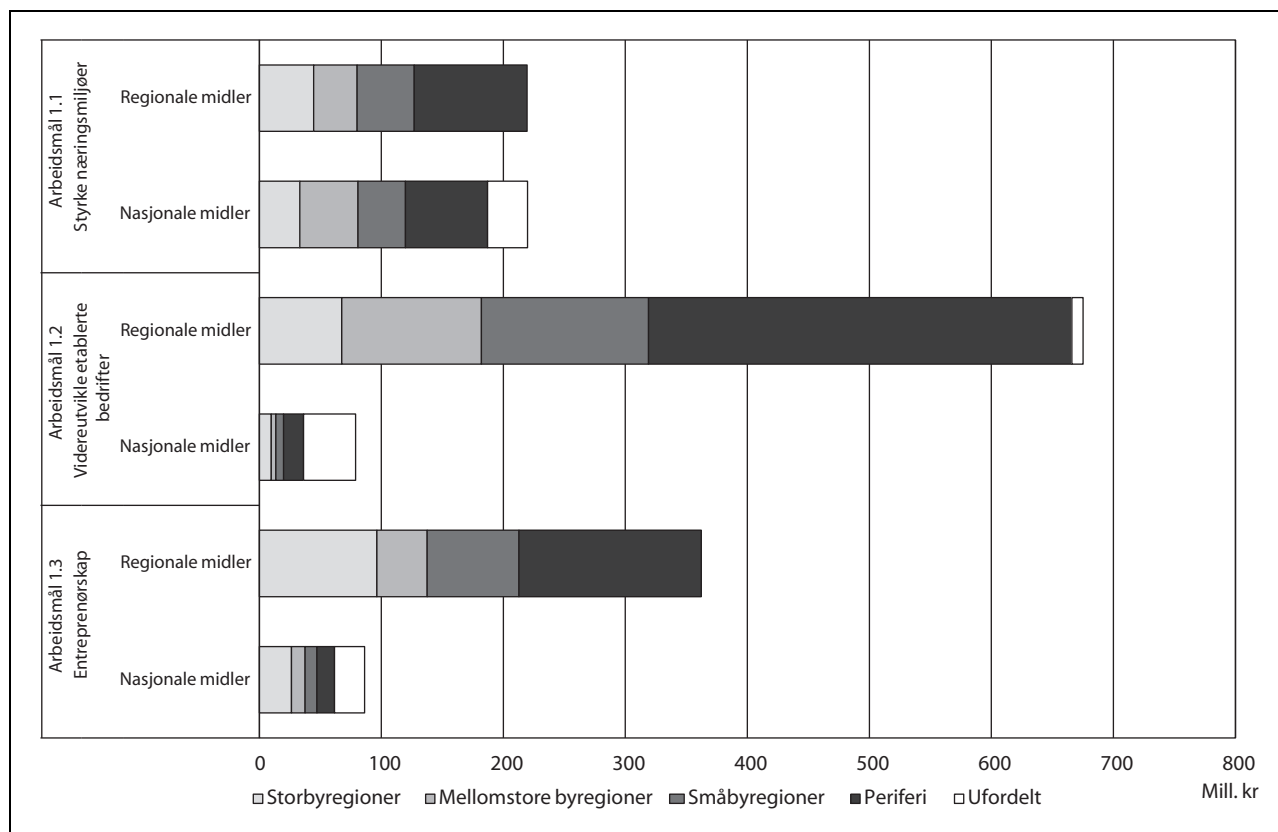
Bruk av distriktpolitiske virkemidler utenfor virkeområdet er blant annet knyttet til:

- utvikling av nettverk og samarbeid mellom bedrifter og regionale FoU- og kompetansemiljøer for å fremme innovasjon, fornyelse og entreprenørskap innenfor virkeområdet
- etablererstipendordningen, som er en landsdekkende ordning hvor målet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet

Hovedmål 1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv

Den næringsrettede innsatsen skal fremme vekst, omstilling og utvikling med utgangspunkt i lokale og regionale behov og muligheter. Fylkeskommunene benytter midlene til blant annet etablererstipend, distriktsrettede investeringstilskudd, distriktsrettede risikolån og annen bedriftsstøtte i regi av Innovasjon Norge. Fylkeskommunene gir også støtte til ulike regionale innovasjonssystemer gjennom blant annet Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådets programmer, samt til regionale og lokale tiltak, slik som kommunale næringsfond. I tillegg finansierer departementet programmer i regi av de nasjonale virkemiddelaktørene.

Det ble i 2009 totalt gitt tilsagn om 1 642 mill. kroner til tiltak under hovedmål 1.

Figur 3.2 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet¹ og arbeidsmålene 1.1, 1.2 og 1.3 i 2009

¹ Se vedlegg 1.4 for definisjoner.

Figur 3.2 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 1. Mellom 40 og 50 pst. av de regionale midlene treffer perifere strøk. I 2009 ble 27 pst. av tilsagnene gitt til tiltak under arbeidsmål 1.1, 46 pst. under arbeidsmål 1.2 og 27 pst. under arbeidsmål 1.3. Direkte bedriftsrettet støtte utgjorde 50 pst. av alle gitte tilsagn under hovedmål 1 i 2009.

Arbeidsmål 1.1 Styrke næringsmiljøer: utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping

Vekstregioner kjennetegnes ved sterke næringsklynger og innovative miljøer der bedrifter, FoU-

miljøer og offentlige aktører samarbeider i nettverk og utgjør et utviklingsmiljø. En god kunnskaps- og innovasjonsinfrastruktur er en avgjørende faktor for økt verdiskaping. Tiltak under arbeidsmålet skal fremme utvikling av infrastruktur innenfor innovasjonsvirksomhet og nettverk mellom bedrifter, FoU-miljøer og offentlige aktører.

Rapport og status

I 2009 ble det på kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om henholdsvis 158,9 og 60,6 mill. kroner. På kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 ble det gitt tilsagn om henholdsvis 35 og 184,9 mill. kroner.

Tabell 3.3 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.1

	Fylkes- kommuner	Fylkesover- gripende organ	Innovasjon Norge	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Næringshager	11 928	-	-	2 469	200	14 597	6,6
Inkubatorer	7 866	-	-	1 320	100	9 286	4,2
Kunnskapsparke	7 005	-	-	483	-	7 488	3,4
Nettverk	154 308	3 600	3 665	9 749	16 863	188 184	85,7
Totalt	181 106	3 600	3 665	14 021	17 163	219 555	100,0
Totalt (pst.)	82,5	1,6	1,7	6,4	7,8	100,0	

Regionale midler under arbeidsmålet brukes i stor grad til å finansiere aktiviteter som fremmer samarbeid mellom aktører innen næringsliv, forskning og offentlig forvaltning (f.eks. kunnskapsparke). Midler blir videre brukt til næringsrettede klynger og nettverk (f.eks. NCE) og andre virkemidler for regionalt samspill mellom FoU-miljøer og næringsliv (for eksempel VRI, nærings-

hager og inkubatorer). Nettverksaktivitetene bidrar blant annet til at aktører innen samme næring eller verdikjede møtes, til at kompetanse spres på tvers av bedrifter og at det foregår læring i næringen eller verdikjeden. Nettverksaktiviteter er for eksempel konferanser eller bransjeorienterte utredninger. Dette bidrar igjen til økt innovasjon og konkurransedyktighet.

Tabell 3.4 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.1

	Innovasjon Norge	Forsknings- rådet	SIVA	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Næringshager	-	-	21 272	-	21 272	9,7
Inkubatorer	-	-	20 962	-	20 962	9,5
Nettverk	95 752	39 000	5 886	37 012	177 650	80,8
Totalt	95 752	39 000	48 120	37 012	219 884	100,0
Totalt (pst.)	43,5	17,7	21,9	16,8	100,0	

Nedenfor omtales tiltak på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 hvor det har skjedd vesentlige endringer eller er utført evalueringer i 2009. Avslutningsvis nevnes øvrige tiltak på disse postene. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale.

Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge): Målet med ordningen er å øke bedrifters konkurransekraft og innovasjonsevne gjennom kommersielle og strategiske samarbeid i nettverk. Tjenesten ble etablert i 2008 og lansert for fullt i 2009. Det er stor etterspørsel etter tjenesten og tilbudet treffer bedriftenes behov. Det ble i 2009 gitt støtte til 47

prosjekter, 11 flere enn i 2008. Innovasjon Norge ga i 2009 tilsagn om 7,7 mill. kroner.

NCE – Norwegian Centres of Expertise-programmet (Innovasjon Norge): Målet med programmet er å bidra til økt verdiskaping gjennom å utløse og forsterke innovasjons- og internasjoniseringsprosesser i næringsklynger med stort potensial for internasjonal vekst. I 2009 ble det tatt opp tre nye NCE-er. Det er nå tolv NCE-er. Det tas sikte på å videreutvikle klyngene, framfor å opprette nye. I 2009 ble det satt i gang 152 innovasjonsprosjekter i NCE-ene, en nedgang fra 175 i 2008. Samtidig har andelen prosjekter med FoU-

partnere økt. Klyngene har hatt sterk vekst i antall fellesprosjekter innen utdanning og kompetanseutvikling, fra 48 i 2008 til 84 i 2009. I 2009 ble 16 nye bedrifter med til sammen 268 arbeidsplasser opprettet i klyngene. Dette er en økning fra 14 nye bedrifter i 2008. Econ Pöyry gjennomførte i 2009 en evaluering av de seks første NCE-ene som ble tatt opp i 2006. Evalueringen viser at alle NCE-ene har nådd viktige mål. Den anbefaler økt fokus på FoU i det videre arbeidet. Innovasjon Norge ga i 2009 tilsagn om 52,6 mill. kroner.

VRI – Virkemiddel for regional FoU og innovasjon (Forskningsrådet): Målet med VRI er å utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene og å fremme forskningsbasert innovasjon i norsk nærings- og arbeidsliv. Totalt 76 nettverk med i alt 1 805 bedrifter var involvert i VRI i 2009, hvorav 48 pst. er lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Ifølge en spørreundersøkelse blant 169 bedrifter er resultatene blant annet forbedret konkurransevne (53,4 pst.), forbedring av eksisterende produkter (47,6 pst.), utvikling av nye produksjonsprosesser og arbeidsformer (42,9 pst.) og utvikling av nye produkter og tjenester som er introdusert i markedet (35,9 pst.). Det er gjennomført 21 forskningsprosjekter i de 15 VRI-regionene. VRI har i flere fylker bidratt til å utvikle fylkeskommunene som regionale forsknings- og utviklingsaktører. Forskningsrådet ga i 2009 tilsagn om 39 mill. kroner.

Næringshageprogrammet (SIVA): Målet med programmet er å stimulere til utvikling av nye arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer, gjennom å tilby infrastruktur og utviklingsmiljøer til små og mellomstore bedrifter. Gjennomsnittlig støtte til hver næringshage er 0,35 mill. kroner årlig i en fireårsperiode. Av 53 næringshager ligger 48 innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Våren 2010 er det kommet til to nye. Det arbeides med to forprosjekter der det er knyttet desentraliserte «noder» eller underavdelinger til flere av næringshagene. Inneværende programperiode utløper i juni 2011. I tråd med St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru* vil

departementet sette i gang et nytt næringshageprogram fra 1. juli 2011. Rammene for det nye programmet vil bygge blant annet på innspill fra SIVA, fylkeskommunene, KS og en høringsrunde blant de mest berørte aktører. SIVA ga i 2009 tilsagn om 21,3 mill. kroner.

Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer (SIVA): Målet med programmet er å bidra til flere vekstbedrifter innenfor mat- og naturbaserte næringer. Startåret 2009 ble benyttet til å utvikle programstrategi, drift av piloter og utvalg av miljøer som skal delta videre. Det ble valgt ut seks miljøer som vil motta utviklingstilskudd i fire år. Fire av disse ligger innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. SIVA ga i 2009 tilsagn om 3,4 mill. kroner.

I 2009 ga i tillegg Innovasjon Norge tilsagn til ARENA og Storbyprosjektet. SIVA ga tilsagn til FoU-inkubator, regionalisering, nettverk og kultur- og næringsprosjekter. Forskningsrådet ga tilsagn til Forskningsløft i nord og regionale representanter.

Arbeidsmål 1.2 Videreutvikle etablerte bedrifter: øke innovasjonsevnen og innovasjonstakten i etablerte bedrifter

Tiltak under dette arbeidsmålet omfatter distriktsrettede risikolån, investeringstilskudd og annen bedriftsstøtte der det offentlige overtar noe av risikoen fra de private aktørene. Innsats for å fremme omstilling, nyskaping og innovasjon av etablerte bedrifter er sentralt for å legge til rette for arbeidsplasser der folk bor. Offentlige virkemidler skal ikke kompensere for svak lønnsomhet i enkeltbedrifter eller næringer, men skal senke terskelen for å utvikle bedrifter med vekstambisjoner.

Rapport og status

I 2009 ble det på kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om henholdsvis 545,5 og 129,6 mill. kroner. På kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 ble det gitt tilsagn om henholdsvis 16,6 og 62,2 mill. kroner.

Tabell 3.5 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.2

	(i 1000 kr)					
	Fylkes- kommuner	Innovasjon Norge	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Direkte bedriftsstøtte	-	589 009	29 996	-	619 006	91,7
Transportstøtte	15 969	-	-	-	15 969	2,4
Næringsrettede kompetanse- hevingstiltak	28 149	-	4 935	7 076	40 161	5,9
Totalt	44 118	589 009	34 931	7 076	675 135	100,0
Totalt (pst.)	6,5	87,2	5,2	1,0	100,0	

Tabell 3.5 viser at direkte bedriftsstøtte utgjør over 90 pst. av tiltakene på kap. 551, postene 60 og 61. Midlene forvaltes i hovedsak av Innovasjon Norge. Av midlene til direkte bedriftsstøtte utgjør distriktsutviklingstilskudd og tapsfond til distriktsrettede risikolån totalt 64 pst. Nedenfor følger resultater og beskrivelse av et utvalg tiltak under arbeidsmålet.

Distriktsrettede risikolån: Målet med låneordningen er å gjøre det mulig å finansiere prosjekter der tapsrisikoen i utgangspunktet er stor, men hvor det samtidig er realistiske muligheter for å oppnå lønnsomhet i fremtiden. I 2009 søkte nesten dobbelt så mange bedrifter om distriktsrettede risikolån som i 2008. Som følge av dette ga Innovasjon Norge 599 mill. kroner i distriktsrettede risikolån til prosjekter og investeringer som gjelder nyetablering, nyskaping, omstilling og utvikling. Lånebeløpet økte med 286 mill. kroner fra 2008. Økningen i utlån skyldes at Innovasjon Norge, som følge av finansuroen, i større grad ga lån som private banker ikke var villige til å yte. For mange bedrifter dempet dette virkningene av finansuroen. Ordningene har også bidratt til å utløse annen finansiering. Kundeeffektundersøkelser viser at risikolån er et effektivt virkemiddel som i stor grad har utløsende effekt for om aktiviteten/prosjektet blir gjennomført. Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse i 2009 viser at 62 pst. av risikolånene gikk til innovasjonsprosjekter, mens 90 pst. av de spurte mener at lånet vil være viktig for bedriftens framtidige lønnsomhetsutvikling. Innovasjon Norge ga i 2009 tilsagn om 158,2 mill. kroner til tapsfond for risikolån (inkludert 21,8 mill. kroner under arbeidsmål 1.3).

Distriktsutviklingstilskudd: Dette er en tilskuddsordning som kan gis til bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Tilskudd kan

gis som bedriftsutviklingstilskudd og investeringstilskudd. Bedriftsutviklingstilskuddet skal stimulere til prosjekter som styrker kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling. Innovasjon Norge ga i 2009 tilsagn om 279,4 mill. kroner til bedriftsutviklingstilskudd (inkludert 40,5 mill. kroner under arbeidsmål 1.3). Investeringstilskudd gis til prosjekter med høy innovasjonsgrad, høy risiko og til nyetableringer. Innovasjon Norge ga i 2009 tilsagn om 137,5 mill. kroner til investeringstilskudd (inkl. 36,9 mill. kroner under arbeidsmål 1.3), noe som er 56,7 mill. kroner mindre enn i 2008. Nedgangen skyldes økt vekt på utlån som følge av uroen i finansmarkedet.

Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse viser at distriktsutviklingstilskudd gir viktige bidrag til videreutvikling av etablerte bedrifter. Dette gjelder både for overlevelse, omsetningsutvikling, konkurransevne og lønnsomhetsutvikling. Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse i 2009, som måler tilskudd gitt i 2005, viser at 80 pst. av bedriftene mener at bedrifts- og investeringstilskuddet bidro til å øke omsetningen.

Transportstøtte: Målet med ordningen er å redusere konkurranseulempen for bedrifter i perifere områder som følger av lange transportavstander, vanskelige transportforhold og spredt bosetting. Fylkeskommunene i Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland og Troms ga i 2009 tilsagn om om lag 16 mill. kroner til transportstøtte.

NyVekst: Målet med tiltaket er å bidra til å realisere vekstpotensialet i nyetablerte små bedrifter innenfor sone 3 og 4 i det distriktpolitiske virkeområdet. Totalt mottok 47 bedrifter støtte i 2009. Interessen for ordningen er moderat, noe som gjenspeiles i at det i 2009 bare ble brukt i underkant av halvparten av midlene det var lagt bevilg-

ningsmessig til rette for. Følgeevalueringen skal i 2010 gi innspill på framtidig innretning. Innovasjon Norge ga i 2009 tilsagn om 34,1 mill. kroner

(inkl. 15,3 mill. kroner under arbeidsmål 1.3 og 5,7 mill. kroner på kap. 552, post 72).

Tabell 3.6 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.2

	(i 1 000 kr)			
	Innovasjon Norge	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Direkte bedriftsstøtte	22 274	-	22 274	28,2
Næringsrettede kompetansehevings tiltak	41 587	15 000	56 587	71,8
Totalt	63 862	15 000	78 862	100,0
Totalt (pst.)	81,0	19,0	100,0	

På kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 ga Innovasjon Norge også tilsagn til BIT-programmet, Designprogrammet, Kompetanseprogrammet, FRAM kultur og Reiseliv i nord. Forskningsrådet ga tilsagn til ARKTEK. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale.

Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap: øke omfanget av lønnsomme etableringer

Midlene skal bidra til å skape attraktive arbeidsplasser i hele landet og bedre mulighetene for å skape egne arbeidsplasser nær hjemstedet. Midlene skal benyttes til å fremme kultur for entreprenørskap gjennom hele utdanningsløpet og kommersialisering av kunnskapsbaserte ideer fra høy-

skole- og universitetsmiljøene. I tillegg skal midlene stimulere til flere lønnsomme bedriftsetableringer og til å utnytte kompetansen i eksisterende næringer til etablering av nye foretak. Innsatsen gjennomføres av lokale, regionale og nasjonale aktører og i regi av EUs territoriale samarbeid, Interreg. Innsatsen skal tilpasses regionale utfordringer.

Rapport og status

I 2009 ble det på kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om henholdsvis 309,2 og 53 mill. kroner. På kap. 552, post 72 ble det gitt tilsagn om 86,4 mill. kroner.

Tabell 3.7 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.3

	(i 1000 kr)						
	Fylkeskommuner	Fylkesovergripende organ	Innovasjon Norge	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Industriinkubator	3 750	-	-	200	-	3 950	1,1
Direkte bedriftsstøtte	-	-	238 366	39 673	-	278 039	76,8
Kommersialisering	3 100	-	-	538	200	3 838	1,1
Entreprenørskap i utdanning, knoppskyting	-	-	1 600	-	-	1 600	0,4
Annen entreprenørskap	46 467	480	12 580	6 411	8 816	74 754	20,6
Totalt	53 317	480	252 546	46 823	9 016	362 181	100,0
Totalt (pst.)	14,7	0,1	69,7	12,9	2,5	100,0	

Fylkeskommunene fordeler midler til blant annet etablererstipend gjennom Innovasjon Norge, etablererveiledning/-servicekontor, Ungt Entreprenørskap og Kvinnoinnovasjon.

Midler som fylkeskommunene forvalter selv er først og fremst av tilretteleggende karakter, mens kommuner, regionråd og Innovasjon Norge i stor grad gir direkte bedriftsstøtte, jf. omtale under arbeidsmål 1.2. Også Interregprosjekter bidrar til tilrettelegging for entreprenørskap. Fylkeskommunen støtter tiltak som entreprenørskap i skolen, for eksempel Ungt Entreprenørskap, og ulike former for etablererservice. Nedenfor følger resultater og beskrivelse av to utvalgte tiltak under arbeidsmålet.

Kommunale næringsfond: Tiltaket skal bidra til lokal næringsutvikling. Fondsmidlene brukes til bedriftsrettet støtte til små bedrifter og entrepre-

nører, kompetanseutviklingstiltak for nye og eksisterende virksomheter og tilrettelegging for næringsutvikling og stedsutvikling. Midlene forvaltes hovedsakelig av kommuner. Det ble i 2009 gitt tilsagn om 126,5 mill. kroner til kommunale næringsfond på kap. 551, postene 60 og 61 (inkl. alle arbeidsmålene). For nærmere omtale, se rapport under budsjettforslaget for kap. 551, post 60.

Etablererstipend (Innovasjon Norge): Målet med stipendet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser. Stipendet kan gis i utviklings- og etableringsfasen. Målet er at minst 40 pst. av stipendene skal gå til kvinner. Kvinneandelen var i 2009 om lag 40 pst. Om lag 25 pst. gis til unge etablerere under 35 år. Innovasjon Norge ga i 2009 tilsagn om 116,3 mill. kroner (inkl. 7 mill. kroner under arbeidsmål 1.2).

Tabell 3.8 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 552, post 72 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.3

	(i 1 000 kr)					
	Innovasjon Norge	Forskningsrådet	SIVA	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Industriinkubator	-	-	12 573	-	12 573	14,6
Direkte bedriftsstøtte	16 931	-	7 460	-	24 391	28,2
Kommersialisering	4 750	4 359	-	-	9 109	10,5
Entreprenørskap i utdanning, knoppskyting	9 648	6 141	-	8 000	23 789	27,5
Annen entreprenørskap	14 069	-	-	2 450	16 519	19,1
Totalt	45 398	10 500	20 033	10 450	86 381	100,0
Totalt (pst.)	52,6	12,2	23,2	12,1	100,0	

Nedenfor omtales tiltak på kap. 552, post 72 hvor det har skjedd vesentlige endringer eller er utført evalueringer i 2009. Avslutningsvis nevnes øvrige tiltak på posten. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale.

Industriinkubatorprogrammet (SIVA): Målet med programmet er å stimulere til knoppskyting og nyskaping med utgangspunkt i en stor morbedrift eller en dominerende næring på et sted. I 2009 ble det tatt opp to nye inkubatorer i programmet og det arbeides med opptak av inntil to nye inkubatorer i 2010. Ved utgangen av 2009 var det 30 bedrifter/prosjekter med 412 ansatte inne i programmet. SIVA ga i 2009 tilsagn om 12,6 mill. kroner.

Unge i fokus, mentortjenesten for unge (Innovasjon Norge): Målet med satsingen er å få flere unge til å etablere egen bedrift. Pilotordningen

med mentortjenesten ble avsluttet i 2009. I 2010 blir mentortjenesten introdusert i flere fylker. Høyskolesatsinger er satt i gang. Innovasjon Norge ga i 2009 tilsagn om 6,6 mill. kroner, se for øvrig omtale under prioriterte målgrupper.

FORNY – Program for kommersialisering av FoU-resultater (Forskningsrådet): Målet med programmet er økt verdiskaping gjennom kommersialisering av forskningsresultater fra offentlig finansierte forskningsinstitusjoner. I 2009 ble midlene benyttet til infrastrukturtiltak og utvikling av kommersialiseringprosjekter ved høyskolene. I overgangsåret 2010 bevilget departementet 5 mill. kroner til FORNY. Forskningsrådet ga i 2009 tilsagn om 14,5 mill. kroner.

Innovasjon Norge ga i tillegg tilsagn til Inkubatorstipend (inkludert arbeidsmål 1.2), FUNK –

Førstelinde for utvikling av næringsliv i kommunene og Kvinner i fokus. SIVA ga i tillegg tilsagn til Kvinnovasjon. Departementet ga tilsagn til Ungt Entreprenørskap.

Strategier og tiltak 2011

Fylkeskommunene har hovedansvaret for prioriteringen av midlene innenfor dette hovedmålet. Innenfor fylkeskommunenes rammer øker departementet tildelingen til kommunale næringsfond med 50 mill. kroner. Departementet forutsetter at midlene til kommunale næringsfond tas i bruk ved at midlene i sin helhet tildeles kommuner eller regionråd.

Innenfor de nasjonale rammene vil tilbudene av tjenester, programmer og andre satsinger i store trekk bli videreført. Det er lagt vekt på å styrke/videreføre satsinger av stor strategisk betydning, med langsiktige forpliktelser og hvor etterspørselen og resultatene er gode. Departementet prioriterer derfor midler til et nytt næringshageprogram i 2011. Bevilgningen til tje-

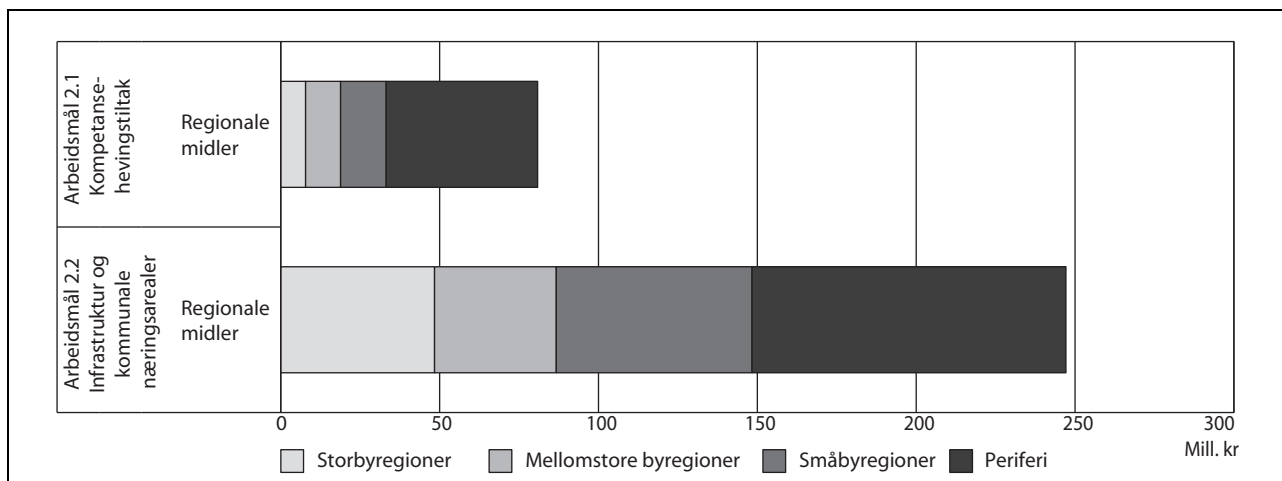
nesten Bedriftsnettverk dobles for å styrke næringslivets innovasjons- og konkurransevne. Mentortjenesten for unge under Ung gründer vil i 2011 bli utvidet.

Innovasjon Norge har startet arbeidet med å introdusere tilbudet i Nord-Norge. Etter hvert vil flere fylker bli inkludert. Midlene vil i hovedsak bli benyttet i det distriktspolitiske virkeområdet. Målet er å gjøre tjenesten landsdekkende. Innovasjon Norge skal levere mentortjenesten i samarbeid med stiftelsen Connect.

Hovedmål 2 Gode lokale og regionale rammebetingelser

Utvikling av lokal infrastruktur og kompetanseheving er viktig både for næringslivet og for befolkningen. I områder med utfordringer knyttet til befolkningsnedgang og sårbare næringsmiljøer kan det være behov for spesielle infrastruktur- og kompetanseutviklingsprosjekter.

Det ble i 2009 totalt gitt tilsagn om 328 mill. kroner til prosjekter under hovedmål 2.

Figur 3.3 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 552, post 72¹ fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 2.1 og 2.2 i 2009

¹ Under hovedmål 2 utgjør de nasjonale midlene på kap. 552, post 72 bare 0,7 mill. kroner under arbeidsmål 2.1. Disse er inkludert i de regionale midlene i figuren og spredt på alle sentralitetsnivåene.

Figur 3.3 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 2. Om lag 15 pst. av de regionale midlene under henholdsvis arbeidsmål 2.1 og 2.2. trefrer mellomstore byregioner. I 2009 ble 25 pst. av tilsagnene gitt under arbeidsmål 2.1 og 75 pst. under arbeidsmål 2.2.

Arbeidsmål 2.1 Kompetanse: styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet

Andelen av befolkningen med høyere utdanning er lavere i perifere områder enn i sentrale strøk. Spredt lokalisering av utdanningsinstitusjoner har virket positivt for tilførselen av kompetanse til offentlige og private virksomheter i alle deler av landet. Det er også behov for utvikling av annen kompetanse enn formalkompetanse. Bevilgnin-

gene under programkategori 13.50 kan benyttes til utvikling av kompetansetiltak og utdanningstilbud utenfor større byområder tilpasset lokale behov og regionale utfordringer.

Rapport og status

I 2009 ble det på kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om henholdsvis 44,2 og 36 mill. kroner. På kap. 552, post 72 ble det gitt tilsagn om 0,7 mill. kroner.

Tabell 3.9 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 2.1

	Fylkeskommuner	Fylkesover-gripende organ	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt
Kompetansehevingstiltak	67 982	422	1 656	10 103	80 163
Totalt (pst.)	84,8	0,5	2,1	12,6	100,0

(i 1 000 kr)

Midler til tiltak under dette arbeidsmålet forvaltes i hovedsak av fylkeskommunene. Støtte gis for eksempel til tiltak for utvikling og markedsføring av nye og eksisterende kompetansetilbud. Midlene benyttes også til kompetansehevingstiltak, informasjonstiltak og støtte til gjennomføring av rekrutteringsdager, yrkesmesser og forskningsdager.

Kompetansehevende tiltak gjennomført av fylkeskommunene er blant annet rettet mot samhandling mellom utdanningssektoren og næringslivet. Nord-Trøndelag fylkeskommune bruker eksempelvis midler til å utvikle kurs i kultur- og naturbasert nyskaping basert på stedenes egenart. Hordaland har som innsatsområde å øke samhandlingen mellom næringsliv, skole og kunnskapssituasjoner og har styrket tilbudet til ungdom som ønsker fagopplæring og lærlingplasser. Rapportene fra fylkeskommunene viser at noen fylker i økende grad gir støtte til stipendiater ved universiteter og høyskoler. Nordland og Troms har satsset på realfag. Evalueringer gjennomført i Troms for perioden 2006–2009 viser at skoler som har deltatt i prosjektet har gjennomført ekstra satsinger på realfag i etterkant. Møre og Romsdal fylkeskommune har sammen med NAV kartlagt kunnskapsbehovet i næringslivet i fylket og samarbeider i den forbindelse med skolene for å legge til rette for et bedre tilpasset undervisningsopplegg.

Departementet bidrar på kap. 552, post 72 med midler til prosjektet Etablering av regionalt senter for likestilling og mangfold, i regi av KUN senter for kunnskap og likestilling og Likestillingssenteret. Målet er å bidra til at likestilling blir et virkemiddel i regionalt utviklingsarbeid. Prosjektet ble evaluert i 2010. Se Prop. 1 S (2010–2011) *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet* for omtale av evalueringen. Departementet ga i 2009 tilsagn om 0,7 mill. kroner til prosjektet.

Arbeidsmål 2.2 Infrastruktur: styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder

I områder med få innbyggere og små markeder kan det være vanskelig å få finansiert lokale infrastrukturtiltak gjennom brukerbetaling alene eller gjennom markedet på andre måter. Bevilgningen under programkategori 13.50 kan benyttes til realisering av grunnlagsinvesteringer for næringsutvikling, for eksempel til vannforsyning, kommunale veier, kaianlegg, bredbåndsutbygging og andre lokale infrastrukturtiltak som kan fremme regional utvikling.

Rapport og status

I 2009 ble det på kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om henholdsvis 97,2 og 149,9 mill. kroner til tiltak under arbeidsmål 2.2.

Tabell 3.10 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 2.2

	Fylkes- kommuner	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Bredbånd	60 048	5 998	-	66 046	26,7
Vannforsyning	22 890	349	15	23 254	9,4
Transportinfrastruktur	100 027	6 113	1 832	107 972	43,7
Annen fysisk kommunal næringsrettet infrastruktur	36 416	12 719	700	49 836	20,2
Totalt	219 381	25 179	2 547	247 108	100,0
Totalt (pst.)	88,8	10,2	1,0	100,0	

(i 1000 kr)

Fylkeskommunene forvalter om lag 90 pst. av midlene under arbeidsmål 2.2 på kap. 551, postene 60 og 61 i 2009. Disse benyttes i hovedsak til transportinfrastruktur og bredbånd. Totalt ble det brukt 66 mill. kroner på kap. 551, postene 60 og 61 til bredbåndstiltak, hvorav 8,7 mill. kroner på kap. 551, post 60 og 57,4 mill. kroner på kap. 551, post 61. Bruk av regionale midler på vannforsyning og annen kommunal næringsrettet infrastruktur utgjorde 73,1 mill. kroner i 2009.

Gjennom en egen tildeling på kap. 551, post 61 har samtlige fylkeskommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet fått midler øremerket for bredbånd og eventuelle andre infrastruktur- og næringsstiltak etter søknad. Utbedring av riks- og fylkesveger samt tiltak for bedring av kollektivtrafikken er støttet som et ledd i tilretteleggingen for næringslivet. Rapportene fra fylkeskommunene viser at en stor andel av midlene er benyttet til fysisk infrastruktur for å tilrettelegge for aktiviteter innenfor reiseliv, som er et satsingsområde i mange fylker.

Status for bredbåndsutbygging: Regjeringen har siden 2006 bevilget mer enn 850 mill. kr til utbygging av bredbånd over hele landet. Ved inngangen av 2010 var 99,9 pst. av husholdningene bosatt i et område med bredbånddekning. Det norske bredbåndsmarkedet er fortsatt kjennetegnet av sterk vekst i markedet for mobilt bredbånd. Markedet for fast bredbånd preges av at andelen som velger større kapasitet gjennom kabel-TV og fibernett øker. I mange områder av landet, spesielt utenfor tettstedene og i områder med store avstander, er utbyggingskostnadene for høye til at kommersielle aktører investerer i infrastruktur som kan dekke næringslivets og husholdningenes behov. Rådgivningsselskapet Nexia anslo i 2009 at inntil

30 pst. av husholdningene er bosatt i slike områder. God kapasitet har stor betydning for innovasjonsevne, verdiskaping og bedrifters lokalisering, men også tilgangen til tjenester som offentlig og privat sektor tilbyr.

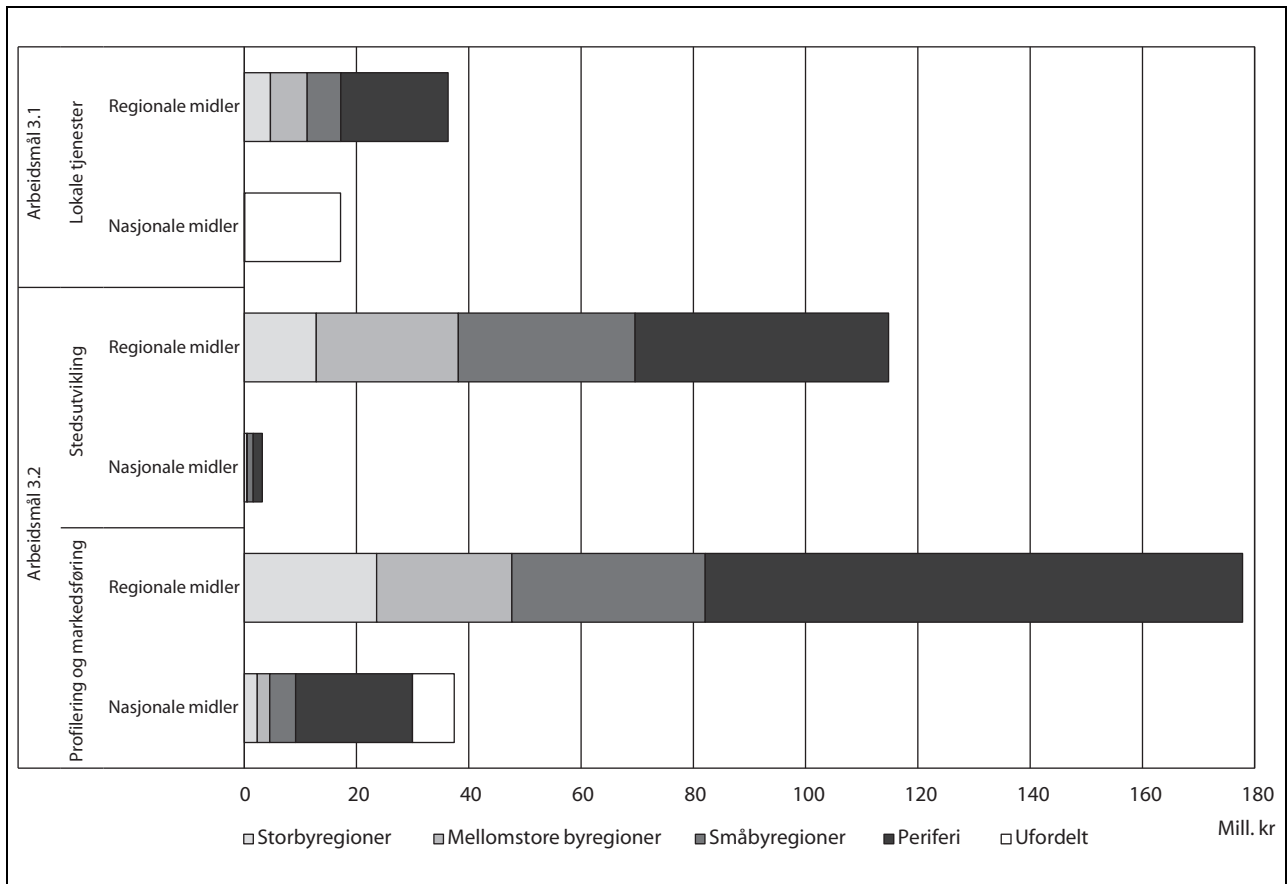
Strategier og tiltak 2011

Kompetansehevingstiltak og utvikling av lokal infrastruktur er viktig for både næringslivet og befolkningen for øvrig. Tiltak under dette hovedmålet er hovedsakelig finansiert av midler som fylkeskommuner og kommuner forvalter. Tiltak i 2011 vil derfor være avhengig av fylkeskommunale prioriteringer. Departementet vil fortsatt stimulere til økt bredbåndsutbygging i samarbeid med fylkeskommunene.

Hovedmål 3 Utvikle attraktive regioner og sentra

I tillegg til arbeidsplasser må alle steder tilby tjenester av høy kvalitet, gode møteplasser og godt bomiljø. Tiltak under hovedmål 3 skal bidra til å styrke attraktiviteten for bosetting og for lokalisering av bedrifter i små byer og tettsteder. Dette må skje gjennom videreutvikling av lokalt tjenestetilbud og fysisk stedsutvikling. Hoveddelen av tiltakene under hovedmål 3 finansieres gjennom midler som overføres til fylkeskommunene. Fylkeskommuner og kommuner vurderer selv hvor det er behov for en ekstrainsats for å styrke lokal tjenesteproduksjon, stedsutvikling og profilering av områder for tilflytting.

Det ble i 2009 totalt gitt tilsagn om 381,7 mill. kroner til tiltak under hovedmål 3.

Figur 3.4 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 3.1 og 3.2 i 2009

Figur 3.4 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 3. Om lag halvparten av de regionale midlene treffer perifere strøk. Om lag 44 mill. kroner er fordelt til storbyregioner, av dette gikk om lag en tredjedel til Tromsø-regionen. Det er som regel distriktskommuner i storbyområdet som er tildelt midlene. I 2009 ble 14 pst. av tilsagnene gitt under arbeidsmål 3.1 og 86 pst. under arbeidsmål 3.2.

Arbeidsmål 3.1 Tjenester: god tilgang til grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder

Gode offentlige og private tjenester er sentralt for at folk skal ha reell frihet til å bosette seg der de

ønsker. Tiltak under dette arbeidsmålet er i hovedsak rettet mot å opprettholde et godt tilbud av dagligvarebutikker i områder med små markeder, og støtte utvalgte utviklingsprosjekter for å bedre andre typer offentlig eller privat tjenestetilbud i utsatte områder.

Rapport og status

I 2009 ble det på kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om henholdsvis 28 og 8,3 mill. kroner. På kap. 552, post 72 ble det gitt tilsagn om 17,2 mill. kroner.

Tabell 3.11 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 3.1

	Fylkeskommuner	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt
Tjenester	18 151	15 026	3 126	36 303
Totalt (pst.)	50,0	41,4	8,6	100,0

(i 1 000 kr)

Hoveddelen av tilsagnene ble gitt av fylkeskommuner, kommuner og regionråd. Deler av midlene ble benyttet til å utvikle lokale tjenester som ulike typer nærbutikker og privat tjenestetilbud. Midlene ble også brukt til å utvikle offentlige tiltak, for eksempel innen folkehelse og idrett. Nord-Trøndelag fylkeskommune har eksempelvis støttet utbygging av et regionalt motorsportsanlegg i Verdal. Mange prosjekter som er knyttet til samisk kultur blir plassert innenfor denne kategorien.

Nedenfor omtales tiltak på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 hvor det har skjedd vesentlige endringer eller er utført evalueringer i 2009. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale.

MERKUR – Merkantil kompetanseprogram for utkantbutikker: Programmet skal bidra til et godt dagligvaretilbud i distriktene. Midlene benyttes i hovedsak til kompetansehevende tiltak rettet mot butikker med lavt kundegrunnlag. Omsetningsutviklingen for MERKUR-butikkene viser samme utvikling som for dagligvarehandelen generelt. Dette er positivt siden mange MERKUR-butikker ligger i områder med befolkningsnedgang. MERKUR har de siste årene lagt sterkere vekt på butikens rolle som allsidig tjenesteleverandør og samlingsplass i bygda, og rapporterer om gode resultater på dette feltet.

Fra og med 2010 er MERKUR Bok integrert i det ordinære MERKUR-programmet. MERKUR Bok har vært et treårig forsøk rettet mot bokhandlere i distriktsområder. Om lag 700 butikker og 70 bokhandlere er eller har vært med i programmet. Departementet ga i 2009 tilsagn om 9 mill. kroner til MERKUR-programmet og 2,5 mill. kroner til MERKUR Bok.

Utviklings- og investeringsstøtte: I 2009 ble det bevilget 5 mill. kroner til utviklingstilskudd til dagligvarebutikker i utkantstrøk. I 2010 har departementet startet arbeidet med å etablere en investeringsstøtte for utkantbutikker. Mentor AS skal forvalte ordningen. Mentor AS forvalter også MERKUR. Regelverk og innretning er under utarbeidelse.

Arbeidet er omfattende, men midlene vil bli lyst ut høsten 2010. Departementet har i 2010 satt av 15 mill. kroner til utviklings- og investeringsstøtte til utkantbutikker.

Forsøk med gratis ferje: I mars 2010 startet departementet forsøk med to gratis ferjestrekninger. Formålet med forsøket er å få bedre kunnskap om hvilken betydning gratis ferje kan ha for små øysamfunn, med vekt på virkninger for næringsliv og innbyggere. Ferjestrekningene er Daløy–Haldorneset i Solund kommune i Sogn og Fjordane og Grytøy, Sandsøy og Bjarkøy i Bjarkøy kommune i Troms. Forsøkene er utarbeidet i tett samarbeid med Troms og Sogn og Fjordane fylkeskommuner.

Erfaringene med gratis ferje våren og sommeren 2010 viser at det var flere reisende enn tilsvarende periode i 2009. Det var stor økning i trafikken i Troms. Forsøket skal evalueres.

Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering: gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted og som lokaliseringsted for bedrifter

Det er en utfordring for småsamfunn, bygdesentra og småbyer å være attraktive for tilflytting og lokalisering av virksomheter. Tiltakene under dette arbeidsmålet omfatter utviklingsprosjekt på mindre steder, som opprusting av kommunesentra, møtesteder for befolkningen, og profilering overfor utflyttet ungdom, potensielle tilflyttere og turister. For å motvirke skjev geografisk alders- og kjønnsfordeling blir det lagt vekt på tiltak rettet mot unge i etableringsfasen.

Rapport og status

I 2009 ble det på kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om henholdsvis 223,4 og 69,3 mill. kroner. På kap. 552, post 72 ble det gitt tilsagn om 35,6 mill. kroner.

Tabell 3.12 Gitte tilsagn i 2009 på kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 3.2

	Fylkeskommuner	Fylkesover- gripende organ	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Stedsutvikling	98 180	200	7 849	8 568	114 798	39,2
Profilering og markedsføringstiltak	140 852	1 955	20 623	14 418	177 848	60,8
Totalt	239 033	2 155	28 472	22 986	292 646	100,0
Totalt (pst.)	81,7	0,7	9,7	7,9	100,0	

(i 1 000 kr)

Hoveddelen av tilsagnene ble gitt av fylkeskommunene. Rapporteringen viser at stedsutviklings tiltak i stor grad er rettet mot å ruste opp sentrumsområder. Ulike former for fysisk oppgradering har vært prioritert, for eksempel opprusting av Pilegrimsleden i Oppland og stedsutvikling på flere steder i Møre og Romsdal. Mange fylker prioriterer reiseliv. Hedmark fylkeskommune har gjennom et Interregprosjekt støttet naturturisme i Rogen og Femund nasjonalpark. I Telemark har fylkeskommunen støttet profilering av Grenlandsområdet gjennom en film om regionen. Buskerud fylkeskommune støtter et tilflyttingsprosjekt i Hallingdalen. Andre eksempler på profileringstiltak er tilflyttingsprosjekter og lokale festivaler. Mange fylkeskommuner støtter også idrettsarrangementer for å profilere regionen.

Nedenfor omtales tiltak på kap. 552, post 72 hvor det har skjedd vesentlige endringer eller er utført evalueringer i 2009. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale og øvrige tiltak.

Småsamfunnspiloter: Departementet gjennomførte i perioden 2006–2009 en nasjonal småsamfunnssatsing rettet mot områder med spesielt lange avstander til regionale sentra, sårbar næringsstruktur og vedvarende nedgang i folketallet. Pilotprosjektene dekker et bredt spekter av temaer som næringsutvikling, attraktive steder og gode tjenestetilbud. I perioden 2006–2009 fikk 49 prosjekter støtte og det ble til sammen gitt tilsagn om 142,5 mill. kroner. Småsamfunnsatsingen ble avsluttet i 2009. Resultatene vil bli dokumentert i en håndbok for lokalt utviklingsarbeid på Distriktssenterets nettsider og i en sluttrapport høsten 2010 som gjennomføres av Norsk senter for bygdeforskning. Håndboken gir en grundig veiledning til lokale prosjekteiere basert på de erfaringer som er samlet gjennom fire år med småsamfunnssatsing. Departementet ga i 2009 tilsagn om 19,5 mill. kroner til småsam-

funnspiloter (inkl. 2,5 mill. kroner under arbeidsmål 1.3).

BLEST – Bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder: Programmet ble gjennomført av Husbanken og hensikten var å bistå kommunene med å gjøre utvalgte steder mer attraktive for bosetting og næringsliv. I 2009 ble elleve prosjekter startet. Siste år i programperioden var 2009 og de fleste prosjektene avsluttes i 2010. Kommunene rapporterer om økt forståelse blant politikere, innbyggere og administrasjon om verdien av stedsutvikling. En evaluering utført av Asplan Viak i 2010 viser at programmet har skapt betydelig medvirkning og engasjement i deltakerkommunene samt at programmet har vært avgjørende for å ferdigstille flere tettstedsprosjekter. Departementet ga i 2009 tilsagn om 6 mill. kroner.

Omdømmearbeid: Departementet har siden 2008 arbeidet for å styrke kommunenes kompetanse innen omdømmearbeid. Målet er at distriktskommunene skal tiltrekke seg flere unge og folk i etableringsfasen. Distriktssenteret fikk i 2009 ansvar for gjennomføring og videreutvikling av omdømmeskolen, en inspirasjonsturné og nettsider. Kommunene har vist stor interesse for tiltakene. En evaluering av omdømmeskolen blir ferdigstilt i løpet av høsten 2010. Distriktssenteret har brukt 2,3 mill. kroner på dette arbeidet.

Kulturbasert nærings- og stedsutvikling: Departementet har siden 2006 styrket kulturbasert nærings- og stedsutvikling gjennom blant annet finansiering av piloter. I 2009 støttet departementet ti kulturbaserte næringsprosjekter for å styrke stedsidentitet og attraktivitet med unge som prioritert målgruppe. I 2010 gjennomførte departementet en felles utlysning for Bolystsatsingen og for piloter innenfor kulturbasert stedsutvikling. I utvelgelsen av piloter ble det vektlagt at en del av pilotene skulle ha kulturbasert stedsutvikling som tematikk. Kulturbaserte nærings- og stedsutvik-

lingspiloter blir integrert i Bolystsatsingen fra og med 2011. Departementet ga i 2009 tilsagn om 11,4 mill. kroner.

Bolyst: Departementet etablerte i 2010 en tilskuddsordning hvor målet er at kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet blir mer attraktive å bo i og flytte til. Målet skal nås gjennom å støtte lokale, regionale og nasjonale pilotprosjekter som skal fremme attraktive lokalsamfunn. Departementet skal samle og formidle kunnskap fra pilotprosjekter om hva som påvirker valg av bosted. Distriktsenteret vil få en sentral rolle i dette arbeidet. I 2010 lyste departementet ut 31,7 mill. kroner til bolystpiloter og piloter innen kulturbasert nærings- og stedsutvikling. Departementet ga tilskudd til 35 prosjekter med tematisk og geografisk bredde.

Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK): Målet er at flere kommuner skal arbeide kontinuerlig for å øke lokalsamfunns attraktivitet. Dette skal oppnås gjennom tettere samarbeid mellom kommuner og fylkeskommuner. For nærmere omtale av programmet, se budsjettforslaget på kap. 552, post 62. Hver fylkeskommune er tildelt én mill. kroner til planlegging og konkretisering. De øvrige midlene for 2010 tildeles fylkeskommunene etter søknad. Søknadene vurderes etter i hvilken grad tilskuddet er egnet for å nå resultatmålene. Oslo kommune er ikke med i satsingen.

Strategier og tiltak 2011

Departementet legger opp til en økning til Bolyst i 2011. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru* ble det lagt vekt på at satsingen på Bolyst bør være langsiktig for å kunne oppnå resultater.

I 2011 legger departementet opp til å gi støtte til fylkeskommuner til et prøveprosjekt som vil gi ungdom med stor avstand til kjøreskoler mulighet til førerkortopplæring. Midlene skal benyttes til å administrere ordningen og til økte utgifter til skoleskyss i forbindelse med opplæringen. Midlene skal ikke benyttes til undervisningskostnader.

Departementet legger opp til å videreføre MERKUR-programmet og utviklings- og investeringsstøtteordningene for dagligvarebutikker i utkantstrøk. Satsingen for å styrke arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK) videreføres.

Departementet tar sikte på at forsøket med gratis ferjer på to ferjesamband skal gå over tre år fra og med 2010.

Tverrgående satsinger og spesielle temaer

Under omtales tiltak og programmer som dekker flere av hovedmålene.

Verdiskapingsprogrammet for naturarven

Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet startet i 2008 et verdiskapingsprogram for naturarven. Programmet forvaltes av Direktoratet for naturforvaltning og skal støtte regionale og lokale utviklingsprosjekter i tilknytning til verneområder i hele landet. Hensikten er å få fram gode eksempler på hvordan store naturverdier/verneområder kan inngå i lokal verdiskaping. Det er stor variasjon i temaer og geografi mellom de 12 pilotene som er valgt ut. Prosjektene skal bidra til økonomisk, kulturell, miljømessig og sosial verdiskaping. Et eksempel er prosjektet *Magiske og verdifulle opplevelser i nordtrøndersk natur*, med opplevelsesturisme i tilknytning til fugletitting, samisk kultur og tradisjoner samt rovdyr-opplevelser.

I 2009 ga Kommunal- og regionaldepartementet tilsagn på 5 mill. kroner. Innsatsen ble i 2010 styrket med ytterligere 5 mill. kroner. Samlet bevilgning fra Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet er 25 mill. kroner. Det tas sikte på at verdiskapingsprogrammet skal vare til og med 2012.

Interreg – EUs territorielle samarbeid

Norge deltar i EUs territorielle samarbeid (Interreg) i programperioden 2007–2013. Interreg er godt innarbeidet i det norske regionale utviklingsarbeidet. Prosjektdeltagelse bidrar til å løse regionale utfordringer og fremmer utvikling gjennom samarbeid over landegrensene. Arbeidet styrker nettverk og bidrar til læring om blant annet virkemidler og arbeidsmåter, samt fornying av norsk politikk både nasjonalt og regionalt. Så langt i perioden har norske partnere fra lokalt, regionalt og nasjonalt nivå deltatt i om lag 270 prosjekter innenfor områder som næringsutvikling, kultur, kompetanse, infrastruktur og IKT, områdeutvikling og miljø/klima. På oppdrag fra departementet startet International Research Institute of Stavanger (IRIS) våren 2010 en vurdering av Interregs betydning for norsk regionalt utviklingsarbeid. Studien skal se på hvordan Interregprosjekter blir fulgt opp i fylkeskommunenes utviklingsarbeid og hvilke faktorer som spiller inn for at resultatene blir fulgt opp utover prosjektenes interne mål. IRIS skal levere sin rapport våren 2011. Det ble i

2009 gitt tilsagn om 121,1 mill. kroner til Norges deltakelse i Interregprogrammene, hvorav 87 mill. kroner på kap. 551, post 60 og 34 mill. kroner på kap. 552, post 72.

Statlig ekstrainsats i omstillingsområder

Fylkeskommunene har hovedansvaret for omstillingsarbeidet i eget fylke. Innovasjon Norge er rådgiver, pådriver og kvalitetssikrer. Med ujevne mellomrom er imidlertid omstillingsbehovet så stort at virkemiddelapparatet, fylkeskommunene og kommunene ikke har nødvendige ressurser til å bistå i tilstrekkelig grad. En ekstrainsats fra staten kan da være nødvendig. Det forutsettes at de ordinære virkemidlene nyttes fullt ut slik at den statlige ekstrainsatsen kan gi maksimal effekt. Regjeringen fastla i 2006 kriterier for når statlig ekstrainsats kan være aktuelt, jf. St.prp. nr. 1 (2006–2007). Det er gjennomført flere evalueringer av kommuner/regioner som har vært gjennom store omstillingsutfordringer (blant annet Årdal, Åmot, Ål, Evje og Hornnes kommune og HALD-regionen). Resultatene er gjennomgående positive. Eksempelvis hadde Åmot kommune et mål om å etablere 170 nye arbeidsplasser og fikk et resultat på 155 arbeidsplasser.

Departementet har siden 2002 hatt forvaltningsansvaret for midler på Forsvardepartementets budsjett på kap. 1795, post 60 Omstilling i forsvaret. Midlene forvaltes av fylkeskommunene og tildeles kommuner hvor omstilling i Forsvaret har store konsekvenser. I perioden 2009–2012 mottar Porsanger kommune omstillingsmidler på kap. 1795, post 60. I 2009 og 2010 ble det årlig bevilget 1,5 mill. kroner.

Prioriterte målgrupper – kvinner, unge og innvandrere

Kvinner, ungdom og innvandrere er prioriterte målgrupper for distrikts- og regionalpolitikken. Departementet legger vekt på tiltak som kan påvirke bostedsvalg og bidra til entreprenørskap. I tillegg skal distrikts- og regionalpolitikken bidra til likestilling. Målgrupperettede tiltak er tiltak som er rettet mot kvinner, ungdom (18–35 år) eller innvandrere spesielt.

Departementets mål er at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner innen 2013. Næringsrettede midler omfatter i denne sammenheng direkte bedriftsrettede midler og tiltak. Innsatsen skal bidra til å nå regjeringens mål om at kvinner skal utgjøre minst 40 pst. av nye entreprenører. Virkemiddelaktørene skal arbeide

for å øke kvinneandelen innenfor relevante programmer og tjenester, både gjennom egne tiltak, og ved å sette måltall for kvinneandel innenfor næringsrettede midler. Fylkeskommunen oppfordres til å samarbeide med Innovasjon Norge om å sette måltall for kvinneandelen innenfor de bedriftsrettede virkemidlene for å bidra til målet om 40 pst.

Under rapporteres det både på departementets mål om at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner og på kvinner, unge og innvandrere som prioriterte grupper innenfor distrikts- og regionalpolitikken.

Rapport og status

Nasjonalt arbeid med målgrupper (kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72):

Innovasjon Norge utarbeidet i 2008 måltall for systematisk å øke andelen kvinner i sine programmer fram mot 2013. Andelen kvinner som er mottakere av Innovasjon Norges bedriftsrettede virkemidler på kap. 552, post 72 var 24 pst. i 2007, økte i 2008 til 43 pst. og gikk ned i 2009 til 38 pst. Innovasjon Norge forventer at det tar noe tid å stabilisere kvinneandelen på over 40 pst. Satsingen Kvinner i fokus i regi av Innovasjon Norge (nå Kvinner i næringslivet) har bidratt til konkrete tiltak rettet mot kvinner og til å øke andelen kvinner i Innovasjon Norges øvrige programmer. Innenfor ARENA-programmet har kvinneandelen i styringsgruppene økt fra 33 pst. i 2008 til 36 pst. i 2009.

Fra 2009 gjelder SIVAs kvinnesatsing (Kvinnevasjon) også for inkubatorprogrammene, i tillegg til satsingen i næringshagene. Andelen nye bedrifter med kvinner i ledende stillinger økte fra 23 pst. i 2008 til 30 pst. i 2009 i SIVAs programmer.

Forskningsrådets VRI-program involverer kvinner på alle nivåer og i alle aktiviteter og prosesser. Kvinneandelen innen samhandlingsaktivitetene mellom bedrifter og FoU-institusjoner økte fra 33 pst. i 2008 til 39 pst. i 2009. Innen forskningsprosjektene var kvinneandelen 35 pst. i 2009.

Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA samarbeider om å øke entreprenørskap blant kvinner. De har i fellesskap finansiert innspilling av 16 filmer om kvinner som har lykket med egen bedrift og avholdt en konferanse om tematikken entreprenørskap blant kvinner.

I 2009 ga Innovasjon Norge tilsagn om 6,6 mill. kroner til Unge i fokus (nå Ung gründer). Departementet ga i 2009 tilsagn om 8 mill. kroner til organisasjonen Ungt Entreprenørskap.

Regionalt arbeid med målgrupper (kap.551, postene 60 og 61):

Av midler på kap. 551 postene 60 og 61 gikk 24 pst. av den næringsrettede innsatsen til kvinnerettede prosjekter.

Siden 2009 har fylkeskommunene blitt oppfordret til i større grad å prioritere kvinner og unge i forvaltningen av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. I tillegg er innvandrere en prioritert målgruppe. Om lag to tredjedeler av fylkeskommunene har satt måltall for andel kvinner, i hovedsak for etablererstipend og bedriftsrettede virkemidler. Det er fylkeskommunenes ansvar å følge opp egne måltall.

Fylkeskommunene selv bevilger i hovedsak midler til tiltak der det i mindre grad er relevant å tilordne målgrupper, som for eksempel midler til fysisk infrastruktur (hovedmål 2) og stedsutviklingstiltak (hovedmål 3). Flere fylkeskommuner viser til departementets prioriterte målgrupper i styringsdialogen med andre forvaltere, slik som Innovasjon Norge og kommunene. Fylkeskommunene synliggjør prioriteringen av målgruppene gjennom omtale i ulike plan- og styringsdokumenter. Prioriteringen av målgrupper er ofte knyttet til

entreprenørskap, kompetanse, kultur, stedsutvikling og omstilling.

Eksempler på fylkeskommunenes tiltak rettet mot målgruppene er Ungt Entreprenørskap, Global Future, Female Future, Kvinnovasjon, Women in Business (Interreg IV A Østersjøen-Kattegat-Skagerak) og ulike informasjons- og veiledningstiltak. I tillegg rapporterer fylkeskommunene på tiltak rettet mot de tre målgruppene innenfor næringsutvikling, kompetanse og stedsutvikling.

Kvinner er en høyt prioritert målgruppe på kap. 551, postene 60 og 61. Kvinneandelen for tiltakene på kap. 551, post 60 som Innovasjon Norge forvalter økte fra 27 pst. i 2008 til 32 pst. i 2009. Andelen kvinnerettede prosjekter har økt mest for distriktsrettede risikolån, fra 19 pst. i 2008 til 31 pst. i 2009. Kvinneandelen på etablererstipendene var om lag 40 pst. i 2009. Enkelte fylkeskommuner gir føringer knyttet til kjønnsbalanse i styrene i næringshager, inkubatorer og kunnskapsparke og i prosjektene som gjennomføres i deres regi.

Noen fylkeskommuner gir også føringer knyttet til unge. Etablererstipendene har relativt høy andel unge mottakere og om lag 25 pst. av stipendene gis til etablerere under 35 år.

Tabell 3.13 Prosentandeler av total bevilgning fordelt på fylkeskommuner og målgrupper¹ på kap. 551, postene 60 og 61 i 2008 og 2009

	Kvinner		Unge		Innvandrere	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Fylkeskommune	Andel	Andel	Andel	Andel	Andel	Andel
Østfold	20,9	18,6	25,1	15,1	1,1	1,7
Akershus	16,3	14,2	12,0	3,3	0,0	0,0
Oslo	23,4	15,7	14,0	18,4	0,0	0,0
Hedmark	9,4	11,6	4,6	5,5	0,1	1,4
Oppland	15,4	17,7	6,6	6,8	0,9	0,0
Buskerud	13,7	17,1	3,7	3,4	0,3	0,0
Vestfold	9,8	8,5	4,0	4,2	0,0	0,0
Telemark	10,9	14,5	12,2	7,1	2,3	0,6
Aust-Agder	17,3	11,7	14,2	3,7	6,7	0,2
Vest-Agder	6,0	15,2	7,4	5,7	0,0	0,0
Rogaland	18,6	14,6	29,2	7,7	0,0	1,1
Hordaland	17,2	12,2	12,0	8,4	0,1	2,4
Sogn og Fjordane	13,5	23,5	9,8	5,7	0,2	0,6
Møre og Romsdal	14,4	18,8	7,5	7,0	0,3	2,0
Sør-Trøndelag	14,5	19,2	16,1	9,7	2,2	0,5
Nord-Trøndelag	17,5	14,3	25,1	10,9	4,1	0,7
Nordland	12,6	9,4	21,8	9,0	0,9	0,2
Troms	11,6	20,7	13,9	5,4	0,4	0,8
Finnmark	24,0	11,4	8,1	9,7	0,0	0,1
Ufordelt	56,9	63,6	0,5	5,8	0,0	0,0
Totalt	14,2	15,6	14,8	7,7	0,9	0,7

¹ Merk at det ikke er knyttet konkrete måltall til prosentandelene i tabellen.

Tabell 3.13 viser en svak økning av midler brukt til kvinner som målgruppe fra 2008 til 2009. I samme periode var nedgangen i midler brukt til unge som målgruppe relativt stor. Når det gjelder innvandrere som målgruppe er midlene til denne gruppen omtrent uendret. Det er store fylkesvise variasjoner når det gjelder målgruppene. I Vestfold blir bare 8,5 pst. av midlene brukt på kvinner som målgruppe, mens tilsvarende tall for Sogn og Fjordane er 23,5 pst. Det er også store variasjoner mellom fylkene når det gjelder unge og innvandrere. Tallrapporteringen fra fylkeskommunene for målgrupper er basert på skjønnsmessige vurderinger gjort av fylkeskommunene selv.

Strategier og tiltak 2011

Oppfølgingen av målgruppene fortsetter i 2011. For 2011 legger departementet opp til at:

- Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA skal videreføre arbeidet for å nå målet om at 40 pst. av de næringsrettede virkemidlene når kvinner.
- Mentortjenesten for unge under Ung gründer utvides.

Kommunal- og regionaldepartementet vil i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet og andre relevante aktører starte evaluering av Ungt Entreprenørskap i 2010.

Budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Utgifter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
551	Regional utvikling og nyskaping	2 096 509	2 213 200	2 248 650	1,6
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	428 526	439 900	502 750	14,3
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	20 276	26 000	26 700	2,7
	Sum kategori 13.50	2 545 311	2 679 100	2 778 100	3,7

Det legges opp til en reell videreføring fra 2010 av bevilgningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk.

Se kapitlet Mål og rapportering for nærmere omtale av målene for programkategori 13.50, rap-

portering på virkemiddelbruken på postene fordelt på geografi, formål, arbeidsmål og prioriteringer i 2011. Oversikt over virkeområdet finnes på www.regionalpolitikk.no.

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 344 200	1 488 800	1 552 350
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres</i>	631 659	674 400	696 300
64	Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune	70 650		
71	Nordområdetiltak, <i>kan overføres</i>	50 000	50 000	
	Sum kap. 551	2 096 509	2 213 200	2 248 650

Felles for kap. 551, postene 60 og 61

Det er felles retningslinjer for bruken av midlene på kap. 551, postene 60 og 61. Midlene overføres i sin helhet til fylkeskommunene som tilskudd uten tilbakebetaling. Det vil si at ubenyttet ramme kan omdisponeres til andre tiltak innenfor det samme formålet uavhengig av hvilket år rammen er gitt. Fylkeskommunene prioriterer bruken av midlene innenfor rammen av nasjonale føringer og gjel-

dende retningslinjer. Fylkeskommunene har fullmakt til å fastsette hvilket år et tilsagn skal gis, hvor lenge tilsagnet skal gjelde og behandle søknader om forlengelse av tilsagn.

Kvinner, unge og innvandrere er prioriterte målgrupper i distrikts- og regionalpolitikken. Fylkeskommunene oppfordres derfor til å prioritere disse og til å sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av de bedriftsrettede midlene og tiltakene. Dette skal bidra til departementets mål

om at 40 pst. av de næringsrettede midlene under programkategori 13.50 skal gå til kvinner innen 2013. For en nærmere beskrivelse av fylkeskommunenes arbeid med målgrupper vises det til kapittelet Prioriterte målgrupper.

Forvaltning

Departementet forventer at fylkeskommunene forvalter virkemidlene i forpliktende partnerskap med kommuner, næringsliv, virkemiddelaktører, private organisasjoner, FoU- og utdanningsinstitusjoner, Sametinget og samiske næringsorganisasjoner der dette er hensiktsmessig samt eventuelle andre aktører.

Fylkeskommunene kan delegere forvaltningsansvaret til andre aktører, herunder kommunene, regionråd og det nasjonale virkemiddelapparatet (Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet). Innovasjon Norge har ansvaret for å forvalte midlene til direkte bedriftsstøtte. Kommuner og regionråd kan også tildele direkte bedriftsstøtte i henhold til EØS-regelverkets bestemmelser for bagatellmessig støtte.

Departementet åpner for at fylkeskommunene i begrenset omfang kan delegere forvaltningsansvaret til ikke-heleide offentlige selskaper. Nærmere omtale, samt fylkeskommunenes ansvar i slike tilfeller, vil bli gitt i tilskuddsbrev til fylkeskommunene.

Fra 2011 kan fylkeskommunene benytte inntil fem pst. av midlene de selv forvalter på kap. 551, postene 60 og 61 til delvis dekning av gjennomføringskostnader ved forvaltning av midlene.

Nærings- og handelsdepartementet har sendt forslag om presiseringer og endringer i lov om Innovasjon Norge på høring. Det foreslås blant annet å tydeliggjøre enkelte paragrafer i loven, slik at loven uttrykkelig hjemler en distriktsrettet garantiordning. Avsetning til og trekk på tapsfond vil følge samme modell som for risikolån. I henhold til lov om Innovasjon Norge § 10 og selskapets vedtekter § 19 og 20 om flertallskrav i foretaksrådet er det eierne som må avklare om en distriktsrettet garantiordning skal tillegges selskapet. Fylkeskommunene vil være ansvarlige for å drøfte eventuelle garantirammer med Innovasjon Norge.

Oppfølging og kontroll

Fylkeskommunene skal følge de felles rapporteringskrav som gjelder for aktiviteter finansiert ved de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. Fra og med rapporteringsåret 2010 er det også

innført nye krav til resultat- og effektrapportering på kap. 551, postene 60 og 61, herunder indikatorer for tilretteleggende tiltak som er avsluttet. Departementet vil vurdere hensiktsmessig resultat- og effektrapportering for kommunale næringsfond på bakgrunn av en evaluering av kommunale næringsfond som settes i gang i 2010.

Fylkeskommunene skal ha den konkrete kontrollen med tilskuddsforvaltningen. Dette gjelder også der forvaltningsansvaret er lagt til andre aktører. Fylkeskommunene skal i den årlige rapporteringen til departementet rapportere om vesentlige merknader fra fylkesrevisjonen til virkemiddelbruken og hvordan fylkeskommunene følger opp disse. Departementet har i 2010 startet en gjennomgang av fylkeskommunens forvaltning av midlene på kap. 551, postene 60 og 61. Rapporten skal foreligge mot slutten av 2010.

Post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

Mål

Bevilgningen skal bidra til å realisere nasjonale og fylkeskommunale mål for regional utvikling tilpasset regionale forutsetninger.

Tildelingskriterier og forvaltning

Rammene til fylkeskommunene blir fastsatt etter objektive og skjønnsmessige kriterier. Den objektive fordelingen skal ivareta både distriktpolitiske og regionalpolitiske mål. Samlet sett gir fordelingen av midlene en klar distriktsprofil.

Størstedelen av midlene fordeles etter en objektiv, distriktpolitisk komponent. Fylkeskommunene får tildelt midler etter befolkning innenfor det distriktpolitiske virkeområdet vektet etter distriktpolitisk prioritet. En regionalpolitisk komponent gir alle fylkeskommunene et fast beløp (bunnplanke). En garantisum til sentralfylkene gir sammen med bunnplanken et minstebeløp.

Rammene til kommunale næringsfond og omstilling fastsettes etter skjønnsmessige kriterier. Rammen for Interreg IV A for perioden 2007–2013 er fastlagt i samråd med fylkeskommunene.

Fylkeskommunene og de regionale partnerskapene har ansvar for tildelingen av midler til ordningen NyVekst. Fra og med 2011 vil fylkeskommunene også ha ansvar for tildelingen av midler til inkubatorstipend i regi av Innovasjon Norge, som tidligere ble finansiert på kap. 552, post 72. Nivået på tildelingene avhenger av fylkeskommunenes prioriteringer.

Departementet vil i samarbeid med Innovasjon Norge og fylkeskommunen vurdere anbefalingene fra følgeevalueringen av NyVekst, som avsluttes i september 2010.

Rapport

For 2009 ble det bevilget 1 314,2 mill. kroner på posten. Departementet tildelte 62 mill. kroner til ordningen NyVekst, 145 mill. kroner til kommunale næringsfond og 50 mill. kroner til omstilling i

fylkeskommunene. Endelig størrelse og fordeling av midler på tiltak og forvaltere er avhengig av fylkeskommunenes prioritering. Midler til Interreg IV A for inneværende periode (2007–2013) er sjablongmessig fordelt med samme sum til deltakerfylkene i de ulike programmene.

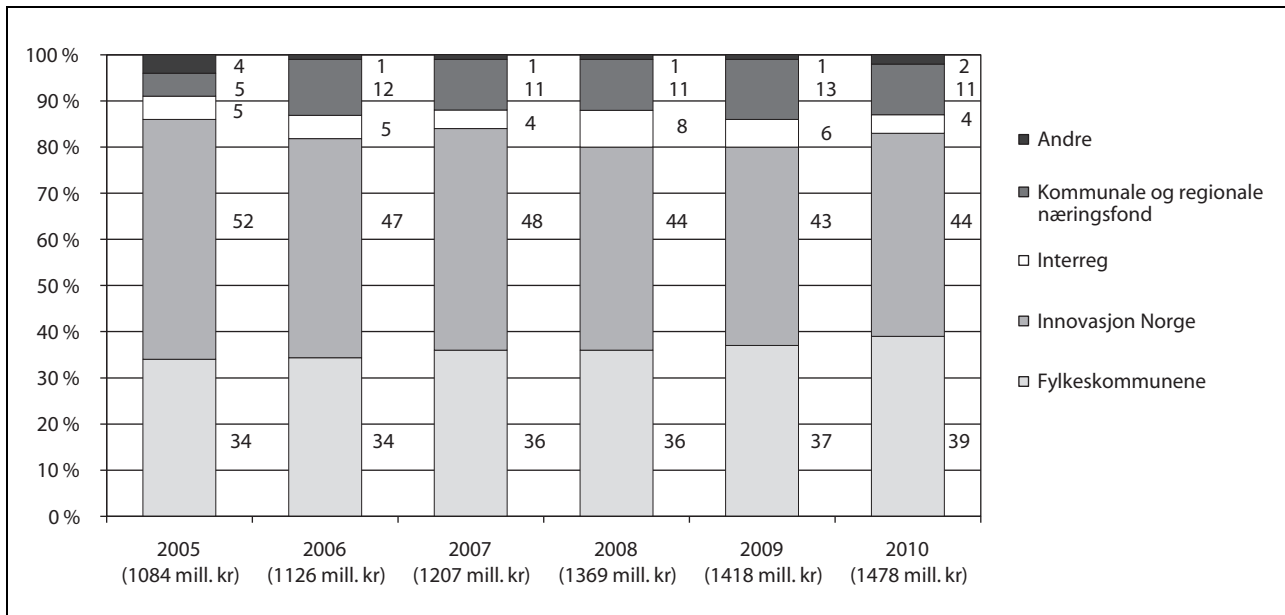
I saldert budsjett 2010 ble bevilgningen økt til 1 488,8 mill. kroner. Departementets tildeling til NyVekst økte til 92 mill. kroner, kommunale næringsfond til 175 mill. kroner og omstillingsmidler til 66 mill. kroner.

Tabell 3.14 Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2008–2010

	(i 1 000 kr)		
	2008	2009 ²	2010
Østfold	18 820	19 360	20 820
Akershus	16 440	16 440	17 440
Oslo	10 500	10 500	11 500
Hedmark	68 510	73 330	81 270
Oppland ¹	61 650	65 064	75 560
Buskerud	27 090	28 770	31 080
Vestfold	10 500	10 500	11 500
Telemark	54 770	57 400	61 520
Aust-Agder	26 380	29 750	32 590
Vest-Agder	29 890	33 200	35 180
Rogaland	25 160	27 210	34 220
Hordaland	68 850	75 020	79 140
Sogn og Fjordane	81 080	121 310	98 360
Møre og Romsdal	110 100	120 720	131 250
Sør-Trøndelag	74 470	79 200	85 440
Nord-Trøndelag	93 540	98 040	107 940
Nordland	235 790	248 680	261 560
Troms	158 470	164 410	178 170
Finnmark	121 490	130 360	134 260
Totalt	1 293 500	1 409 264	1 488 800

¹ Opplands andel av kap. 551, post 60 inngikk i forsøket Fritt fram på kap. 551, post 64 til og med 2009 og er tatt med i tabellen for sammenligning. Tallene for Oppland i perioden 2008–2009 omfatter ikke midler som har andre kilder enn programkategori 13.50. Forsøket Fritt fram ble avsluttet 31.12.2009.

² I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2009 ble det gitt 30 mill. kroner i ekstraordinære midler til omstilling til Høyanger kommune (Sogn og Fjordane). Bevilgningene er inkludert i tabellen.

Figur 3.5 Prosentvis fordeling av fylkenes midler¹ på kap. 551, post 60 etter forvalter i 2005–2010

¹ Beløpene avviker fra bevilgningstallene fordi fylkeskommunene kan disponere bevilgningen over flere år. Tallene for 2005–2009 viser fylkeskommunenes endelige årlige fordeling på forvaltere, inkludert Opplands andel av kap. 551, post 60 som inngikk i forsøket Fritt fram på kap. 551, post 64. Tallene for 2010 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelig fordeling. Omstillingsmidler for 2010 er foreløpig plassert på fylkeskommunene.

Figur 3.5 viser en oversikt over utviklingen i fylkeskommunenes fordeling av midlene til ulike forvaltere under Regjeringen Stoltenberg II.

Fylkeskommunene fordelte til sammen 1 418 mill. kroner til ulike forvaltere i 2009. Innovasjon Norge er den største forvalteren på budsjettposten med en tildeling på 610 mill. kroner. Innovasjon Norges andel blir primært benyttet til distriktsrettede risikolån, distriktsutviklingstilskudd og etablererstipend. Andelen er blitt noe redusert siden 2005. Nominelt har bevilgningen imidlertid økt i perioden. Siden 2007 har Innovasjon Norge gitt tilsagn for mer midler enn det som er bevilget fra fylkeskommunene. Dette betyr at Innovasjon Norge også har disponert ubenyttede midler fra tidligere år.

Fylkeskommunene har siden 2005 økt andelen de selv forvalter. Fylkeskommunen gir for øvrig tilsagn til programmer og prosjekter i regi av Forskningsrådet, SIVA og Ungt Entreprenørskap. De gir også direkte tilsagn til tilretteleggende prosjekter regionalt og lokalt. Andelen fylkeskommunene har bevilget til kommunale næringsfond har også økt siden 2005.

I 2009 ble det gitt tilsagn om 1 534,7 mill. kroner. Beløpet avviker fra fylkeskommunenes fordelte midler da forvalterne kan disponere midlene over flere år. For nærmere omtale av og rapportering på bruken av midlene i 2009 vises det til fylkesrapporteringen på departementets hjemmeside.

Departementet mener at rapporteringen for 2009 ikke er tilfredsstillende når det gjelder å overholde frist og kvalitet på rapporteringen. Departementet mangler rapportering på om lag 20 pst. av rammen fylkeskommunene har tildelt til kommunale og regionale næringsfond. Kommuner og regionråd som forvalter midler på vegne av fylkeskommunene vil ikke få utbetalt nye midler i 2010 før tallrapportene for 2009 er godkjent. Departementet vil i 2011, på bakgrunn av førundersøkelsen til evaluering av kommunale næringsfond, vurdere endringer i rapporteringen på kommunale og regionale næringsfond.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 1 552,35 mill. kroner. Dette er en økning på 63,55 mill. kroner (4,3 pst.) fra 2010. Bevilgningen inkluderer en rammeoverføring på 20,5 mill. kroner fra kap. 2421, post 70 under Nærings- og handelsdepartementets budsjett. Midlene skal dekke gjennomføringskostnader ved ordninger i regi av Innovasjon Norge som finansieres på kap. 551, post 60, på linje med finansieringen av gjennomføringskostnader ved programmer på kap. 552, post 72. For nærmere omtale, se Prop. 1 S (2010–2011) *Nærings- og handelsdepartementet*. Kommunal- og regionaldepartementet vil gå i dialog med fylkeskommunene og Innovasjon Norge om forvaltning.

gen av midlene. Midlene vil i 2011 bli overført direkte til Innovasjon Norge.

Bevilgningen inkluderer også 2,15 mill. kroner til Troms fylkeskommune for Norges deltakelse i delprogrammet Sápmi under Interreg IV A Nord. Midlene til deltakelsen ble fram til 2007 forvaltet av Sametinget og ble til og med 2010 bevilget på kap. 552, post 72.

Tildelingen til kommunale næringsfond økes fra 175 mill. kroner til 225 mill. kroner. Midlene skal gjøre kommunene bedre i stand til å legge til rette for økt vekst, verdiskaping og sysselsetting. Den økte bevilgningen må ses i sammenheng med arbeidet for å styrke lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK) og arbeidet med Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene (FUNK). Departementet forutsetter at midlene til kommunale næringsfond tas i bruk ved at midlene i sin helhet tildeles kommuner og regionråd.

Post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kan overføres

Mål

Midlene skal bidra til å nå de samme målene som på kap. 551, post 60. Det legges vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i områder som ikke fikk gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift, eller som fikk gjeninnført ordningen, men med en høyere sats enn før 2004.

Tildelingskriterier

Den fylkesvise fordelingen av kompensasjonsmidlene tar utgangspunkt i avgiftsøkningen for privat sektor. Som følge av at beregningsgrunnlaget for differensiert arbeidsgiveravgift ble endret fra å følge arbeidstakers bostedsadresse til å følge virksomhetens adresse i 2007, har det oppstått et restbeløp på posten som departementet disponerer.

Rapport

Totalrammen til nye tiltak i 2009 var på 631,6 mill. kroner, inkludert en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner som først kom til utbetaling i 2010. Restbeløpet i 2009 var 83 mill. kroner. Tabell 3.15 viser fordelingen mellom kompensasjonsmidler og restbeløpet.

Bevilgningen til nye tiltak i 2010 var 674,4 mill. kroner, inkludert en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner som først kommer til utbetaling i 2011. Av disse utgjorde restbeløpet 108,6 mill. kroner. Hovedårsaken til økningen i restbeløpet fra 2009 er at 25 mill. kroner ble tilbakeført fra kap. 551, post 71 Nordområdene til kap. 551, post 61.

I tillegg ble det overført 0,7 mill. kroner på posten fra 2009 til 2010, i hovedsak på grunn av tilbakebetalt transportstøtte. Dette beløpet er i 2010 satt av til mindre utredningsoppdrag, blant annet til beregningen av kompensasjonsmidlene og konferanser med fylkeskommunene.

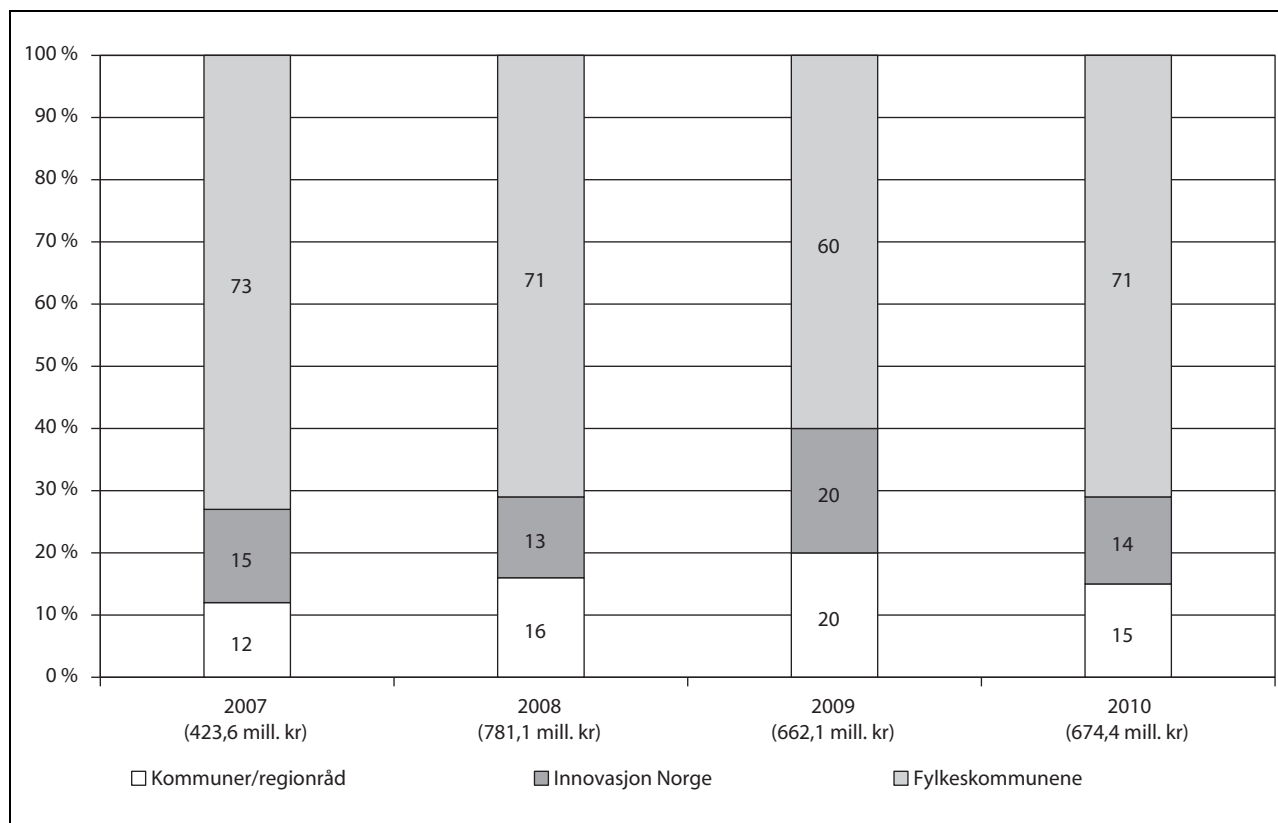
Tabell 3.15 Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 61 til fylkeskommunene i perioden 2008–2010

	(i 1000 kr)					
	2008		2009		2010	
	Kompensasjon for kostnadsøkning	Tillegg til bredbånd og annen infrastruktur samt næringsstiltak (restbeløp)	Kompensasjon for kostnadsøkning	Tillegg til bredbånd og annen infrastruktur samt næringsstiltak (restbeløp)	Kompensasjon for kostnadsøkning	Tillegg til bredbånd og annen infrastruktur samt næringsstiltak (restbeløp)
Østfold		560		300		400
Hedmark	9 115	8 801	11 600	4 400	11 300	5 800
Oppland	3 333	8 801	4 500	4 500	3 900	5 800
Buskerud	1 779	3 178	2 400	1 700	2 600	2 200
Telemark	2 449	7 181	3 200	3 800	3 500	5 000
Aust-Agder	2 217	2 455	2 800	1 500	2 500	2 000
Vest-Agder	2 118	2 873	2 800	1 800	3 300	2 400
Rogaland	8 864	3 229	9 200	1 600	11 700	2 200
Hordaland	34 636	8 281	42 600	4 500	48 300	5 900
Sogn og Fjordane	24 875	9 769	33 300	5 400	36 100	7 100
Møre og Romsdal	49 722	13 354	72 300	7 600	77 400	10 000
Sør-Trøndelag	8 782	9 473	11 800	4 800	13 200	6 300
Nord-Trøndelag	752	11 745	1 100	6 100	1 300	8 000
Nordland	136 079	33 003	151 100	16 800	147 600	21 900
Troms	180 142	20 678	199 900	10 600	203 100	13 900
Finnmark		14 505		7 400		9 700
Kommunal- og regionaldep.	1 000					693
Totalt	465 863	157 887	548 600	83 000	565 800	109 293

I 2010 utgjør andelen til Nordland og Troms 62 pst. av den totale bevilgningen til kompensasjon for avgiftsøkning. I Nordland og Troms er det kun Bodø og Tromsø som har fått gjeninnført ordningen med en høyere sats enn før 2004. Med de utfordringene som landsdelen for øvrig står overfor oppfordrer departementet Nordland og Troms fylkeskommuner til å bruke midlene på tiltak som i større grad gir ringvirkninger ut over byene Bodø og Tromsø. Dette er et ledd i regjeringens nordområdestrategi. Rapporteringen for 2009 indikerer at Nordland har fulgt oppfordringen. Troms har i mindre grad fulgt opp dette. I 2009 ble henholdsvis

34 pst. og 65 pst. av rammen til Nordland og Troms brukt på tiltak i kommunene Bodø og Tromsø. I 2008 var andelene henholdsvis 42 pst. og 62 pst.

Restmidlene har fra 2007 blitt prioritert til økt bredbåndsdekning, men også andre infrastruktur- og næringsstiltak har blitt støttet etter godkjenning fra departementet. Agderfylkene og Nord-Trøndelag har fått godkjenning til å bruke restmidler til utbedring av mobildekningen i fylkene. Nord-Trøndelag har også fått godkjenning til å bruke restmidler til å legge trekkør for fiber i forbindelse med pågående veiprosjekter.

Figur 3.6 Prosentvis fordeling av fylkenes midler¹ på kap. 551, post 61 etter forvalter i 2007–2010

¹ Beløpene kan avvike fra bevilgningstallene fordi fylkeskommunene kan disponere bevilgningen over flere år. Tallene for 2007–2009 viser fylkenes endelige fordeling til forvalterne. Tallene for 2010 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelige fordeling.

Det ble i 2009 gitt tilsagn om 529,3 mill. kroner. Beløpet avviker fra fylkeskommunenes fordelte midler i 2009 da forvalterne kan disponere midlene over flere år. 57,4 mill. kroner av dette ble brukt til bredbåndsutbygging. For nærmere omtale av og rapportering på bruken av midlene vises det til fylkesrapporteringen på departementets hjemmeside.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 696,3 mill. kroner. Dette er en økning på 21,9 mill. kroner (3,2 pst.) fra 2010. Bevilgningen inkluderer midler til å dekke tilsagnsfullmakter på 100 mill. kroner som allerede er disponert i 2010, men som først kommer til utbetaling i 2011. Det foreslås i tillegg en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner i 2011, jf. forslag til romertallsvedtak IV. Disse midlene kommer først til utbetaling i 2012. Departementet disponerer derfor 696,3 mill. kroner til nye tilsagn i 2011.

I Nordland og Troms er det kun Bodø og Tromsø som har fått en høyere sats i arbeidsgiveravgiften enn før 2004. Bodø og Tromsø har, som store byområder i det distriktspolitiske virkeområdet, større forutsetninger for vekst enn andre

områder. Departementet oppfordrer Nordland og Troms fylkeskommuner til å bruke bevilgningene på tiltak som har ringvirkninger utover byene Bodø og Tromsø.

Restmidlene skal benyttes til bredbåndsutbygging i områder som ellers ikke vil bli utbygd av kommersielle aktører. Etter avtale med departementet kan det også gis støtte til andre infrastruktur- og næringsstiltak, herunder mobildekning. Midlene skal benyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Post 64 Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune

Forsøket Fritt fram ble avsluttet 31.12.2009 og posten opphørte fra og med 2010. Tilskudd til Oppland for regional utvikling bevilges fra 2010 på kap. 551, post 60.

Rapport

For 2009 ble det tildelt totalt 74 mill. kroner på posten. Av disse ble 68,4 mill. kroner tildelt over departementets budsjett. For nærmere omtale av og rapportering på bruken av midlene i 2009, se

Prop. 1 S (2009–2010) *Kommunal- og regionaldepartementet* og fylkesrapporteringen for Oppland på departementets hjemmeside.

Post 71 Nordområdetiltak, kan overføres

Posten opphører fra og med 2011. Bevilgningen på posten er overført til kap. 552, post 72 til nordområdetiltak.

Rapport

Posten var ny i 2009. I 2009 ble det bevilget 100 mill. kroner til følgende aktiviteter:

- *Forskningsløft i nord (Forskningsrådet)*: Det ble tildelt 35 mill. kroner til fem prosjekter; Verdiskaping for turister, reiselivsnæringen og destinasjoner, Jordobservasjon, Avfallshåndtering, Kaldt-klima teknologi og Sensortechnologi. Alle større kompetansemiljøer i landsdelen deltar i ett eller flere av disse prosjektene.
- *Markedsføring og profilering av Nord-Norge (NordNorsk Reiseliv AS)*: Det ble tildelt 50 mill. kroner til markedsføring og profilering av Nord-Norge. Midlene ble tildelt på slutten av året og aktiviteten kommer først i gang i 2010.

- *Prosjekt reiseliv i nord (Innovasjon Norge)*: Det ble tildelt 7,5 mill. kroner til tiltak for å øke kompetansen i reiselivsbedrifter, utvikling av markedskompetanse og en strategisk planprosess for de tre nordligste fylkene.
- *Strategisk næringsrettet satsing i Nord-Norge innenfor arktisk teknologi – ARKTEK (Forskningsrådet)*: Det ble tildelt 7,5 mill. kroner til prosjektet som sammen med bevilgningen for 2008 har gått til etablering av seks bedriftsnettverk.

I 2010 er det bevilget 50 mill. kroner til følgende aktiviteter:

- *Forskningsløft i nord*: 35 mill. kroner til videreføring av de fem igangsatte prosjektene.
- *Reiselivs- og destinasjonsutvikling*: 10 mill. kroner innenfor prosjektet reiseliv i nord.
- *Unge entreprenører*: 5 mill. kroner til økt entreprenørskap og nyskaping blant unge. Av dette går 4 mill. kroner til Innovasjon Norges ungdomssatsing Ung gründer, som blant annet omfatter rådgivningstjeneste for unge, og 1 mill. kroner til Ungt Entreprenørskap.

Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., <i>kan overføres</i>	10 241	11 400	13 000
62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, <i>kan overføres</i>			30 000
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, <i>kan overføres</i>	418 285	428 500	459 750
	Sum kap. 552	428 526	439 900	502 750

Post 21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., kan overføres

Mål

Målet med bevilgningen er å utvikle ny kunnskap som grunnlag for nasjonal politikktutvikling gjennom evalueringer og utredninger. Det er også et mål å spre kunnskap, bidra til kompetanseoppbygging og gjennomføre informasjonstiltak overfor virkemiddelaktører, fylkeskommuner og andre.

Rapport

For 2009 ble det bevilget 11 mill. kroner. Sentrale prosjekter som ble finansiert er:

- studier basert på regional innovasjonsstatistikk samt videreutvikling av statistikken
- forskning om bostedsvalg i regi av Forskningsrådet, herunder bostedsvalg for ulike grupper, i ulike livsfaser og i ulike regioner
- evaluering av kap. 551, post 60, inkludert forslag til utvikling av et effektindikatorsystem

- kartlegging av lokale prosjekter som har skapt bolyst og god inkludering av tilflyttere
- oversikt over regionalpolitikk i Norge og Europa i regi av University of Strathclyde

For 2010 er det bevilget 11,4 mill. kroner til blant annet følgende prosjekter:

- prosjekter om flytting og folks flyttemotiver i regi av Forskningsrådet
- Interregs betydning for regionalt utviklingsarbeid
- følgeevaluering av satsingen på lokal samfunnsutvikling i kommunene
- utredning om norske fjellregioner
- lokalisering av offentlige kompetansearbeidsplasser
- gjennomgang av fylkeskommunenes forvaltning av kap. 551, postene 60 og 61 og av fylkeskommunens delegering av forvaltningsansvaret til selskaper som ikke er offentlig heleide
- medfinansieringen av forskningsprosjektet om et kunnskapsbasert Norge i regi av Handelshøyskolen BI
- oversikt over regionalpolitikk i Norge og Europa i regi av University of Strathclyde
- Samplan (etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging)

Videre ble midlene brukt til utvikling av ulike analyse- og rapporteringsverktøy, samt tiltak for forsknings- og kunnskapsformidling.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 13 mill. kroner. Dette er en økning på 1,6 mill. kroner (14 pst.). Veksten skyldes omdisponering av midler for å dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader av MERKUR-programmet fra kap. 552, post 72. Bevilgningen på posten skal brukes til forsknings-, utrednings- og evalueringsprosjekter som oppfølging av kunnskapsbehov beskrevet i St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru*. Bevilgningen skal blant annet finansiere tiltak for å avklare forvaltningsprinsipper for regionale utviklingsmidler og forbedre rapporteringsrutiner under programkategori 13.50. Departementet vil initiere prosjekter som faglig underlag for kommende dialog mellom Norge og EU om distrikts- og regionalpolitikken, samt medfinansiere Utenriksdepartementets arbeid med EØS-avtalen. For øvrig vektlegges langsiktige samfunnsutfordringer, deriblant spørsmål relatert til tilgjengelighet av offentlige og private tje-

nester, demografiske utviklingstrekk og nyskaping i perifere områder.

Bevilgningen skal også bidra til å finansiere formidling av aktuelle regionalfaglige forskningsresultater, prosjektet Et kunnskapsbasert Norge i regi av Handelshøyskolen BI og knutepunktfunksjonen for norsk deltagelse i det EU-finansierte FoU-programmet ESPON (tjenesten lyses ut for tre nye år).

Post 62 Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, kan overføres

Posten er ny i 2011. Midlene er omdisponert fra kap. 552, post 72 til en videreføring av satsingen som startet i 2010.

Mål

Målet med posten er å styrke det langsiktige arbeidet i kommunene med å utvikle attraktive lokalsamfunn. Målet skal oppnås gjennom følgende resultatmål:

- Flere kommuner skal arbeide kontinuerlig for å bygge attraktive lokalsamfunn.
- Initiativ fra innbyggere, bedrifter, entreprenører, ildsjeler og frivillige organisasjoner skal i større grad integreres i kommunenes utviklingsarbeid.
- Fylkeskommunene skal få bedre kapasitet og kompetanse til å være en støttespiller for kommunene.
- Virkemidler til lokale utviklingstiltak skal benyttes mer effektivt.

Tildelingskriterier

Fylkeskommunene er ansvarlig for satsingen og gjennomføring av tiltakene. Planlegging, konkretisering og iverksetting av tiltak skal skje i samarbeid med kommunene og andre samarbeidspartnere. Innsatsen tar utgangspunkt i utfordringene i den enkelte region og skal bygge videre på etablerte strategier i de enkelte regioner og kommuner. Satsingen skal også bidra til samordning av det lokale og regionale utviklingsarbeidet i fylkeskommunene.

Midlene tildeles fylkeskommunene etter søknad, vurdert etter i hvilken grad tiltaket er egnet for å nå resultatmålene i satsingen. Midlene skal også bidra til kompetanseheving og utvikling innen ett eller flere av områdene under:

- samarbeidsformer mellom fylkeskommuner og kommuner, blant annet i planleggingsar-

- beid, og mellom kommuner (partnerskapsavtaler, regionråd, interkommunalt samarbeid osv.)
- arbeidsformer for mobilisering av innbyggere, bedrifter, entreprenører, ildsjeler og frivillige organisasjoner i kommunene
 - konkrete verktøy for å drive prosesser og gjennomføre utviklingstiltak i kommunene

Midlene kan brukes til frikjøp av stillingsressurser både i fylkeskommuner og kommuner, samt til samlinger, utviklingsverksteder og nettverksarbeid med fylkeskommunene og kommuner/regionråd. Tilskuddet skal ikke brukes til fysiske investeringer eller til faste driftskostnader i andre virksomheter eller organisasjoner.

Oppfølging og kontroll

Det er igangsatt en følgeevaluering som skal måle resultater av satsingen. Fylkeskommunene skal rapportere årlig gjennom Rapp13.50.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 30 mill. kroner i 2011. Midlene skal gå til konkrete tiltak i kommunene i arbeidet med å utvikle attraktive lokalsamfunn.

Post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, kan overføres

Mål

Bevilgningen benyttes til gjennomføring av større nasjonale satsinger for regional utvikling og til programmer og prosjekter som bidrar til nye metoder for, eller ny kunnskap om, regional utvikling.

Tildelingskriterier og forvaltning

Midlene benyttes på områder der det er hensiktsmessig med nasjonal koordinering, hvor nasjonale fellesløsninger for regional utvikling vil være kostnadseffektivt og der en enkelt region vil ha begrenset kapasitet og kompetanse til å gjennomføre aktuelle satsinger. Det skal legges vekt på tiltakenes regionale forankring og forventede betydning for lokal og regional næringsutvikling. Bevilgningen skal i hovedsak benyttes til tidsbegrensede og tematisk avgrensede utviklingstiltak.

I forvaltningen av kap. 552, post 72 skal målgruppene kvinner, unge og innvandrere prioriteres. Virkemiddelaktørene skal sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av de næringsrettede midlene og tiltakene. Dette skal

bidra til departementets mål om at 40 pst. av de næringsrettede midlene under programkategori 13.50 skal gå til kvinner innen 2013, jf. kapittelet Prioriterte målgrupper.

Størstedelen av bevilgningen forvaltes av de nasjonale virkemiddelaktørene (Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet). For nærmere omtale av aktørenes roller, se kapittelet om ansvar og arbeidsoppgaver. Midlene til virkemiddelaktørene gis som tilskudd uten tilbakebetaling, det vil si at ubenyttet ramme kan omdisponeres til andre tiltak innenfor det samme formålet uavhengig av hvilket år rammen er gitt.

Bolyst er en søknadsbasert tilskuddsordning som departementet forvalter. Målet for ordningen er nærmere omtalt under kapittelet Mål og rapportering samt vedlegg 1.3. Målgruppen er alle offentlige og private aktører og virksomheter med konkrete prosjekter som kan bidra til bolyst, for eksempel fylkeskommuner, kommuner, organisasjoner og ildsjeler. De viktigste tildelingskriteriene er kvalitet på prosjektet, herunder god forankring og gjennomføringsevne. I tillegg blir det vurdert hvorvidt prosjektet er nytenkende og har overføringsverdi. Det blir også lagt vekt på at det skal være god geografisk spredning mellom pilotprosjektene. Fylkeskommunen og Distriktsentret skal være med i kvalitetssikringen av prosjektene. For mer informasjon, se omtale av ordningen på departementets nettside.

MERKUR-programmet forvaltes av Mentor AS. I 2010 etablerte departementet en ny tilskuddsordning for utviklings- og investeringstøtte til utkantbutikker. Mentor AS skal forvalte denne tilskuddsordningen også. Regelverket for utviklings- og investeringstøtten skal utarbeides i samarbeid mellom departementet og Mentor AS.

Oppfølging og kontroll

Departementet og virkemiddelaktørene skal følge de felles rapporteringskrav som gjelder for aktiviteter finansiert av de distrikts- og regionalpolitiske midlene. For alle avsluttede prosjekter under tilskuddsordninger i regi av departementet, skal det på sikt også rapporteres på de samme indikatorene for resultater og effekter som på kap. 551, postene 60 og 61.

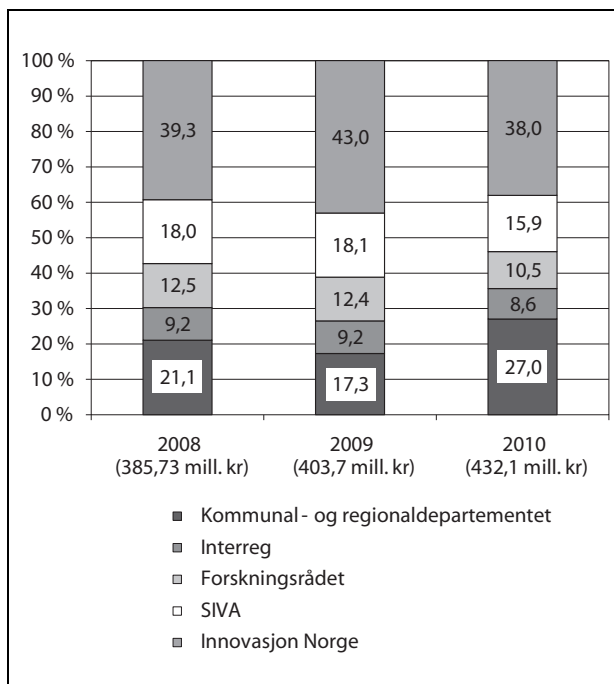
Departementet følger opp SIVA, Innovasjon Norge og Forskningsrådet gjennom egne oppdragsbrev ved tildeling av midler, rapportering og styringsmøter. En del effekter vil ofte kunne måles først flere år etter at programmet eller tiltaket er gjennomført. Virkemiddelaktørene vurderer derfor effekter av midlene i enkeltprogram-

mer gjennom egne undersøkelser eller evalueringer.

Departementet gjennomfører evalueringer av egne tilskuddsordninger. Distriktssenteret har en sentral rolle i oppfølgingen av tilskuddsordningen Bolyst gjennom innhenting av erfaringer og resultater samt formidling av disse gjennom sin kunnskapsbase. Sammen med midtveis- og sluttrapportering fra pilotene vil dette utgjøre evaluering av ordningen.

Rapport

For 2009 ble det bevilget 407,7 mill. kroner på posten. Bevilgningen ble blant annet benyttet til et nytt verdiskapingsprogram for naturarven, initiert av Miljøverndepartementet. Programmet har særlig betydning for fjellområdene. I tillegg økte rammene til NyVekst, småsamfunnsatsingen, entreprenørskap blant unge, NCE, VRI og Førstelinje for utvikling av næringslivet i kommunene (FUNK).

Figur 3.7 Prosentvis fordeling av midler¹ på kap. 552, post 72 etter forvalter 2008–2010

¹ Rammene inkluderer ubenyttede midler overført mellom år. Det ble overført 1,23 mill. kroner fra 2007 til 2008 og 3,5 mill. kroner fra 2009 til 2010. Kr 500 000 ble omdisponert fra posten til kap. 554, post 1 i St.prp. nr. 67 (2008–2009) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009*. Tallene for 2010 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelig fordeling

I saldert budsjett 2010 ble bevilgningen på posten økt til 428,5 mill. kroner. Økningen bidro blant annet til en styrking av innsatsen innenfor hovedmål 3 Attraktivitet med etableringen av tre nye til-

skuddsordninger: Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK), Bolyst og investeringstøtte til detaljhandel. Videre økte bevilgningen til MERKUR, verdiskapingsprogrammet for naturarven og bedriftsnettverk.

Figur 3.7 viser at Innovasjon Norge forvalter den største andelen av midlene. Andelen økte fra 2008 til 2009 grunnet en overføring av midler for å dekke gjennomføringskostnader hos Innovasjon Norge fra Nærings- og handelsdepartementets budsjett. Økningen i departementets andel fra 2009 til 2010 skyldes i hovedsak den økte innsatsen på hovedmål 3. I tillegg ble rammen til virkemiddelaktørene redusert noe i 2010. Dette skyldes først og fremst utfasing av Storbyprosjektet, der programperioden løp ut, samt redusert bevilgning til FORNY og næringshageprogrammet i overgangsåret til ny programperiode.

Det ble i 2009 gitt tilsagn om 431 mill. kroner. Nedenfor er en oversikt over tiltak i 2009 og 2010, samt rapporterte gitte tilsagn i 2009 og tildelt ramme i 2010 (inklusive ubenyttede midler overført fra 2009), fordelt på forvalter. Størrelsen på gitte tilsagn kan avvike fra bevilgningstallene for 2009, da virkemiddelaktørene kan disponere bevilgningen over flere år. En kort beskrivelse av det enkelte program og den enkelte satsingen finnes i vedlegg 1.3, samt kapitlet Mål og rapportering.

- *Innovasjon Norge (203,4 mill. kroner i 2009, 164,3 mill. kroner i 2010)*: NCE, ARENA, Inkubatorstipend, Regional omstilling, Kvinner i næringslivet (tidligere Kvinner i fokus), Ung gründer (tidligere Unge i fokus), NyVekst, Bedriftsnettverk, Designprogrammet, BIT, HøyVekst, Førstelinje for utvikling av næringslivet i kommunene (FUNK), Kompetanseprogrammet, Regional omstilling, Kultur og opplevelser, analyse, evaluering, profilering og gjennomføringskostnader.
- *Forskningsrådet (49,5 mill. kroner i 2009, 45,2 mill. kroner i 2010)*: FORNY, VRI, regionale representanter.
- *SIVA (68,2 mill. kroner i 2009, 68,5 mill. kroner i 2010)*: Industriinkubatorer, FoU-inkubatorer, næringshager, Kvinneinnovasjon, Industriinkubatorprogrammet i Nord-Norge, Regionalisering og nettverk, Kultur og næring og Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer.
- *Husbanken (6 mill. kroner i 2009)*: BLEST
- *Distriktssenteret (2,22 mill. kroner i 2009)*: Omdømmeskolen, nettstedet RY, forprosjekt i forbindelse med oppretting av profileringsportal, inspirasjonsturné
- *Kommunal- og regionaldepartementet (67,7 mill. kroner i 2009, 113,53 mill. kroner i 2010)*:

Småsamfunn (utviklingsprosjekter), MERKUR (herunder utviklings- og investeringsstøtte), MERKUR bok, satsing på lokal utvikling i kommunene (LUK), Bolyst, Ungt Entreprenørskap, Verdiskapingsprogrammet for naturarven, Regionale senter for likestilling og mangfold, Aurland naturverksted, Inn på tunet, prøveprosjekt med førerkortopplæring, prøveprosjekt med gratisferjer, Digital Mobil Agder, Grensetjänsten Morokulien

- *Interreg, tilrettelegging for internasjonalt samarbeid og samarbeid i nærrområdene (37 mill. kroner i 2009, 40,51 mill. kroner i 2010):* Sápmi, Østersjøen, Nordsjøen, Nordlige Periferi, Interreg IV C, ESPON og URBACT II, Interact, Barentssekretariatet (inkludert Nordlige Maritime Korridor), Nordisk atlantsamarbejde (NORA), VASAB

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 459,75 mill. kroner. Dette er en økning på 31,25 mill. kroner (7,3 pst.) fra 2010. Det er omdisponert 30 mill. kroner til satsingen på lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK) til ny post 62 i 2011. Videre er 50 mill. kroner omdisponert fra kap. 551, post 71, som avvikles fra og med 2011. Departementet foreslår følgende fordeling etter forvalter og tiltak. Endringer er gitt i forhold til saldert budsjett 2010:

- *Innovasjon Norge (153,8 mill. kroner):* Bedriftsnettverk økes fra 5 mill. kroner til 10 mill. kroner. Ung gründer økes fra 12 mill. kroner til 17 mill. kroner. Tildeling til NyVekst reduseres på grunn av lavere etterspørsel etter midler enn antatt. Tildeling til inkubatorstipend og BIT avsluttes. Programmene må i tilfelle tilføres midler innenfor rammen av fylkeskommunale midler. Tildeling til gjennomføringskostnader reduseres. Øvrig midler går til en videreføring av ARENA, NCE, HøyVekst, Regional omstilling, Førstelinje for utvikling av næringslivet i kommunene (FUNK), Kvinner i næringslivet, Kultur og opplevelser, IN-kompetanse, Designprogrammet, analyse, evaluering, profilering og gjennomføringskostnader.
- *Forskningsrådet (40,2 mill. kroner):* VRI og regionale representanter videreføres. Støtte til FORNY avsluttes.
- *Nordområdetiltak – Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Kommunal- og regionaldepartementet (50 mill. kroner):* Tiltakene forskningsløft i nord (Forskningsrådet, 35 mill. kroner), reiseliv og destinasjonsutvikling i nord (Innovasjon Norge, 10 mill. kroner) og økt entrepre-

nørskap og nyskaping blant unge i nord (Innovasjon Norge, 4 mill. kroner, Ungt Entreprenørskap, 1 mill. kroner) videreføres.

- *SIVA (71 mill. kroner):* Næringshageprogrammet økes fra 20 mill. kroner til 25 mill. kroner. Dagens næringshageprogram forlenges fram til 30. juni 2011. Tildelingen til næringshager styrkes til etablering av et nytt program fra 1. juli 2011. Satsingen på kultur og næring avsluttes. Øvrige midler går til en videreføring av FoU-inkubatorprogrammet, Industriinkubatorprogrammet i Nord-Norge, industriinkubatorer, Kvinneinnovasjon, Regionalisering og nettverk og Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer.
- *Kommunal- og regionaldepartementet (106,39 mill. kroner):* Bolyst (inklusive formålet kulturbasert næringsutvikling) økes fra 32 mill. kroner til 47 mill. kroner. Videre økes Ungt Entreprenørskap fra 8 mill. kroner til 10 mill. kroner. Øvrige midler går til en videreføring av utviklings- og investeringsstøtte til dagligvarebutikker, Verdiskapingsprogrammet for naturarven, Inn på tunet (1 mill. kroner), prøveprosjekt med gratisferjer (ferjesambandene Daløy–Haldorneset og Grytøy, Sandøy og Bjørkøy, 3 mill. kroner), prøveprosjekt med førerkortopplæring (2 mill. kroner), Grensetjänsten Morokulien (0,25 mill. kroner), regionale sentre for likestilling og mangfold (KUN senter for kunnskap og likestilling, 0,69 mill. kroner), utdanningstilbudet Samplan (KS, 0,35 mill. kroner) og bidrag til OECD Leed (0,25 mill. kroner). MERKUR videreføres, men 2 mill. kroner til administrasjons- og gjennomføringskostnader ved MERKUR-programmet er omdisponert til kap. 552, post 21.
- *Interreg og tilrettelegging for internasjonalt regionalpolitisk samarbeid og samarbeid i nærrområdene (38,36 mill. kroner):* 2,15 mill. kroner er omdisponert til kap. 551, post 60 til deltakelse i delprogrammet Sápmi under Interreg IV A Nord. Hoveddelen av midlene går til en videreføring av Interreg-programmene Østersjøen, Nordsjøen, Nordlige Periferi, Interreg IV C, ESPON, URBACT II og Interact. Videre dekkes støtte til VASAB, Barentssekretariatet (inklusive Nordlige Maritime Korridor, 2,8 mill. kroner), Nordisk atlantsamarbejde (NORA, kr 550 000) og Østersjøkonferanse i 2012 (Østlandssamarbeidet eller Interreg IV B Østersjøen, inntil 1 mill. kr). Midlene kan også brukes til konferanser, utredninger, informasjons- og samarbeidstiltak, også etter søknad.

Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2011
		2009	Saldert budsjett 2010	
01	Driftsutgifter	20 276	26 000	26 700
	Sum kap. 554	20 276	26 000	26 700

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) skal være en kunnskaps- og erfaringsbase samt støttespiller for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Distriktssenteret skal bidra aktivt til kompetansebygging om distriktsutfordringer og ha en rolle som landsdekkende kompetanseorgan, rådgiver og bidragsyter overfor myndigheter og ildsjeler. Distriktssenteret skal:

- innhente og formidle kunnskap fra prosjekter for utvikling av attraktive lokalsamfunn
- inspirere lokale utviklingsaktører gjennom å innhente, sammenstille og formidle erfarings- og forskningsbasert kunnskap
- være etterspurt og oppleves som nyttig
- være en premissleverandør for utvikling av distrikts- og regionalpolitikken
- samhandle med aktører innenfor distrikts- og regional utvikling

Post 1 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker lønn og øvrige driftsutgifter. Deler av bevilgningen skal bidra til å utvikle ny kunnskap, kompetanseoppbygging og til å gjennomføre informasjonstiltak.

Rapportering

I saldert budsjett for 2009 ble det bevilget 21,5 mill. kroner til drift av senteret. Distriktssenteret overtok i 2009 ansvaret for videreføring og utvikling av Omdømmeskolen, nettstedet RY, forprosjekt som del av oppretting av profileringsportal, samt gjennomføring av inspirasjonsturné. Til dette arbeidet ble Distriktssenteret tildelt 2,22 mill. kroner på kap. 552, post 72.

I saldert budsjett 2010 ble bevilgningen økt til 26 mill. kroner. Inkludert i økningen er midler til omdømmearbeid som er omdisponert fra kap. 552, post 72.

Første hele driftsår for senteret var 2009 og 20 tilsetninger ble gjennomført. I 2009 og 2010 har

senteret utviklet nettsiden www.distriktssenteret.no, herunder kunnskapsbasen. Kunnskapsbasen er Distriktssenterets sentrale verktøy for faktaopplysninger, resultater fra prosjekter i lokalsamfunnene og relevante utredninger. Distriktssenteret har også brukt ressurser på videreutvikling og tilpasning av den faglige kartleggingsmetodikken i 2009 og 2010.

Distriktssenteret kartla i 2009 samtlige 44 pilotprosjekter fra departementets småsamfunnsatsing og utarbeidet en statusrapport som grunnlag for formidling av erfaringer med læringsverdi. Distriktssenteret kartla også 20 enkeltprosjekter innenfor Husbanken sitt BLEST-program.

Som en del av arbeidet med å formidle erfaringer fra lokalt utviklingsarbeid var Distriktssenteret i 2009 med på å arrangere Vågå-konferansen og en rekke andre konferanser. Senteret har også hatt tett dialog med fylkeskommuner, kommuner og ildsjeler. Dette er en viktig del av arbeidet til virksomheten også i 2010.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 26,7 mill. kroner. Bevilgningen på posten skal dekke oppgaver innen omdømmearbeid, utvikling av kunnskapsbasen samt innkjøp av nødvendige tjenester innen forskning og utredning. Distriktssenteret skal også involveres i arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene og Bolyst.

Departementet foreslår at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekt på kap. 3554, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Kap. 3554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

Post 1 Diverse inntekter

Det blir ikke budsjettert med inntekter på posten.

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Innledning

Kommunesektoren har ansvaret for sentrale velferdstjenester og skal tilby tjenester av høy kvalitet, tilpasset innbyggernes og lokalmiljøets behov. Kommunene skal, innenfor det nasjonale regelverket, ha mulighet til å foreta tilpasninger og prioriteringer for å finne lokale løsninger på utfordringene i nærmiljøet. Dette danner grunnlaget for et levende lokaldemokrati.

Kommuner og fylkeskommuner er viktige demokratiske arenaer og forvalter en stor del av fellesskapets ressurser. I tillegg er sektoren en viktig arbeidsgiver, myndighetsutøver, samfunnsutvikler og tjenestetilbyder. Kommunesektorens inntekter utgjør om lag 18 pst. av bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge, og én av fem selsatte er ansatt i kommunal sektor.

Kommuner og fylkeskommuner er sentrale aktører i samfunnsutviklingen og skal gi innbyggerne gode tjenester, valgfrihet og medbestemmelse, samtidig som den enkeltes rettssikkerhet ivaretas. Rammestyling med rom for lokale prioriteringer og tilpasninger er et overordnet prinsipp når staten skal innrette ordninger og virkemidler rettet mot kommunesektoren.

Kommunesektoren må løse sine oppgaver innenfor gjeldende økonomiske rammer og gjeldende regelverk. Rammefinansiering gjennom inntektssystemet er hovedfinansieringsmodellen for kommunesektoren. Rammefinansiering stimulerer til effektiv ressursutnyttelse ved at kommunene skaper mest mulig tjenester for hver krone.

En sterk og sunn kommuneøkonomi er en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Regjeringen har i perioden 2006–2010 gitt kommunene et betydelig økonomisk løft. Regjeringen legger opp til fortsatt vekst i kommunesektorens inntekter i 2011. Det vil legge til rette for videreføring av det høye aktivitetsnivået i kommunesektoren.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommuner og fylkeskommuner har et selvstendig ansvar for blant annet barnehager, grunn-

skolen, pleie- og omsorgssektoren, helsetjenester, videregående opplæring, samferdsel og tekniske tjenester. Virksomheten finansieres av skatteinntekter og gebyrer/egenbetaling fra innbyggerne i kommunen, samt rammetilskudd og øremerkede tilskudd fra staten. Rammetilskuddet bevilges over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett (kap. 571 og kap. 572) mens øremerkede tilskudd bevilges på de ulike departementenes budsjetter. Innlemmingen av barnehagetilskuddene i 2011 vil styrke rammefinansieringen av kommunal sektor ved at andelen av sektorens inntekter som kommer fra øremerkede tilskudd mer enn halveres.

De enkelte fagdepartementer har sektoransvar for sine områder overfor kommunesektoren, mens Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for å samordne den statlige styringen.

Mål og rapportering

Departementets hovedmål og arbeidsmål for 2011 er gjengitt i tabell 3.16. Regjeringen la 11. mai fram Prop. 124 S (2009–2010) *Kommuneproposisjonen 2011*. I kommuneproposisjonen 2011 er det gitt en bred presentasjon av regjeringens politikk, hvilke utfordringer kommunesektoren har og hvilke forventninger regjeringen har til kommunesektoren. Der ble det også gitt en fyldig rapportering av resultater i kommunal sektor, bl.a. om økonomi og tjenesteyting. Videre er det rapportert om disponering av tilskudd fra departementet til utviklingsprosjekter i kommunesektoren i 2009 (prosjektskjønnsmidler kap. 571, post 64), samt om utredningsprosjekter innen fornying og omstilling i kommunesektoren hvor departementet har bidratt med finansiering. Av den grunn er både omtalen av mål, strategier, tiltak og rapporteringen kortfattet i denne proposisjonen.

Rapportering på aktiviteter i 2009 og 2010 i denne proposisjonen er basert på hovedmålene i fjorårets budsjettproposisjon, Prop. 1 S (2009–2010).

Mål og rapportering for valgsaker er flyttet fra programkategori 13.10 til programkategori 13.70 da bevilgningen til valg er flyttet fra 13.10 til 13.70.

Mål for 2011

Tabell 3.16 Mål for 2011 for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Et styringsdyktig lokalt folkestyre med aktiv deltakelse fra innbyggerne	1.1 Bidra til å utvikle og styrke lokal-demokratiet 1.2 Forvalte og videreutvikle kommuneloven 1.3 Bidra til en hensiktsmessig oppgavefordeling mellom forvaltningsnivåene 1.4 Aktiv oppfølging av lokalt initierte inndelingssaker
2 En åpen, effektiv og tillitskapende kommunal forvaltning	2.1 Legge til rette for gjennomsiktighet og styring gjennom informasjonen i KOSTRA 2.2 Bidra til høy effektivitet og god kvalitet i tjenestetilbudet i kommunesektoren 2.3 Bidra til styrket egenkontroll og en tillitskapende forvaltning i kommunesektoren
3 Statlig rammestyring som gir lokalt handlingsrom	3.1 Samordne statens styringsvirkemidler for å sikre lokalt handlingsrom 3.2 Drifte og utvikle inntektssystemet for å oppnå rettferdig inntektsfordeling og regionalpolitiske mål 3.3 Sørg for forutsigbare økonomiske rammebetingelser for kommunesektoren
4 Frie, direkte og hemmelige valg	4.1 Sørg for en valgordning som har tillit i befolkningen 4.2 Sørg for en valggjennomføring i samsvar med lovgivningen 4.3 Sørg for god tilgjengelighet for velgerne 4.4 Sørg for at velgerne gis nødvendig informasjon om valg.

Hovedmål 1 Et styringsdyktig lokalt folkestyre med aktiv deltakelse fra innbyggerne

Kommuner og fylkeskommuner er selvstendige, folkevalgte forvaltningsnivåer. Departementet har et ansvar for å bidra til at kommunesektoren har et godt og framtidsrettet lov- og regelverk rundt sin virksomhet, og kommuneloven står her i en særstilling. Kommuner og fylkeskommuner er viktige demokratiske arenaer. Nærhet til kommunale beslutninger gir innbyggerne mulighet til å påvirke prioriteringene, både gjennom valg og mellom valg. En hensiktsmessig oppgavefordeling mellom kommuner, fylkeskommuner og staten danner grunnlaget for et godt tjenestetilbud i hele landet. Endringer i kommunestruktur skal bygge på lokale initiativer.

Arbeidsmål 1.1 Bidra til å utvikle og styrke lokaldemokratiet

Strategier og tiltak

Som et ledd i oppfølgingen av lokaldemokratimeldingen tar departementet sikte på å fremme en lovproposisjon våren 2011, etter høring høsten 2010. I høringsnotatet blir det foreslått å innføre krav om kvalifisert flertall for å endre tallet på kommunestyrerepresentanter og fylkestingsrepresentanter. Det blir videre foreslått å innføre lovbestemmelser knyttet til kommunestyrets og fylkestingets behandling av både delegasjonsreglementet og innstillingsinstituttet. Høringsnotatet inneholder også en alternativ ordning for dannelse av kommuneråd og fylkesråd.

Spørsmålet om nedsatt stemmerettsalder har vært diskutert ved ulike anledninger og ble reist på nytt under arbeidet med St.meld. nr. 33 (2007–

2008) *Eit sterkt lokaldemokrati*. Som tiltak for å styrke politisk deltakelse og engasjement blant ungdom foreslo regjeringen derfor å gjennomføre forsøk med å sette ned stemmerettsalderen til 16 år. I 2011 skal det gjennomføres forsøk i 20 kommuner og Longyearbyen lokalstyre om nedsatt stemmerettsalder til 16 år ved kommunestyrevalget. Departementet vil, som en del av evalueringen av forsøket, få utarbeidet en rapport om nasjonal og internasjonal kunnskap om ungdoms politiske engasjement generelt og redusert stemmealder spesielt. Det vil også bli utarbeidet en forsøksforskrift, i samarbeid med kommunene, i god tid før forsøket i september 2011.

Departementet har i samarbeid med KS utviklet en lokaldemokratidatabase, hvor det skal legges inn data om hvordan innbyggerne og kommunestyremedlemmene i kommunen opplever lokaldemokratiet i egen kommune.

Departementet vil starte arbeidet med valg av fagmiljø og plan for faglig og praktisk gjennomføring av ny lokaldemokratiundersøkelse som skal gjennomføres etter valget 2011.

Det tas sikte på å starte opp et prosjekt knyttet til utprøving av deltakende budsjettering i enkelte kommuner.

Arbeidsmål 1.2 Forvalte og videreutvikle kommuneloven

Strategier og tiltak

Et hensiktsmessig og framtidsrettet lov- og regelverk er en grunnleggende forutsetning for kommunesektorens virksomhet. Kommuneloven står her i en særstilling.

Det er viktig at kommunene har tilstrekkelige og hensiktsmessige modeller for interkommunalt samarbeid. På bakgrunn av undersøkelsen Universitetet i Agder gjennomfører om interkommunalt samarbeid etter kommuneloven § 27, jf. rapportering på mål for 2010, vil departementet foreta en nærmere vurdering av reglene for § 27-samarbeid.

Departementet tar videre sikte på å følge opp høringsnotatet om ny modell for interkommunalt samarbeid, samkommunen, som er ute på høring med frist 1. oktober. Regjeringen vil ta endelig stilling til en eventuell lovfesting i etterkant av høringen.

Departementet er i gang med en kartlegging av bruken av kommuneloven § 59 om lovlighetskontroll. På grunnlag av kartleggingen vil departementet foreta en evaluering av kommuneloven § 59 og vurdere om lovlighetskontrollinstituttet virker etter sin hensikt.

Arbeidsmål 1.3 Bidra til en hensiktsmessig oppgavefordeling mellom forvaltningsnivåene

Strategier og tiltak

Fordelingen av oppgaver mellom staten, fylkeskommunene og kommunene skal ivareta hensynene til lokalt selvstyre og deltakelse, hensynet til innbyggerne og hensynet til øvrige nasjonale mål. Den konkrete oppgavefordelingen må bygge på en avveining mellom disse hensynene.

Regjeringen har i St.meld. nr. 12 (2006–2007) *Regionale fortrinn – regional framtid* formulert følgende prinsipper for oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene:

- Lokale og folkevalgte organer bør ha ansvaret for oppgaver som krever lokalpolitisk og regionalpolitisk skjønn.
- Oppgaver bør legges på lavest mulige effektive nivå.
- Oppgaver relatert til samfunnsutvikling regionalt skal legges til folkevalgt regionalt nivå.
- Oppgaver som krever samordning bør legges til samme forvaltningsnivå.
- Det bør være samsvar mellom ansvar og finansiering av oppgaver.
- Staten bør i hovedsak ha ansvaret for standardiserte og regelorienterte oppgaver og kontrolloppgaver.
- Staten bør ha ansvaret for oppgaver som i særlig grad gjør krav på sentrale beslutninger og som forutsetter et nasjonalt helhetsgrep for god oppgaveløsning.

Prinsippene er generelt utformet, og i den praktiske anvendelse vil de kunne trekke i ulike retninger. Flere prinsipper kan være relevante for én og samme oppgave og indikere at både stat og kommunesektor kan være egnet til å ivareta oppgaven. Selv om prinsippene ikke gir entydige svar om plassering av oppgaver og ansvar, angir de sentrale vurderingstemaer ved behandling av konkrete saker om plassering av oppgaver.

Kommunal- og regionaldepartementet legger prinsippene til grunn i sin rolle som samordner av statlige tiltak og politikk overfor kommunesektoren.

Arbeidsmål 1.4 Aktiv oppfølging av lokalt initierte inndelingsaker

Strategier og tiltak

Som utgangspunkt for aktiviteten knyttet til inndeling på kommune- og fylkesnivå ligger prinsippet om frivillighet, dvs. at ingen kommuner eller fylkeskommuner skal inngå i en sammenslåing mot

sin egen vilje. Ved lokalt initierte prosesser både på kommune- og fylkesnivå vil departementet aktivt følge disse opp ved å bistå og informere kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn i sammenslutningsprosessen. Departementet vil i tillegg behandle søknader om dekking av nødvendige engangskostnader ved sammenslåing og besvare spørsmål om størrelsen på inndelingstilskudd m.m.

Departementet vil sammen med fylkesmannen i Nord-Trøndelag bistå i prosessen mot en sammenslåing av kommunene Mosvik og Inderøy fra 1. januar 2012.

Departementet vil oppdatere gjeldende rundskriv for inndelingsloven (H-01/07).

Hovedmål 2 En åpen, effektiv og tillitskapende kommunal forvaltning

Kommunesektoren forvalter på vegne av innbyggerne en stor del av fellesskapets ressurser og betydelig offentlig myndighet. Åpenhet, rolleklarhet og god egenkontroll er viktig for å sikre innbyggernes tillit til kommunesektoren og en riktig bruk av ressursene. Effektiv ressursbruk, god økonomistyring og lokal tilpasning må til for at kommuner og fylkeskommuner skal gi et godt tilbud til innbyggerne.

Arbeidsmål 2.1 Legge til rette for gjennomsiktighet og styring gjennom informasjonen i KOSTRA

Strategier og tiltak

KOSTRA (KOMmune-STat-RApportering) er et nasjonalt informasjonssystem som gir informasjon om kommunal og fylkeskommunal virksomhet. På bakgrunn av informasjon om ressursinnsats, tjenester og demografi, publiser SSB nøkkeltall om enkeltkommuner, kommunegrupper og sektoren samlet.

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for rapporteringsforskriften og skal vurdere regelverket ut fra fremtidige behov. Departementet skal forvalte rapporteringsregelverket og utforme kravene til innholdet i regnskapsrapporteringen for å få fram relevant, pålitelig og sammenlignbar styringsinformasjon innenfor en ramme av fornuftig rapporteringsbyrde for kommunesektoren. Hensikten er at kommunene, fylkeskommunene, staten og andre skal ha tilgang på styringsinformasjon som kan brukes i utvikling av tjenestene og synliggjøring av resultater i kommunesektoren.

Arbeidsmål 2.2 Bidra til høy effektivitet og god kvalitet i tjenestetilbudet i kommunesektoren

Strategier og tiltak

Kvalitetskommuneprogrammet har vært regjeringens viktigste satsing på kvalitetsutvikling i kommunene i perioden 2007–2010. 138 kommuner har deltatt i programmet som er forankret i en avtale fra oktober 2006 mellom staten, kommunesektoren og arbeidstakerorganisasjonene. Gjennom Kvalitetskommuneprogrammet har regjeringen sammen med KS og de ansattes organisasjoner lagt til rette for et forpliktende samarbeid om kvalitetsutvikling og reduksjon av sykefraværet innen omsorg og oppvekst. Tilbakemeldingen fra de involverte deltakerne tyder på at involvering av ansatte, særlig i førstelinje, folkevalgte og tillitsvalgte, har bidratt til gode prosesser og økt kvalitet i mange av deltagerkommunene.

Kvalitetskommuneprogrammet ble avsluttet første halvår 2010, men det er viktig at erfaringene fra Kvalitetskommuneprogrammet nyttiggjøres og videreutvikles. Departementet vil i samarbeid med kommunesektoren og arbeidstakerorganisasjonene komme tilbake til hvordan erfaringene og intensjonene i programmet kan videreføres. Spesielt viktig er betydningen av ledelse, politisk engasjement samt trepartssamarbeid for å lykkes i kvalitetsheving og redusert sykefravær.

Det er behov for fortsatt fokus på god økonomistyring og utnyttelse av ressursene i kommunene. Departementet vil fortsette arbeidet med å synliggjøre resultater i sektoren for å bidra til læring og erfaringsoverføring kommunene imellom. Når det gjelder effektivitet i tjenesteytingen tas det i samarbeid med Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi sikte på å utvikle et opplegg der kommunene på en enkel måte kan sammenligne resultater i egen kommune med resultater i andre kommuner.

Arbeidsmål 2.3 Bidra til styrket egenkontroll og en tillitskapende forvaltning i kommunesektoren

Strategier og tiltak

Departementet mener det er viktig å opprettholde høy tillit til kommunal sektor. Kommuner og fylkeskommuner må bevisstgjøres nødvendigheten av verdier som åpenhet, rolleklarhet, etisk bevissthet og at de må arbeide aktivt for å unngå misligheter og uetiske forhold. Departementet ønsker derfor å videreføre ordningen med årlige etikk-samlinger med et stort innslag av folkevalgte, hvor aktuelle etikkspørsmål vil bli diskutert.

Departementet tar videre sikte på å bidra med innhold til etikkportalen på KS' nettsider. Målet er at denne portalen skal inneholde godt, relevant og oppdatert stoff om etikk i kommunesektoren, slik at den kan være et nyttig verktøy for kommuner og fylkeskommuner.

Departementet vil fortsette arbeidet med å følge opp rapporten fra arbeidsgruppen som kom med 85 ulike tilrådninger for å styrke arbeidet i kontrollutvalgene, revisjonene og administrasjonssjefenes internkontroll. Departementet har vurdert tilrådingene og vært i dialog med organisasjonene på feltet om oppfølgingen av arbeidsgruppens tilrådninger. Departementet har bestilt en veileder rettet mot kontrollutvalgene, og gitt støtte til et prosjekt i regi av KS om å utarbeide et idéhefte om internkontroll i kommunene.

Departementet tar sikte på å sende ut et høringsnotat med forslag til enkelte endringer i regelverket rundt kontrollutvalg og kommunal revisjon, delvis på bakgrunn av tilrådingene fra den nevnte arbeidsgruppen.

Hovedmål 3 Statlig rammestyring som gir lokalt handlingsrom

Kommunal- og regionaldepartementet har som samordningsdepartement et ansvar for at statens styring av kommunesektoren er samordnet, helhetlig og konsistent. Prinsippene for statlig styring legger til grunn rammefinansiering, rammepregede lover og dialog mellom forvaltningsnivåene. Statens styring må balanseres mellom hensynet til likeverdig tjenestetilbud og kommunesektorens behov for å kunne foreta lokale prioriteringer. Kommuner og fylkeskommuner skal ha frihet til å organisere sitt arbeid på en måte som er tilpasset lokale forhold og utfordringer.

Rammefinansiering gjennom inntektssystemet og skatteinntekter gir rom for lokale prioriteringer som sikrer en effektiv ressursbruk. Departementet arbeider for en rettferdig ressursfordeling og at kommunesektoren skal ha inntektsrammer som står i forhold til de oppgaver sektoren er satt til å løse. En rettferdig fordeling av inntektsrammene er en forutsetning for et likeverdig tjenestetilbud i alle deler av landet.

Arbeidsmål 3.1 Samordne statens styringsvirkemidler for å sikre lokalt handlingsrom

Strategier og tiltak

Departementet har et nært samarbeid med de ulike fagdepartementene for å vurdere statlige til-

tak med konsekvenser for kommunesektoren. Målet er å sikre at statlige tiltak overfor kommunesektoren er i overensstemmelse med generelle retningslinjer for arbeidsdelingen mellom forvaltningsnivåene og med prinsippene for statlig styring av kommunesektoren. Departementets veileder for arbeid med reformer i kommunal sektor og retningslinjer for framtidig regelverk rettet mot kommunesektoren, er viktige grunnlagsdokumenter i dette arbeidet. I tillegg er deltakelse i blant annet tverrdepartementale arbeidsgrupper og dialog i tilknytning til enkeltsaker sentralt.

Departementet arbeider videre med å tilrettelegge for et best mulig beslutningsgrunnlag og implementering av saker av betydning for kommunesektoren, gjennom koordineringsansvaret for dialogen mellom regjeringen og kommunesektoren ved KS i konsultasjonsordningen. Konsultasjonsordningen er regjeringens hovedarena for formell dialog med kommunesektoren representert ved KS. Ordningen legger til rette for en samordnet diskusjon om makroøkonomiske forhold og enkeltsaker i det økonomiske opplegget for kommunesektoren i statsbudsjettet. Departementet har satt ut et utredningsoppdrag våren 2010 med sikte på å få mer kunnskap om avtaler mellom staten og kommunesektoren som styringsvirkemiddel. Bruk av bilaterale avtaler mellom enkeltdepartementer og KS i konsultasjonsordningen skal ha særskilt fokus i dette arbeidet.

Departementet skal utarbeide en stortingsmelding om forholdet mellom staten og kommunesektoren. Et hovedtema i meldingen vil være utviklingen i statlig styring og prinsippene for statens styring av kommuner og fylkeskommuner. Både juridiske, økonomiske og pedagogiske virkemidler vil bli belyst og drøftet. Meldingen vil også ta opp utviklingen i rapportering, tilsyn og kontroll. Et annet hovedtema vil være de interne ansvarslinjene i kommunene og kravene til egenkontroll (kontrollutvalg, revisjon og administrativ internkontroll). Meldingen skal etter planen legges fram våren 2011.

Arbeidsmål 3.2 Drifte og utvikle inntektssystemet for å oppnå rettferdig inntektsfordeling og regionalpolitiske mål

Strategier og tiltak

Gjennom drift og utvikling av inntektssystemet skal departementet sørge for en effektiv og rettferdig fordeling av rammetilskuddet til kommunesektoren, samtidig som regionalpolitiske målsetninger ivaretas.

Ulikhetene mellom kommuner og mellom fylkeskommuner er til dels store når det gjelder etterspørsel etter kommunale tjenester og kostnadene ved å tilby disse. Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet skal kommuner og fylkeskommuner i prinsippet få full kompensasjon for ufrivillige kostnads- og etterspørselsulemper. I Kommuneproposisjonen 2011 ble det presentert en ny kostnadsnøkkel for utgiftsutjevningen for kommunene samt endringer i øvrige elementer i inntektssystemet for kommunene. Disse endringene vil bli satt i verk fra 2011. Gjennom inntektutjevningen i inntektssystemet tas det hensyn til at skatteinntektene varierer mellom landets kommuner, og midler blir omfordelt fra skattesterke til skattesvake kommuner.

Arbeidsmål 3.3 Sørg for forutsigbare økonomiske rammebetingelser for kommunesektoren

Strategier og tiltak

En sterk og sunn kommuneøkonomi er en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Regjeringen legger opp til fortsatt vekst i kommunesektorens inntekter i 2011. Det vil legges til rette for videreføring av det høye aktivitetsnivået i kommunesektoren. Kommunesektoren skal kompenseres for nye statlige pålegg og reformer.

I kommuneproposisjonen 2011 la regjeringen opp til en vekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2011 på mellom 4 og 5 mrd. kroner. Det ble varslet at mellom 2½ og 3 mrd. kroner av den samlede veksten er frie inntekter.

Regjeringen legger nå opp til vekst i samlede inntekter på 5,7 mrd. kroner, hvorav 2,75 mrd. kroner er frie inntekter. Gjennom konsultasjonsordningen vil staten drøfte med kommunesektoren tiltak som kommuner og fylkeskommuner kan realisere innenfor den foreslåtte inntektsrammen. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2011 er nærmere beskrevet i kapittel 2.

Hovedmål 4 Frie, direkte og hemmelige valg

Valgordningen og gjennomføring av valg skal baseres på prinsipper om frie, direkte og hemmelige valg. Kommunal- og regionaldepartementet har det overordnede ansvaret for å sikre en korrekt gjennomføring av valg på kommunalt, fylkeskommunalt og statlig nivå. Departementet forvalter og utvikler regelverket på valgområdet. Det er et mål at tilliten til valgordningen og valggjennomføringen opprettholdes. Nasjonale og internasjonale

krav forutsetter et ensartet regelverk og rutiner rundt valgavviklingen.

Arbeidsmål 4.1 Sørg for en valgordning som har tillit i befolkningen

Strategier og tiltak

Departementet vil ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011 invitere internasjonale valgobservatører. Uavhengig observasjon og vurdering av valggjennomføringen vil bidra til å skape tillit til valgordningen og er nyttig i arbeidet med å stadig forbedre valgordning og valggjennomføring.

Departementet vil også selv evaluere valget i 2011 for å se om det er noen elementer som kan gjøres bedre eller om det er behov for endringer i lovverket.

OSSE stilte i sin rapport om valget i 2009 spørsmål ved klagebehandling og godkjenning av valg i Norge. For å få et best mulig grunnlag for å vurdere eventuelle endringer har departementet bedt Venezia-kommisjonen (Europarådets rådgivende organ i konstitusjonelle spørsmål) om å gå gjennom og vurdere de norske reglene og forholdet til våre internasjonale forpliktelser.

Departementet vil vurdere å gå gjennom personvalgordningen ved valg til Stortinget.

Departementet vil også vurdere å utrede behovet for en beredskapshjemmel i valgloven. Til dette arbeidet hører også en vurdering av om gjeldende regler for omvalg i dagens valglov er tilstrekkelige.

Arbeidsmål 4.2 Sørg for en valggjennomføring i samsvar med lovgivningen

Strategier og tiltak

Opplæring av sentrale valgmedarbeidere er en prioritert oppgave for departementet. Foruten å gi støtte til opplæringsarrangementer arrangert av Valgforum, kommuner og fylker, vil departementet også arrangere en egen valgkonferanse våren 2011.

Forslaget om en ny valgenhet ble sendt på bred høring sommeren 2010. Regjeringen vil ta endelig stilling til organisering av valgarbeidet på statlig nivå, og ev. etablering av en sentral valgenhet etter endt høringsfrist.

Departementet vil også fullføre arbeidet med å utvikle et valgadministrativt system som etter planen skal brukes av alle landets kommuner. Systemet er planlagt testet ut i et utvalg kommuner ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011.

Arbeidsmål 4.3 Sørge for god tilgjengelighet for velgerne

Strategier og tiltak

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som trådte i kraft 1. januar 2009, pålegger valgmyndighetene å sikre tilgjengelighet for alle, uavhengig av funksjonsevne. Departementet vil fortsette å ha et høyt fokus på dette området og arbeide med å informere kommunesektoren om de nye kravene.

Departementet arbeider med å videreutvikle ny design- og utstyrløsning for valglokaler som ble testet ved valget i 2009. Løsningen har stort fokus på universell utforming og tilgjengelighet for alle, og departementet ønsker å gjøre løsningen tilgjengelig for alle kommuner før valget i 2011.

Som en del av designløsningen arbeider departementet også med utvikling av ny design på stemmesedlene. Stemmesedlene skal bli lettere å forstå for velgerne, samtidig som stemmesedlene som brukes ved ulike valg vil bli mer like og gjennnelige.

Departementet arbeider med å utvikle et system for elektronisk stemmegivning. I dette arbeidet har tilgjengelighet for alle stått sentralt, og flere velgergrupper har vært tatt med på råd. Systemet skal etter planen testes ut i 10 utvalgte kommuner i 2011 og vil bidra til bedre tilgjengelighet for velgere der.

Arbeidsmål 4.4 Sørge for at velgerne gis nødvendig informasjon om valg

Strategier og tiltak

Informasjonsbehovet er stort både hos velgerne og valgmedarbeiderne i kommunene og fylkeskommunene foran hvert valg. For å informere alle velgerne ved valget i 2011 vil det bli gjennomført en rekke informasjonstiltak, blant annet en landsomfattende informasjonskampanje med tiltak som tv-, kino- og radioreklame, internettside og husstandsbrochure.

I 2011 skal det i tillegg gjennomføres forsøk i 20 kommuner og Longyearbyen lokalstyre om nedsatt stemmerettsalderen til 16 år ved kommunestyrevalget. Det tas også sikte på å gjennomføre forsøk med elektronisk stemmegivning (e-valg) i 10 kommuner. Disse forsøkene vil medføre behov for økt informasjonsvirksomhet, spesielt i de kommunene forsøkene gjennomføres. Også i øvrige kommuner antas det å være nødvendig med noe informasjonsvirksomhet om forsøkene da velgere antas å ha behov for å vite om de er berørt av forsøkene eller ikke.

Rapportering på mål for 2010

Målstrukturen under kapittel 13.70 er blitt betydelig endret fra 2010 til 2011. Departementet ser det derfor som mest hensiktsmessig å rapportere på hovedmålene for 2010.

Hovedmål 1 En hensiktsmessig oppgavefordeling og kommune- og fylkesinndeling

Rapport og status

Som utgangspunkt for aktiviteten knyttet til inndeling på kommune- og fylkesnivå ligger prinsippet om frivillighet, det vil si at ingen kommuner eller fylkeskommuner skal inngå i en sammenslåing mot sin egen vilje. Ved lokalt initierte prosesser både på kommune- og fylkesnivå vil departementet aktivt følge disse opp.

Departementet har lagt til rette for at kommuner og fylkeskommuner som slår seg sammen skal få dekket 100 pst. av sine nødvendige engangskostnader, tidligere dekket staten 40–60 pst. av denne typen kostnader. Inndelingstilskuddet er også justert slik at det tar hensyn til alle regionalpolitiske tilskudd slik at kommuner som slår seg sammen vil kompenseres for netto nedgang i samlede regionalpolitiske tilskudd. Kommuner som får høyere arbeidsgiveravgift som følge av sammenslåing, kompenseres også for dette gjennom inndelingstilskuddet.

Departementet har bistått Mosvik og Inderøy kommune i en prosess med sikte på sammenslåing fra 1. januar 2012.

Hovedmål 2 En demokratisk og effektiv lokalforvaltning

Rapport og status

Staten skal gi kommunesektoren gode rammebetingelser, men kommuner og fylkeskommuner har selv hovedansvaret for egen utvikling. Kommunal- og regionaldepartementet skal bistå kommunene i utviklingsarbeidet. Et viktig satsingsområde i fornyingsarbeidet er systematisk arbeid med kvaliteten i de kommunale tjenestene.

Kvalitetskommuneprogrammet har vært regjeringens viktigste satsing på kvalitetsutvikling i kommunene i perioden 2007–2010. 138 kommuner har deltatt i programmet som er forankret i en avtale fra oktober 2006 mellom staten, kommunesektoren og arbeidstakerorganisasjonene. Aktivitetene i programmet har primært vært rettet mot pleie- og omsorgssektoren og oppvekstsektoren (skole, skolefritidsordning og barnehage). Arbei-

det ble konsentrert om to hovedområder – kvalitetsforbedrende tiltak i møtet med innbyggeren og tiltak for å redusere sykefraværet. Tolv av kommunene ble valgt ut særskilt for å prøve ut tiltak som kan bidra til å redusere sykefraværet. Våren 2010 ble det arrangert fem regionale sykefraværskonferanser for å spre erfaringene fra sykefraværsarbeidet.

Kvalitetskommuneprogrammet er evaluert av Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), i samarbeid med Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og International Research Institute of Stavanger (IRIS).⁴ Evalueringen viser at prosjektene spenner vidt tematisk og omfangsmessig, både på tvers av sektorer og formål. I evalueringen kommer det fram at det lokale samarbeidet mellom partene vurderes som vellykket, og som en viktig premisse for å oppnå gode resultater i arbeidet med å utvikle kvaliteten i tjenestene og redusere sykefraværet. Samarbeidet lokalt gjennom kvalitetskommuneprogrammet ser også ut til å ha bidratt til å forsterke en lokal samarbeidskultur i kommunene. Det har imidlertid vist seg krevende å få til lærings- og erfaringsoverføring mellom kommunene gjennom mindre nettverk. Sluttrapporten fra programmet, som forelå i juni 2010, gir en oppsummering av aktiviteten i programmet.

Departementet fikk i desember 2009 overlevert rapporten fra en arbeidsgruppe som skulle foreslå tiltak for å styrke arbeidet i kontrollutvalgene, revisjonene og administrasjonssjefenes internkontroll. God egenkontroll i kommunene er viktig for å sikre effektiv og riktig bruk av ressursene. Arbeidsgruppen kom med 85 ulike tilrådninger rettet mot kommunestyret, kontrollutvalget, administrasjonssjefen, organisasjoner og staten. Arbeidsgruppen la hovedvekten på å styrke den administrative internkontrollen i kommunene. Departementet etablerer i samarbeid med KS en nettportal med etikk og tillitskapende forvaltning som tematisk overbygning. Målet er å understøtte kommunenes arbeid for å sikre høy etisk standard og en tillitskapende forvaltning. Initiativet har bakgrunn i tilrådingene fra 2008 fra en arbeidsgruppe som skulle vurdere behovet for et kompetanseorgan for etikk i kommunesektoren.

Departementet arrangerer høsten 2010 en samarbeidskonferanse om etikk og eierskap. Konferansen er et samarbeidsprosjekt med KS, KS Eierforum og Kommunesektorens etikkutvalg.

Formålet med samarbeidskonferansen er å samle folkevalgte, kommunale ledere og andre som arbeider med etikk i ulike sammenhenger til erfaringsutveksling og inspirasjon til fornyet innsats på etikkfeltet.

Universitetet i Agder gjennomfører i 2010 en empirisk undersøkelse av interkommunale samarbeid organisert etter kommuneloven § 27. Undersøkelsen skal blant annet kartlegge omfanget av denne type samarbeid, hvor mange kommuner som deltar i denne type samarbeid, hvilke oppgaver det samarbeides om og hvordan deltakerkommunene vurderer muligheter og begrensninger som ligger i regelverket som ramme for samarbeidet.

Samarbeid om kommunale lovpålagte oppgaver som omfatter myndighetsutøvelse, må etter dagens regelverk skje i en vertskommunemodell. Departementet sendte i april 2010 ut et høringsnotat med forslag til en ny modell for interkommunalt samarbeid, samkommunemodellen. Modellen legger til rette for at kommunene kan samarbeide på tvers av flere sektorer. Etter denne modellen oppretter kommunene et felles, politisk folkevalgt organ, samkommunestyret, som i motsetning til vertskommunemodellen ikke har særskilt tilknytning til én kommune. Samkommunen vil være et eget rettssubjekt som løser oppgaver på vegne av de samarbeidende kommunene. Regjeringen vil ta endelig stilling til en eventuell lovfesting i etterkant av høringen.

Departementet har startet forberedelsene av forsøk med stemmerett for 16-åringer ved kommunestyrevalget i 2011, og valgt ut 20 kommuner og Longyearbyen lokalstyre til å delta i forsøket.

Departementet har i samarbeid med KS utviklet en lokaldemokratidatabase, hvor det skal legges inn data om hvordan innbyggerne og kommunestyremedlemmene i kommunen opplever lokaldemokratiet i egen kommune.

I juni 2009 fikk Institutt for samfunnsforskning i oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet å gjennomføre et utredningsprosjekt med fokus på anvendelse av ulike modeller for bruk av elektronisk demokrati (e-demokrati) i kommuner i Norge. Utgangspunktet for prosjektet er seks kommuneprojekter som de siste årene har mottatt økonomisk støtte fra departementet. På bakgrunn av dette arbeidet er det også utarbeidet en veileder med konkrete anbefalinger til kommunens arbeid med lokalt e-demokrati.

Gjennom satsingen *Utstillingsvinduet for kvinner i lokalpolitikken* i perioden 2007–2011, bidrar departementet til å sette i verk ulike tiltak i 22 utvalgte kommuner for å styrke rekrutteringen av

⁴ Hovik, Stigen, Blekesaune og Opedal (2010) *Evaluering av kvalitetskommuneprogrammet. Sluttrapport*. NIBR/NOVA/IRIS

kvinner til kommunestyrene, ordførervervet og lederverv i utvalg, styrer og råd. En del av tiltakene er rettet mot å få kvinner til å fortsette i lokalpolitikken. Prosjektet blir evaluert med tanke på å systematisere erfaringene med hvilke tiltak og strategier som er mest effektive for å øke kvinneandelen i lokalpolitikken. Gode erfaringer skal spres til kommunene. Departementet har hvert år i prosjektperioden arrangert en konferanse for prosjektkommunene. Her blir evalueringer av prosjektkommunene presentert sammen med ny forskningsbasert kunnskap om hva som kan styrke kvinneandelen.

I St.meld. nr. 33 (2007–2008) *Eit sterkt lokaldemokrati* foreslo departementet at det før neste lokalvalg blir utarbeidet et informasjonsopplegg for lokalpartiene med informasjon om hvilken rolle listeplassering og stemmetillegg spiller når lokalpartiene skal sette opp listene sine. Departementet har i samarbeid med valgforskere utarbeidet et slikt veiledningshefte. Dette er sendt ut til alle lokalpartier som stilte liste ved forrige lokalvalg. I tillegg har departementet sendt ut noen eksemplarer av informasjonsbrosjyren til partiene sentralt.

I 2010 var det 100 år siden kvinner fikk allmenn stemmerett ved kommunestyrevalg på lik linje med menn, og samtidig den samme mulighet til å erobre kommunale verv, som folkevalgte representanter. Departementet markerte dette viktige lovvedtaket våren 2010 med en nasjonal konferanse.

Ny forskrift om kommuners og fylkeskommuners finansforvaltning ble fastsatt 9. juni 2009 og trådte i kraft 1. juli 2010. Forskriften regulerer kommunenes og fylkeskommunenes plassering av ledig likviditet og forvaltning av gjeldsporteføljen. Tidsintervallet mellom fastsettelsen og ikrafttredelsen skulle gi kommunesektoren tid til å innrette seg etter det nye regelverket. Alle kommuner og fylkeskommuner skal nå ha fastsatt og vedtatt nytt finansreglement i tråd med kravene i den nye forskriften.

Hovedmål 3 Statlig rammestyring som gir rom for lokalpolitisk skjønn

Rapport og status

Kommunal- og regionaldepartementet har et ansvar for å samordne statlige tiltak som berører kommuner og fylkeskommuner. Bruken av statlige styringsvirkemidler skal være harmonisert for å gi sektoren forutsigbare økonomiske rammebetingelser og et hensiktsmessig regelverk. Rammestyring og bruk av veiledning og dialog er

ønskelig. Departementet har utarbeidet en veileder om Statlig styring av kommunesektoren til bruk i arbeidet med tiltak og reformer (H-2186). Rammefinansiering gjennom inntektssystemet er hovedfinansieringsmodellen for kommunesektoren. Rammefinansiering bidrar samlet sett til den mest effektive ressursbruken, er administrativt lite krevende og gir rom for lokalt tilpassede løsninger basert på lokale utfordringer og behov. En forutsetning for rammestyring er at kommunesektoren selv bidrar til å følge opp nasjonalt fastsatte mål.

I 2010 sluttførte departementet et større lov- og samordningsarbeid, og i Meld. St. 7 (2009–2010) *Gjennomgang av særlovshjemler for statlig tilsyn med kommunene* presenteres resultatene av en samlet gjennomgang av de statlige tilsynshjemlene rettet mot kommunene. Målet med samordningen har vært å få til et helhetlig og forutsigbart tilsynsregelverk på tvers av ulike sektorer.

I kommuneproposisjonen for 2007 la regjeringen fram en opptrappingsplan for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien. Realveksten i kommunesektorens inntekter har vært om lag 41 mrd. kroner fra og med 2006 til og med 2010, tilsvarende 15 pst. Om lag halvparten av veksten har vært frie inntekter. For 2010 anslås den reelle inntektsveksten til 7 mrd. kroner, hvorav om lag halvparten er frie inntekter.

Kommunesektorens netto driftsresultat i 2009 ble 3 pst. av driftsinntektene. Det er en klar forbedring fra 2008 da netto driftsresultat var 0,4 pst. Forbedringen av resultatet i 2009 skyldes bl.a. sterkere vekst i frie inntekter enn i 2008, sterk nedgang i finansutgifter, lavere lønns- og prisvekst enn opprinnelig anslått og moderat vekst i sysselsetting og driftsutgifter. Nedgangen i finansutgifter er knyttet til lavt rentenivå og betydelige kursgevinster på verdipapirer. Disse kursgevinstene kan ikke forventes videreført i 2010. Det er derfor behov for fortsatt effektivisering i kommunesektoren, både for å opprettholde nivået på netto driftsresultat og for å kunne tilby flere og bedre tjenester ut over det som følger av den demografiske utviklingen.

Hovedmål 4 En rettferdig ressursfordeling

Rapport og status

En rettferdig inntektsfordeling er en forutsetning for at kommunene og fylkeskommuner skal kunne tilby likeverdige tjenestetilbud. Rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner fordeles gjennom inntektssystemet. Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet skal kommuner og

fylkeskommuner i prinsippet fullt ut kompenseres for utgifter ved tjenesteytingen som de selv ikke kan påvirke, mens inntektsutjevningen delvis utjevner forskjeller i skatteinntekter mellom kommuner og mellom fylkeskommuner.

Utgiftsutjevningen bygger på en kostnadsnøkkel som beskriver kostnads- og etterspørselsforhold i kommunesektoren. For at kommunesektoren skal kunne levere de tjenestene den er pålagt, og kunne tilby innbyggerne likeverdige tjenester uavhengig av bosted, må kostnadsnøkkelen på en best mulig måte fange opp de ulike kostnadene ved å tilby tjenester i landets kommuner og fylkeskommuner. Det er derfor nødvendig å oppdatere kostnadsnøkkelen i takt med endringer i befolkningen, levekår og ufrivillige kostnadsforskjeller ved å tilby kommunale tjenester.

I kommuneproposisjonen 2011 la regjeringen fram forslag til ny kostnadsnøkkel for kommunene. Oppdaterte analyser og modeller, samt bedre datagrunnlag, gjør at det nye forslaget til kostnadsnøkkel for kommunene på en bedre måte enn dagens nøkkel fanger opp de faktiske forskjellene i etterspørsel og kostnader ved å tilby velferdstjenester. Dette ga grunnlag for å justere de regionalpolitiske elementene i inntektssystemet. Det ble derfor foreslått å redusere småkommunetilskuddet og Nord-Norge- og Namdalstilskuddet noe.

De største byene har særlige utfordringer knyttet til urbanitet. Det ble derfor foreslått å innføre et eget storbytilskudd som omfatter de fire største byene; Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Som en konsekvens at dette ble hovedstadstilskuddet foreslått avviklet.

Forskjeller i inntektsnivå er den viktigste forklaringsfaktoren for ulikt tjenestetilbud. For å sikre en jevnere fordeling av inntekter mellom landets kommuner og utjevne uønskede forskjeller i tjenestetilbudet mellom kommunene, foreslår regjeringen å redusere skattens andel av samlede inntekter for kommunene til 40 pst.

Samlet sett betyr det nye inntektssystem en mer rettferdig fordeling av inntektene mellom kommunene.

I tillegg til rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner forvalter Kommunal- og regionaldepartementet de øremerkede midlene til ressurskrevende tjenester. Konsulentene Først og Høverstad har i 2009 på oppdrag fra departementet utredet de bakenforliggende årsakene til den sterke utgiftsøkningen i ordningen. Årsakene til utgiftsveksten er knyttet til flere forhold. Blant annet var lønnsveksten i kommunene høyere enn det som det var budsjettert med. I tillegg viste

utredningen at kommunene har blitt mer bevisste i sin rapportering og at omfanget av tjenestemottakere og tjenestetilbud har økt. Det har også vært noe feilrapportering fra kommunene.

I toppfinansieringsordningen for 2010 har Helsedirektoratet gjennomgått regelverket for ordningen. Helsedirektoratet har foretatt ytterligere klargjøringer og presiseringer i rundskrivet og veiledningen til kommunene knyttet til de forholdene som Først og Høverstad peker på som mulige kilder til misforståelse. Helsedirektoratet har også stilt strengere krav til omfanget av revisjonen av refusjonskravene fra kommunene. I tillegg har Helsedirektoratet i 2010 stilt krav om at kommunene skal rapportere antall utførte tjenestetimer til den enkelte tjenestemottaker. På denne måten vil Helsedirektoratet kunne kontrollere ressursinnsatsen i kroner opp mot ressursinnsatsen i tildelte timer. Dette muliggjør en mer målrettet oppfølging av kommunenes innrapporteringer og gir dermed Helsedirektoratet muligheter for bedre kontroll.

Hovedmål 5 Et konkurransedyktig lånemarked for kommunesektoren

Rapport og status

Departementet har gjennom eierskapet i Kommunalbanken AS ansvar for å bidra til konkurranse om utlån slik at kommuner, fylkeskommuner, kommunale og interkommunale selskaper sikres lån med gode betingelser. Etter kjøpet av KLPs andel på 20 pst. av banken i 2009 er Kommunalbanken nå et statsaksjeselskap. Kjøpet kom som følge av at KLP kjøpte opp Kommunekreditt Norge AS. Kommunalbanken AS hadde i 2009 en kraftig økning i utlån og markedsandelen steg fra 40,8 pst. til 46,7 pst. Konkurransen ble utover i 2010 større, spesielt fra kapitalmarkedet. Banken utnyttet det ustabile kredittmarkedet første halvår i 2009, og tilbakekjøpte egne obligasjoner med gevinst, slik at egenkapitalen i selskapet økte. En høyere egenkapital gir banken mulighet til å gi mer i utlån. EU har etter finanskrisen vurdert å skjerpe reglene for kapitalkrav. Dette vil i så fall medføre et økt kapitalbehov.

Hovedmål 2 En rettferdig valgordning og rasjonell gjennomføring av valg (under programkategori 13.10 i 2010)

Rapport og status

Ved valget i 2009 ble det for første gang gjennomført valgobservasjon i Norge i regi av Organisasjonen for Samarbeid og Sikkerhet i Europa (OSSE).

I sin rapport pekte OSSE på enkelte forhold i regelverk og rutiner som bør vurderes endret. Departementet har, i tett samarbeid med OSSE, vurdert de forhold som er påpekt i rapporten. Departementet har evaluert gjennomføringen av stortingsvalget i 2009 og sendt ut et høringsnotat som inneholder forslag til enkelte endringer i valgloven. I høringsnotatet er også OSSEs synspunkter bredt omtalt, og departementet har lagt opp til å fremme enkelte endringer basert på deres tilbakemeldinger. Høringsfristen for forslagene var 1. september.

Departementet har i samarbeid med Skattedirektoratet videreført arbeidet med omleggingen av prosedyrene for etablering og oppdatering av manntallet, slik at en sikrer manntallets innhold for kommunestyre- og fylkestingsvalget 2011.

Arbeidet med etableringen av et statlig eid og drevet system for elektronisk stemmegivning er under utvikling. Departementet var i mars vert-

skap for en workshop om e-stemmegivning i regi av Europarådet.

Departementet arbeider også med å utvikle et statlig eid og drevet valgadministrativt system, som skal sikre kvaliteten på valggjennomføringen. Departementet tar sikte på at kommunene og fylkeskommunene vil få tilgang til et felles administrasjonssystem som vil bidra til å effektivisere valggjennomføringen. Departementet tar sikte på at systemet skal prøves ut i noen kommuner ved valget i 2011.

Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) har på oppdrag fra departementet utarbeidet en rapport der en har utredet mulige modeller for organisering av valgarbeidet på statlig nivå. Rapporten ble sendt på høring med frist 1. september 2010 for å avgi uttalelse.

Departementet har i samarbeid med Statistisk sentralbyrå (SSB) startet forberedelsene for gjennomføring av rapportering av resultater ved valget i 2011 (valgnattdatabasen).

Budsjettforslag under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Utgifter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
571	Rammetilskudd til kommuner	54 464 405	55 317 173	99 979 401	80,7
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	18 455 791	26 360 667	26 855 316	1,9
575	Ressurskrevende tjenester	3 998 067	4 350 000	4 500 988	3,5
576	Vedlikehold og rehabilitering	4 000 000			
579	Valguttgifter			46 700	
2427	Kommunalbanken AS	530 948			
	Sum kategori 13.70	81 449 211	86 027 840	131 382 405	52,7

Inntekter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
3571	Tilbakeføring av forskudd	179 880			
3579	Valguttgifter	21			
5316	Kommunalbanken AS	3 184	500		-100,0
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS	43 750	267 200	164 700	-38,4
	Sum kategori 13.70	226 835	267 700	164 700	-38,5

Inntektssystemet for kommunesektoren

Kommunesektorens frie inntekter anslås til om lag 265 mrd. kroner i 2011, og er inntekter som kommuner og fylkeskommuner kan disponere fritt, uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regelverk. De frie inntektene består av rammetilskudd og skatteinntekter, og utgjør sammen med momskompensasjonen om lag 80 pst. av kommunesektorens samlede inntekter.

Nivået på frie inntekter avhenger av pris- og lønnsvekst, vekst i frie inntekter, innlemming/ uttrekk av tilskudd, satsinger over rammetilskud-

det og korreksjon av rammetilskuddet for oppgaveendringer. Når nivået på samlede frie inntekter for kommunene i 2011 er anslått, kommer man fram til størrelsen på det samlede rammetilskuddet ved å trekke anslaget for skatteinntekter fra nivået på samlede frie inntekter.

Gjennom inntektssystemet fordeles rammetilskuddet til kommuner og til fylkeskommuner. Det overordnede formålet med utgiftsutjevningen og skatteutjevningen i inntektssystemet er å sikre utjevning av de økonomiske forutsetningene for å kunne gi et likeverdig tjenestetilbud over hele landet.

Fordelingen av rammetilskuddet gjennom inntektssystemet er presentert i vedlegg til Prop. 1 S (2010–2011) Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2010–2011) Grønt hefte (H-2249).

Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet skal kommunene i prinsippet fullt ut kompenseres for variasjoner i kostnader ved tjenesteytingen, som de selv ikke kan påvirke. Kostnadsnøkkelen er den mekanismen i inntektssystemet som i praksis sørger for dette, og som fordeler tilskudd til kommunene etter deres varierende behov. Gjennom kostnadsnøkkelen og et oppdatert sett med kriteriedata beregnes utgiftsbehovet for den enkelte kommune.

Rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner blir utbetalt gjennom ti årlige terminbeløp.

Gjennom skatteutjevningen i inntektssystemet utjevnes delvis forskjeller i skatteinntekter. Det inntektsutjevneende trekket/tilskuddet fordeles i hvert av de ti terminbeløpene.

Endringer i inntektssystemet for kommunene

Regjeringen fremmet i Prop. 124 S (2009–2010) *Kommuneproposisjonen 2011* forslag til endringer i inntektssystemet for kommunene.

I kommuneproposisjonen for 2010 foreslo regjeringen en ny kostnadsnøkkel for kommunene. Oppdaterte analyser og modeller, samt et forbedret datagrunnlag, gjør at det nye forslaget til kostnadsnøkkel for kommunene bedre fanger opp de faktiske forskjellene i etterspørsel og kostnader ved å tilby velferdstjenester enn dagens nøkkel. Dette gav grunnlag for å gjøre justeringer i de regionalpolitiske elementene i inntektssystemet. Det ble derfor foreslått å redusere småkommunetilskuddet og Nord-Norge- og Namdalstilskuddet noe.

De største byene har særlige utfordringer knyttet til urbanitet. Det foreslås derfor å innføre et eget storbytilskudd som omfatter de fire største byene; Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Som en konsekvens av dette foreslås hovedstadstilskuddet avviklet. Den delen av hovedstadstilskuddet som er begrunnet i Oslos ansvar for den delen av barnevernet som ble statliggjort i 2002 overføres fra post 65 til post 60 Innbyggertilskuddet og gis en særskilt fordeling i tabell C i Grønt hefte. Størrelsen på bevilgningen til barnevern i Oslo blir ikke påvirket av at den flyttes fra post 65 til post 60.

Det er store variasjoner i skattegrunnlag mellom kommunene, noe som skaper store forskjeller

i inntektsnivå. Forskjeller i skattegrunnlag blir, i motsetning til forskjeller i utgiftsbehov, kun delvis utjevnet gjennom skatteutjevningen. Forskjeller i inntektsnivå er den viktigste forklaringsfaktoren for ulikt tjenestetilbud. For å sikre en jevnere fordeling av inntekter mellom landets kommuner og utjevne uønskede forskjeller i tjenestetilbudet mellom kommunene, foreslo regjeringen i Kommuneproposisjonen 2011 å redusere skattens andel av samlede inntekter for kommunene fra 45 pst. til 40 pst. Reduksjonen i skatt vil bli overført til innbyggertilskuddet, og fordeles med et likt beløp per innbygger.

Innenfor skjønnsrammen er det satt av 400 mill. kroner til kommuner som taper mer enn kr 100 per innbygger på endringene i inntektssystemet som ble vedtatt ved behandlingen av Kommuneproposisjonen 2011. Midlene fordeles direkte av Kommunal- og regionaldepartementet. Det legges opp til en revisjon av kostnadsnøkkelene om lag hvert fjerde år. Tapskompensasjonen gjennom skjønnstilskuddet vil ligge fast inntil neste revisjon av kostnadsnøkkelen. Nærmere omtale av utformingen av tapskompensasjonen er presentert i Grønt hefte.

I inntektssystemet for kommunene vil skatteutjevningen trappes opp fra 59 pst. i 2010 til 60 pst. i 2011. Skatteutjevningen er omtalt under kap. 571, post 60 Innbyggertilskuddet.

Stortinget gav ved behandlingen av Kommuneproposisjonen 2011 tilslutning til endringene i inntektssystemet.

Om de enkelte tilskuddene som blir fordelt gjennom inntektssystemet

Det samlede rammetilskuddet til kommunene for 2011 blir bevilget over syv ulike poster på kap. 571 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge
- post 62 Nord-Norge og Namdalstilskudd
- post 63 Småkommunetilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd
- post 66 Veksttilskudd
- post 67 Storbytilskudd

Det samlede rammetilskuddet til fylkeskommunene for 2011 blir bevilget over tre ulike poster på kap. 572 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 62 Nord-Norge-tilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, <i>kan overføres</i>	10 499	8 300	8 500
60	Innbyggertilskudd	49 460 759	50 600 896	94 841 757
61	Distriktstilskudd Sør-Norge	310 661	329 278	334 646
62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 384 069	1 441 246	1 340 040
63	Småkommunetilskudd	964 791	1 017 153	877 362
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	1 673 000	1 731 000	2 097 000
65	Hovedstadstilskudd	300 000		
66	Veksttilskudd	218 492	189 300	116 996
67	Storbytilskudd			363 100
90	Forskudd på rammetilskudd	142 134		
	Sum kap. 571	54 464 405	55 317 173	99 979 401

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009-2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer* i statsbudsjettet for 2010, ble post 60 økt med 7,3 mill. kroner til 50 608,196 mill. kroner.

Post 21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet

Post 21 er knyttet til kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet. Kjøp av data og ulike tjenester knyttet til drift av inntektssystemet blir finansiert over post 21.

Midlene fra post 21 blir også brukt til å initiere forskning og innhenting av kunnskap, hovedsaklig innenfor det kommunaløkonomiske området. Drift av Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) blir finansiert over post 21.

Det legges også til grunn at posten kan brukes til å finansiere utredninger og større utviklingsprosjekter innenfor departementets ansvarsområde, herunder utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter. Arbeidsfellesskapet Kommunepartner vil i 2011 motta kr 200 000 i tilskudd fra posten til å utarbeide en veileder for rutiner, rapportering, overvåking og kontroll innenfor kommunenes finansforvaltning.

For 2011 foreslår departementet en bevilgning på 8,5 mill. kroner på denne posten, noe som tilsvarer en videreføring av nivået fra 2010.

Post 60 Innbyggertilskudd

Når det samlede rammetilskuddet for kommunene er bestemt fastsettes innbyggertilskuddets størrelse ved at summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet (postene 61–67) trekkes fra samlet rammetilskudd. Innbyggertilskuddet er altså differansen mellom samlet rammetilskudd og summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet.

En mindre del av innbyggertilskuddet til kommunene blir gitt en særskilt fordeling, presentert i tabell C-k i Grønt hefte, mens hoveddelen av innbyggertilskuddet blir fordelt som et likt beløp per innbygger til alle kommuner.

Etter at innbyggertilskuddet er fordelt per innbygger blir tilskuddet justert for hver enkelt kommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøkklene for kommunene
2. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
3. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen (INGAR), for systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang, endringer i regionalpolitiske tilskudd og endringer i kriteriedata

4. trekk/tillegg i rammetilskuddet som følge av skatteutjevning på grunnlag av løpende skatteinngang

Alle disse justeringene inngår i et null-sum-spill og påvirker derfor ikke kommunenes samlede innbyggertilskudd, kun fordelingen av tilskuddet mellom kommunene.

Det foreslås at 94,8 mrd. kroner bevilges over post 60 Innbyggertilskuddet i 2011

Tilskudd med særskilt fordeling (Tabell C-k)

Innenfor innbyggertilskuddet (post 60) finnes det midler som ikke fordeles etter inntektssystemets øvrige kriterier, men er gitt en særskilt fordeling. Dette gjelder midler til oppgaver få kommuner har, midler til forsøk m.m. I 2011 blir blant annet midler til inndelingstilskuddet til kommuner som har sluttet seg sammen, midler til frukt og grønt i skolen og midler til kvalifiseringsprogrammet gitt en særskilt fordeling. Fullstendig oversikt over midler som gis særskilt fordeling i 2011 finnes i tabell C-k i Grønt hefte.

Kostnadsnøkkelen for kommunene

Kostnadsnøkkelen er et sett med objektive kriterier, med tilhørende vekting, som sier noe om variasjonene i utgiftsbehov mellom kommunene. Kostnadsnøkkelen fordeler, gjennom utgiftsutjevningen, tilskudd til kommunene etter deres varierende behov. For at kommunene skal kunne levere de tjenestene de er pålagt, og kunne tilby innbyggerne gode og likeverdige tjenester uavhengig av bosted, må kostnadsnøkkelen på en best mulig måte fange opp de ulike ufrivillige kostnadsforskjeller ved å tilby tjenester i landets kommuner.

Regjeringen la i kommuneproposisjonen 2011 fram forslag til ny kostnadsnøkkel for kommunene fra og med 2011, og Stortinget ga sin tilslutning til endringen ved behandlingen av Kommuneproposisjonen 2011. Det legges opp til en oppdatering av kostnadsnøkkelen om lag hvert fjerde år. For nærmere omtale vises det til Prop. 124 S *Kommuneproposisjonen 2011* og Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2010–2011), Grønt hefte.

Tabell 3.17 Kostnadsnøkkel for kommunene i 2011

Kriterium	Vekt
Innbyggere 0–2 år	0,0084
Innbyggere 3–5 år	0,0934
Innbyggere 6–15 år	0,2944
Innbyggere 16–22år	0,0212
Innbyggere 23–66 år	0,0952
Innbyggere 67–79 år	0,0455
Innbyggere 80–89 år	0,0692
Innbyggere 90 år og over	0,0463
Basiskriteriet	0,0233
Sonekriteriet	0,0133
Nabokriteriet	0,0133
Landbrukskriteriet	0,0031
Innvandrere 6–15 år, ekskl. Skandinavia	0,0085
Norskfødte med innvandrerforeldre 6–15 år, ekskl. Skandinavia	0,0009
Flyktninger uten integreringstilskudd	0,0040
Dødelighetskriteriet	0,0458
Barn 0–15 år med enslig forsørger	0,0115
Fattige	0,0062
Uføre 18–49 år	0,0039
Opphopningsindeks	0,0119
Urbanitetskriteriet	0,0153
Psykisk utviklingshemmede 16 år og over	0,0460
Ikke-gifte 67 år og over	0,0435
Barn 1–2 år uten kontantstøtte	0,0575
Innbyggere med høyere utdanning	0,0184
Sum	1,0000

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

I utgiftsutjevningen i inntektssystemet er det en korreksjonsordning basert på antall elever i statlige og private skoler. Ordningen tar hensyn til at antall elever i statlige og private skoler varierer mellom kommuner. For nærmere omtale vises det til Grønt hefte.

Inntektsgarantiordningen (INGAR)

Inntektsgarantiordningen er en garantiordning som sikrer kommunene mot brå fall i rammetilskuddet fra et år til det neste. Ordningen er utformet slik at ingen kommuner skal ha en beregnet vekst per innbygger i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn kr 300 under beregnet vekst på landsbasis. Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets kommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantiordningen er systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang, endring i regionalpolitiske tilskudd og endringer i kriteriedata.

Endringer i skjønn, veksttilskudd, skatteinntektene, skatteutjevningen og saker med særskilt fordeling omfattes ikke av inntektsgarantiordningen.

Skatteutjevning

Skatteutjevningen i inntektssystemet omfordeler inntekter ved at skattesterke kommuner får et trekk i rammetilskuddet, mens skattesvake kommuner får et tillegg på rammetilskuddet som følge av utjevningen. Utjevningen beregnes fortløpende, ti ganger i året, basert på siste opplysninger om skatteinngangen. Skatteutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider for løpende skatteutjevning.

Regjeringen la i kommuneproposisjonen 2009 opp til en opptrapping av den symmetriske delen av skatteutjevningen fra 55 til 60 pst. over 3 år fra 2009 til 2011. I 2011 er denne opptrappingen gjennomført, og den symmetriske delen av skatteutjevningen vil da være 60 pst. I 2011 får derfor kommuner med skatteinntekter over landsgjennomsnittet et trekk på 60 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet, mens kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet får kompensert 60 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet. For å skjerme kommuner med lave skatteinntekter, får kommuner med skatteinntekter under 90 pst. av landsgjennomsnittet en tilleggskompensasjon på 35 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og 90 pst. av landsgjennomsnittet.

Post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge

Distriktstilskudd Sør-Norge tildeles kommuner i Sør-Norge som har en gjennomsnittlig skatteinn-

tekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittet, som ligger i sone IV eller sone III i det distriktspolitiske virkeområdet, og som ikke mottar Nord-Norge- og Namdalstilskudd eller småkommunetilskudd. Alle kommuner i sone IV kan få tilskudd, mens kommuner innenfor sone III får tilskudd dersom den samfunnsmessige utviklingen er svak.

Distriktstilskudd Sør-Norge gis med én sats per kommune og én sats per innbygger. Satsene for 2011 er prisjustert. Tilskuddet beregnes ut fra folketallet per 1. januar året før budsjettåret.

Det foreslås at 334,6 mill. kroner bevilges til post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge i 2011.

Tabell 3.18 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 2011

Sats	Sone IV	Sone III
Per kommune (1 000 kr)	3 393	510–2 545
Per innbygger (kr)	797	120–597

Post 62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd

Med innføringen av en ny oppdatert kostnadsnøkkel vil kommunene på en bedre måte enn tidligere få kompensert for utgifts- og etterspørselsforhold som påvirker kommunenes kostnader. Dette betyr at også utfordringene for kommunene i Nord-Norge og Namdalen fanges bedre opp i kostnadsnøkkelen, og at behovet for et særskilt tilskudd til disse kommunene er noe redusert. Stortinget sluttet seg ved behandlingen av Kommuneproposisjonen 2011 til at det særskilte tilskuddet til kommuner i Nord-Norge og Namdalen reduseres med 10 pst. i forhold til 2010. Reduksjonen vil bli gjennomført ved at satsen per innbygger for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet reduseres med 10 pst.

Satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskudd til kommunene for 2011 er prisjustert og beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar året før budsjettåret. Tabell 3.19 viser satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet for kommuner i 2011.

Det foreslås at 1 340 mill. kroner bevilges til post 62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd i 2011.

Tabell 3.19 Satser for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet 2011

Kommuner i:	Kroner per innbygger
Nordland og Namdalen	1 453
Troms (utenfor tiltakssonen)	2 787
Tiltakssonen i Troms	3 284
Finnmark	6 806

Post 63 Småkommunetilskudd

I den nye kostnadsnøkkelen som ble vedtatt av Stortinget ved behandlingen av kommuneproposisjonen 2011 blir smådriftsulemper bedre ivaretatt i utgiftsutjevningen. Det gir grunnlag for å redusere nivået på småkommunetilskuddet. Satsen for småkommunetilskuddet reduseres med 1 mill. kroner i forhold til 2010. Satsen for småkommunetilskuddet er prisjustert.

Småkommunetilskuddet blir gitt til kommuner som har færre enn 3200 innbyggere, og som samtidig har gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittlig skatteinntekt i samme periode. Kommuner i tiltaks-sonen (alle kommuner i Finnmark og sju kommuner i Nord-Troms) får tilskudd etter forhøyet sats. Tilskuddet beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar året før budsjettåret.

Det foreslås at 877,4 mill. kroner bevilges til post 63 Småkommunetilskudd i 2011.

Tabell 3.20 Satser for småkommunetilskuddet 2011

Område	Beløp per kommune (i 1 000 kr)
Kommuner i tiltaks-sonen (Finnmark og Nord-Troms)	10 479
Øvrige kommuner	4 839

Post 64 Skjønnstilskudd

Kommunal- og regionaldepartementet fordeler årlig en del av rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner etter skjønn. For en nærmere omtale av skjønnstilskuddet vises det til Kommuneproposisjonen 2011. Det samlede skjønnstilskuddet for kommuner og fylkeskommuner for 2011 vil utgjøre 2 504 mill. kroner.

Tabell 3.21 Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2011

	(1 000 kr)
Kommunene	2 097 000
Fylkeskommunene	407 000
Total skjønnsramme	2 504 000

Skjønnstilskuddet til fylkeskommunene er nærmere beskrevet under kap. 572, post 64.

Det samlede skjønnstilskuddet til kommunene i 2011 foreslås satt til 2 097 mill. kroner. Basisrammen utgjør om lag 1 026 mill. kroner.

Innenfor skjønnsrammen er det satt av 400 mill. kroner til kommuner som taper mer enn kr 100 per innbygger på endringene i inntektssystemet. Midlene fordeles direkte av departementet. Kompensasjonen vil ligge fast inntil neste revisjon av kostnadsnøkkelen. Det legges opp til en revisjon av kostnadsnøkkelen om lag hvert fjerde år.

100 mill. kroner av skjønnsrammen fordeles til inntektssvake kommuner i Sør-Norge. Departementet fastsetter fylkesrammer på grunnlag av kommunenes inntektsnivå, hvor man holder kommuner som mottar regionalpolitiske tilskudd utenfor fordelingen. Fylkesmannen fordeler fylkesrammene videre til kommunene.

Innenfor skjønnsrammen ligger kompensasjon for økt sats for differensiert arbeidsgiveravgift. Denne er oppjustert fra 2010 til 2011 med 3,5 pst. og utgjør 368,8 mill. kroner i 2011.

Innenfor skjønnsrammen holder departementet igjen 74 mill. kroner til ekstraordinære hendelser som oppstår i løpet av budsjettåret. Dette beløpet er 10 mill. kroner lavere enn det som ble varslet i Kommuneproposisjonen 2011. Disse midlene er overført til rammen for prosjektskjønn som derfor er økt fra 119 mill. kroner til 129 mill. kroner.

Innenfor skjønnsrammen ligger også tilskudd til utviklings- og utredningsprosjekter. For 2011 foreslår departementet å sette av 129 mill. kroner til prosjektskjønnet. Kriteriene for prosjektskjønnet er uendret fra 2010.

Kriterier for prosjektskjønnet 2011

Kommunal- og regionaldepartementet kan gi tilskudd til utviklings- og fornyelsesprosjekter i kommuner og fylkeskommuner. Prosjektene skal ha læringseffekt også for andre kommuner og fylkeskommuner. Det kan ikke gis tilskudd til ordi-nær omstilling og omorganisering i enkeltkom-

muner/-fylkeskommuner. Det kan heller ikke gis tilskudd til rene utredningsoppdrag.

Tilskudd kan primært gis på grunnlag av søknader fra kommuner og/eller fylkeskommuner, samt til prosjekter som gjennomføres i samarbeid med, eller er initiert av, KS. Søknader fra flere kommuner og samarbeidspartnere prioriteres framfor søknader fra enkeltkommuner/-fylkeskommuner.

Departementet kan selv initiere utviklingsprosjekter eller utviklingsprogrammer i et utvalg kommuner/fylkeskommuner. Som hovedregel skal samtlige kommuner/fylkeskommuner inviteres til å delta i slikt utviklingsarbeid.

Kommunal- og regionaldepartementet kan i særlige tilfeller gi tilskudd til prosjekter i kommuner/fylkeskommuner som gjennomføres av andre departementer.

Dersom tilskudd gis til andre enn kommuner, fylkeskommuner, KS eller øvrige departementer, må det gå klart fram at søker opptre på vegne av noen bestemt angitte kommuner/fylkeskommuner, at disse vil delta i utviklingsarbeidet og dra nytte av tiltaket.

Noen av midlene vil benyttes til forskningsbasert evaluering av forsøk, større utviklingsprosjekter og lovreformer.

Særskilt prosjekt forsøk elektronisk valg

Departementet startet i 2008 e-valg 2011-prosjektet som tar sikte på å etablere en sikker elektronisk valgløsning for stortings-, kommunestyre- og fylkestingsvalg som gir bedre tilgang for å stemme for alle velgergrupper. Løsningen skal sikre en rask valggjennomføring med effektiv ressursbruk i kommunene, samt legge til rette for utøvelse av direktedemokrati. Dagens høye troverdighet til valggjennomføring, basert på prinsipp om hemmelig valg, skal opprettholdes.

Stortinget stilte seg ved behandlingen av statsbudsjettet for 2008 «... positiv til at det igangsettes prosjekt der det arbeides for å tilrettelegge for elektronisk stemmegivning med sikte på å gjennomføre forsøk ved ordinære valg i 2011», jf. Budsjett-innst. S. nr. 5 (2007–2008) fra kommunal- og forvaltningskomiteen.

Gjennom forsøket skal det gis et beslutningsgrunnlag til Stortinget for å vurdere om løsningen for elektronisk stemmegivning skal innføres på landsbasis og eventuelt tidsperspektiv for dette.

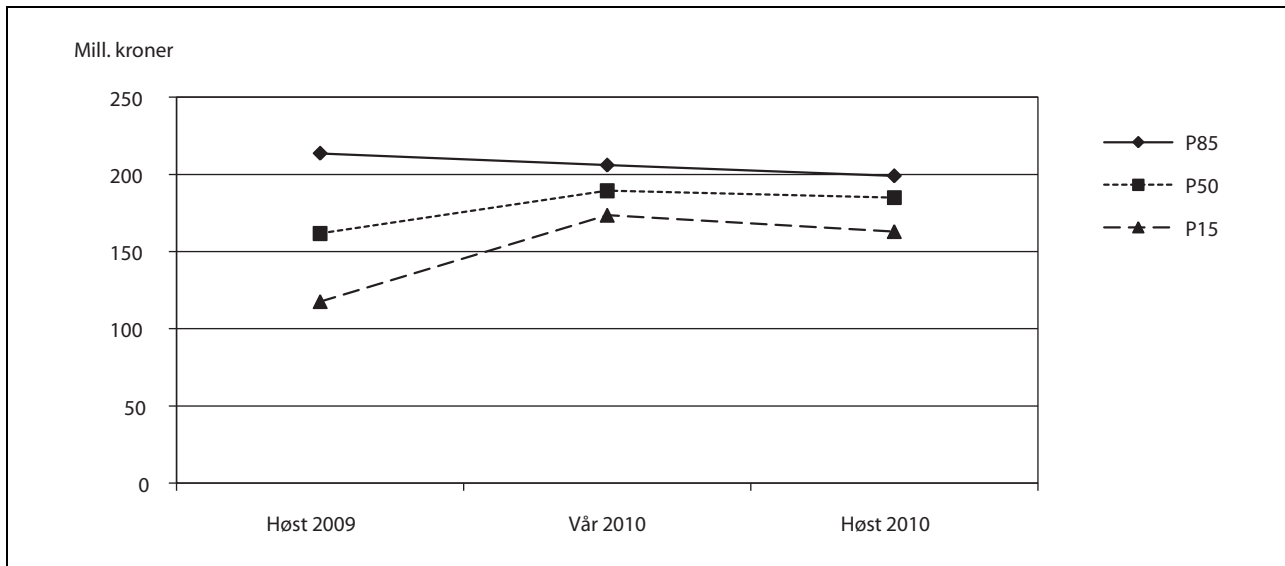
Prosjektet skal anskaffe og prøve ut en løsning for elektronisk stemmegivning i enkelte forsøkskommuner ved lokalvalget i 2011. Prosjektet skal samtidig anskaffe og prøve ut et fullstendig valgadministrativt datasystem i de samme forsøkskommunene. Prosjektet skal også planlegge for en eventuell full innføring av løsningen i Norge på lengre sikt.

Prosjektet ble nærmere beskrevet i St.prp. nr. 68 (2008–2009) *Kommuneproposisjonen 2010* og i Prop. 124 S (2009–2010) *Kommuneproposisjonen 2011*. Informasjon om prosjektet er gjort tilgjengelig på www.e-valg.dep.no.

Prosjektbudsjett

Forslaget til prosjektbudsjett for 2011 dekker alle statens kostnader knyttet til system, drift, innføring, opplæring og konsulent tjenester. Det dekker også pilotkommunenes ekstrakostnader ved forsøket, inkludert kommunenes personellkostnader til én person dedikert til forsøket.

Kostnadene dekkes på kap. 571, post 64. Lønnsmidler til prosjektmedarbeiderne i departementet dekkes på kap. 579, post 1 Valgutgifter. I 2011 er det budsjettert med 88 mill. kroner til prosjektet.

Figur 3.8 Utvikling av anslag for prosjektets tototalkostnad fra høst 2009 til høst 2010

Budsjettet for 2011 er høyere enn meldt i Prop. 1 S (2009–2010) og Prop. 124 S (2009–2010) *Kommuneproposisjonen 2011*. Dette skyldes at leveransen av løsningen er forsinket, noe som påvirker utbetalingstidspunktet. Forbruket i 2010 forventes å bli

tilsvarende lavere enn budsjettet. Forsinkelsen fører også til at en utbetaling etter garantitidens utløp i størrelsesorden 1 mill. kroner blir forskjøvet til 2013.

Tabell 3.22 Foreløpig anslag for e-valg 2011

	Behov 2011 Mill. kroner	Prosjektet samlet (2008–2013) Mill. kroner
Mai 2010 (P85) (Kommuneproposisjon 2011)	74	206
Sept. 2010 (P50) ¹	78	184
Sept. 2010 (P85) ¹	88	199

¹ P50 og P85 er overslag gitt med henholdsvis 50 og 85 pst. sannsynlighet for at forbruket ikke blir høyere enn dette.

Av tabell 3.22 fremgår det at det foreslås en budsjetttramme for 2011 inkludert usikkerhetsavsetninger på totalt 88 mill. kroner. Dette inkluderer usikkerhetsavsetninger, slik at prosjektet med 85 pst. sannsynlighet ikke vil overskride dette beløpet (P85). Styringsrammen for prosjektet i 2011 er 78 mill. kroner, noe som tilsvarer P50-anslaget for prosjektet. Styringsrammen for prosjektet samlet anslås til 184 mill. kroner. Inkludert usikkerhetsavsetninger anslås prosjektets total-kostnad til 199 mill. kroner. Dette er om lag 7 mill. kroner lavere enn hva som ble anslått i kommune-proposisjonen for 2011.

Prosjektets kostnadsoverslag er basert på en usikkerhetsanalyse utført i samsvar med den metodikken Finansdepartementet har utviklet for kvalitetssikring av større statlige investeringsprosjekter. Usikkerhetsanalysen er gjennomført av

Det Norske Veritas, som Kommunal- og regionaldepartementet har engasjert som ekstern kvalitetssikrer av prosjektet.

Post 66 Veksttilskudd

Kommuner med høy befolkningsvekst kan på kort og mellomlang sikt finne det vanskelig å tilpasse tjenestetilbudet til en voksende befolkning, og det kan være problematisk å finansiere de nødvendige investeringene uten at det går på bekostning av tjenestetilbudet. Veksttilskuddet tildeles kommuner som gjennom den siste treårsperioden har hatt en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst som er mer enn 75 pst. over gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst på landsbasis. I tillegg må kommunene ha skatteinntekter under 140 pst. av landsgjennomsnittet. Tilskuddet tildeles som en

fast sats per nye innbygger ut over vekstgrensen. Satsen for 2011 er prisjustert, og er kr 42 395.

Det foreslås at 117 mill. kroner bevilges til post 66 Veksttilskudd i 2011.

Post 67 Storbytilskudd

De største byene har særlige utfordringer knyttet til urbanitet. Regjeringen foreslo derfor i kommuneproposisjonen 2011 å innføre et eget storbytilskudd som omfatter de fire største byene; Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Ved behandlin-

gen av kommuneproposisjonen 2011 sluttet Stortinget seg til forslaget.

Tilskuddet fordeles med et likt beløp per innbygger. Satsen per innbygger for tilskuddet i 2011 er kr 319. Det foreslås en samlet bevilgning på post 67 på 363,1 mill. kroner for 2011.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til vedtak bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 350 mill. kroner i 2011 som forskudd på rammetilskudd til kommunene for 2012, jf. forslag til romertallsvedtak III.

Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
90	Tilbakeføring av forskudd	179 880		
	Sum kap. 3571	179 880		

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2009–2010) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi inntil 300 mill. kroner i forskudd på rammetilskudd for 2011 til kommuner i 2010. På grunn av

usikkerhet knyttet til skatteinngang og skatteutjevning for siste utbetalingstermin i 2010 er det på nåværende tidspunkt ikke mulig med sikkerhet å angi størrelsen på utbetalt forskudd på rammetilskudd i 2010. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag på denne posten.

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
60	Innbyggertilskudd	16 560 427	24 652 511	25 913 249
62	Nord-Norge-tilskudd	500 791	517 974	535 067
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	890 000	405 000	407 000
65	Tilskudd til barnevern/ hovedstadstilskudd	504 573	785 182	
	Sum kap. 572	18 455 791	26 360 667	26 855 316

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009-2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer* i statsbudsjettet for 2010, ble post 60 økt med 14 mill. kroner til 24 666,511 mill. kroner.

Post 60 Innbyggertilskudd

Når det samlede rammetilskuddet til fylkeskommunene er bestemt fastsettes innbyggertilskuddet til fylkeskommunene ved at summen av øvrige

tilskudd i inntektssystemet (postene 61–65) trekkes ut fra samlet rammetilskudd.

Innbyggertilskuddet er altså differansen mellom samlet rammetilskudd og summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet.

En mindre del av innbyggertilskuddet blir gitt en særskilt fordeling presentert i tabell C i Grønt hefte, mens hoveddelen av innbyggertilskuddet blir fordelt som et likt beløp per innbygger til alle fylkeskommuner. Etter at innbyggertilskuddet er fordelt per innbygger blir tilskuddet justert for hver enkelt fylkeskommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøkklene for fylkeskommunene
2. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
3. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen (INGAR), for systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang, endring i regionalpolitiske tilskudd og endringer i kriteriedata
4. trekk/tillegg i rammetilskuddet som følge av skatteutjevning på grunnlag av skatteinntekter

Alle disse justeringene inngår i et null-sum-spill og påvirker derfor ikke fylkeskommunenes samlede innbyggertilskudd, kun fordelingen av tilskuddet mellom fylkeskommunene.

Det foreslås at 25,9 mrd. kroner bevilges over post 60 Innbyggertilskuddet i 2011.

Kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene

Det er ikke gjort endringer i kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene fra 2010 til 2011.

Tabell 3.23 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene 2011

Kriterium	Vekt
Innbyggere 0–15 år	0,064
Innbyggere 16–18 år	0,526
Innbyggere 19–34 år	0,027
Innbyggere 35–66 år	0,035
Innbyggere 67–74 år	0,008
Innbyggere over 75 år	0,009
Rutenett til sjøs	0,032
Bosatt spredt	0,022
Areal	0,007
Storbyfaktor	0,016

Tabell 3.23 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene 2011

Kriterium	Vekt
Befolkning på øyer	0,009
Vedlikeholdskostnader veg	0,064
Reinvesteringskostnader veg	0,032
Søkere yrkesfag	0,149
Sum	1,000

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

Innbyggertilskuddet korrigeres for antall elever i statlige og private skoler da fylkeskommunene ikke har finansieringsansvar for disse skoleplassene. Gjennom korreksjonsordningen reduseres innbyggertilskuddet til fylkeskommuner med mange elever i statlige og private skoler til fordel for andre fylkeskommuner. For nærmere omtale vises det til Grønt hefte.

Inntektsgarantiordningen (INGAR)

INGAR er en garantiordning som sikrer fylkeskommunene mot brå fall i rammetilskuddet fra et år til det neste. Ordningen er utformet slik at ingen fylkeskommuner skal ha en beregnet vekst i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn kr 100 under beregnet vekst på landsbasis i kroner per innbygger (før finansiering av selve inntektsgarantiordningen). Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets fylkeskommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantiordningen er systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang, endring i regionalpolitiske tilskudd og endringer i kriteriedata.

Endringer i skjønn, skatteinntektene, hovedstadstilskuddet, skatteutjevningen og saker med særskilt fordeling omfattes ikke av inntektsgarantiordningen.

Tilskudd med særskilt fordeling

Innenfor innbyggertilskuddet (post 60) finnes det midler som ikke fordeles etter inntektssystemets øvrige kriterier, men er gitt en særskilt fordeling. Dette gjelder blant annet midler til oppgaver få fylkeskommuner har samt midler til forsøk. I 2011 blir blant annet midler til Oslo for finansiering av den delen av barnevernet som ble statliggjort for

de øvrige fylkeskommunene, midler til fagskoler, midler til ferje og vei i forbindelse med forvaltningsreformen m.m. gitt en særskilt fordeling. Fullstendig oversikt over midler med særskilt fordeling for fylkeskommunene i 2011 finnes i tabell C-fk i Grønt hefte.

Skatteutjevning

Skatteutjevningen skal utjevne forskjeller mellom fylkeskommunenes skatteinntekter. Det inntektutjevningstilskuddet beregnes fortløpende, ti ganger i året, på grunnlag av siste informasjon om skatteinngangen. Beregningen av skatteutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettssider for løpende skatteutjevning.

Fylkeskommuner med skatteinntekter under 120 pst. av landsgjennomsnittet får kompensert 90 pst. av differansen mellom egen skatt og referansenivået på 120 pst. Skatteutjevningen finansieres ved et likt trekk per innbygger for alle fylkeskommunene.

Post 62 Nord-Norge-tilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske mål som å sikre bosetting og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i distrikts- og regionalpolitikken ønsker regjeringen at fylkeskommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud enn fylkeskommuner ellers i landet. Regjeringen ønsker også å bidra til en høy fylkeskommunal sysselsetting i et område med et konjunkturavhengig næringsliv. Fylkeskommuner i Nord-Norge får derfor et eget tilskudd. Nord-Norge-tilskuddet blir utbetalt som én sats per innbygger for hver fylkeskommune. Satsen er prisjustert for 2011. Tabell 3.24 viser satsene for Nord-Norge-tilskuddet for fylkeskommuner i 2011.

Det foreslås at 535,1 mill. kroner bevilges over post 62 til Nord-Norge-tilskudd.

Tabell 3.24 Sats for Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner 2011

Fylkeskommuner	Kr per innbygger
Nordland	1 014
Troms	1 154
Finnmark	1 577

Post 64 Skjønnstilskudd

Den samlede fordelingen av skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner er beskrevet under kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd til kommunene.

Den samlede skjønnsrammen til fylkeskommunene er for 2011 satt til 407 mill. kroner. Innenfor skjønnsrammen ligger kompensasjonen for økt sats for differensiert arbeidsgiveravgift. Denne er oppjustert fra 2010 til 2011 med 3,5 pst., og utgjør 65,8 mill. kroner i 2011.

Post 65 Tilskudd til barnevern / hovedstadstilskudd

Den delen av hovedstadstilskuddet som ikke var begrunnet i Oslos ansvar for barnevern foreslås avvirket, og midlene overføres til kap. 571, post 67 Storbytilskuddet. Den delen av tilskudd til barnevern/ hovedstadstilskuddet som går til finansiering av Oslos ansvar for det statlige barnevernet foreslås overført til post 60 Innbyggertilskuddet, og vil bli fordelt med en særskilt fordeling som vist i tabell C-fk i Grønt hefte. Størrelsen på bevilgningen til barnevern vil ikke påvirkes av flyttingen av midlene fra post 65 til post 60.

Det er derfor ikke foreslått bevilgning på kap. 572, post 65 i 2011.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til vedtak bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 50 mill. kroner i 2011 som forskudd på rammetilskudd til fylkeskommunene for 2012, jf. forslag til romertallsvedtak III.

Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2009–2010) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi opptil 50 mill. kroner i forskudd på rammetilskudd for 2011 i statsbudsjettet for 2010. Fram til oktober 2010 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet for 2011. Det fremmes derfor ikke forslag om tilbakeføring av forskudd i 2011.

Samlet vekst i rammeoverføringene til kommunesektoren

Tabell 3.25 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2010 og 2011. Nominelle priser (i 1000 kr, pst.)

	Anslag på regnskap	Korrigert	Forslag	Faktisk vekst	Korrigert vekst
	2010	2010	2011	2010–2011	2010–2011
Innbyggertilskudd	50 608 196	80 086 892	94 841 757	87,4	18,4
Distriktstilskudd Sør-Norge	329 278	329 278	334 646	1,6	1,6
Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 441 246	1 441 246	1 340 040	-7,0	-7,0
Småkommunetilskudd	1 017 153	1 017 153	877 362	-13,7	-13,7
Skjønnstilskudd	1 731 000	1 731 000	2 097 000	21,1	21,1
Veksttilskudd	189 300	189 300	116 996	-38,2	-38,2
Storbytilskudd	-	-	363 100		
<i>Sum kommuner</i>	<i>55 316 173</i>	<i>84 794 869</i>	<i>99 970 901</i>	<i>80,7</i>	<i>17,9</i>
Innbyggertilskudd	24 666 511	24 254 214	25 913 249	5,1	6,8
Nord-Norge-tilskudd	517 974	517 974	535 067	3,3	3,3
Skjønnstilskudd	405 000	405 000	407 000	0,5	0,5
Tilskudd til barnevern/hovedstads-tilskudd	785 182	785 182	-	-100,0	-100,0
<i>Sum fylkeskommuner</i>	<i>26 374 667</i>	<i>25 962 370</i>	<i>26 855 316</i>	<i>1,8</i>	<i>3,4</i>
<i>Sum kommunesektor</i>	<i>81 690 840</i>	<i>110 757 239</i>	<i>126 826 217</i>	<i>55,3</i>	<i>14,5</i>

Tabell 3.25 viser tilskudd gjennom inntektssystemet i 2010 før og etter korreksjoner for endringer i oppgaver og endringer i regelverk, og før og etter innlemminger av øremerkede tilskudd. Tabellen viser også forslag til bevilgning i 2011 fordelt på de ulike postene i rammetilskuddet. Kolonne 2 viser tildelingen i 2010 til kommuner og fylkeskommuner. Kolonne 3 viser den samme tildelingen korrigert for oppgaveendringer mv. Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer er å gjøre tallstørrelsen for 2010 og 2011 sammenlignbare. Oppgaveendringene det er korrigert for, er nærmere omtalt nedenfor. Kolonne 4 viser regjeringens forslag til bevilgning for 2011.

Det legges i 2011 opp til en nominell vekst i kommunesektorens frie inntekter på 3,6 pst. regnet i forhold til anslag for regnskap 2010. Dette tilsvarer en reell vekst på 0,7 pst. Kolonne 5 og 6

viser faktisk og korrigert vekst i rammeoverføringene fra 2010 til 2011. Faktisk og korrigert vekst i rammeoverføringene må ses i sammenheng med endret sammensetning av de frie inntektene med redusert andel av inntekter fra skatt.

Endringer i oppgavefordeling mellom ulike forvaltningsnivåer, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

I budsjettet for 2011 vil det som tidligere år bli gjort en rekke korrigeringer i rammetilskuddet for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåer, regelendringer, innlemminger av øremerkede tilskudd mv. For nærmere omtale av korreksjonene viser vi til Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2010–2011), Grønt hefte.

Tabell 3.26 Endringer på rammetilskuddet som følge av innlemminger og korreksjoner, i 1000 kroner (2011-kroner)

	Kommuner	Fylkeskommuner
<i>Innlemminger/uttrekk</i>		
Driftstilskudd til barnehager	20 508 755	0
Tilskudd til tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage	879 261	0
Skjønnsmidler til barnehager	6 304 182	0
Tidligere 6A skoler	0	-43 463
Kvalifiseringsprogrammet	834 590	0
Kvalifiseringsprogrammet – individstønad	405 816	0
Tilskudd til krisesentre	237 768	0
<i>Korreksjoner</i>		
Videreføring av nominell foreldrebetaling barnehager	263 000	0
Opptapping likeverdig behandling offentlige og private barnehager	92 500	0
Fysioterapi i utlandet	22 093	0
Fysioterapi økt finansieringsansvar	117 182	0
Storbytilskuddet	363 100	-363 100
Nye plasser i statlige og private skoler	-27 711	-24 133
Helårseffekt økt timetall og gratis leksehjelp	339 343	0
Oppdatert tall timetall/leksehjelp	16 946	0
Kompensasjon skyss SFO	10 506	5 037
Portoutgiftsrefusjon fra kommunene til skatteetaten	-18 000	0
Bostøtte endret regelverk	-45 232	0
Avgift på utslipp av NOx	0	1 920
Fritak for CO ₂ -avgift på naturgass	0	-103
<i>Sum innlemminger og korreksjoner</i>	<i>30 304 100</i>	<i>-423 841</i>

Innlemming/uttrekk og korreksjoner i rammetilskuddet til kommunene (alle tall i 2011-kroner)

Innlemming av tilskudd til barnehage

Stortinget gav ved behandlingen av kommuneproposisjonen 2011 tilslutning til at barnehagetilskuddene skal innlemmes i kommunenes rammetilskudd fra 1. januar 2011. Følgende tilskudd er besluttet innlemmet:

- Kap. 231, post 60 Driftstilskudd til barnehager
- Kap. 231, post 62 Tilskudd til tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage
- Kap. 231, post 65 Skjønnsmidler til barnehagene

Disse øremerkede tilskuddene utgjør til sammen om lag 26,3 mrd. kroner i 2010. Kap. 231, post 60 omfatter også noen mindre tilskudd som ikke er knyttet til tjenester som tilbys i alle kommuner. Disse vil derfor ikke bli innlemmet i rammetilskuddet. Det er i tillegg tatt høyde for at det er behov for midler på kap. 231, post 60 for å håndtere utbetalinger som følge av klager på driftstilskudd for 2010 og etterslep ved behandling av søknader om driftstilskudd for 2010. Omlag 153 mill. kroner er derfor holdt utenfor innlemming. Deler av disse midlene skal overføres til Justisdepartementets budsjett til dekking av drift av barnehager på Svalbard, samt midler til barnehagetilbud for barn av asylsøkere. I tillegg vil det bli

overført midler til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets integreringstilskuddsordning til tiltak for barn av nyankomne flyktninger. I budsjettet for 2011 legges det inn om lag 28 mrd. kroner i rammetilskuddet som følge av innlemming av ovennevnte barnehagetilskudd. Beløpet inkluderer en økt bevilgning på 263 mill. kroner til nominell videreføring av maksimalpris for foreldrebetaling, samt 92,5 mill. kroner til opptrapping av likeverdig behandling fra 88 pst. til 91 pst. med virkning fra 1. august 2011.

Innlemming av midler til kvalifiseringsprogrammet

Bevilgningen til kvalifiseringsprogrammet (kap. 621, post 62) som går til dekning av kommunale merkostnader, innlemmes i rammetilskuddet til kommunene i 2011, jf. Prop. 124 S (2009–2010) og Innst. 345 S (2009–2010). Midlene gis en særskilt fordeling utenfor utgiftsutjevningen i 2011. Den nye sosialhjelpsnøkkelen legges til grunn for fordeling av midler til enkeltkommuner. Samtidig justeres tildelingen slik at det ikke blir urimelige store avvik i fordelingen for 2011 sammenlignet med 2010.

De kommunale merkostnadene knyttet til kvalifiseringsprogrammet er for 2011 beregnet til 834,6 mill. kroner, og bevilgningen på kap. 621, post 62 foreslås redusert med 834,6 mill. kroner mot tilsvarende økning av rammetilskuddet til kommunene.

I tillegg til ovennevnte foreslår regjeringen å legge om refusjonsordningen for individstønad for deltakere i kvalifiseringsprogram. Individstønaen knyttet til deltakere på statlige arbeidsmarkedstiltak, beregnet til 405,8 mill. kroner for 2011, flyttes fra kap. 634, post 76 til rammetilskuddet.

Dette innebærer at til sammen 1 240,4 mill. kroner innlemmes i rammetilskuddet til kommunene.

Innlemming av midler til krisesentre

Stortinget vedtok 19. juni 2009 Lov nr. 44 *Om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova)*. Loven, som trådte i kraft 1. januar 2010, fastslår at kommunene har ansvar for å sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud til personer som er utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner, og som har behov for et trygt, midlertidig botilbud.

Som en overgangsordning ble det øremerkede statstilskuddet til kommunene til drift av krisesentre opprettholdt i 2010. Samtidig ble bevilgningen styrket med 64 mill. kroner for å gi kommunene økonomiske muligheter til å tilpasse tilbudet til

lovens krav. Av dette er 19 mill. kroner en midlertidig styrking i 2010 for å dekke eventuelle økte kostnader i overgangsåret.

Det øremerkede statstilskuddet over kap. 840, post 60 Tilskudd til krisesentre avvikles i 2011 og nærmere 238 mill. kroner foreslås lagt inn i rammetilskuddet til kommunene. Saken inngikk i konsultasjonene mellom staten og kommunesektoren i 2009.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av økt finansieringsansvar for fysioterapi

Stortinget har ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2008–2009) *Helse- og omsorgsdepartementet*, jf. Innst. S. nr. 11 (2008–2009), sluttet seg til at kommunenes finansieringsansvar for den avtalebaserte fysioterapitjenesten skal økes. De kommunale driftstilskuddenes andel av fysioterapeutenes inntekt/omsetning skal samlet sett økes på bekostning av refusjonstakstene fra trygden. Omleggingen skal skje ved en gradvis overføring av midler fra honorartakstene (folketrygden) til kommunene. Omleggingen startet 1. juli 2009.

I årets takstforhandlinger hvor staten, KS og Norsk Fysioterapeutforbund er parter, ble det fastsatt at nye 25 pst. av omleggingen skulle foretas i avtaleåret 2010/2011. Dette utgjør 57 mill. kroner for 2. halvår 2010 og 117,2 mill. kroner for hele 2011. Sammen med midlene som ble fordelt i 2010, som videreføres, vil det for 2011 således bli fordelt 231 mill. kroner. Disse midlene blir fordelt etter antall årsverk avtalefysioterapeuter i kommunene, basert på tall fra KOSTRA.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av endret regelverk for fysioterapibehandling i utlandet

Stortinget har vedtatt at pasienter skal få rett til refusjon av utgifter til helsehjelp i andre EØS-land etter regler fastsatt av Helse- og omsorgsdepartementet, jf. Stortingets behandling av Ot. prp. nr. 92 (2008–2009) og Innst. O. nr. 134 (2008–2009).

Det etableres en ny refusjonsordning som administreres av Helsedirektoratet (HELFO). Ordningen vil gi norske pasienter større valgfrihet med hensyn til om de vil motta helsehjelp i Norge eller i andre EØS-land. Refusjonsordningen skal i første rekke omfatte helsehjelp utenfor sykehus, og da helsehjelp som pasienten ville fått på det offentlige bekostning (helt eller delvis) i Norge, og i hovedsak på de samme vilkår. Refusjonsutgiftene vil bli belastet pasientens bostedskommune, fylkeskommune, regionalt helseforetak eller folketrygden avhengig av hva slags hel-

sehjelp det gjelder. Fordelingen mellom kommuner, fylkeskommuner og regionale helseforetak følger «sørge for»-ansvaret. For kommunene vil refusjonsansvaret gjelde allmennlegetjenester, fysioterapi og jordmortjenester som mottas i andre EØS-land. Fylkeskommunene skal refundere utgifter til tannhelsehjelp tilsvarende den som i Norge gis i den offentlige tannhelsetjenesten. Refusjonsordningen kan ikke tre i kraft før forskrift med nærmere regler er ferdigstilt. Det tas sikte på ikrafttredelse 1. januar 2011.

Ved Stortingets behandling av Prop. 1 S (2009–2010) ble det bestemt å avvikle folketrygdens bidrag til fysioterapi i utlandet. Dette særskilte tilskuddet til fysioterapi i utlandet har vært finansiert over folketrygdens bidragsordning, kap. 2790, post 70. Avviklingen av bidrag til fysioterapi i utlandet vil også gjelde utenfor EØS-landene.

Avviklingen foreslås gjennomført fra samme tidspunkt som ny refusjonsordning for behandling i utlandet iverksettes, jf. Innst. O. nr. 134 (2008–2009), om etablering av ordning for refusjon av pasienters utgifter til helsehjelp i andre EØS-land.

Fordi tidspunktet for avvikling var usikkert, ble 8 mill. kroner overført fra kap. 2790, post 70, til rammetilskuddet til kommunene i Prop. 1 S (2009–2010). Avviklingspunktet er senere utsatt, mest sannsynlig til 1. januar 2011, og de resterende midlene som staten/folketrygden har brukt på ordningen, flyttes i statsbudsjettet for 2011. I 2009 var folketrygdens utgifter til fysioterapi-behandling i utlandet om lag 28,9 mill. kroner. Det foreslås å flytte 22,1 mill. kroner fra kap. 2790, post 70 til rammetilskuddet til kommunene i statsbudsjettet for 2011, slik at totalt overført beløp til kommunerammen er lik utgiftene til fysioterapi-behandling i utlandet i 2009, prisjustert. Dette er i overkant av 30 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av nytt regelverk for bostøtte

1. juli 2009 ble det innført nytt regelverk for den statlige bostøtten. Den nye bostøtten medfører både økte ytelser til dem som fikk bostøtte før omleggingen, samtidig som den åpner for at nye mottakergrupper kan få støtte. Det er anslått at ny bostøtte vil gi innsparinger på kommunenes sosialhjelpsbudsjetter og kommunale bostøtteordninger på om lag 30 pst. av kostnaden. Av den grunn vil det også i budsjettet for 2011 bli foretatt et tilsvarende uttrekk fra rammetilskuddet til kommu-

nene som i 2009 og 2010. Ut fra budsjettet for omleggingen av bostøtten, er uttrekket fra rammetilskuddet i 2011 satt til 45,2 mill. kroner. Det vil bli foretatt en evaluering av omleggingen av bostøtteordningen.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av økt timetall og gratis leksehjelp

Stortinget vedtok ved behandling av statsbudsjettet for 2010 å utvide antall undervisningstimer i grunnskolen med én time fra og med høsten 2010, samt innføre et tilbud om åtte timers gratis leksehjelp. I statsbudsjettet for 2011 kompenseres kommunene for helårseffekten av de to tiltakene med om lag 356,3 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av utvidet ansvar for skyss SFO

Stortinget vedtok ved behandlingen av Prop. 95 L (2009–2010) *Om endringer i opplæringsloven* at det skal innføres en rett til skoleskyss for funksjonshemmede til og fra SFO. Det foreslås en kompensasjon over rammetilskuddet til kommunene på om lag 10,5 mill. kroner i 2011. Helårseffekten av tiltakene er om lag 18 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av økt antall elever i statlige og private skoler

Som en følge av at antall elever i statlige og private skoler øker, blir rammetilskuddet til kommunene redusert med om lag 27,7 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av portoutgifter

De kommunale skatteoppkreverne har ansvaret for fellesinnkrevingen av inntekts- og formuesskatt og avgifter til folketrygden, mens det er staten ved skatteetaten som fastsetter hvor mye skatt og folketrygdavgifter som skal betales. På vegne av skatteoppkreverne forestår skatteetaten utskrivning og utsendelse av skatteoppgjøret. Etter gjeldende ordning skal skatteoppkreverne dekke portoutgifter ved utsendelsen. Finansdepartementet vil fra 2011 oppheve gjeldende ordning med refusjon fra kommunene til staten av portoutgifter ved utsendelse av skatteoppgjøret. Rammetilskuddet til kommunene foreslås redusert med 18 mill. kroner i 2011.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av opptrapping av likeverdig behandling av private og kommunale barnehager samt nominell videreføring av foreldrebetaling

I statsbudsjettet for 2011 foreslår Kunnskapsdepartementet å bevilge 92,5 mill. kroner til opptrapping av likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager. Kommunenes minimumsforpliktelse øker derved fra 88 pst. til 91 pst. fra 1. august 2011. Kunnskapsdepartementet foreslår videre å videreføre maksimalprisen for en heltids barnehageplass på samme nominelle nivå som i 2010. Kommunene kompenseres for merutgiftene ved en økning i rammetilskuddet på 263 mill. kroner.

Innlemming/uttrekk og korreksjoner i rammetilskuddet fylkeskommunene (alle tall i 2011-kroner)

Uttrekk av midler til de tidligere 6A skolene

Ved gjennomføring av forvaltningsreformen ble en gruppe fagskoler, som alle tidligere lå under kap. 6A i privatskoleloven, overført til fylkeskommunene, på lik linje med de tekniske fagskolene. Denne gruppen av fagskoler har et nasjonalt nedslagsfelt og er økonomisk sårbare. Gruppen omfatter 14 skoler med godkjente utdanningstilbud innenfor ulike fag som kunst og film, kristent livssyn, design, byggfag og jordbruk, og skiller seg således fra de tekniske og helse- og sosialfaglige fagskoletilbudene. Kommunal- og regionaldepartementet og Kunnskapsdepartementet ønsker å sikre den videre driften til disse fagskolene, og foreslår derfor å opprette en ny støtteordning på kap. 276, post 72. Tilskuddsordningen vil gjelde for de 14 skolene som lå under tidligere kap. 6A i privatskoleloven, og som har meldt overgang til fagskoleloven. Dette innebærer at midlene til disse fagskolene, om lag 43,5 mill. kroner, blir tatt ut av fylkeskommunenes rammetilskudd, og at finansieringen av disse skolene fra 2011 vil bevilges over Kunnskapsdepartementets budsjett.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av utvidet ansvar for skyss SFO

Stortinget har vedtatt at det skal innføres en rett til skoleskyss for funksjonshemmede til og fra SFO, jf. Stortingets behandling av Prop. 95 L (2009–2010) *Om endringer i opplæringsloven*. Det foreslås en kompensasjon til fylkeskommunene på om lag 5 mill. kroner i 2011. Helårseffekten av tiltaket er om lag 8,6 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av økt antall elever i statlige og private skoler

Som en følge av at antall elever i statlige og private skoler øker, blir rammetilskuddet til fylkeskommunene foreslått redusert med om lag 24,1 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av fritak for gassavgift CO₂

Det er gitt fritak for CO₂-avgiften for bruk av gass til innenriks sjøfart. I budsjettet for 2010 ble det bevilget 0,1 mill. kroner i kompensasjon til Møre og Romsdal fylkeskommune for kostnader til energiavgift på gass. For 2011 vil det ikke være behov for kompensasjon. Rammetilskuddet til fylkeskommunene reduseres derfor med 0,1 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet i forbindelse med kompensasjon for NOx-avgift

Fylkeskommunene kompenseres for merutgifter for avgift på utslipp av NOx fra lokale båtruter og fylkesvegferjer over kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd. Selskaper som har inngått miljøavtale med staten og meldt seg inn i NOx-fondet blir fritatt for NOx-avgiften. I revidert nasjonalbudsjett for 2010 ble rammetilskuddet til fylkeskommunene redusert med 9,9 mill. kroner med utgangspunkt i et oppdatert beregningsgrunnlag. I budsjettet for 2011 foreslås det å øke kompensasjonen med om lag 1,9 mill. kroner i forhold til revidert nasjonalbudsjett for 2010. Totalt foreslås det å kompensere fylkeskommunene med 49,9 mill. kroner i 2011.

Kap. 575 Ressurskrevende tjenester

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2011
		2009	Saldert budsjett 2010	
60	Toppfinansieringsordning, <i>overslagsbevilgning</i>	3 998 067	4 350 000	4 500 988
	Sum kap. 575	3 998 067	4 350 000	4 500 988

Post 60 Toppfinansieringsordning, overslagsbevilgning

Fra og med 2008 har Kommunal- og regionaldepartementet hatt ansvaret for toppfinansieringsordningen. Tilskuddet forvaltes av Helsedirektoratet.

Mål

Formålet med bevilgningen er å sikre at tjenestemottakere, som krever stor ressursinnsats fra det kommunale tjenesteapparatet får, et best mulig tilbud uavhengig av kommunens økonomiske situasjon.

Med ressurskrevende tjenestemottaker menes en person med store hjelpebehov og som mottar omfattende helse- og omsorgstjenester fra kommunen. Dette kan bl.a. gjelde personer med psykisk utviklingshemming, fysisk funksjonshemmede, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

Kommunene har ansvaret for å gi helse- og omsorgstjenester til de som har krav på dette i henhold til sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven. Tjenestene finansieres i hovedsak gjennom kommunenes frie inntekter (skatteinntekter og rammetilskudd). Behovet for ressurskrevende tjenester varierer betydelig mellom kommuner. Det har foreløpig vært vanskelig å finne objektive kriterier som kan fange opp denne kostnadsvariasjonen. Inntil det blir utviklet gode nok kriterier vil det være behov for en egen tilskuddsordning for ressurskrevende tjenester, som et supplement til kommunenes frie inntekter.

Tildelingskriterier

I 2010 får kommunene kompensert 80 pst. av egne netto lønnsutgifter utover innslagspunktet på kr 865 000. Kommunenes egenandel er 20 pst. for netto lønnsutgifter over innslagspunktet. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øre-

merkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet. I 2011 vil kommunene få kompensert 80 pst. av egne netto lønnsutgifter utover innslagspunktet på kr 895 000. Tilskuddsordningen gjelder for personer under 67 år.

Fylkesmennene er i retningslinjene for fordeling av skjønnstilskuddet for 2010 bedt om å ta hensyn til kommuner som har spesielt høye kostnader knyttet til særlig ressurskrevende tjenester, og hvor dette ikke fanges tilstrekkelig opp gjennom inntektssystemet og toppfinansieringsordningen.

Rapportering for 2010

Toppfinansieringstilskuddet for 2010 til de kommunene som tilfredsstilte kriteriene for tilskudd ble fordelt fra Helsedirektoratet i juli 2010. Det ble utbetalt ca. 4 034 mill. kroner. I tillegg er det tilbakeholdt utbetalinger i påvente av dokumentasjon og avklaringer fra noen kommuner. Anslagene for utbetalinger for 2010 er på 4 150 mill. kroner. Dette er en nominell økning på 152 mill. kroner sammenlignet med tilskuddet for 2009. Foreløpige tall for 2010 viser at det var 5521 ressurskrevende tjenestemottakere som var omfattet av ordningen. Dette er en økning på 222 tjenestemottakere eller 4,2 pst. i forhold til 2009. For utgiftene utover innslagspunktet per tjenestemottaker er det anslått en realøkning på 0,8 pst.

Toppfinansieringstilskuddet for ressurskrevende tjenester er en overslagsbevilgning. Utbetalingene i 2010 kan anslås til om lag 200 mill. kroner lavere enn saldert budsjett 2010.

Helsedirektoratet gjorde i rundskriv for 2010-rapporteringen enkelte presiseringer med hensikt å redusere eventuelle uklarheter. Det ble for 2010 også satt strengere krav til omfanget av kommunerevisors kontroll. Helsedirektoratet stilte i 2010 videre krav til at kommunene også skulle rapportere inn vedtakstimer for den enkelte tjenestemottaker, noe som har styrket direktoratets muligheter til å føre ytterligere kontroll.

Budsjettforslag for 2011

Det budsjetteres med 4 501 mill. kroner i 2011, som er en økning på 151 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2010. Forslaget til bevilgning for 2011 tar hensyn til at faktisk utbetalt tilskudd i 2010 kan anslås til om lag 4 150 mill. kroner. Det er videre lagt til grunn en økning i antall tjenestemottakere på 4,2 pst. og en reell vekst i utgifter per tjenestemottaker på 0,8 pst. fra 2010 til 2011. Dette er basert på den siste års vekst i antallet tjenestemottakere og realveksten i utgifter per mottaker. Kompensasjonsgraden er foreslått fortsatt å ligge på 80 pst. i 2011. Innslagspunktet er foreslått

justert opp med anslått lønnsvekst i kommunesektoren for 2010 på 3,45 pst. Innslagspunktet blir derfor på kr 895 000 i 2011.

Det har vært en sterk utgiftsvekst i toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester de siste årene. Veksten har likevel flatet noe ut i 2010. Dette kan ha sammenheng med flere forhold, som for eksempel økt omfang av kontroll, bedre veiledning gjennom rundskriv til kommunene og bedre rapporteringsrutiner fra kommunenes side. Kommunal- og regionaldepartementet vil i samarbeid med Helsedirektoratet vurdere muligheten for en ytterligere forbedring av kontrollen med ordningen.

Kap. 579 Valgutgifter

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2009*	Saldert budsjett 2010*	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	45 454	12 400	46 700
	Sum kap. 579	45 454	12 400	46 700

* Bevilgningen er flyttet fra programkategori 13.10 kap. 502.

Denne posten omfatter de direkte utgiftene staten har ved valg til Stortinget, kommunestyre og fylkesting. I tillegg dekkes enkelte utgifter til gjennomføringen av sametingsvalget.

I 2011 skal det gjennomføres kommunestyre- og fylkestingsvalg, og bevilgningen er derfor høyere enn bevilgningen for 2010.

Bevilgningen skal blant annet dekke:

- forhåndsstemmegivning utenriks
- produksjon av valgmateriell, blant annet konvolutter og stemmesedler
- sentrale informasjons- og opplæringstiltak
- tilskudd til informasjonsvirksomhet til organisasjoner og lignende
- forsøksvirksomhet/utredning og evaluering, herunder utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter
- utvikling og drift av departementets elektroniske system for innsamling, bearbeiding, prognostisering og videreformidling av valgresultater (valgnattprosjekt)
- kjøp av tjenester fra andre offentlige etater, blant annet Departementenes servicesenter
- tilskudd til Valgforum som på vegne av departementet utarbeider opplæringsmateriell og avholder opplæringskurs for alle kommuner
- utgifter til manntall

- kostnader knyttet til utvikling av ny universelt utformet utstyrløsning for valglokaler (kommunene bærer selv utgifter til anskaffelse)
- ev. godkjenningsordning for maskinelle telle-systemet
- ev. enkelte oppstartsutgifter knyttet til etablering av en valgenhet

Bevilgningen skal også dekke lønnsutgifter for personer knyttet til e-valgsprosjektet i Kommunal- og regionaldepartementet.

Rapportering for 2009

Det ble i 2009 avviklet stortings- og sametingsvalg. Budsjettet gikk i hovedsak til gjennomføring av forhåndsstemmegivningen utenriks, produksjon og distribusjon av valgmateriell, informasjons- og opplæringstiltak, utvikling og drift av valgnattsystemet, utrednings- og evalueringsarbeid og riksgvalgstyrets virksomhet.

Valgdeltagelsen ved stortingsvalget i 2009 var 76,4 pst. Dette er en nedgang på 1 prosentpoeng i forhold til 2005 valget, men en økning fra valget i 2001 da valgdeltagelsen lå på 75,5 pst. En undersøkelse fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) viser at bare 52 pst. av innvandrere med norsk statsborgerskap benyttet stemmeretten ved stortings-

valget i 2009. Valgdeltagelsen varierer sterkt mellom de ulike innvandrergroppene. Valgdeltagelsen i 2009 økte blant velgere med afrikansk, irakisk, iransk og pakistansk bakgrunn, viser tall fra SSB. Men gjennomsnittlig er deltagelsen på samme nivå som i 2005. Valgdeltagelsen blant innvandrere øker med botid i Norge.

Regjeringen har som mål at andelen personer med innvandrerbakgrunn som deltar ved valg, skal tilsvare valgoppslutningen samlet.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 46,7 mill. kroner på kap. 579, post 1 i 2011. Budsjetttrammen ble i 2009 styrket med om lag 10 mill. kroner. Den økte rammen skal blant annet dekke utgifter til en generell økning av innsatsen rundt informasjonsarbeidet,

økning i rammen for tilskudd til ulike organisasjoner, etablering av en statlig ordning for manntall, drift av register med oversikt over rådgivende lokale folkeavstemninger og deler av kostnader knyttet til et statlig valgdatasystem. Det tas sikte på å gjennomføre forsøk med elektronisk stemmegivning i noen kommuner i 2011, og e-valg 2011-prosjektet er godt etablert. Prosjektets kostnader, med unntak av lønnsutgifter, dekkes i utgangspunktet over prosjektskjønnet, jf. kapittel 571, post 64. Samtidig med innkjøp av system for elektronisk stemmegivning, skal det kjøpes inn et sentralt eid valgadministrativt datasystem til bruk ved valg. Dette skal prøves ut samtidig. Enkelte utgifter til dette dekkes over valgbevilgningen. Det er gjort nærmere rede for prosjektet i kommuneproposisjonen 2010.

Kap. 5316 Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Garantiprovisjon	3 184	500	
	Sum kap. 5316	3 184	500	

Kommunalbanken AS ble stiftet 1. november 1999. Banken er en videreføring av virksomheten til statsbanken Norges Kommunalbank som ble etablert i 1927. Kommunalbanken AS ble 26. juni 2009 et statsaksjeselskap, eid av Kommunal- og regionaldepartementet, da staten kjøpte opp KLPs eierandel på 20 pst. KLP hadde siden 2001 vært deleier av Kommunalbanken AS med en eierandel på 20 pst.

Selskapet gir lån til kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak, interkommunale selskap og andre selskap som utfører kommunale oppgaver. Lånene gis mot kommunal eller statlig garanti eller sikres på annen måte.

Kommunalbanken skal bidra til konkurranse i markedet for utlån til kommunesektoren og på den måten bidra til lavest mulige finansieringskostnader i kommunal sektor. Samtidig skal ban-

ken gi avkastning til eierne av innskutt kapital. For nærmere informasjon om Kommunalbankens virksomhet vises det til Statens eierberetning for 2009.

Post 70 Garantiprovisjon

Kommunalbanken har siden 1996 betalt garantiprovisjon til staten av bankens innlån. Dette var begrunnet med at staten garanterte for lån som banken hadde tatt opp. Ved omdanningen til aksjeselskap 1. november 1999 ble ordningen med statsgaranti avviklet for nye innlån. Kommunalbanken betalte garantiprovisjon for ikke-nedbetalte lån som var tatt opp før 1. november 1999. Gjelden forfalt 10. mars 2009, og siste utbetaling var derfor i regnskapsåret 2010.

Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
85	Aksjeutbytte	43 750	267 200	164 700
	Sum kap. 5616	43 750	267 200	164 700

Post 85 Aksjeutbytte

Avkastningskravet for Kommunalbanken fastsettes for en periode på tre år. For perioden 2007–2009 ble avkastningskravet basert på kapitalverdimodellen som beregner avkastningskravet etter risiko og avkastning på bankenes portefølje. For perioden 2010–2012 er avkastningskravet satt til 10 pst. Avkastningskravet defineres som den forventede avkastningen eieren kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Et avkastningskrav på 10 pst. er i godt samsvar med avkastningen Kommunalbanken AS har hatt de siste årene. Kravet er stilt i forhold til den avkastningen selskapet har etter skatt på egenkapitalen.

Aksjeutbytte settes til en gitt andel av den verdijusterte egenkapitalen, maksimalt 75 pst. av års-

resultatet etter skatt. Prosentsatsen bør utgjøre om lag halvparten av det normerte avkastningskravet.

Kommunalbanken AS hadde et resultat etter skatt for 2009 på 1 399 mill. kroner. Det gode resultatet for 2009 må ses i sammenheng med store gevinster ved tilbakekjøp av bankens egen gjeld. I 2010 tok staten ut et ekstraordinært utbytte på 200 mill. kroner, i tillegg til de ordinære 67,2 mill. kroner, basert på bankens resultat for 2009. Det gode resultatet i 2009 har gjort at bankens egenkapital har økt. Sammen med økt verdi av selskapets egenkapital, et høyere avkastningskrav enn tidligere år og statens 100 pst. eierskap, gir dette staten et ordinært utbytte som er relativt høyt sammenlignet med tidligere år.

Utbytte for 2011 foreslås til 164,7 mill. kroner.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Innledning

Regjeringen vil at alle skal bo godt og trygt og at det bygde miljø utformes ut fra hensynet til en bærekraftig utvikling. En god bolig er en ramme for et godt og meningsfylt liv, for god helse og for å skape et godt hjem for barn og voksne. Boligen er en viktig forutsetning for å kunne delta i en rekke samfunnsaktiviteter. Boligen er et grunnleggende velferdsgode og boligpolitikken er en sentral del av statens velferdspolitik.

Regjeringen ønsker å legge til rette for et vel fungerende boligmarked. Det offentlige har et ansvar for at alle har tilgang til god informasjon om boligmarkedet, en balansert lovregulering og tilgang til boligfinansiering i hele landet.

Personer eller husstander som ikke på egen hånd kan skaffe seg eller beholde egen bolig, skal få nødvendig bistand av kommunene. Flest mulig av dem som ønsker det skal kunne etablere seg i egen eid bolig. Boligsosialt arbeid, herunder innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet, er fortsatt høyt prioritert.

Regjeringen ønsker en bygningspolitikk som er effektiv og helhetlig overfor bygge- og eidsnæringen, kommuner og husholdninger. Byggeprosessen skal være mest mulig miljøvennlig, effektiv og brukervennlig, samtidig som den skal bidra til god kvalitet og få byggfeil. Bygninger med lavt energibruk er et viktig bidrag til lavere klimautslipp. De bygde omgivelsene bør planlegges og utformes universelt slik at alle kan bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler. Regjeringen ønsker å bidra til attraktive steder med gode levekår gjennom stedsutvikling, områdeløft og god byggeskikk.

Ansvar og arbeidsoppgaver

De bolig- og bygningspolitiske målene skal nås ved hjelp av økonomiske og juridiske virkemidler, gjennom støtte til forskning og utredning, veiledning og informasjon, gjennom finansiering, igangsetting av gode prosjekter og tiltak som øker kompetansen i sektoren.

Departementet har tre underliggende virksomheter på bolig- og bygningsområdet: Husbanken, Statens bygningstekniske etat og Husleievistutvalget.

Husbanken

Husbanken er viktig for gjennomføringen av boligpolitikken og forvalter økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. Lånerammen for 2010 er på 15 mrd. kroner. I tillegg bidrar Husbanken med kunnskapsutvikling, rådgiving og kompetanseoverføring til kommuner og andre aktører.

Det boligsosiale arbeidet er en kjerneoppgave for Husbanken. Husbanken skal støtte kommunene i deres arbeid med å løse de boligsosiale utfordringene lokalt, blant annet gjennom økonomiske virkemidler og kunnskapsutvikling. Samarbeid med andre statlige velferdsaktører, frivillig sektor og brukerorganisasjoner er viktig.

Husbanken skal stimulere til bærekraftig kvalitet i boliger og bygg gjennom informasjon, støtte til forsøksprosjekter og til kompetansebygging hos sentrale aktører. Viktige temaer er miljø og energi, universell utforming, god byggeskikk og områdeutvikling. Husbanken skal samarbeide med andre statlige aktører som har oppgaver og ansvar innenfor de aktuelle temaene. Virkemidlene er grunnlån og kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet.

Departementet vil i 2011 opprette regionale råd i Husbanken. Rådene skal være bindeledd mellom Husbanken regionalt og andre aktører – spesielt kommunene.

Husbanken forvalter også virkemidler innenfor andre politikkområder. Dette gjelder investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger (Helse- og omsorgsdepartementet), ordningene med rentekompensasjon for investeringer i skole- og svømmeanlegg (Kunnskapsdepartementet) og kirkebygg (Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet), lån til barnehager og tilskudd til studentboliger (Kunnskapsdepartementet).

Statens bygningstekniske etat

Statens bygningstekniske etat er rådgivende organ for Kommunal- og regionaldepartementet og sentral myndighet på det byggtekniske området. Etaten er et kompetansesenter for bygningsaker og utøvende faginstans innen byggesak og bygningsteknikk. Etaten bistår departementet faglig innen bygningsteknikk, miljø, helse og sikkerhet, og bygningsforskriftene generelt.

Statens bygningstekniske etat skal ha oversikt over hvordan regelverket virker og være faglig bindeledd mellom næringen og kommunene, samt mellom relevante fagmyndigheter. Etaten bidrar til å sikre et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag i byggsektoren og driver informasjonsarbeid overfor kommunene, byggenæringen og andre brukere av regelverket.

Etaten har ansvar for ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvarsrett i byggesaker, samt ByggSøk, som er det nasjonale systemet for elektronisk kommunikasjon i plan- og byggesaker. Etaten er tilsynsmyndighet for produkter som skal inngå i byggverk og deltar i internasjonalt myndighetsarbeid i byggsektoren.

Etaten er engasjert i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid på byggområdet. Det utarbeides grunnlag for standarder, godkjenninger og harmoniserte tekniske krav etter de felles europeiske reglene på byggområdet.

Husleietvistutvalget

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan behandle alle typer tvister om leie av bolig i Oslo, Akershus, Bergen og Trondheim etter husleilovene av 1939 og 1999. Ordningen er obligatorisk i områdene der det er opprettet Husleietvistutvalg, jf. lovendring fra 1. juli 2006. Forlikrådet behandler dermed ikke saker som kan avgjøres av Husleietvistutvalget. Utvalget er et lavterskeltilbud for utleiende og leiere om tvisteløsning med kort saksbehandlingstid og lave kostnader. Tvisteløserne har spesialkompetanse innen husleierett og konfliktmekling. Advokat er ikke nødvendig for å bringe inn en sak for Husleietvistutvalget.

Utfordringer

Bostedsløshet

Arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet krever utstrakt samarbeid på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Mange bostedsløse trenger et helhetlig tilbud for å kunne skaffe seg en bolig og bli boende.

Særlig sårbare grupper er barnefamilier og unge som av ulike årsaker opplever bostedsløshet. I tillegg til å rette innsatsen mot disse gruppene, vil regjeringen fortsatt støtte opp om arbeidet med å bekjempe bostedsløshet blant personer som kommer ut fra fengsel og institusjoner for rus eller psykiatri. Personer som sliter med rusmiddelavhengighet og/eller psykiske problemer utgjør en stor andel av de bostedsløse. For denne gruppen er det behov for bedre overgang fra institusjon til bolig. Dette krever godt samarbeid mellom kommunene, spesialisthelsetjenesten og Husbanken.

Øke effektiviteten av de statlige virkemidlene

Effektivt boligsosialt arbeid er krevende, både for kommuner og andre aktører som skal bidra til en tryggere og mer stabil bosituasjon for vanskeligstilte på boligmarkedet. Særlig krevende er det at gode løsninger ofte krever samarbeid på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. De viktigste statlige virkemidlene som skal hjelpe kommunene er bostøtte, startlån og boligtilskudd. Undersøkelser viser at potensialet disse ordningene gir, ofte ikke blir fullt utnyttet. Gjennom økt informasjon om ordningene og velfungerende metoder kan flere få den hjelpen de har behov for.

Husbanken har gjennom de siste årene fått en styrket rolle som støttespiller for kommunene i det boligsosiale arbeidet. En strategisk og målrettet tilnærming mot kommuner som sliter med store boligsosiale utfordringer skal øke resultatene på politikkområdet.

God implementering av ny plan- og bygningslov

Byggesaksdelen av ny plan- og bygningslov er iverksatt i 2010. Loven skal sikre at hensynet til universell utforming, miljøvern og god kvalitet står sentralt i byggevirksomheten. Det legges opp til mer uavhengig kontroll, og det forventes at kommunene skal føre mer tilsyn med byggetiltak for å redusere byggfeil og øke seriositeten i byggenæringen. Bestemmelsene om uavhengig kontroll iverksettes i 2011 og alle kontrollforetak må ha sentral godkjenning. Det er viktig at det etableres et tilstrekkelig antall kvalifiserte foretak slik at kontrollen kan gjennomføres på en hensiktsmessig måte.

Regjeringen legger vekt på at regelverket skal gi ønskede effekter. Informasjon og kompetansebyggende tiltak blant aktørene er fortsatt viktig.

Klima-, energi- og miljøutfordringen i bolig- og byggsektoren

Skal klima- og miljømålene i samfunnet nås må bolig- og byggsektoren bidra i betydelig grad. Fortsatt brukes om lag 40 pst. av energien i samfunnet i denne sektoren. Energiforbruket i norske husholdninger har flatet ut de senere årene. På lang sikt bør det imidlertid være realistisk å halvere energibruken i sektoren, som i dag er på om lag 80 TWh/år.

I miljøhandlingsplanen for bolig- og byggsektoren 2009–2012 utpekes også bruk av helse- og miljøfarlige stoffer, inneklimate og byggavfall som viktige utfordringsområder for byggevirksomheten. I tillegg har sektoren en utfordring i å møte forventede økte klimabelastninger på bygg.

Statens bygningstekniske etat og Husbankens virkemidler anvendes for å møte disse utfordringene. Forbildeprosjekter og støtte til forskning og utvikling, sammen med energi- og miljøkrav i byggteknisk forskrift (TEK10), er viktig for å øke kompetansen til aktørene i sektoren.

Universell utforming – tilgjengelige boliger og bygg

Norge universelt utformet 2025 – Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009–2013 er retningsgivende for arbeidet i 2011. Samfunnsmessig likestilling krever fysisk tilrettelegging av det bygde miljø. Plan- og bygningsloven er viktig for å gjøre diskriminerings- og tilgjengelighetsloven operativ for publikumsbygg. Utfordringen gjelder særlig tilrettelegging av eksisterende bygningsmasse. Det er viktig å sørge for informasjon og opplæring om nye krav til universell utforming. I ny plan- og bygningslov er det hjemmel til å innføre forskrifter der bestemte bygningskategorier skal oppgraderes til å være universelt utformet innenfor fastsatte tidsfrister. Oppgradering av eksisterende publikumsbygg har store kostnader. Det er nødvendig å skaffe mer kunnskap om tilgjengelighetsstandarder og å utrede konsekvensene av krav til universell utforming i eksisterende bygningsmasse.

Mål og rapportering

Regjeringens overordnede mål er at alle skal bo godt og trygt. Tabell 3.27 viser hovedmål og arbeidsmål for programkategori 13.80.

Tabell 3.27 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Et velfungerende boligmarked	1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren 1.2 God finansiering av boliger i hele landet
2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet	2.1 Økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet 2.2 Økt boligsosial kompetanse i kommunene 2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene
3 Byggeprosessen skal være god og effektiv	3.1 Mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling 3.2 Økt seriøsitet og færre byggfeil i byggenæringen 3.3 Styrket kompetanse og tilsyn i kommunene
4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder	4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg 4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder 4.3 Flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Hovedmål 1 Et velfungerende boligmarked

Regjeringens mål er at alle skal bo godt og trygt. Da må boligmarkedet fungere best mulig. Kom-

munal- og regionaldepartementets virkemidler for et velfungerende boligmarked er primært lover og forskrifter, kunnskap og kommunikasjon, og tilgang til boligfinansiering.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 585, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Husleietvistutvalget
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Status for boligmarkedet

Fra 2002 til og med 2006 økte antall igangsatte boliger hvert år, og i tre år lå antallet stabilt over 31 000 boliger. Høye priser på omsatte boliger var den viktigste drivkraften for boligbyggere til å sette i gang med nye prosjekter. I 2008 falt imidlertid aktiviteten til 25 824 boliger, og nedgangen fortsatte i 2009. Antall igangsatte boliger var 19 700 i 2009.

Boligprisene har økt siden den økonomiske krisen tidlig på 1990-tallet. Fra 2003 til 2007 økte boligprisene med mellom 8,2 pst. og 13,7 pst. årlig (Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB)). I 2008 falt prisene med 1,1 pst., men i 2009 begynte boligprisene igjen å øke. I gjennomsnitt lå bruktboligprisene 10,8 pst. høyere i første kvartal 2010 enn på samme tid i 2009.

Mens prisene på brukte boliger falt med 1,1 pst. i 2008, økte leieprisene samme år med 4,6 pst. I 2009 økte leieprisene med ytterligere 8,2 pst. Statistikk fra SSB viser at større tettsteder har høyere leie enn mindre steder. De som leier i Oslo og Akershus har de høyeste husleiene i landet.

Som følge av uroen i finansmarkedene falt boligrentene mot slutten av 2008. Renten på boliglån fra private banker nådde en topp i oktober 2008, da den var på om lag 8,9 pst. Rentene fortsatte å falle utover i 2009, men mot slutten av året og i begynnelsen av 2010 har Norges Bank igjen økt styringsrentene.

En annen følge av uroen i finansmarkedet var at de private bankene strammet inn sin utlånspraksis betraktelig. Resultatet var at mange boligbyggere og -kjøpere ikke fikk lån i private banker. Dette førte til en stor økning i etterspørsel etter husbanklån. Etterspørselen etter startlån i kommunene har vært høyere i 2009 og 2010 enn tidligere år.

Arbeidsmål 1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren

For å kunne gjennomføre en målrettet og god boligpolitikk er informasjon om situasjonen på boligmarkedet viktig for både staten og kommunene. Husbanken arbeider sammen med andre etater og institusjoner for å bedre informasjonen om boligmarkedet generelt og om de vanskeligstilte spesielt. God informasjon om lovgivningen på boligområdet er viktig for rasjonelle valg på boligmarkedet og det gir eiere og leiere kunnskap om rettigheter og plikter. Slik informasjon kan også forebygge konflikter. Husleietvistutvalget bistår med informasjon, veiledning og besvarer spørsmål fra utleiende og leiere i hele landet.

En balansert lovregulering av rettigheter og plikter for eiere av boliger i borettslag og eierseksjonssameier skal bidra til botrygghet. Regler om oppsigelsesvern og vern mot urimelige leiekraav i husleieloven skal bidra til trygghet for leiere. Avhendingsloven, boligoppføringsloven og eiendomsmeglingsloven skal bidra til trygg eiendomsomsetning.

Rapport og status

Utviklingen på boligmarkedet gir en indikasjon på den økonomiske utviklingen i Norge generelt. Den internasjonale finanskrisen synliggjorde behovet for pålitelig statistikk og indikatorer som raskt kan fange opp endringene i boligmarkedet. Etter initiativ fra Boligprodusentenes Forening er det etablert et boligbarometerprosjekt, som med utgangspunkt i data fra Boligprodusentenes medlemsbedrifter raskere skal fange opp relevante utviklingstrekk i boligmarkedet.

Som følge av ny byggt teknisk forskrift til plan- og bygningsloven (TEK10) vil Husbanken utarbeide en ny veileder for grunnlån med nye krav til universell utforming og miljø.

For å få økt kunnskap om tilgjengelighet i boligmassen er det etablert et heisprosjekt med deltakelse fra Norsk Heiskontroll, Statistisk sentralbyrå, Statens Kartverk, Statens bygningstekniske etat og Husbanken. Målet er å koble Heiskontrollens database over bygg med heis sammen med Statistisk sentralbyrås opplysninger om bygg og boliger.

Den særskilte husleiereguleringen i Oslo og Trondheim falt bort 1. januar 2010. Samtidig opprettet staten og Oslo kommune en egen behovsprøvd tilskuddsordning for leietakere i de tidligere husleieregulerte boligene. I første halvår 2010 fikk 141 personer husleietilskudd i Oslo, jf.

omtale under kap. 581. En lignende ordning ble etablert i Trondheim 1. juli 2010, jf. Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2010*. Etter at all særskilt husleieregulering nå er opphevet, er det enda viktigere at de som leier i pressområder kan få prøvd om leiefastsettelsen er i samsvar med husleielovens bestemmelser. Dette vil kunne skje ved kontakt med Husleietvistutvalget, som i løpet av 2010 har utvidet sitt virkeområde fra Oslo og Akershus til også Bergen og Trondheim.

Boks 3.1 Økt saksmengde i Husleietvistutvalget

Husleietvistutvalgets tilbud om rask, rimelig og kompetent behandling innebærer en lav terskel for å få saken prøvd av et kompetent tvisteløsningsorgan i de byene og tettstedene der det er størst press på leiemarkedet. Mange saker blir forlikt gjennom mekling i utvalget, og få saker bringes videre inn for tingretten.

Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus har de siste årene hatt en sterk økning i saksmengden. Stadig flere er blitt kjent med og benytter seg av tvisteløsningsorganets tilbud. Ordningen ble gjort obligatorisk fra 1. juli 2006. Antall mottatte saker økte med 98 pst. fra 182 saker i 2006 til 361 saker i 2007. Antall mottatte saker økte med ytterligere 29 pst. til 465 saker i 2008. I 2009 mottok Husleietvistutvalget 755 saker, en økning på vel 62 pst. sammenlignet med 2008.

I 2010 opprettet Husleietvistutvalget nye kontorer i Bergen og Trondheim. 2011 vil være første år med helårsdrift på de nye kontorene.

Det er vedtatt nødvendige tilpasninger i lovverket for å forebygge problemer med såkalte lavinnskuddsborettslag, jf. Prop. 115 L (2009–2010) *Endringer i burettslagslova mv.* Når loven trer i kraft 1. januar 2011, vil det bli forbud mot etablering av nye lavinnskuddsborettslag. Det blir også forbud mot at personer eller selskaper kan inngå avtale med utbygger om kjøp av framtidige borettslagsboliger, dersom de etter loven ikke har rett til å bosette seg i boligen. Den nye loven vil også sikre kjøpere bedre informasjon om pris- og kostnadsutviklingen i borettslag. Videre vil det bli stilt minstekrav til tilbydere av sikringsordninger for

borettslaget mot tap som følge av betalingsmislighold fra andelseier.

Boks 3.2 Oppfølging av innstilling om endringer i husleieloven, jf. Innst. O. nr. 27 (2008–2009)

Regjeringen la 27. juni 2008 fram Ot.prp. nr. 74 (2007–2008) *Om lov om endringer i husleieloven*. I den tilhørende innstillingen, Innst. O. nr. 27 (2008–2009) ba flertallet i Kommunal- og forvaltningskomiteen departementet vurdere ytterligere to mulige endringer i husleieloven:

- konsekvensene ved eventuell innføring av gjengs leie ved nye leieavtaler
- en presisering som gjør tidsubestemte avtaler til hovedregel

Komiteen ba videre departementet vurdere om det kan utarbeides en utvidet leieprisstatistikk som kan danne grunnlag for å finne nivået for gjengs leie i ulike områder av landet.

På oppdrag fra departementet har Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) gjennomført en konsekvensanalyse av forslagene. Analysen *Konsekvenser av mulige endringer i husleieloven* peker på flere mulige negative utslag av de foreslåtte regelendringene. Å innføre gjengs leie vil innebære en ny prisregulering av leiemarkedet. Graden av husleieregulering vil avhenge av prisutviklingen i utgangspunktet i forhold til hvordan fremtidig markedsutvikling ville ha vært ved fri prisfastsettelse. Forslaget kan medføre kø og etter hvert utvikling av svarte markeder. En slik regulering kan også gi lavere tilbud av private leieboliger og økt sortering av leietakere. Regjeringen mener at det er uheldig at forslaget kan få negative konsekvenser for vanskeligstilte leietakere. Regjeringen mener at leieprisvernet er tilstrekkelig ivaretatt i dagens husleielov og forslår ingen endringer i husleieloven i forhold til gjengs leie. Regjeringen foreslår heller ikke nye grep for å utvide leieprisstatistikken nå.

Å gjøre tidsubestemte kontrakter til hovedregel kan også føre til negative konsekvenser, som seleksjon av leietakere, ifølge konsekvensanalysen til NIBR. Samtidig påpeker NIBR at forslaget om tidsubestemte kontrakter kan gi velferdsgevinster for leietakere som følge av mer stabile leieforhold. Regjeringen vil derfor vurdere spørsmålet.

Strategier og tiltak

Husbanken skal etablere en ny og forbedret nettside – Kunnskapsportalen. Portalen skal være tilgjengelig fra januar 2011. Boligsosialt arbeid, miljøvennlige boliger og universell utforming har prioritet. Innholdet rettes mot kommuner og byggebransjen, og utvikles i nær dialog med disse.

Departementet vil følge opp lovarbeidet om lavinnskuddsborettslag med enkelte forskrifter. Gjennom forskrift skal blant annet minstekravene i sikringsordninger mot tap av felleskostnader i borettslag fastsettes.

Arbeidsmål 1.2 God finansiering av boliger i hele landet

Regjeringen ønsker stabil boligbygging i hele landet. Husbankens rolle er å supplere det private kredittmarkedet der det er behov, samt bidra til at det bygges boliger med bærekraftige kvaliteter. Husbanken skal føre en god praksis for låneforvaltningen og fokusere på kredittrisiko i sin långiving.

Rapport og status

Igangsettingen av nye boliger falt i 2008 med 20 pst. på grunn av finanskrisen. Antallet ble ytterligere redusert med om lag 24 pst. til 19 700 boliger i 2009. Det var nedgang i 15 fylker. Husbanken ga tilsagn om grunnlån til 5413 boliger i 2009, en oppgang på mer enn 50 pst. sammenlignet med året før. Dette illustrerer hvordan Husbanken supplerer det ordinære kredittmarkedet i mer restriktive tider.

Grunnlån til utbedring av eksisterende boligmasse skal være et alternativ til nybygging i kommuner med betydelig fraflytting. Kommuner med betydelig netto fraflytting er i hovedsak lokalisert på Vestlandet, i Midt-Norge og i Nord-Norge.

Utbedringsaktiviteten som alternativ til nybygging er spesielt høy i Finnmark. Totalt ga Husbanken grunnlån til utbedring til om lag 4450 boliger i 2009, hvorav om lag 480 boliger, eller om lag 11 pst., ligger i Finnmark.

Det ble i 2008 startet opp et forsøksprosjekt med lik deling av realiserte tap på startlån. 15 kommuner deltar i forsøksordningen. Forsøksordningen avsluttes i 2011 og skal evalueres i etterkant.

Strategier og tiltak

Departementet undersøker nå hvordan boligmarkedet hindrer etablering i distriktskommuner, samt strategier og tiltak for å motvirke dette. Undersøkelsen skal være ferdig innen utgangen av 2010. Videre skal regjeringens boligutvalg blant annet vurdere hvilke utfordringer som er gjeldende i forhold til boligbehov for vanskeligstilte både i sentrale strøk og i områder med lavt folketall, jf. boks 3.3.

Husbanken skal gjennom grunnlånet tilby finansiering i hele landet tilpasset den lokale situasjonen. Dette innebærer å avstemme behovene for å supplere det lokale kreditttilbudet, samtidig som låntakere ikke tar opp lån de ikke kan betjene.

Husbanken skal fremme startlånet som virkemiddel for kommunene i hele landet. Videre skal informasjon om Husbankens virkemidler løftes fram i møter med kommuner, NAV, banker og andre aktører. En kartlegging viser at fraflyttingskommunene preges av utfordringer som nedgang i igangsetting av nye boliger, lav sikkerhet i investering i nybygg, samt integreringsutfordringer.

Hovedmål 2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet

Trygge boforhold legger til rette for gode oppvekstvilkår for barn og ungdom, samtidig som det gir voksne et viktig fundament for aktiv deltagelse i samfunnslivet. Boligsosialt arbeid er en viktig del av fattigdomsbekjempelsen.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 580, post 70 Bostøtte, forvaltes av Husbanken og kommunene
- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 75 Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig, forvaltes av Husbanken og kommunene
- kap. 581, post 76 Tilskudd til utleieboliger, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 21 Spesielle driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken og kommunene

Den sosiale boligpolitikken skal sikre gode oppvekstvilkår for barn og unge, trygg alderdom, forebygging av bostedsløshet, rusomsorg, kriminalitetsforebygging, integrering og inkludering i samfunnet.

Det boligsosiale arbeidet utføres på flere forvaltningsnivåer. Departementet setter overordnede boligsosiale mål og legger til rette for at kommunene har handlingsrom til å møte lokale utfordringer. Departementet skal sikre juridiske rammevilkår, gi økonomisk støtte til prioriterte formål og legge til rette for kompetansehevende tiltak.

Husbanken skal sette kommunene og deres samarbeidspartnere i best mulig stand til å gjennomføre en helhetlig og lokalt tilpasset politikk for vanskeligstilte på boligmarkedet. For å lykkes i dette arbeidet skal Husbanken koordinere det statlige arbeidet, og involvere andre statlige aktører og KS. Husbanken samarbeider også med frivillig sektor og brukerorganisasjoner. Kommunene skal sørge for at den enkelte husstand får tilbud om en god bolig og hjelp til å bli boende.

Boks 3.3 Utvalg for boligpolitikk

Regjeringen har satt ned et offentlig utvalg som skal gi tilrådinger om hvordan sentrale oppgaver i den sosiale boligpolitikken skal løses framover.

Utvalget skal blant annet vurdere boligbehov for ulike grupper vanskeligstilte, samt hvordan statlig og kommunal innsats best kan innrettes for å møte disse behovene. Utvalget skal vurdere styring og organisering av den kommunale utleiesektoren, og utfordringer i det private leiemarkedet både i distriktene og sentrale strøk. Viktige temaer er bostedsløshet og boligen som ramme for barns oppvekstvilkår. Utfordringer ved boligbehov for vanskeligstilte i sentrale og lavt befolkede strøk er også en del av mandatet, samt situasjonen på leiemarkedet.

Utvalget skal levere sin utredning sommeren 2011. Utvalget ledes av ordfører i Steinkjer, Bjørn Arild Gram.

Politikkområdet som omfattes av hovedmål 2 har også betydning for andre satsingsområder. Det vises blant annet til Handlingsplan mot fattigdom, jf. Prop. 1 S (2010–2011) *Arbeidsdepartementet*, Opptrappingsplanen på rusfeltet, jf. Prop. 1 S (2010–2011) *Helse- og omsorgsdepartementet*,

Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og Mål for inkludering, jf. Prop. 1 S (2010–2011) *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet*.

Arbeidsmål 2.1 Økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet

Bostedsløse defineres som personer som mangler tak over hodet kommende natt (uteliggere), eller som er henvist til akutt eller midlertidig boalternativ (inkludert hos venner, kjente eller slektninger) eller som er i institusjon eller under kriminalomsorgen og skal utskrives/løslates innen to måneder og ikke har egen eid eller leid bolig. Av de registrerte bostedsløse i Norge er kun et fåtall uteliggere (om lag 2 pst.).

Bostedsløshet er en situasjon som ofte krever bistand fra ulike offentlige instanser for å kunne løses. Samordning og forankring av tiltak er derfor viktig i arbeidet med å bekjempe bostedsløshet.

Rapport og status

Den siste kartleggingen av bostedsløse ble gjennomført av Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) i 2008. Kartleggingen viste at antall bostedsløse har økt noe siden 2005 og at andelen bostedsløs ungdom og de som er bostedsløse med barn har økt, jf. omtale i Prop. 1 S (2009–2010) *Kommunal- og regionaldepartementet*.

På tross av et økt antall bostedsløse ved siste telling, viser tall fra KOSTRA (2007 sammenliknet med 2008) at andelen opphold i midlertidig botilbud blant dem som kommer ut fra fengsel har gått ned. Det er også færre som har oppholdt seg mer enn tre måneder i midlertidig botilbud.

Fra og med rapporteringsåret 2009 har det vært en forenkling i KOSTRA slik at rapporteringen på midlertidig bolig ikke kan sammenlignes med tidligere år. Det rapporteres nå på antall husstander i midlertidig botilbud og antall husstander i natthjem. Forenklingen vil på sikt øke kvaliteten på rapporteringen fra kommunene. Tall fra KOSTRA for 2009 viser at det var 2904 husstander i midlertidig botilbud i alt, og 741 husstander oppholdt seg der lenger enn 3 måneder. Totalt var det 1327 husstander som benyttet natthjem i 2009. Det var totalt 131 husstander med barn som benyttet midlertidig botilbud i 2009. 29 av disse oppholdene hadde en varighet på mer enn 3 måneder.

Departementet viser til ny lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen hvor det

framgår at fylkesmannen skal føre tilsyn med at kommunen oppfyller sine plikter etter lovens kapittel 4, herunder § 27 midlertidig botilbud. Det framgår av lovens formålsbestemmelse at loven skal medvirke til at utsatte barnefamilier og unge skal få et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.

Husbanken har etablert flerårige samarbeidsavtaler med kommuner med store boligsosiale utfordringer i alle regioner. Det ble i 2009 inngått 35 samarbeidsavtaler med kommuner med store boligsosiale utfordringer, der kommunene selv ønsker å satse aktivt og målrettet. Husbankens satsing mot bostedsløs ungdom er en integrert del av den strategiske kommunesatsingen. Det utvikles metoder for å hjelpe ungdom i overgangen fra barnevernstiltak til egen bolig og annen vanskeligstilt ungdom. Satsingen inngår i dialogen Husbanken har med kommuner, fylkesmenn, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Utdanningsdirektoratet og Kriminalomsorgen.

Antall begjæringer om utkastelser og faktiske utkastelser indikerer hvordan situasjonen for bostedsløse utvikler seg. I 2009 økte antall begjæringer om utkastelser og antall utkastelser etter en nedgang i 2008. Andelen utkastelser i forhold til begjæringer falt likevel i 2009. Det tyder på at færre av sakene fører til faktiske utkastelser. Det kan skyldes at leier i større grad har klart å betale seg ut av problemet, enten ved egen eller ved offentlig hjelp. Varslingsrutinene etablert mellom namsmenn og sosialkontor, i tillegg til utleieres varslings av sosialkontorene, kan ha bidratt til færre utkastelsessaker.

Utmålingen av boligtilskudd til utleieboliger kan i særskilte prosjekter økes opp til 40 pst. Dette gjelder for boliger for særlig vanskeligstilte, blant annet for bostedsløse med sammensatte behov. I slike tilfeller må det foreligge en plan for oppfølgingstjenester. I 2009 fikk i alt 836 boliger utmålt høyere tilskudd enn 20 pst. 155 av disse boligene var til bostedsløse.

Husbanken har i 2009 gjennomført 123 arrangementer hvor bostedsløshet har vært tema. I 2009 gikk statens tiltakspris for bostedsløse til Prosjektet FRI i regi av Kirkens Bymisjon Drammen. Prosjektet FRI skal bidra til at løslatte fra fengsel får bolig, et sosialt nettverk og hjelp til å bli boende. FRI fikk prisen fordi de har lyktes i tett oppfølging av tidligere innsatte. Statens tiltakspris for bostedsløse har blitt delt ut siden 2005.

Strategier og tiltak

Bostedsløshet krever løsninger på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. For å få til bedre resultater må samarbeidet på statlig, regionalt og lokalt nivå styrkes. Husbanken skal koordinere den statlige innsatsen og være rådgiver for kommunene.

Et styrket samarbeid på tvers av sektorer skal bidra til at flere bostedsløse får et helhetlig hjelpetilbud slik at de kan få en trygg bosituasjon. I 2011 skal botilbudet til mennesker med psykiske lidelser og rusproblemer prioriteres. Dette krever blant annet godt samarbeid mellom kommunene, spesialisthelsetjenesten, Helsedirektoratet og Husbanken.

Ved hjelp fra blant andre frivillige organisasjoner og brukerorganisasjoner skal Husbanken videreutvikle samarbeidet med kriminalomsorgen for å bidra til at målene for tilbakeføringsgarantien blir realisert. Mer omtale av tilbakeføringsgarantien i Prop. 1 S (2010–2011) *Justis- og politidepartementet*.

Unge bostedsløse og bostedsløse barnefamilier er innsatsområder i 2011. Det skal utarbeides regionale planer for å øke innsatsen for unge bostedsløse. Disse planene skal være en integrert del av samarbeidsavtalene som Husbanken har med satsingskommuner. Kunnskap om bostedsløse barnefamilier skal økes for å sikre gode og trygge boforhold.

Arbeidsmål 2.2 Økt boligsosial kompetanse i kommunene

For å kunne møte utfordringene som vanskeligstilte på boligmarkedet står overfor, må kommunene ha innsikt og kompetanse i ulike og komplekse problemstillinger. Økt kompetanse i kommunene kan føre til mer effektiv bruk av statlige virkemidler som bostøtte, startlån og boligtilskudd, og til at flere vanskeligstilte blir møtt med et helhetlig hjelpetilbud. I dette arbeidet er boligsosialt kompetansetilskudd særlig viktig.

Rapport og status

I 2009 og 2010 har Husbanken intensivert innsatsen mot kommuner med store boligsosiale utfordringer. Formålet er at kommunene skal utnytte de økonomiske virkemidlene mer effektivt og å se det boligsosiale i sammenheng med andre velferdsområder.

Boligsosialt kompetansetilskudd skal øke kompetansen på politikkområdet slik at gjennomføringen blir mer målrettet og effektiv. Husban-

ken har gått gjennom tiltak som har fått støtte fra tilskuddsordningen i perioden 2004 til 2009. Gjennomgangen viser at de aller fleste tiltakene er videreført etter endt finansiering fra Husbanken, enten i ordinær drift, nytt prosjekt eller at det er utviklet ny kunnskap som brukes i det videre arbeidet.

I 2009 gikk 71 mill. kroner av kompetansetilskuddet til 211 kommunale prosjekter innenfor det boligsosiale området.

I handlingsplanen for å bedre levekårene for rom i Oslo, som ble lagt fram av Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009, var ett av tiltakene at Husbanken i løpet av 2009 skulle kartlegge boforholdene. Grunnet ulike forskningsetiske dilemmaer ved en slik kartlegging, ble det i overensstemmelse med rom besluttet ikke å gjennomføre kartleggingen.

Strategier og tiltak

Husbanken skal også i 2011 arbeide med å øke den boligsosiale kompetansen i kommunene. Arbeidet med å utvikle og følge opp forpliktende boligsosialt samarbeid med kommuner med store utfordringer er viktig. For å lykkes i dette arbeidet arbeider Husbanken aktivt for å forankre politikkområdet i kommuneledelsen og har tett dialog med KS.

Husbanken skal samarbeide med andre velferdsaktører for å sikre at nødvendig informasjon om de statlige virkemidlene som bostøtte, startlån og boligtilskudd er lett tilgjengelig for relevante målgrupper. Målet er at flest mulig av dem som har krav på ytelsen faktisk skal få mulighet til å søke.

Regjeringens samarbeidsavtale med KS om boligsosialt arbeid er inne i sitt siste år. Erfaringene har vært positive hittil og partene har gjennom perioden utvekslet erfaringer om utviklingen på det boligsosiale området. Det har videre blitt arrangert felles konferanser årlig for beslutningstakere i kommunen. Regjeringen vil sammen med KS vurdere videre samarbeid.

Departementet foreslår å integrere boligforskning i forskningsprogrammet «Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)» fra 2011. VAM-programmet er et program i regi av Forskningsrådet. Formålet er å få fram ny kunnskap om boligspørsmål i et helhetlig velferdsperspektiv. Departementet foreslår i tillegg at det opprettes en egen forskningspost som Husbanken skal forvalte.

Arbeidsmål 2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene

Husbanken forvalter virkemidler som skal stimulere kommunene til å skaffe flere og mer egnede utleieboliger, og hjelpe prioriterte grupper å etablere seg i egen bolig. Dette gjelder særlig boliger til bostedsløse, flyktninger, personer med nedsatt funksjonsevne og personer med svak økonomi. De økonomiske virkemidlene er bostøtte, tilskudd til utleieboliger, tilskudd til etablering og tilpassing av bolig, boligsosialt kompetansetilskudd, startlån og grunnlån.

Rapport og status

Riksrevisjonens rapport om tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet (Dokument 3:8 (2007–2008)) pekte på at de ulike boligvirkemidlene i begrenset grad var samordnet. Riksrevisjonen framholdt at det var behov for bedre kunnskap om husstander som ikke fanges opp av det boligsosiale virkemiddelapparatet. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har i notatet *Utenfor de boligsosiale ordningene* (2009:1) sett nærmere på boforholdene til dem som på ulike måter ligger på grensene til å få bistand. Det pekes blant annet på at kommunene bør vurdere praktiseringen og organiseringen av det boligsosiale arbeidet. Forpliktende samarbeid med kommuner med store boligsosiale utfordringer er derfor et sentralt tiltak. Den styrkede bostøtten som ble innført 1. juli 2009, er også viktig for å øke måloppnåelsen i det boligsosiale arbeidet.

De boligsosiale virkemidlene – bostøtte, boligtilskudd, startlån

Bostøtteordningen ble betydelig forenklet og styrket fra 1. juli 2009. Ordningen ble styrket både gjennom økte ytelser til eksisterende mottakere, spesielt til barnefamilier, og ved at den ble utvidet til nye målgrupper. Ved tildelingen i juni 2010 var gjennomsnittlig utbetalt bostøtte per husstand åtte pst. høyere enn samme måned året før, altså før omleggingen. Antall mottakere har i samme periode økt med 15 pst., fra 108 679 i juni 2009 til 125 142 i juni 2010. Størst vekst har gruppen som verken mottar trygd eller har barn, som har økt med 60 pst. Den gruppen omfatter mange enslige, yngre mennesker med svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Mange er trolig korttidsmottakere av sosialhjelp. Dette var en viktig målgruppe for utvidelsen av bostøtten.

I 2009 mottok 1788 husstander boligtilskudd til etablering. Dette er en økning fra 2008 på

27 pst. Økningen skyldes dels at gjennomsnittlig tilskudd har falt nesten fire pst. på grunn av lavere boligpriser, men også at beløpet som ble fordelt til kommunene for videretildeling økte fra 388,2 mill. kroner i 2008 til 420,9 mill. kroner i 2009. Det gjennomsnittlige boligtilskuddet til etablering falt fra kr 220 000 til kr 212 000 i perioden 2008–2009. Vel 1350 av husstandene som mottok tilskudd fordelte seg på førstegangsetablerere og gruppen vanskeligstilte, mens 200 tilskudd gikk til husstander med personer med nedsatt funksjonsevne. De resterende tilskuddene fordeler seg på reetablering, flyktninger og bostedsløse.

Det framgår av rapporten *Boligeie blant husholdninger med lave inntekter* (2008:15) fra NOVA at lavinntektshusholdninger i mindre grad enn andre eier sin egen bolig. For de som bor alene kan det være utfordrende å etablere seg på boligmarkedet, særlig for yngre aleneboende. Startlånet er et viktig virkemiddel for å hjelpe husholdninger som ikke får lån i privat bank til å etablere seg i egen eid bolig. Samlet utlån av startlån fra kommunene økte fra om lag 4 mrd. kroner i 2008 til om lag 4,7 mrd. kroner i 2009. Kommunene utbetalte 7868 startlån i 2009. Det er 1321 flere enn året før. 954 lån gjaldt reetablering, 4702 lån (om lag 60 pst. av lånene) gjaldt unge førstegangs boligetablerere, 345 lån gjaldt funksjonshemmede og 145 lån gjaldt flyktninger. Resten av startlånene gikk til øvrige økonomisk vanskeligstilte. I alt 1112 saker gjaldt refinansiering, noe som utgjør vel 14 pst. av sakene. Om lag 61 pst. av dem som mottok startlån i 2009 var enslige med og uten barn. 41 pst. av startlånene ble i 2009 gitt som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i en privat bank.

Avslagsandelen på søknader om startlån var i 2009 på 37 pst. Totalt antall søknader på startlån var 12 534, hvorav 4666 søknader fikk avslag. Samme person kan søke om startlån i samme kommune flere ganger. Antall husholdninger som har fått avslag er 4209. Dårlig betjeningsevne var hovedårsak til avslag på startlån i 2009.

Husbanken har etablert et samarbeid med Finansnæringens fellesorganisasjon for å gjøre startlånordningen bedre kjent. Det skal utarbeides et årlig informasjonsskriv til bankene med opplysninger om rammer, eventuelle nye retningslinjer og rammebetingelser, og forslag til tiltak for å øke samarbeidet med kommunene.

Rapporten *God praksis med startlån* (Rapport 2009-106) fra ECON Pöyry belyser potensielle gevinster for kommunene ved bruk av startlån og illustrerer god bruk gjennom eksempler. Rapporten peker blant annet på at det for kommunen er størst økonomisk gevinst ved startlån dersom

kommunen ser de ulike boligsosiale virkemidlene i sammenheng, at kommunen har liten risiko for tap og at det rapporteres om få og små tap.

Andelen som fikk boligtilskudd sammen med startlånet var på 13 pst., mens åtte pst. av husstandene som ble tildelt startlån og tilskudd også var mottakere av statlig bostøtte. Antall husstander med startlån, tilskudd og bostøtte har vært stabilt de siste årene, mens andelen husstander med tilskudd og bostøtte har blitt noe lavere i 2009 sammenlignet med 2008. Dette kan forklares med at flere vanskeligstilte med lav inntekt nå mottar bostøtte og at mange av disse ikke eier boligen de bor i.

Kommuner bør se bruken av startlån i sammenheng med andre virkemidler for å bistå til etablering i egen eid bolig. Husbanken skal aktivt oppfordre kommuner til å benytte virkemidler som startlån til å bistå leietakere i kommunale boliger til å etablere seg i egen eid bolig. Det kan bidra til å redusere ventelister til kommunale boliger, og dermed frigjøre boliger til andre mer vanskeligstilte. Asker er blant de kommunene som jobber målrettet mot leietakere i kommunale boliger. Resultatet har vært at flere har blitt boligeiere og gjennomstrømningen i den kommunale boligmassen har økt. Arbeidet har blant annet ført til færre bostedsløse i kommunen.

Kommunalt disponerte boliger

Regjeringen har et mål om flere og bedre kommunalt disponerte utleieboliger. Regjeringen har derfor prioritert å styrke tilskudd til utleieboliger i 2009 og 2010. Likevel venter mange vanskeligstilte lenge på å få tildelt en kommunal bolig. I følge Riksrevisjonen, jf. Dok 3:8 (2007–2008) er problemet størst i de store kommunene. Tre av fire store kommuner oppgir at det er vanlig å vente i opp til ett år på bolig.

Tabell 3.28 Kommunalt disponerte boliger

	Antall kommunalt disponerte boliger ¹	Kommunalt disponerte boliger per 1000 innbyggere
2007	96 403	20,0
2008	97 374	19,5
2009	99 915	20,6

¹ I rapporteringen til KOSTRA regnes kommunalt disponerte boliger som boliger eid av kommunen, boliger som kommunen har leid inn til framleie og private boliger der kommunen regulerer hvem som får leie boligen (eid av f.eks. private stiftelser/organisasjoner). Brukerne har inngått husleiekontrakt enten med kommunen eller med en privat utleieaktør.

Tall fra KOSTRA viser at antallet kommunalt disponerte boliger stiger jevnt fra år til år, og antall boliger per 1000 innbyggere holder seg konstant rundt 20. I 2009 var 85 pst. av de kommunalt disponerte boligene eid av kommunene selv, fem pst. av boligene var kommunalt innleide boliger og ti pst. var privat innleide boliger med kommunal disposisjonsrett. 1200 boliger ble kjøpt eller bygget av kommunene i 2009.

I 2009 ble det gjort 16 000 tildelinger av kommunale boliger, og av disse var 12 000 husstander som ikke tidligere hadde bodd i kommunal bolig. 31 pst. fikk avslag på sin søknad om kommunal bolig.

29 pst. av de nyinnflyttede husstandene var husstander med behov for tilrettelagte boliger. Videre var 18 pst. av de nyinnflyttede flyktninger, mens 16 pst. av de nyinnflyttede var rusmiddelmisbrukere og/eller personer med psykiske lidelser. I 2009 ble det registrert 5900 nye husstander på venteliste for kommunale boliger. 45 pst. av disse var husstander med behov for tilrettelagt bolig og ytterligere 23 pst. på venteliste var rusmiddelmisbrukere og/eller personer med psykiske lidelser.

I 2009 ga Husbanken tilsagn om boligtilskudd til 2441 utleieboliger. Dette er en økning på 150 pst. sammenlignet med 2008. Økningen skyldes at tilsagnsrammen for boligtilskudd til utleieboliger ble økt i forbindelse med regjeringens tiltakspakke for arbeid, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009) *Endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid*. Gjennomsnittlig tilskudd til utleieboliger var kr 334 500 i 2009. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig tilskuddsandel på 24 pst. Mange av prosjektene som ble finansiert er kostnadskrevende og inkluderer oppfølgingstjenester, noe som fører til en økt tilskuddsandel. I alt 836 boliger fikk utmålt høyere tilskudd enn 20 pst. Det ble også arbeidet målrettet for å øke antall boliger til flyktninger. I følge en undersøkelse gjort av Perduco (2009) er tilgang på bolig oppgitt som den viktigste hindringen for å bosette flyktninger i norske kommuner. Integrerings- og mangfoldsdirektoratets erfaringer i bosettingsarbeidet støtter dette. I alt ble det gitt tilskudd til 442 boliger til flyktninger i 2009, mot 212 boliger i 2008.

Det ble i første halvår 2010 gitt tilsagn til 461 utleieboliger for vanskeligstilte. Det er en nedgang på 37 pst. sammenlignet med første halvår 2009.

Strategier og tiltak

Bostøtte og tilskudd til utleieboliger er viktig for å stimulere til flere kommunale boliger. Aktiv bruk

av fleksibiliteten i utmålingen av tilskudd, med opp til 40 pst. utmåling i prosjekter som kan dokumentere at det vil bli gitt oppfølgingstjenester til brukerne, vil være viktig i dette arbeidet.

Departementet foreslår å dele boligtilskuddsordningen, slik at tilskudd til utleieboliger skilles ut i egen post. Husbanken skal i 2011 prioritere tilskudd til utleieboliger til kommuner som har store boligsosiale utfordringer og som kan vise til netto tilvekst av egnede boliger. Kommunene må kunne vise til hvordan tiltaket bidrar til en mer hensiktsmessig boligmasse som kommer vanskeligstilte på boligmarkedet til gode. Tilskuddet skal særlig gå til:

- boliger for personer med behov for oppfølgingstjenester
- bosetting av flyktninger
- boliger for vanskeligstilte med barn i gode bomiljøer for barn

Husbanken skal utvikle og forbedre statistikk som kan bidra til bedre tildelingsrutiner og resultatrapportering på tilskudd til utleieboliger.

Regjeringen ønsker å styrke kommunenes arbeid med bosetting av flyktninger, særlig enslige mindreårige. For å stimulere kommunene til å framskaffe flere utleieboliger til denne gruppen foreslår regjeringen at tilskudd til utleieboliger styrkes med 31,3 mill. kroner i 2011, som gir en tilsagnsramme på 69,6 mill. kroner. En gjennomsnittlig utmåling på 30 pst. vil anslagsvis gi rom for om lag 160 boenheter. Se nærmere omtale av tilskuddsordningen under budsjettforslaget. For nærmere omtale av bosetting av flyktninger, se Prop. 1 S (2010–2011) *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet*, Programkategori 11.05 Integrering og mangfold.

Hovedmål 3 Byggeprosessen skal være god og effektiv

Tilrettelegging for gode og effektive prosesser rundt bygging og drift av bygg er viktig, både ut fra et samfunns-, bedrifts- og privatøkonomisk perspektiv, samt for å skape bygg med god kvalitet. Kjøp av bolig utgjør den største enkeltinvesteringen de fleste husholdninger foretar gjennom livet. Derfor er kontinuerlig forbedring av bygge- og saksbehandlingsprosessene, regelverket og praktiseringen av dette viktig.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Statens bygningstekniske etat

- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Statens bygningstekniske etat

Arbeidsmål 3.1 Mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling

Plan- og bygningslovgivningen stiller tekniske krav til byggverk og krav til byggeprosesser, dokumentasjon og søknadsbehandling. Forutsigbar, brukervennlig og effektiv byggesaksbehandling har stor betydning for kommunene, næringen og den enkelte innbygger. Økt bruk av elektronisk plan- og byggesaksbehandling vil kunne gi tidsmessige og økonomiske besparelser for kommune og næring.

Rapport og status

Stortinget vedtok i 2009 ny byggesaksdel i plan- og bygningsloven, jf. Ot.prp. nr. 45 (2007–2008). Sammen med nye byggeforskrifter trådte lovend-

ringen i kraft 1. juli 2010. Kravene til kontroll av bygge- og anleggsarbeid skjerpes. Ordningen med sentral godkjenning legges om, se omtale under arbeidsmål 3.2. Kommunenes tilsynsrolle tydeliggjøres og skjerpes. Videre skjerpes kvalitetskravene til byggverk på flere områder. Det er innført krav om universell utforming av nye publikumsbygg og arbeidsbygg.

Statens bygningstekniske etat har ansvar for formidling og utvikling av regelverk med hjemmel i loven og administrative rutiner. Det er utarbeidet veiledningsmaterieell til de nye forskriftene og gjennomført omfattende informasjonskampanjer i form av kurs og konferanser for å gjøre kommunene og næringen i stand til å ta det nye regelverket i bruk.

ByggSøk er et system for elektronisk plan- og byggesaksbehandling, og utvikles og driftes av Statens bygningstekniske etat. Tabell 3.29 viser målt og forventet utvikling i bruk av ByggSøk.

Tabell 3.29 Tall for bruk av ByggSøk

Oppfølgingskriterium	2008	2009	2010 (anslag)	2011 (måltall)
Søknader laget i ByggSøk-bygning	22 814	39 587	60 000	70 000
Herav innsendt elektronisk	3432	5988	10 000	20 000
Andel av byggesaker totalt ¹	22 pst.	37 pst.	> 50 pst.	> 60 pst.
Antall kommuner som tar imot byggesøknader elektronisk	220	260	300	300
Antall kommuner som tar imot planforslag elektronisk	3	10	30	30

¹ I følge tall fra KOSTRA behandlet kommunene 107 468 byggesaker i 2009. Av disse var 69 953 søknader, 37 515 var meldinger.

Bruken av ByggSøk økte med om lag 50 pst. i 2009 sammenlignet med 2008. Utviklingstrenden har fortsatt i 2010. Statens bygningstekniske etats brukerundersøkelse støtter den positive effekten av ByggSøk. Det kommer fram at næringen synes ByggSøk gjør det lettere å utarbeide byggesøknader, og kommunene registrerer at søknader utarbeidet ved hjelp av ByggSøk har bedre kvalitet enn tradisjonelle søknader.

I 2009 og 2010 har det blitt arbeidet med å tilpasse ByggSøk til ny plan- og bygningslov. Siden ByggSøk har mange brukere var det viktig å få på plass en oppgradering av systemet innen ikrafttreden av nytt regelverk 1. juli 2010. Mer avanserte funksjoner, samt oppkobling mot andre systemer, kommuner og offentlige registre, vil bli satt i drift i 2010.

Arbeidet med å få flere kommuner til å ta i bruk ByggSøk, og gjennom dette stimulere til mer effektiv saksbehandling, har i 2010 blitt nedprioritert for å få tilpasset ByggSøk til ny plan- og bygningslov. Dette forklarer noe mindre måloppnåelse for elektronisk overføring av saker.

Strategier og tiltak

Hovedprioritet i 2011 er å bidra til god implementering av nytt bygningsregelverk i kommuner og byggenæring. Både kommunene og aktørene i byggenæringen varierer i størrelse, kompetanse og utfordringer. Informasjon og veiledning er derfor en forutsetning for at regelverksendringene skal bli godt implementert og gi ønsket effekt. Statens bygningstekniske etat har et særlig ansvar

for å følge opp kommunene, mens informasjon rettet mot næringen vil skje gjennom samarbeid med sentrale bransjeorganisasjoner og tilhørende etablerte informasjonskanaler.

Etter flere år med teknisk utvikling og drift av ByggSøk er systemet nå modent for en permanent driftsløsning. Løsningen må ivareta statens krav om strategisk styring og gi kommunene trygghet for langsiktighet. Statens bygningstekniske etat vil utarbeide en strategisk plan for ByggSøk framover.

Arbeidsmål 3.2 Økt seriøsitet og færre byggfeil i byggenæringen

Rapport og status

Det femårige Byggekostnadsprogrammet er avsluttet. Evalueringer gjort i 2010 viser at programmet har grepet tak i viktige utfordringer for næringen ved å fokusere på bedre kundekompetanse, økt produktivitet, bedre ledelse og ansvarliggjøring i alle ledd. Mer enn 200 virksomheter har deltatt i de 39 prosjektene som er gjennomført. 83 pst. av virksomhetene mener Byggekostnadsprogrammet har vært nyttig for hele næringen. Krav om samarbeid i prosjektene, og prioritering av formidling og implementering av resultater, har bidratt til nye relasjoner innenfor næringen og overfor brukerorganisasjoner og FoU-miljø.

Ordningen for sentral godkjenning av foretak er frivillig for foretakene. Tabell 3.30 viser at det i 2009 var om lag 5500 søknader om fornyelse eller endring av sentral godkjenning, en dobling fra 2008. Det var også en økning i antall førstegangssøknader og en liten nedgang i antall meldinger fra kommuner og andre om manglende dugelighet hos foretakene.

Tabell 3.30 Sentral godkjenning av foretak

	2008	2009
Førstegangssaker	1818	1986
Endringer	374	541
Fornyelser	2341	4967
Kommunale meldinger	1023	882
Innleverte klager	23	53
Dokumentoppfølging	592	725
Stedlig tilsyn	69	80
Statistisk oppfølging	10	0
Tilbaketrekking	23	25
Advarsel	51	54

Meldingene fra kommunene følges opp med dokumenttilsyn. For de alvorligste bruddene på regelverket medfører det at foretakene mister sin sentrale godkjenning. Rundt 8400 enkeltsaker er behandlet. I om lag 20 pst. av sakene er det nødvendig å justere eller redusere innholdet i den sentrale godkjenningen, slik at foretakene ikke utfører oppgaver de ikke har kompetanse til å utføre. Antall stedlige tilsyn økes fortløpende.

Den sentrale godkjenningsordningen er selvfinansierende. Drift av ordningen dekkes gjennom innbetalte gebyr fra foretakene. Ordningen ble i 2010 styrket ved en gebyrøkning fra kr 1 400 til kr 1 900 per foretak per år. Det er lagt stor vekt på å oppgradere fagsystemet for sentral godkjenning. Det er investert i nytt IKT-system som skal tilpasses nytt regelverk og moderniseres. Dette vil gi bedre oversikt og mer effektiv saksbehandling. Ordningen med sentral godkjenning av foretak er lagt om etter ny plan- og bygningslov, se også omtale under strategier og tiltak.

Statens bygningstekniske etat er tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet. Tilsynet skal sikre gode byggeprodukter og bidra til færre byggfeil. God dokumentasjon av byggevarers egenskaper er en viktig del av dokumentasjonen som kreves i et byggeprosjekt. Etaten har i 2010 prioritert oppfølging av enkelte produktgrupper som representerer personrisiko.

For at bygningsregelverket skal fungere tilfredsstillende er det nødvendig med gode nasjonale og internasjonale standarder. Statens bygningstekniske etat har bidratt i standardiseringskomiteer og med finansiering av sentrale standardiseringsprosjekter i Standard Norge. Dette gir næringen et godt verktøy, og bidrar til kvalitet i både byggeprosesser og byggverk.

Strategier og tiltak

Mange foretak i bygge- og anleggsnæringen må jobbe mer systematisk for å nå målene om økt kvalitet og færre byggfeil. Departementet og Statens bygningstekniske etat vil gi informasjon og veiledning.

Det er i ny plan- og bygningslov vedtatt obligatorisk uavhengig kontroll for prosjektering og utførelse innenfor utvalgte områder fra 2011. Slik kontroll skal utføres av egne sentralt godkjente kontrollforetak. Ordningen med obligatorisk sentral godkjenning av uavhengige kontrollforetak er gitt utsatt iverksettelse til 1. juli 2011, slik at bransjen skal kunne tilpasse seg den nye kontrollordningen. Om lag 15 000 foretak skal ha en individuell vurdering før de kan tildeles godkjenning etter

nytt system. Stedlige tilsyn skal videreføres på minst samme nivå som i 2010.

Det er behov for tilpasning til hardere klimaforhold og mer ekstremvær som følge av global oppvarming. Det nye bygningsregelverket ivaretar dette på et overordnet nivå. Klimatilpasningsutvalget legger fram sin innstilling i 2010. Tilråningene legger grunnlag for nye veiledninger og det kan på sikt også være nødvendig å tilpasse byggtekniske forskrifter. Det er viktig å nå ut til kommunene og næringen med informasjon og ny kunnskap på dette området.

Statens bygningstekniske etat skal videreføre tilsyn med byggevaremarkedet for å sikre at import av byggevarer er underlagt god kontroll. Statens bygningstekniske etat skal også bidra til standardiseringen på prioriterte områder gjennom finansiering til Standard Norge og delta i relevante fora, både nasjonalt og internasjonalt, i arbeidet med standardisering.

Byggekostnadsprogrammet og Byggemiljø (begge samarbeidsprogrammer mellom byggenæringen og staten) er blitt delfinansiert av departementet. Programmene avsluttes i 2010. Statens bygningstekniske etat vil følge opp resultater og kompetanse fra disse programmene.

Arbeidsmål 3.3 Styrket kompetanse og tilsyn i kommunene

Kommunene har plikt til å føre tilsyn i byggesaker. Tilsynet skal sikre at bygg får en tilfredsstillende kvalitet og at tiltak gjennomføres i samsvar med gitte tillatelser og bestemmelser. Tilsyn er et sentralt virkemiddel for å redusere omfanget av byggfeil i Norge.

Rapport og status

Kommunenes tilsyn med at plan- og bygningslovgivningen følges har vist en positiv utvikling de siste årene, men er fortsatt på et lavt nivå. Tall fra Statens bygningstekniske etats brukerundersøkelse i 2009 viser at det nå føres tilsyn i om lag seks pst. av byggesakene i Norge. Én av fire kommuner oppgir at de ikke fører tilsyn, til tross for at regelverket pålegger kommunene tilsynsplikt. Kommunene ser ut til å prioritere tilsyn med utførelse og utførelsesfasen høyere enn de prioriterer tilsyn med prosjektering. Potensialet for å forebygge byggfeil og mangler er imidlertid større i en tidlig fase i prosjekter. Brannsikkerhet er det fagområdet klart flest av kommunene fører tilsyn med. Om lag 50 pst. av kommunene oppgir å ha ført tilsyn med oppfyllelse av krav til brannsikker-

het. Om lag 30 pst. av kommunene oppgir å ha gjennomført tilsyn med krav til brukbarhet og sikkerhet. Krav til bygningers energibruk er det fagområdet som det sjeldnest føres tilsyn med.

KoBE-arbeidet (Kompetanse for bedre eiendomsforvaltning) i Statens bygningstekniske etat har resultert i en rekke kurs, konferanser, publikasjoner og verktøy for bedre eiendomsforvaltning. Formidlingen skjer også på KoBE-sidene under www.be.no. Her finnes oversikt over 87 ulike tiltak i kommuner og kompetansemiljøer som har fått støtte fra KoBE med til sammen 16,4 mill. kroner siden oppstarten i 2006. Denne innsatsen har ført til økt kompetanse og bevissthet om eiendomsforvaltning i kommunene. Mange kommuner må bedre sin eiendomsforvaltning. Utvikling av kursmaterieill med mer til bruk i opplæring av folkevalgte har derfor vært en hovedsatsing i 2010.

Departementet forvalter tivoli-loven. Statens bygningstekniske etat har ansvaret for tilsyn. Myndighet til å utøve kontroll, gi pålegg og godkjenne innretninger er delegert til Det Norske Veritas (DNV). Departementet har også det sentrale myndighetsansvaret for sikkerhetskontroll med heisanlegg. Med unntak av i Oslo kommune gjennomføres denne kontrollen av Norsk Heiskontroll etter bemyndigelse av departementet. Sikkerhetsnivået er høyt på begge områder. Det er rapportert to alvorlige hendelser i 2009 i henholdsvis omreisende tivoli og i vannsklie. Det er ikke rapportert om alvorlige hendelser med heis.

Strategier og tiltak

Departementet og Statens bygningstekniske etat vil i 2011 prioritere arbeidet med å implementere det nye bygningsregelverket og økt tilsynsaktivitet i kommunene. Statens bygningstekniske etat skal bidra til at kommunene bygger opp kompetanse ved tilsyn. Hensikten er at omfanget av feil og mangler i boliger, barnehager, skole og andre bygg blir redusert. Statistikk for kommunenes tilsynsvirksomhet, reaksjoner og oppfølging skal innhentes gjennom kommunenes KOSTRA-rapportering.

Med bakgrunn i få tilsyn er kommunenes tilsynsrolle tydeliggjort i ny plan- og bygningslov. Det er innført krav om at kommunen skal ha en strategi for tilsyn som skal inneholde målsettinger for det kommunale tilsynet og prioritering av fagområder. Forskriften gir også tidsavgrensede krav om tilsyn for prioriterte fagområder. For 2011 og 2012 skal tilsyn med avfall og miljøsanering inngå i kommunens prioriterte tilsynsområder. I neste

Boks 3.4 Melding til Stortinget om bygningspolitikk

Statlige myndigheter har ansvar for at den samlede bygningspolitikken overfor bygge- og eiendomsnæring, kommuner og husholdninger framstår som effektiv og helhetlig. Den skal bidra til gode bygg med varige kvaliteter. Regjeringen tar sikte på å legge fram en melding til Stortinget om bygningspolitikken. Plan- og bygningslovgivningen er et sentralt virkemiddel på politikkområdet, men også annen lovgivning legger føringer. Dette kan være innenfor tema som forurensing, energi, kulturminne, likestilling og diskriminering. I tillegg til juridiske virkemidler har flere departementer tilskuddsordninger og driver kompetansebygging og informasjonsarbeid.

Det er de siste årene tatt mange initiativ som legger føringer for utviklingen av bygningspolitikken. Staten har lagt fram en rekke handlingsplaner, utvalg har kommet med anbefalinger,

forsknings- og utredningsoppdrag er igangsatt og samarbeidsprogrammer mellom offentlig og privat sektor er etablert. Det er behov for en helhetlig gjennomgang av virkemidler, tiltak og erfaringer innenfor bygningspolitikken. Formålet er å vurdere hvordan virkemiddelbruken kan bidra til å nå de overordnede politiske målene.

Viktige temaer i meldingen vil være økt energieffektivisering i byggsektoren, hvordan man i byggevirksomheten bedre kan ivareta øvrige miljøhensyn, øke antall universelt utformede bygninger og generelt øke kvaliteten i byggsektoren. Meldingen vil også vurdere byggesaksbehandlingen i et samfunnsperspektiv.

Kommunal- og regionaldepartementets underliggende etaters rolle og oppgaver vil også være temaer i den kommende meldingen til Stortinget.

toårsperiode (2013–2014) skal kommunene prioritere tilsyn med at krav til energibruk og universell utforming er oppfylt i tiltakene.

Statens bygningstekniske etat skal følge opp tilsyns- og kontrollordningene for heisanlegg og innretninger i tivolier slik at disse ivaretar et høyt sikkerhetsnivå. KoBE-programmet videreføres i 2011.

Hovedmål 4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder

Det er et hovedmål i bolig- og bygningspolitikken å stimulere til kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Derfor skal det arbeides for lavere energibruk, reduserte klimagassutslipp fra bygg, bruk av flere miljøvennlige byggløsninger samt bedre tilgjengelighet og universell utforming i boliger og bygg. God byggeskikk og økt kunnskap om stedsutvikling skal bidra til attraktive bygde omgivelser. Områdeutvikling skal fremme gode bomiljøer og levekår i storbyene. Et sentralt mål med arbeidet er å øke kunnskapen i bygge- og eiendomsnæringen, i kommuner og hos forbrukerne.

Tiltakene gjennomføres ved lovgivning, økonomiske virkemidler, informasjon og kunnskapsoppbygging. Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, forvaltes av Husbanken
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 2412, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 21 Spesielle driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Arbeidsmål 4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg

Rapport og status

Mot slutten av 2009 oppnevnte departementet en arbeidsgruppe som skulle gi innspill til tiltak for å øke energieffektiviteten i nye og eksisterende bygg. Arbeidsgruppen leverte sin rapport, *Energieffektivisering av bygg – En ambisiøs og realistisk plan mot 2040*, 23. august 2010. Rapporten inneholder forslag om initiativer og virkemidler som myndighetene kan ta i bruk, samt tiltak næringen

selv kan ta initiativ til for å oppnå vesentlig lavere energibruk i bygg.

Kommunal- og regionaldepartementet utarbeidet i 2009, sammen med berørte departementer, *Bygg for framtida – Miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009–2012*. Planen har vært styrende for arbeidet under dette arbeidsmålet.

I forbindelse med innføring av nye energikrav i 2007 er det gjort et omfattende informasjonsarbeid. Utredning gjennomført av SINTEF Byggforsk viser at få bygg foreløpig er oppført etter de skjerpede kravene, som først fikk full effekt ved overgangsperiodens utløp i august 2009.

Departementet har fått gjennomført en utredning som har sett på energikravene fra 2007, sammenlignet med kravene i andre europeiske land. Undersøkelsen viser blant annet at Norge har de strengeste minstekrav til isolasjonsevne for enkelte bygningskomponenter i Europa.

1. juli 2010 trådte ny byggt teknisk forskrift i kraft. Kravene til energieffektivitet er i hovedsak en videreføring av 2007-kravene. Kravene til energiforsyning er skjerpet. Dette omfatter krav om at bygninger over 500 m² skal være tilrettelagt slik at 60 pst. av varmebehovet kan dekkes av annet enn direktevirkende elektrisitet eller fossilt brensel, samt et forbud mot å installere oljekjel til bruk som hovedvarmekilde (grunnlast). Det er i byggt teknisk forskrift også innført krav om at det skal utarbeides avfallsplaner i byggesaker og sortering av avfall på byggeplassene.

Det har blitt gitt støtte til Byggemiljø, et femårig samarbeidsprogram mellom Kommunal- og regionaldepartementet og sentrale aktører i byg-

genæringen. Byggemiljø har bidratt til å spre kunnskap om sentrale miljøtemaer i byggenæringen. Samarbeidsprogrammet har utviklet godt besøkte nettsider (www.byggemiljo.no) med informasjon om helse- og miljøfarlige stoffer, inneluft, bygningsmaterialer og energi. Programmet avsluttes i 2010.

Lavenergi programmet er et samarbeidsprosjekt mellom byggenæringen og myndighetene med tema lavt energibehov og miljøvennlig energiforsyning i bygninger. Husbanken og Statens bygningstekniske etat deltar i programmet. I 2010 har kompetansebygging og -spredning vært prioriterte oppgaver. Det har vært viktig for å få til økt bygging av passivhus og rehabilitering til bedre energistandard.

Husbanken har gitt støtte til Framtidens byer, som er et samarbeidsprogram mellom staten, de tretten største byene i Norge, KS og organisasjoner fra næringslivet. Programmet skal utvikle byområder med lavest mulig klimagassutslipp og godt bymiljø. Miljøvern departementet har koordineringsansvar, mens Kommunal- og regionaldepartementet er medansvarlig for satsingsområdet *Stasjonær energibruk i bygg*.

Det er gitt støtte til FutureBuilt (tidligere by- og boligutstillingen Drammen–Oslo). Målet for programmet er å utvikle klimanøytrale byområder og bygninger ved å realisere en rekke forbildeprosjekter med lavest mulig klimagassutslipp, som samtidig bidrar til et godt bymiljø.

Husbanken finansierer miljøvennlige boliger og bomiljøer gjennom grunnlånordningen. Av de 7554 boligene godkjent for grunnlån til oppføring i

Boks 3.5 Energieffektivisering av bygg – rapport fra arbeidsgruppen

Arbeidsgruppens medlemmer representerte næringsorganisasjoner, byggenæringen, kommuner, universiteter og forskning, naturvernorganisasjoner og offentlige etater. Gruppens leder var Eli Arnstad.

Arbeidsgruppen legger til grunn at det er ambisiøst, men realistisk, å spare 10 TWh/år innen 2020 og at innsparingen kan bli i størrelsesorden 40 TWh/år innen 2040. Det betyr en halvering av den årlige energibruken i bygg, som i dag er på 80 TWh/år.

For å nå disse målene foreslår arbeidsgruppen å innføre krav til «nesten nullenergibygg» i 2020 og et flertall i gruppen foreslår at det bør stilles krav til passivhusnivå etter 2015. Gruppen

understreker at tiltak i eksisterende bygningsmasse vil være nødvendig og foreslår at det settes krav til et lavt energinivå ved større ombygginger i 2015 og til passivhusnivå i 2020. I tillegg mener gruppen at økonomiske insentiv vil være nødvendig for å trappe opp antallet bygg med høyere energieffektivisering fram mot at forskriftsskjerpelsene skjer. Gruppen peker på at forslagene forutsetter et betydelig nasjonalt løft, både økonomisk og kompetansemessig, gjennom forskning og praktiske forsøk samt ved heving av kunnskapsnivået på alle plan.

Arbeidsgruppens rapport er tilgjengelig på www.regjeringen.no/krd.

2009, tilfredsstillende noe over halvparten (4424 boliger) kvalitetskravene knyttet til miljø og energi. Grunnlån til utbedring ble i 2009 gitt til 2656 boliger der miljø og energi var viktige kvaliteter. I første halvår 2010 ble 1495 boliger med kvaliteter innen miljø og energi godkjent for grunnlån.

Husbanken har inngått intensjons- og samarbeidsavtaler med institusjoner som Enova, SINTEF Byggforsk og Høgskolen i Bergen, samt bedrifter innenfor byggebransjen. Målet er å fremme miljøvennlige boliger med lavt energibruk. Kunnskap om inneklima er vesentlig for riktig bygningsutførelse og blir enda viktigere når bygningene lages som lavenergi- eller passivhus. Statens bygningstekniske etat har oppdatert «Hus og helse», som brukes som lærebok om inneklima.

Strategier og tiltak

Miljøhandlingsplanen *Bygg for framtida* skal følges opp. Det omfatter blant annet å formidle kunnskap om energikravene og andre miljøkrav i ny plan- og bygningslov og byggt teknisk forskrift. Husbanken og Statens bygningstekniske etat vil fortsatt arbeide med oppgaver knyttet til oppfølgingen av miljøhandlingsplanen, blant annet informasjonsformidling og støtte til utrednings- og pilotprosjekter. Framtidens byer og FutureBuilt er arenaer der forbilder med gode miljøkvaliteter kan fremmes.

I august 2010 mottok departementet innspill fra en arbeidsgruppe om økt energieffektivisering i bygg, jf. boks 3.5. Rapporten vil bli vurdert i arbeidet med å skjerpe kravene til energieffektivisering i byggsektoren fram mot 2020 og forslag fra gruppa vil bli drøftet nærmere i stortingsmeldingen om bygningspolitikken. Resultatene fra Byggemiljø skal ivaretas og følges opp av Statens bygningstekniske etat. Oppfølging av miljøutfordringene i bolig- og byggsektoren vil være ett av temaene i den kommende meldingen til Stortinget om bygningspolitikk. Departementet vil også starte arbeidet med ny byggt teknisk forskrift.

Departementet og tilknyttede virksomheter vil jobbe med informasjon og økt kompetansespredning om energi- og miljøkvaliteter i bygg. Departementet vil også bidra til utvikling av bedre statistikk på området. Samarbeidet med Lavenergi-programmet for å spre kompetanse om energi- og passivhus videreføres.

Statens bygningstekniske etat vil øke aktiviteten på viktige miljøområder som avfall og kjemikalier. Videreutvikling av energikravene gis også høy prioritet.

Departementet og tilknyttede virksomheter vil sette seg inn i EU-direktiver med relevans for bygningers energibruk. Det gjelder i første rekke Bygningsenergidirektivet (EPBD), Fornybardirektivet (RES), Eco-designdirektivet (EuP) og Energitjenestedirektivet (ESD).

Arbeidsmål 4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder

Departementet vil bidra til at boliger, bygninger og uteområder blir mer tilgjengelige. Det skal skje gjennom informasjon og kompetansebygging, juridiske og økonomiske virkemidler.

Universell utforming innebærer at boliger, bygninger og uteområder i størst mulig grad skal kunne brukes uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger. Manglende tilrettelegging av byggverk hindrer selvstendig livsutfoldelse for mange mennesker. Universell utforming betyr at hovedløsningen skal være inkluderende og kunne brukes av flest mulig på en likestilt måte.

Rapport og status

Den nye plan- og bygningsloven skal bidra til å sikre universell utforming i nye bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten og i nye arbeidsbygg. Det er innført krav til universell utforming i nye forskrifter til loven. Statens bygningstekniske etat har utarbeidet veiledningsstoff til bestemmelsene om universell utforming og tilgjengelighet. Loven har også hjemmel til å gi forskrifter med krav om oppgradering av eksisterende bygninger, anlegg og uteområder til universell utforming. Hjemmelen gjelder byggverk som er rettet mot allmennheten.

Ifølge levekårsundersøkelsen til SSB fra 2007 har antall boliger tilgjengelige for rullestol økt fra sju pst. i 2004 til ti pst. i 2007. Det foreligger data om tilgjengelighetskvaliteter for boliger finansiert gjennom Husbankens låne- og tilskuddsordninger. Av de 7554 nye boligene som fikk godkjenning om grunnlån til oppføring i 2009 tilfredsstilte 74 pst. kravene til kvaliteter innen universell utforming. Ved utbedring er det mer krevende å få til universell utforming. Av det samlede antall boliger med grunnlån til utbedring tilfredsstillende halvparten krav til kvaliteter innen universell utforming. Samlet hadde i overkant av 35 pst. av boligene med grunnlån livsløpsstandard, som innebærer blant annet tilrettelagt atkomst og tilrettede hovedfunksjoner. I første halvår 2010 ble det gitt godkjenning om grunnlån til 1034 boliger som har kvaliteter innenfor universell utforming.

Standard Norge har gitt ut en standard for universell utforming av byggverk og tilliggende uteområder.

En ny handlingsplan, *Norge universelt utformet 2025 – regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009–2013*, ble lansert i mai 2009. Departementet er involvert i en rekke tiltak under denne planen. Informasjonsprogrammet universell utforming i byggsektoren kan nevnes. Programmet er et samarbeid mellom Statens bygningstekniske etat og Husbanken, og har som hovedmål å øke kunnskap om universell utforming. Det har vært jobbet mot utdanningsinstitusjoner og det undervises nå om universell utforming ved flere universiteter og høyskoler.

Det er også opprettet et kompetanseprogram med målsetting om at politikere og ansatte i kommuner og fylkeskommuner skal ha god kompetanse og rutiner om universell utforming og tilgjengelighet innenfor plan- og bygningslovens virkeområde innen 2014.

Strategier og tiltak

Departementet vil følge opp regjeringens handlingsplan for universell utforming. Planen skal støtte opp under implementering av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og ny plan- og bygningslov. Den skal også bidra til å oppfylle Norges forpliktelser ved ratifiseringen av FN-konvensjonen om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne. Departementet utreder hva det vil koste å oppgradere eksisterende bygg, anlegg og uteområder til universell utforming.

Husbanken skal gjennom grunnlån og tilskuddsordninger bidra til økt tilgjengelighet i boliger. I 2011 skal informasjon og kompetanse om kravene til universell utforming og tilgjengelighet i ny plan- og bygningslov spres til kommunene, byggenæringen og byggeiere. To sentrale tiltak som videreføres er informasjonsprogrammet om universell utforming i byggsektoren rettet mot næringen og kompetanseprogrammet om universell utforming rettet mot ansatte og politikere i kommuner og fylkeskommuner.

Statens bygningstekniske etat og Husbanken bidrar i Statens kartverks arbeid med utvikling av indikatorer for registrering og måling av universell utforming i bygninger for bruk i matrikkelen. Det arbeides med en norsk standard for universell utforming av uteområder. Standarden ventes ferdigstilt i 2010.

En internasjonal konferanse om universell utforming planlegges i Norge i 2012. Departementet er sammen med flere andre departementer

involvert i planlegging og finansiering av konferansen.

Arbeidsmål 4.3 Flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Byggeskikksarbeidet skal bidra til at bygninger og bygningsmiljø får en bærekraftig utforming. Det betyr at hensynet til fysisk og sosialt miljø, ressursbruk og energi, universell utforming og estetikk skal inngå i en helhet.

Rapport og status

Husbanken er et nasjonalt kompetansesenter for byggeskikk og arrangerer kurs og fagdager. Videre er Husbanken sekretariat for juryen for Statens byggeskikkspris. Juryen oppnevnes av Kommunal- og regionaldepartementet for perioder på fire år. Erling Dokk Holm har siden 2009 ledet juryen. Statens byggeskikkspris gikk i 2010 til Gjerdrum ungdomsskole.

I 2009 gikk om lag 3 mill. kroner av kompetansetilskuddet til 18 prosjekter som omhandlet byggeskikk og stedsutvikling. Fokus var på tettstedsutvikling, sentrumsnære boligområder og byutvikling. Et arbeid med å lage en veileder om byggeskikk som blant annet skal ta for seg begrepene estetisk utforming, visuell kvalitet og arkitektur er nå startet opp.

Husbanken har også hatt ansvaret for det fireårige programmet Bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder (BLEST). Det ble avsluttet i 2009. Programmet var en satsing for å støtte opp om lokale initiativ for å utvikle attraktive steder, nye arbeidsplasser og gode tjeneste-, kultur- og botilbud. Husbanken evaluerte programmet i 2010. Programmet har bidratt til å sette i gang nye stedsutviklingsprosesser og bidratt positivt til allerede eksisterende prosesser.

Regjeringen og Oslo kommunes felles satsing i Groruddalen har som mål å bidra til en bærekraftig byutvikling, synlig miljøopprusting og bedre levekår. Innsatsen koordineres av Miljøverndepartementet. Flere departement bidrar sammen med Oslo kommune med finansiering av tiltak. Se Prop. 1 S (2010–2011) *Miljøverndepartementet* for mer informasjon om satsingen i Groruddalen. Kommunal- og regionaldepartementet har det statlige ansvaret for å støtte opp under programområde 3 Bolig-, by- og stedsutvikling. Det er i perioden 2007–2010 årlig bevilget 43 mill. kroner over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett til tiltaket over kap. 581, post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling. Lokalt utvikles

samarbeid mellom bydeler, beboere, organisasjoner, borettslag, næringsliv og statlige og kommunale instanser for å bedre bokvalitet og levekår i utsatte områder i Groruddalen. Husbanken forvalter ordningen og har satt i gang en følgeevaluering av satsingen. Den vil foreligge i 2011.

Strategier og tiltak

Husbanken skal videreføre sin rolle som nasjonalt kompetansesenter for byggeskikk og bidra til å spre kunnskap om og engasjement i god utforming av omgivelsene. Det skal stimuleres til økt kunnskap både i kommunene og byggenæringen, blant annet gjennom lokale og regionale byggeskikkskurs, nettbasert fjernundervisning og støtte til gode prosjekter. Husbanken skal også videreføre samarbeid med universiteter og høyskoler på ulike fagdisipliner som er knyttet til bolig- og bygningspolitikken, for å gjøre utdanningsinstitusjonene engasjert i og oppdatert på byggeskikkområdet.

Regjeringen vil videreføre tilskuddsposten som har gått til satsingen i Groruddalen. Erfaringer fra denne typen områdesatsinger, både i Norge og internasjonalt, viser at det er behov for langsiktighet for å oppnå resultater. Det tar tid å mobilisere lokalbefolkningen, gjennomføre stedsanalyser, initiere og gjennomføre nødvendige tiltak. Erfaringer viser også at det tar tid å få på plass et sektorovergripende engasjement og forpliktelse fra ulike kommunale og statlige etater. Etatssamarbeidet i områdeløftene i Groruddalsatsingen er det siste året blitt betydelig bedret. En videreføring av områdesatsing i dette området er viktig for at tiltak og prosesser som er satt i gang ikke stopper opp før tilfredsstillende resultater oppnås. Regjeringen foreslår at satsingen i Groruddalen videreføres. I tillegg foreslås det 3 mill. kroner til områdeløft i Bergen kommune. Bergen har fremhevet at det er særskilt store utfordringer i Årstad bydel. Se også omtale av tiltak i Prop. 1 S (2010–2011) *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet*.

Budsjettforslaget under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Utgifter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
580	Bostøtte	2 701 592	3 592 200	3 830 000	6,6
581	Bolig- og bomiljøtiltak	1 024 925	1 054 900	977 000	-7,4
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	628 353	554 400	720 000	29,9
585	Husleietvistutvalget	7 883	15 100	19 500	29,1
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	1 590 148	2 112 350	2 341 100	10,8
587	Statens bygningstekniske etat	58 042	71 100	73 300	3,1
2412	Husbanken	12 930 410	14 375 050	14 504 800	0,9
	Sum kategori 13.80	18 941 353	21 775 100	22 465 700	3,2

Inntekter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
3585	Husleietvistutvalget	849	630	700	11,1
3587	Statens bygningstekniske etat	22 012	28 700	29 600	3,1
5312	Husbanken	8 737 726	8 983 800	9 241 200	2,9
5615	Husbanken	4 531 378	3 856 700	4 163 400	8,0
	Sum kategori 13.80	13 291 965	12 869 830	13 434 900	4,4

Under kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak forvalter Kommunal- og regionaldepartementet post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling. Husbanken forvalter alle andre budsjettposter som blir omtalt

under resultatområdet med unntak av kap. 585 Husleietvistutvalget og kap. 587 Statens bygningstekniske etat.

Boks 3.6 Budsjetteringssystemet for poster med tilsagnsfullmakt

Følgende poster budsjetteres etter systemet med tilsagnsfullmakter:

- kap. 581, post 76 Tilskudd til utleieboliger
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd
- kap. 586, post 64 Investeringstilskudd

Bakgrunnen for at disse postene budsjetteres med tilsagnsfullmakt er at det kan ta flere år å gjennomføre prosjektene det gis tilsagn til. Systemet er i tråd med kravet om realistisk budsjettering.

Det opereres med tre begreper: tilsagnsramme (aktivitetsnivå), bevilgning og tilsagnsfullmakt.

Tilsagnsrammen, eller aktivitetsnivået, er summen av nye tilsagn som kan gis i budsjettår-

et. Det er tilsagnsrammen som sier noe om hvor stor aktivitet det kan legges opp til i budsjettåret, ikke bevilgningen.

Bevilgningen på posten er beregnet ut fra en utbetalingsprofil, som sier noe om hvor stor prosentandel av aktivitetsnivået som antas å komme til utbetaling de enkelte budsjettårene. Bevilgningen skal med andre ord dekke den delen av tilsagn gitt i budsjettåret som antas å bli utbetalt samme år, samt tidligere års tilsagn som man antar kommer til utbetaling i dette budsjettåret.

For den delen av aktivitetsnivået som kommer til utbetaling i senere budsjettår, må det gis en tilsagnsfullmakt. Tilsagnsfullmakten viser statens utestående forpliktelser på posten ved utgangen av budsjettåret, det vil si den delen av gitte tilsagn som ennå ikke er utbetalt. Det er et eget romertallsvedtak for tilsagnsfullmaktene.

Kap. 580 Bostøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2009	budsjett 2010	2011
70	Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	2 701 592	3 592 200	3 830 000
	Sum kap. 580	2 701 592	3 592 200	3 830 000

Post 70 Bostøtte, overslagsbevilgning

Mål og tildelingskriterier

Bostøtten skal sikre husstander med lav inntekt og høye bostøttestrukturer en egnet bolig. Støtten skal hjelpe vanskeligstilte både til å etablere seg og til å beholde boligen de har. Bostøtten er det viktigste økonomiske virkemidlet på det boligsosiale området.

Alle som er over 18 år kan få bostøtte. Unntaket er studenter uten barn samt militært og sivilt tjenestepfiktige, som får annen offentlig boligstøtte. Boligen må gi mulighet til hvile og matlagning samt ha eget bad og toalett.

Oppfølging og kontroll

Søknadene blir først gjennomgått og kontrollert av kommunen der søker bor. Deretter kontrollerer Husbanken at data i søknaden stemmer overens

med opplysninger i en rekke offentlige registre. Husbanken er også klageinstans for ordningen.

Husbanken arbeider aktivt med kontroll og oppfølging av ordningen for å sikre at bostøttemidlene går til dem som har krav på ytelsen. Det innebærer også etterkontroll av inntekt og formue når ligningen for søknadsperioden foreligger.

Rapport

I 2010 er bevilgningen til bostøtte 3 592,2 mill. kroner. Det er lagt til grunn at 132 000 husstander hver måned vil motta gjennomsnittlig kr 2 250 i bostøtte.

Som en del av regjeringens fattigdomssatsing ble bostøtten vesentlig styrket fra 1. juli 2009, jf. St.prp. nr. 11 (2008–2009) *Ei styrkt bustøtte*. Ordningen ble styrket både gjennom økte ytelser til dem som fikk støtte før omleggingen og ved at det ble åpnet for nye grupper av mottakere. Ved tildelingen

i juni 2010 var gjennomsnittlig utbetalt bostøtte per husstand åtte pst. høyere enn samme måned året før, samtidig som 15 pst. flere husstander fikk støtte, jf. tabell 3.31. Størst økning har gruppen som verken mottar trygd eller har barn (+ 60 pst.), som var en viktig målgruppe for utvidelsen av ordningen. Reduksjonen for alderspensjonister (- 4 pst.) skyldes hovedsakelig en kombinasjon av at det stadig blir færre minstepensjonister og at reglene for behandling av formue er skjerpet.

En overgangsordning ble opprettet i forbindelse med omleggingen for å unngå at husholdninger med relativt svak økonomi skulle få en brå nedgang i bostøtten. I 2010 er det budsjettert med at nær 37 000 mottakere vil motta 145 mill. kroner over overgangsordningen.

En indikator på om bostøtten treffer mottakere med høye boutgifter er andelen av mottakerne som har boutgifter over boutgiftstakene (maksimalgrensene). Ved tildelingen av bostøtte i mai 2010 hadde 53 pst. boutgifter over tak, mot 45 pst. for ett år siden. Av mottakerne i Oslo har 62 pst. boutgifter over tak. Andelen som har boutgifter over tak øker med antall medlemmer i husstanden, jf. tabell 3.32.

Departementet arbeider med et forslag til revidert lovtekst om den rettslige forankringen av bostøtten. Forslaget vil bli sendt på høring høsten 2010. Det vil bli foretatt en evaluering av omleggingen av bostøtteordningen. KS vil bli involvert i arbeidet. Evalueringen vil foreligge ved utgangen av 2010.

Tabell 3.31 Hovedtall for vedtak om bostøtte for juni måned 2008–2010

	2008	2009	2010	Endring 2009–2010
<i>Antall husstander som mottok bostøtte</i>	<i>106 113</i>	<i>108 679</i>	<i>125 142</i>	<i>15 %</i>
Av disse:				
Unge uføre	16 976	17 129	17 073	0 %
Uføre for øvrig	16 097	16 315	18 268	12 %
Eldre	35 744	33 810	32 577	- 4 %
Husstander med midlertidige trygdeytelser	16 756	20 828	24 338	17 %
Husstander uten trygdeytelser	20 540	20 597	32 886	60 %
Gjennomsnittlig husstandsinnkomst per år (i kr)	112 638	117 131	125 572	7 %
for enslige	116 774	120 910	126 129	4 %
for husstander med flere personer	101 898	106 689	124 031	16 %
Gjennomsnittlig boutgift per måned (i kr)	5 346	5 544	5 857	6 %
for enslige	4 894	5 067	5 399	7 %
for husstander med flere personer	6 520	6 862	7 124	4 %
Gjennomsnittlig bostøtte per måned (i kr)	1 957	2 029	2 194	8 %
for enslige	1 768	1 852	1 993	8 %
for husstander med flere personer	2 450	2 518	2 749	9 %

Tabell 3.32 Tak for årlige boutgifter etter antall personer i husstanden

Antall personer i husstanden	Boutgiftstak i dag, i kroner	Andel av husstandene med boutgifter over tak, i pst.
1	61 000	48
2	64 000	61
3	67 000	67
4	70 000	72
5 eller flere	70 000	85

Boks 3.7 Vurdering av fribeløpet for boligeiere

Ved behandling av statsbudsjettet for 2010 ba kommunal- og forvaltningskomiteen om at fribeløpet for boligeiere i bostøtten ble vurdert i lys av de nye reglene for beregning av boligens ligningsverdi, jf. Innst. 16 S (2009–2010).

Reglene i bostøtten er i dag slik at ligningsverdien av egen bolig inntil kr 500 000 ikke inngår i beregning av bostøtten (fribeløp). Grensen ble satt slik at de fleste som mottar bostøtte ikke skal få redusert støtte som følge av ligningsverdien på en vanlig, nøktern bolig.

En undersøkelse blant 13 000 boligeiere som mottok bostøtte vinteren 2009/2010 viser at i storbyene og de utvalgte randkommunene med

høyere boutgiftstak hadde 95 pst. av mottakerne en ligningsverdi på egen bolig som er lavere enn dagens grense på kr 500 000. I resten av landet hadde 98 pst. en ligningsverdi på boligen som er lavere enn grensen. Departementet ser seg godt fornøyd med det resultatet, og mener det viser at grensen på kr 500 000 hittil har oppfylt intensjonen.

Utslaget av nye regler for beregning av ligningsverdi på bolig i 2010 vil ikke gjøre utslag på utbetalingen av bostøtte før i august 2011, da ligningen for 2010 blir lagt til grunn for beregningene.

Budsjettforslag 2011

For å styrke bostøtten for barnefamilier foreslår regjeringen å øke boutgiftstaket for husstander med flere medlemmer, jf. tabell 3.33. Etter forslaget øker tillegget med antall familiemedlemmer. Aleneboende får ingen økning, mens en familie på fem eller flere får en årlig økning på kr 9 000. Det blir foreslått opprettet en ny gruppe for husstander med fem eller flere personer, mens den øverste gruppen i dag er for fire personer eller flere. I tillegg blir taket i Oslo foreslått økt med kr 2 000.

Videre foreslås det at innslagspunktene for progressiv opptrapping av egenandelen blir oppjustert i takt med veksten i minstepensjonen. Fra 2009 til 2010 vil veksten i lignet inntekt for minste-

pensjonister bli på nær kr 7 000. Det gir et nytt innslagspunkt for unge uføre på kr 185 000 og på kr 149 000 for andre.

Samtidig blir egenandelskurven foreslått hevet med kr 1 600 for alle. Det innebærer blant annet at nedre grense for hvilke boutgifter som gir rett til bostøtte øker fra kr 1 675 til kr 1 808 per måned. Boutgifter lavere enn dette nivået blir det forutsatt at en vanlig trygd eller annen offentlig stønad er tilstrekkelig til å dekke. Økningen bidrar til å målrette bostøtten mot personer med høye boutgifter.

De nye satsene blir foreslått å gjelde fra 1. juli 2011. Det er samtidig som nye ligningsdata blir lagt til grunn for beregningen.

Tabell 3.33 Forslag til nye boutgiftstak etter antall personer i husstanden, årlig beløp

Antall personer i husstanden	Boutgiftstak i dag, i kr	Forslag til nye boutgiftstak, i kr	Tillegg, i kr	Andel med boutgifter over tak etter justering, i pst.
1	61 000	61 000	0	48
2	64 000	65 500	1 500	58
3	67 000	70 000	3 000	61
4	70 000	74 500	4 500	63
5 eller flere	70 000	79 000	9 000	73

Forskriften for overgangsordningen etter omleggingen i 2009 har for unge uføre fått en ordlyd som ikke er i overensstemmelse med Stortingets vedtak. Ordlyden går lenger enn Stortingets vedtak. I forskriften heter det at: «For andre enn unge uføre blir overgangsordninga trappa ned med 20 pst. kvart år over 5 år». Det betyr at unge uføre som mottok bostøtte i juni 2009 er sikret nominelt like høye utbetalinger inntil de faller ut av ordningen eller inntil det lønner seg å gå over på ny ordning. Merkostnaden ved denne ordlyden påløper fra utbetalingen i august 2010, da overgangsord-

ningen også for unge uføre skulle ha vært trappet ned til 80 pst.

Regjeringen foreslår å opprettholde forskriftens ordlyd. Det sikrer unge uføre de utbetalinger de har blitt forespeilet. I 2011 vil det gi en merkostnad på 10 mill. kroner i forhold til Stortingets tidligere vedtak. 6100 unge uføre vil omfattes av overgangsordningen i 2011.

Den samlede bevilgningen til bostøtte i 2011 foreslås satt til 3 830 mill. kroner. Det er da lagt til grunn at i gjennomsnitt vel 146 000 husstander vil motta kr 25 600 i bostøtte i 2011. Posten er en overslagsbevilgning.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
21	Kunnskapsutvikling og -formidling	3 890	5 100	5 200
61	Husleietilskudd		21 500	4 500
72	Program for reduserte byggekostnader, <i>kan overføres</i>	18 300		
74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, <i>kan overføres</i>	45 832	43 000	46 000
75	Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig	874 070	896 100	399 600
76	Tilskudd til utleieboliger, <i>kan overføres</i>			428 800
77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, <i>kan overføres</i>		9 900	20 800
78	Boligsosialt kompetansetilskudd, <i>kan overføres</i>	82 833	79 300	72 100
	Sum kap. 581	1 024 925	1 054 900	977 000

Endringer som ikke framgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2010*, ble post 61 redusert med 17,1 mill. kroner til 4,4 mill. kroner og post 75 økt med 41,5 mill. kroner til 937,6 mill. kroner.

Post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling

Mål

Bevilgningen benyttes til forskning, utredninger og formidling av kunnskap for å utvikle bolig- og bygningspolitikken. Det er også et mål å øke fagkunnskapen blant sentrale aktører i bolig- og byggsektoren.

Rapport

I 2009 ble bevilgningen brukt til utredninger om bolig- og bygningspolitiske virkemidler, herunder evaluering av utbyggingsavtaler, utredning om god bruk av startlån og konsekvensanalyse av mulige endringer i husleieloven. Det er videre gjennomført informasjons- og opplæringsarbeid om nytt bygningsregelverk. Midlene er også benyttet til formidlingstiltak om miljøforhold i bolig- og byggsektoren, samt oppfølging av handlingsplanen for universell utforming.

Også i 2010 er informasjon og opplæring om nytt bygningsregelverk og oppfølging av miljøhandlingsplanen høyt prioritert. Det er videre gjennomført en sluttevaluering av Byggekostnadsprogrammet. Det gis midler til grunnlagsdata for et offentlig utvalg om boligpolitikken som ble nedsatt 21. mai 2010. I 2009 og 2010 har også noen sentrale aktører på miljø- og energifeltet fått støtte.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 5,2 mill. kroner til departementets forsknings- og utredningsvirksomhet. I 2011 vil det blant annet bli benyttet midler til informasjonsarbeid om nytt bygningsregelverk og stortingsmelding om bygningspolitikken.

Post 61 Husleietilskudd

Mål

Tilskuddet skal bidra til at leietakere i tidligere regulerte boliger i Oslo og Trondheim, med en vanskelig økonomisk situasjon, skal kunne beholde boligen etter at husleiereguleringen ble avvirket 1. januar 2010.

Tildelingskriterier

Kriteriene er at leietakeren har fylt 67 år før 1. januar 2010 eller har bodd i den regulerte boligen siden før 1. januar 1990. Tilskuddet skal sikre en sum til livsopphold på om lag kr 7 000 per måned for leietakere som bor alene og om lag kr

11 000 for par. For husstander med tre eller flere personer legges det til kr 2 500 per person. Det gis en kompensasjon for oppvarming på kr 500 i måneden.

Det blir ikke gitt tilskudd ved formue over kr 250 000. Inntekter ved utleie av hybel vil gi avkorting i tilskuddet på 50 pst. av leieinntekten. I Oslo gis det ikke tilskudd for den delen av husleien som overstiger kr 14 500 i måneden. I Trondheim gis det ikke tilskudd for den delen av husleien som overstiger kr 11 000 i måneden.

Oppfølging og kontroll

Husbanken videretildeler midlene fra posten til Oslo og Trondheim kommune. Kommunene administrerer tilskuddet og rapporterer til Husbanken om bruk av midlene fra posten. Kommunene sørger for nødvendig informasjon til brukerne. Tilskuddet er en overgangsordning og behovet for tilskuddet skal vurderes på nytt etter fem år.

Rapport

Tilskuddet er nytt i 2010. Per første halvår 2010 er det utbetalt 2,8 mill. kroner i husleietilskudd til 141 mottakere i Oslo kommune.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 4,5 mill. kroner, som skal dekke statens del av utgiftene til husleietilskuddet i Oslo og Trondheim kommune.

Post 72 Program for reduserte byggekostnader, kan overføres

2009 var det siste året i Byggekostnadsprogrammet og programmet ble formelt avsluttet i 2010.

Rapport

Byggekostnadsprogrammet var et samarbeidsprogram mellom staten og byggenæringen og har vært et viktig initiativ for næringen. Det ble gitt 80 mill. kroner i støtte over en femårsperiode. 39 prosjekter ble støttet og byggenæringen har egenfinansiert i gjennomsnitt 65 pst. av tiltakene/prosjektene. Programmets strategiske fokusområder har vært:

- bedre kundekompetanse
- økt produktivitet
- bedre ledelse og ansvarliggjøring i alle ledd

Høsten 2009 og våren 2010 har det vært informert om resultater fra programmet i alle deler av landet. For nærmere informasjon om prosjekter, se www.byggekostnader.no. Departementet har i 2010 gjennomført en uavhengig evaluering av programmet som sammen med programmets egen evaluering viser at programmet har gitt resultater, jf. omtale under arbeidsmål 3.2.

Post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, kan overføres

Mål

Tilskuddet kan gis til tiltak i Groruddalen og Bergen som vil forbedre miljøet og de lokale forholdene i boligområder som har særlige utfordringer.

Tildelingskriterier

Tilskuddet gis til tiltak i Groruddalen og områder i Bergen med dokumenterte særskilte levekårsutfordringer. Tilskuddet skal bidra til å forbedre miljøet og de lokale utfordringene i boligområder. Det skal videre bidra til miljøvennlige og universelt utformede boligområder gjennom å øke kvaliteten i både bygninger og uteområder.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsordningen forvaltes av Husbanken. Det er utarbeidet et felles statlig-kommunalt rapporteringssystem for hele Groruddalsatsingen hvor dette tilskuddet inngår. Det vises for øvrig til Prop. 1 S (2010–2011) *Miljøverndepartementet*.

Rapport

Tilskuddet har i perioden 2007–2010 gått til tiltak i Groruddalen innenfor området bolig-, by- og stedsutvikling. I 2009 ble det bevilget 43 mill. kroner. Satsingen gjennomføres innenfor tre hovedstrategier:

1. helhetlig områdesatsing/områdeløft i et utpekt pilotområde i hver av de fire bydelene i Groruddalen (30 mill. kroner)
2. utvikling av gode boliger og godt bomiljø i hele dalen ved tildeling av bomiljøtilskudd (8 mill. kroner)
3. skape attraktive møteplasser i bydelene (5 mill. kroner)

Det utarbeides årsmeldinger for Groruddalsatsingen med mer spesifikk rapportering på enkeltområder.

Satsingen innenfor bolig-, by- og stedsutvikling følgeevalueres av Econ Pöyry og det er nedsatt en referansegruppe for evalueringen. For å høyne kompetansen i områdesatsingen om prosjektutvikling og -styring er det avholdt kurs og seminarer for sentrale aktører i satsingen innenfor dette temaområdet.

Budsjettforslag 2011

Regjeringen foreslår at formålet utvides til å omfatte levekårsutsatte områder i Bergen, i tillegg til videreføring av innsatsen i Groruddalen. Det er viktig å forebygge utvikling av problemområder som bærer preg av negative levekår og manglende vedlikehold av boliger og uteområder. Hovedsakelig er det et kommunalt ansvar å utvikle gode lokalsamfunn, steder og bomiljøer, men staten kan støtte opp under dette arbeidet ved å bidra med finansiering og kompetanse.

Det foreslås en bevilgning på 46 mill. kroner, hvorav 43 mill. kroner til Groruddalen og 3 mill. kroner til levekårsutsatte områder i Bergen.

Post 75 Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig

Posten har endret navn fra Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger. Det opprinnelige tilskuddet deles fra 2011 i to poster, hvor tilskudd til utleieboliger skilles ut i egen post 76 Tilskudd til utleieboliger.

Mål

Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig skal bidra til etablering i egen bolig og til å sikre egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Tilskuddet blir gitt til etablering i egen bolig og til tilpasning av boliger for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne.

Tilskudd til etablering formidles av kommunene og gis til enkeltpersoner for oppføring, kjøp eller refinansiering av egen bolig. Tildelingen gjøres etter streng økonomisk behovsprøving. Tilskuddsutmålingen avhenger av boligbehov, husstandens økonomi og muligheter for andre offentlige støtteordninger som for eksempel bostøtte.

Tilskudd til tilpasning av bolig formidles også av kommunene, og skal bidra til å gjøre boligen bedre egnet til å ivareta behovene til personer

med nedsatt funksjonsevne. Tilskuddet kan dekke godkjente utbedringskostnader. Tildelingen gjøres etter streng økonomisk behovsprøving.

Husbanken gir også tilskudd til utredning og prosjektering av boliger som skal dekke spesielle boligbehov, blant annet for personer med nedsatt funksjonsevne. I tillegg gis det tilskudd til tilstandsvurdering av borettslag, sameier og lignende, samt til prosjektering av og investering i heis i eksisterende boligbygg.

Oppfølging og kontroll

Vedtak i kommunene om tilskudd til etablering og avslag på slike søknader skal rapporteres elektronisk til Husbanken. Kommunene skal rapportere en gang i året til Husbanken om tilskudd til utbedring og tilpasning.

Rapport

Posten omfattet til og med 2010 formålene for kap. 581, postene 75 og 76. For rapportering på tilskudd til utleieboliger, se post 76.

I 2009 var tilsagnsrammen på til sammen 1 258,9 mill. kroner, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009) *Endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid*. Hele tilsagnsrammen ble benyttet. Av tilsagnsrammen ble 420,9 mill. kroner fordelt til kommunene for videretildeling til enkeltpersoner, hvorav 364,7 mill. kroner til tilskudd til etablering og 56,2 mill. kroner til tilskudd til tilpasning av boliger. Husbanken ga i tillegg tilskudd til utleieboliger på 812,9 mill. kroner, prosjekteringstilskudd på 10,2 mill. kroner, tilskudd til tilstandsvurdering på 7,1 mill. kroner og til prosjektering av heis på 7,8 mill. kroner.

Tabell 3.34 viser fordelingen av boligtilskudd etter formål i perioden 2007–2009, med unntak av tilskudd til utleieboliger.

Tabell 3.34 Tilskudd til etablering, tilpasning og prosjektering 2007–2009

	2007	2008	2009
Tilskudd til etablering	1604	1412	1788
Tilpasningstilskudd	2988	2509	2799
Prosjekteringstilskudd	443	494	549

Kommunene har siden 1996 hatt anledning til å sette av midler til å dekke tap på startlån fra de personrettede tilskuddsmidlene de får tildelt. Muligheten for slike fondsavsetninger har vært strammet inn noe de senere årene, siden mange kommuner har opparbeidet tilstrekkelig store fond. Det ble satt av om lag 3,2 mill. kroner til dette i 2009, mot 2,3 mill. kroner i 2008. Fondene

utgjorde 328 mill. kroner ved utgangen av 2009, mot 352 mill. kroner i 2008. Det ble i 2009 trukket 15 mill. kroner av fondene til dekning av kommunale tap. Tilsvarende tall for 2008 var 9,1 mill. kroner. Systemet for tapsavsetning vil bli evaluert når forsøksordningen med 50/50-tapsdeling mellom kommune og stat på startlån avsluttes i 2011.

Tabell 3.35 Tilskudd til etablering 2007–2009

Antall innvilgede tilskudd til etablering, fordelt etter brukergrupper	2007	2008	2009
Flyktninger	60	41	45
Personer med nedsatt funksjonsevne ¹	226	137	200
Bostedsløse	3	1	7
Personer med svak økonomi	1315	1233	1536
Totalt	1604	1412	1788

¹ Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser

I 2010 er tilsagnrammen for boligtilskudd på 819,9 mill. kroner, hvorav 400 mill. kroner skal gå til utleieboliger, jf. omtale under post 76. Det er i første halvår 2010 gitt tilsagn om tilskudd på 413,9 mill. kroner til etablering.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 399,6 mill. kroner.

Det foreslås at inntil 5 mill. kroner settes av til prosjektering og investering i heis i eksisterende boligbygg.

I 2011 skal det kun unntaksvis, og etter en grundig gjennomgang av låneporteføljen i kommunen, kunne settes av midler til tapsfond til startlån i kommunene.

Post 76 Tilskudd til utleieboliger, kan overføres (ny)

Tilskuddsordningen er skilt ut fra post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger.

Mål

Tilskudd til utleieboliger skal bidra til å skaffe egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Tilskudd til utleieboliger blir tildelt av Husbanken til kommuner, stiftelser og andre aktører som eta-

bler utleieboliger for vanskeligstilte. Det er en fleksibilitet i utmålingen av tilskuddet. Økonomien i det enkelte prosjekt skal vurderes. Det kan i særlige tilfeller og etter gitte kriterier gis inntil 40 pst. tilskuddsutmåling dersom det foreligger plan for helhetlige oppfølgingstjenester. Dette gjelder kun for et mindre antall boliger for særlig vanskeligstilte, for eksempel bostedsløse, rusmisbrukere mv. For mer om kriteriene, se www.husbanken.no.

Oppfølging og kontroll

Kommunen skal rapportere årlig på bruk av utleieboliger. For utleieboliger som ikke eies av kommunen foretas det stikkprøvekontroller. I tillegg tinglyses det en heftelse på eiendommene om kommunal tildelingsrett for ikke-kommunale utleieboliger. Dersom det avdekkes at boligene brukes i strid med vilkårene for tilskuddet, vil Husbanken vurdere hel eller delvis tilbakebetaling.

Rapport

Husbanken ga i 2009 tilsagn om tilskudd til utleieboliger for 812,9 mill. kroner til 2441 utleieboliger. Den store økningen i antall boligtilskudd til utleieboliger i 2009 henger sammen med at tilsagnsrammen ble økt i regjeringens tiltakspakke for arbeid, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009) *Endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid*.

Tabell 3.36 Tilskudd til utleieboliger 2007–2009

Antall utleieboliger som er omfattet av innvilgede tilskudd, fordelt etter brukergruppe	2007	2008	2009
Flyktninger	254	212	442
Personer med nedsatt funksjonsevne ¹	164	173	277
Bostedsløse	30	80	233
Personer med svak økonomi	406	512	1489
Totalt	854	977	2441

¹ Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser

I 2010 er tilsagnrammen for boligtilskudd på 819,9 mill. kroner etter en økning på 88,8 mill. kroner i revidert budsjett, jf. Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet*

2010. 400 mill. kroner av tilsagnsrammen er forbeholdt utleieboliger. Det er i første halvår 2010 gitt tilsagn om tilskudd for 140,8 mill. kroner til utleieboliger.

Budsjettforslag 2011

Tilskudd til utleieboliger gis til prosjekter som kan vare over flere år, og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.6. Det foreslås en tilsagnsramme på 404,6 mill. kroner. Til dekning av tilsagn gitt i 2008, 2009 og 2010, samt tilsagn som gis i 2011 som kommer til utbetaling i 2011, foreslås det en bevilgning på 428,8 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 342,5 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

I 2011 skal det settes krav om nettotilvekst. Husbanken skal prioritere tilskudd til utleieboliger til kommuner med store boligsosiale utfordringer og som kan vise til nettotilvekst av egnede boliger. Kommunene må kunne vise til hvordan tiltaket bidrar til en mer hensiktsmessig boligmasse som kommer vanskeligstilte på boligmarkedet til gode. Videre skal 69,6 mill. kroner av tilsagnsrammen gå til flyktninger, herunder enslige mindreårige.

Post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, kan overføres

Mål

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet skal bidra til å heve kompetansen innenfor hovedmål 4 i bolig- og bygningspolitikken.

Tildelingskriterier

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet skal bidra til følgende utviklingsområder:

- kunnskapsutvikling, støtte til forsøksprosjekter og formidling av informasjon om energibruk og miljø- og klimavennlige løsninger i boliger og bygg
- kompetanseutvikling, støtte til forsøksprosjekter og formidling av informasjon om universell utforming, tilgjengelighet og brukbarhet i boliger, bygg og uteområder
- kunnskapsutvikling og formidling av informasjon om bærekraftig byggeskikk

Tilskuddet gis i hovedsak til utviklings- og forsøksprosjekter samt informasjonstiltak. Organisasjoner som arbeider for å sikre personer med nedsett funksjonsevne gode boforhold kan også få tilskudd.

Oppfølging og kontroll

Husbanken gir detaljerte føringer for bruken av tildelte midler gjennom tilsagnsbrev. Det skal rapporteres på hvert tiltak. Med mindre prosjektene inneholder sensitiv personinformasjon er det en forutsetning at resultatene er offentlige og kan presenteres og videreformidles til alle. Rapporter publiseres på Husbankens nettsider.

Rapport

Post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet ble opprettet i 2010, som følge av delingen av det tidligere kompetansetilskuddet (kap. 581, post 78), jf. omtale i Prop. 1 S (2009–2010) *Kommunal- og regionaldepartementet*. Det tidligere kompetansetilskuddet omfattet til og med 2009 både boligsosiale tiltak og tiltak innenfor bolig- og byggkvalitet. Det vises derfor til omtale under kap. 581, post 78 for rapportering for 2009.

I første halvår 2010 ga Husbanken tilsagn om kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet til 14 prosjekter på 4,4 mill. kroner.

Budsjettforslag 2011

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.6. Det foreslås en tilsagnsramme på 25,3 mill. kroner. Til dekning av tilsagn gitt i 2010 og tilsagn som kommer til utbetaling i 2011 foreslås det en bevilgning på 20,8 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 26 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV. Som en del av oppfølgingen av miljøhandlingsplanen, vil Lavenergiprogrammet, NAL | Ecobox' prosjektdata-base og Næringslivets stiftelse for miljødeklarasjoner støttes i 2011. Husbanken skal videreføre sin støtte på inntil 5 mill. kroner til samarbeidsprogrammet Framtidens byer.

Post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, kan overføres

Mål

Boligsosialt kompetansetilskudd skal bidra til å heve kompetansen innenfor boligsosialt arbeid og boligsosial politikk, samt til å formidle kunnskap om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk generelt.

Tildelingskriterier

Boligsosialt kompetansetilskudd skal bidra til følgende utviklingsområder:

- kunnskapsutvikling om boligsosialt arbeid gjennom blant annet forsøksprosjekter
- boligsosial planlegging og gjennomføring av boligsosial politikk i kommunene
- formidling av kunnskap, gode eksempler, planleggingsverktøy mv. til aktørene på boligmarkedet
- kunnskapsutvikling om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk

Tilskuddet gis i hovedsak til utviklings- og forsøksprosjekter og informasjonstiltak.

Oppfølging og kontroll

Husbanken gir detaljerte føringer for bruken av tildelte midler gjennom tilsagnsbrev. Det skal rapporteres på hvert tiltak. Med mindre prosjektene inneholder sensitiv personinformasjon er det en forutsetning at resultatene er offentlige og kan presenteres og videreformidles til alle. Rapporter publiseres på Husbankens nettsider.

Rapport

Posten omfattet til og med 2009 formålene for kap. 581, postene 77 og 78. Rapporteringen for 2009 inkluderer derfor også tiltak innenfor bolig- og byggkvalitet, som fra og med 2010 er skilt ut i post 77.

I 2009 ga Husbanken tilsagn om kompetansetilskudd på 93,2 mill. kroner til 280 prosjekter. Det ble gitt tilsagn om 30,7 mill. kroner til 109 prosjekter som støtter arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet. I overkant av 80 pst. av prosjektene var tiltak knyttet til boligsosiale prosjekter, som hjelp til å bli boende, boligsosial planlegging og organisering og et godt sosialt bomiljø. Et prosjekt kan være rettet mot flere målgrupper eller temaer. For eksempel er det viktig å inkludere universell utforming og stedsutvikling i prosjekter som omhandler boligsosial planlegging og organisering.

Til sammen elleve pst. av midlene ble gitt til tiltak innenfor innsatsområdene miljø/energi og stedsutvikling, fire pst. til universell utforming og fire pst. innenfor området velfungerende boligmarked. Mer informasjon om de spesifikke prosjektene er tilgjengelig på Husbankens nettsider, www.husbanken.no.

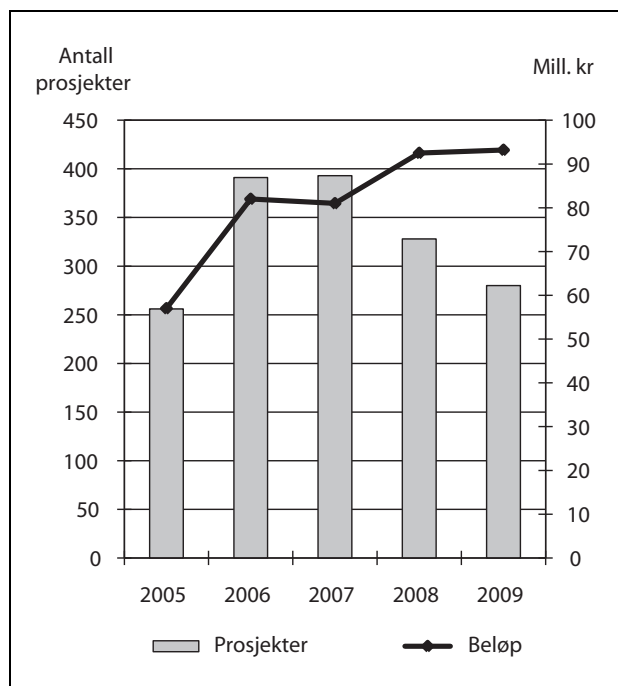
Tabell 3.37 Kompetansetilskudd 2009, antall prosjekter og beløp etter satsingsområder

	(mill. kr)	
	Antall saker	Beløp
Kompetansetilskudd i alt	280	93,2
<i>Etter mål¹:</i>		
<i>Et godt fungerende boligmarked mv.</i>	10	4,5
<i>Boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet</i>	235	88,6
Bostedsløse	109	30,7
Andre vanskeligstilte	126	57,9
<i>Bærekraftig kvalitet, god estetikk mv.</i>	37	10,0
Miljø/energi	19	6,9
Stedsutvikling	18	3,1
<i>Flere universelt utformede boliger mv.</i>	23	4,5

¹ En sak kan være rettet mot flere ulike målgrupper eller boligkvaliteter. Summen av antall saker eller beløp kan derfor avvike fra samlet beløp tildelt i kompetansetilskudd.

Som det framgår av figur 3.9 har bruk av kompetansetilskuddet økt de siste årene. I 2009 gikk antall prosjekter ned sammenlignet med 2008.

Dette er i tråd med målsettingen om å prioritere utvalgte større prosjekter framfor mange små prosjekter.

Figur 3.9 Prosjekter med kompetansetilskudd 2005–2009

I første halvår 2010 ga Husbanken tilsagn om boligsosialt kompetansetilskudd til 68 prosjekter på 39,4 mill. kroner.

Budsjettforslag 2011

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.6. Det foreslås en tilsagnsramme på 70 mill. kroner. Til dekning av tilsagn gitt i 2009 og 2010 og tilsagn som kommer til utbetaling i 2011 foreslås det en bevilgning på 72,1 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 66,4 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV. I 2011 vil Leieboerforeningen i Oslo motta midler fra denne posten.

Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
60	Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, <i>kan overføres</i>	605 495	485 300	673 000
61	Rentekompensasjon – kirkebygg, <i>kan overføres</i>	22 858	69 100	47 000
	Sum kap. 582	628 353	554 400	720 000

Endringer som ikke framgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 93 S (2009–2010) *Endringer i statsbudsjettet for 2010 under Kommunal- og regionaldepartementet (rentekompensasjonsordningen for istandsetting av kirkebygg)*, ble post 61 redusert med 7,7 mill. kroner til 61,4 mill. kroner. Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2010* ble post 60 redusert med 50 mill. kroner til 435,3 mill. kroner og post 61 redusert med 27,3 mill. kroner til 34,1 mill. kroner.

Post 60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, kan overføres

Mål

Kunnskapsdepartementet, som har fagansvaret for ordningen, har et mål om å sikre at alle elever i grunnskolen og videregående skole får gode læringsforhold. Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til å bygge nye skoleanlegg, samt rehabilitere og ruste opp eksisterende anlegg. Ordningen omfatter offentlige svømmeanlegg som skolen bruker i sin undervisning.

Tildelingskriterier

Beregning av renteutgiftene skjer med utgangspunkt i et serielån med 20 års løpetid i Husbanken. Kommunene står fritt til å velge om finansiering skal skje med eller uten opptak av lån og de velger fritt hvilken låneinstitusjon som skal benyttes. Rentekompensasjonsordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene. Rentekostnadene for hele 20-årsperioden blir dekket med utgangspunkt i et tilsvarende lån med flytende rente i Husbanken. Rentekompensasjonen blir i hovedsak utbetalt én gang per år, i desember. Det ble i statsbudsjettet for 2010

åpnet opp for at kommuner og fylkeskommuner innenfor sin tildelte ramme også kan søke på vegne av private grunnskoler og private videregående skoler med rett til statstilskudd.

Rapport

Kommuner og fylkeskommuner har vist stor interesse for ordningen etter at den ble innført i 2002. Ordningen hadde opprinnelig en forutsatt investeringsramme på 15 mrd. kroner. Hele rammen ble fasett inn i løpet av ordningens seks første år. Ordningen ble i statsbudsjettet for 2009 utvidet med sikte på en investeringsramme på nye 15 mrd. kroner fordelt over åtte år. 3 mrd. kroner av rammen ble fasett inn i 2009 og 2 mrd. kroner i 2010.

Av tilsagnsrammen på 2 mrd. kroner i 2010 var det ved utgangen av første halvår 2010 gitt tilsagn om 681 mill. kroner. Fra innføringen av ordningen til utgangen av første halvår 2010 hadde Husbanken registrert 1649 prosjekter fordelt på 1163 skoler. Bredbånd inngår i 686 prosjekter og funksjonshemmedes behov er ivarettatt i 1046 prosjekter i henhold til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler med videre.

Budsjettforslag 2011

Regjeringen foreslår en investeringsramme på 2 mrd. kroner i 2011, jf. forslag til romertallsvedtak V. Det foreslås en bevilgning på 673 mill. kroner som vil gå til å dekke renteutgifter for investeringsrammene det er gitt tilsagn om i perioden 2002–2011 på 22 mrd. kroner.

Post 61 Rentekompensasjon – kirkebygg, kan overføres

Mål

Det er Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet som har fagansvaret for ordningen. Målet er at ordningen skal stimulere til sikring og bevaring av kirkene, kirkenes utsmykning og inventar. I 2009 ble det åpnet for at også kirker bygd før 1650 kunne motta rentekompensasjon fra denne ordningen.

Tildelingskriterier

Midlene skal gå til sikring og bevaring av kirkebygg, kirkenes utsmykning og inventar. Fredede og verneverdige kirker har høy prioritet. Ordningen omfatter alle menighetskirker i Den norske kirke. Søknad kan fremmes av kirkeeier eller kommune på vegne av kirkeeier. Kompensasjonen beregnes tilsvarende ordningen for skole- og svømmeanlegg med basis i et serielån i Husbanken med 20 års løpetid. Ordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene.

Rapport

Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2005 å bidra til en ekstraordinær innsats for å sette i stand kirkebygg. Det ble vedtatt en investeringsramme på 1 000 mill. kroner for årene 2005 og 2006. I 2007 ble investeringsrammen økt med 300 mill. kroner til en total ramme på 1 300 mill. kroner. Investeringsrammen ble økt med 800 mill. kroner i saldert budsjett 2009 og med ytterligere 400 mill. kroner i regjeringens tiltakspakke for 2009, til en total ramme på 2 500 mill. kroner. Det ble ikke gitt noen ny investeringsramme i saldert budsjett 2010, men i en egen proposisjon til Stortinget ble det vedtatt en investeringsramme på 500 mill. kroner i 2010, jf. Prop. 93 S (2009–2010) *Endringer i statsbudsjettet for 2010*.

Ved utgangen av første halvår 2010 var det gitt tilsagn om 1 911 mill. kroner. Av 652 registrerte kirkeprosjekter med tilsagn gjaldt 442 fredede og verneverdige kirker, 206 ordinære kirker og fire nybygg og til-/påbygg. I alt 533 kirker i 233 kommuner har ferdigstilte prosjekter for 761 mill. kroner.

Budsjettforslag 2011

Regjeringen foreslår en investeringsramme på 400 mill. kroner i 2011, jf. forslag til romertallsvedtak VI. Det foreslås en bevilgning på 47 mill. kroner som vil gå til å dekke renteutgifter for investeringsrammene det er gitt tilsagn om i perioden 2005–2010 på 2,5 mrd. kroner. Investeringsrammen på 400 mill. kroner i 2011 vil først få budsjetteffekt i 2012 og senere år.

Kap. 585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2011
		2009	budsjett 2010	
01	Driftsutgifter	7 883	15 100	19 500
	Sum kap. 585	7 883	15 100	19 500

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig i Oslo, Akershus, Bergen og Trondheim. Se omtale under Ansvar og arbeidsoppgaver under Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om Husleietvistutvalget.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husleietvistutvalget. Husleietvistutvalget har kontor i Oslo, Bergen og Trondheim.

Rapport

I 2009 mottok Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus 755 nye saker, en økning på vel 62 pst. fra 2008. 598 av sakene kom fra Oslo og 157 fra Akershus. Per 6. august 2010 var 465 saker avgjort av Husleietvistutvalget og det var inngått forlik i regi av Husleietvistutvalget i 133 saker. 118 saker var avvist eller trukket, enkelte etter at partene har inngått utenrettslige forlik, og 39 saker var ikke avsluttet.

I første halvår 2010 ble det mottatt 381 saker, mot 322 på samme tid i 2009, det vil si en økning

på 18,5 pst. Av de mottatte sakene kom 324 fra Oslo, 43 fra Akershus og 14 fra Bergen. Av de mottatte sakene er 86 ferdigbehandlet per 6. august 2010. Av disse ble 11 avgjort, 44 forlikt og 31 trukket eller avvist.

Husleietvistutvalget legger stor vekt på rask saksbehandling og prioriterer spesielt å holde saksbehandlingstiden nede for de sakene hvor partene ønsker mekling. I 2009 var gjennomsnittlig saksbehandlingstid for de sakene som ble ferdigbehandlet 21 uker for avgjørelser og 10 uker for forlik. Hittil i 2010 er tallene henholdsvis 20 uker og 12 uker.

Husleietvistutvalget ble utvidet til å gjelde Bergen fra 1. juni 2010 og Trondheim fra 1. oktober 2010.

Budsjettforslag 2011

Det forventes at saksmengden i Oslo og Akershus i 2011 vil være på omtrent samme nivå som i 2010. For de nye kontorene i Bergen og Trondheim vil 2011 være det første året med helårsdrift.

Det foreslås en bevilgning på 19,5 mill. kroner. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3585, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Kap. 3585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2011
		2009	budsjett 2010	
01	Gebyrer	621	630	700
16	Refusjon av fødselspenger/sykepenger	224		
18	Refusjon av sykepenger	4		
	Sum kap. 3585	849	630	700

Post 1 Gebyrer

Gebyret for behandling av en sak i Husleietvistutvalget følger rettsgebyret, som nå er kr 860. Posten foreslås budsjettert med gebyrinntekter på kr 700 000 i 2011, noe som tilsvarer om lag 820 saker.

Budsjettforslag 2011

I 2011 er det budsjettert med 0,7 mill. kroner i gebyrinntekter.

Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
60	Oppstartingsstilskudd, <i>kan overføres</i>	7 979		
63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 461 566	1 211 100	1 273 700
64	Investeringsstilskudd, <i>kan overføres</i>	120 603	901 250	1 067 400
	Sum kap. 586	1 590 148	2 112 350	2 341 100

Endringer som ikke framgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2010* ble post 63 redusert med 50 mill. kroner til 1 161,1 mill. kroner og post 64 redusert med 132,9 mill. kroner til 768,35 mill. kroner.

Post 60 Oppstartingsstilskuddet, kan overføres

Tildelingskriterier

For omtale av tildelingskriterier vises det til St.prp. nr. 1 (2003–2004) *Kommunal- og regionaldepartementet*. Det gis ikke lenger nye tilsagn fra denne ordningen. Det vises til investeringsstilskuddet for omsorgsboliger og sykehjemsplasser, jf. kap. 586, post 64.

Rapport

Handlingsplan for eldreomsorgen og Opptappingsplan for psykisk helse under Helse- og omsorgsdepartementet hadde til sammen et mål om 41 800 enheter. Begge planene er nå avsluttet og det endelige tallet ble 41 803 enheter.

Handlingsplan for eldreomsorgen hadde et mål om 38 400 enheter. Det ble gitt tilsagn om til sammen 39 401 enheter. Det ble et frafall på 842 enheter, slik at det endelige tallet på handlingsplanen ble 38 559 enheter.

Opptappingsplan for psykisk helse hadde et mål om 3400 boliger. Det ble gitt tilsagn om 3418 boliger. Det ble et frafall på 174 boliger, slik at det endelige tallet på opptappingsplanen ble 3244 boliger.

Post 63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag

Tildelingskriterier

For omtale av tildelingskriterier vises det til Prop. 1 S (2009–2010) *Kommunal- og regionaldepartementet*.

Rapport

I 2009 ble det utbetalt 1 462 mill. kroner i kompensasjonstilskudd. Bevilgningen for 2010 er på 1 161,1 mill. kroner.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 1 273,7 mill. kroner.

Post 64 Investeringsstilskudd, kan overføres

Mål

Som fagdepartement for ordningen har Helse- og omsorgsdepartementet et mål om å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester, uavhengig av alder, diagnose eller funksjonshemming. For perioden 2008–2015 er målsettingen å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

Tildelingskriterier

Målgruppene er personer med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester, herunder eldre, personer med utviklingshemming og andre med nedsatt funksjonsevne, psykiske og sosiale problemer, rusproblemer og langvarige somatiske sykdommer. Tilskuddet kan gis til bygging, kjøp av sykehjem og omsorgsboliger, ombygging og utbedring av gamle og uegnede bygninger, samt fellesarealer som er nødvendig for å oppnå heldøgnstjenester i eksisterende omsorgsboliger. Tilskuddet kan også gis til bygging av palliative sykehjemsheter.

For 2010 gis tilskuddet ut fra en anleggskostnad på maksimalt 2,157 mill. kroner for en sykehjemsplass eller omsorgsbolig. En sykehjemsplass vil kunne få tildelt maksimalt kr 647 000 per plass (30 pst. av anleggskostnadene). En omsorgsbolig med fellesareal vil kunne få tildelt maksimalt kr 431 000 per boenhet (20 pst. av anleggskostnadene). For utbedring av sykehjemsplasser og omsorgsboliger settes taket noe lavere. Fellesareal som er nødvendig for å yte heldøgnstjenester i eksisterende boliger kan finansieres med inntil 30 pst. av godkjente anleggskostnader.

Det forutsettes at omsorgsboligene og sykehjemsplassene er universelt utformet og tilrettelagt for mennesker med demens og kognitiv svikt.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsordningen forvaltes av Husbanken. For å sikre at alle kommuner som har behov for å bygge heldøgns omsorgsplasser får mulighet til det, foreslår regjeringen enkelte endringer i søknadsbehandlingen, jf. omtale under budsjettforslaget og i Prop. 1 S (2010-2011) *Helse- og omsorgsdepartementet*. Husbankens rolle i søknadsbehandlingen endres ikke, og kommunene må fremdeles søke Husbanken om tilskudd. Fylkesmannen gir Husbanken faglig assistanse under søknadsbehandlingen for å sikre kvaliteten på prosjektene og blant annet vurdere spørsmål som gjelder ordningens krav om at omsorgsplassene skal benyttes til personer med behov for heldøgns omsorg, og være tilrettelagt for beboere med demens og kognitiv svikt.

Rapport

I 2009 ga Husbanken tilsagn om investeringstilskudd for 926,1 mill. kroner til 1985 boenheter, hvorav 748 omsorgsboliger og 1237 sykehjemsplasser. Tilsagnsrammen for 2010 er på 1 347,5 mill. kroner. Med en gjennomsnittlig tilskuddsutmåling på 25 pst. vil dette kunne initiere 2500 boenheter i 2010. I første halvår 2010 mottok Husbanken endelige søknader om investeringstilskudd som omfatter 109 omsorgsboliger og 213 sykehjemsplasser, i alt 322 enheter. I samme periode har Husbanken gitt tilsagn om investeringstilskudd for 99,1 mill. kroner til 242 boenheter, hvorav 68 omsorgsboliger og 174 sykehjemsplasser.

Fra ordningens begynnelse i 2008 og til utgangen av august 2010 er det gitt tilsagn til i alt 3469 boenheter, fordelt på 1359 omsorgsboliger og 2110 sykehjemsplasser. Dette utgjør 28,9 pst. av det totale målet om 12 000 plasser.

Budsjettforslag 2011

Regjeringen foreslår at fylkesmennenes prioriteringer av hvilke kommuner som skal få tilskudd avvikes, og at fordelingen av tilsagnsrammer på fylker og Husbankens regioner oppheves. Regjeringen vil følge utviklingen og vurdere eventuelle tiltak dersom det på denne bakgrunn skulle oppstå store ulikheter i heldøgnstilbudet i kommunene.

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.6. Det foreslås en tilsagnsramme på 1 111 mill. kroner i 2011 til etablering av 2000 omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Til dekning av tilsagn gitt i 2008, 2009 og 2010, samt tilsagn som kommer til utbetaling i 2011, foreslås det en bevilgning på 1 067,4 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 1 587,8 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

De maksimale tilskuddssatsene prisjusteres for omsorgsboliger til kr 444 400 og for sykehjemsplasser til kr 666 600. Det samlede kostnadstaket heves fra 2,157 mill. kroner til 2,222 mill. kroner.

Kap. 587 Statens bygningstekniske etat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	47 674	54 100	55 800
22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	10 368	17 000	17 500
	Sum kap. 587	58 042	71 100	73 300

Statens bygningstekniske etat er rådgivende organ for Kommunal- og regionaldepartementet og sentral myndighet på det byggt tekniske området. Se omtale under Ansvar og arbeidsoppgaver under Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om Statens bygningstekniske etat.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste utgifter for Statens bygningstekniske etat. På posten bevilges videre utgiftene knyttet til ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett. Ordningen med sentral godkjenning skal være selvfinansierende, jf. kap. 3587, post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak. Posten dekker også kostnadene knyttet til utvikling og drift av ByggSøk.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 55,8 mill. kroner. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3587, post 4, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling

Posten skal ivareta kunnskapsutvikling og informasjonsformidling. Statens bygningstekniske

etats program for kompetanseutvikling for bedre eiendomsforvaltning, KoBE, er primært rettet mot bedre vedlikehold av kommunale og fylkeskommunale bygninger. En vesentlig del av KoBE-programmet er eksterne tiltak som støttes med midler fra post 22.

Rapport

Bevilgningen på posten var 10,3 mill. kroner i 2009. Hele bevilgningen ble benyttet. 1,7 mill. kroner ble benyttet innen miljø og helse, 1,5 mill. kroner innen sikkerhet og brukbarhet, 4,1 mill. kroner til KoBE-programmet, 1,4 mill. kroner til faglig utvikling og 1,6 mill. kroner til andre temaer.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 17,5 mill. kroner. Bevilgningen skal blant annet gå til informasjonsarbeid knyttet til implementering av ny bygningslovgivning og utvikling av kunnskap som grunnlag for melding til Stortinget om bygningspolitikk. Resultater og kompetanse fra samarbeidsprogrammene med byggenæringen (Byggekostnadsprogrammet og Byggemiljø) skal følges opp i 2011.

Det foreslås at KoBE-programmet videreføres med inntil 5 mill. kroner over denne posten.

Kap. 3587 Statens bygningstekniske etat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	21 073	28 700	29 600
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	299		
18	Refusjon av sykepenger	640		
	Sum kap. 3587	22 012	28 700	29 600

Post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak

Gebyret er på kr 1 900 per foretak og dekker alle utgiftene til drift av ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvar for oppgaver i byggevirkomheten. Det skal kompenseres for eventuell merutgift gjennom tiltak på inntektssiden, slik at utgifter og inntekter i ordningen balan-

serer best mulig, jf. omtale under kap. 587, post 1 Driftsutgifter.

Budsjettforslag 2011

I 2011 er det budsjettert med 29,6 mill. kroner i gebyrinntekter.

Kap. 2412 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	311 820	308 550	320 200
21	Spesielle driftsutgifter			15 000
45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	15 000	15 400	16 000
71	Tap på utlånsvirkosomhet		25 000	20 000
72	Rentestøtte	17 699	18 000	16 000
90	Lån fra Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i>	12 585 891	14 008 100	14 117 600
	Sum kap. 2412	12 930 410	14 375 050	14 504 800

Endringer som ikke framgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2010* ble post 90 økt med 234,2 mill. kroner til 14 242,3 mill. kroner.

Husbanken er et viktig organ for gjennomføringen av boligpolitikken og forvalter økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. Se omtale under Ansvar og arbeidsoppgaver under Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om Husbanken.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husbanken. Husbanken har

hovedkontor i Drammen og regionkontor i Hammerfest, Bodø, Trondheim, Bergen, Arendal og Oslo.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 320,2 mill. kroner. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 5312, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 21 Spesielle driftsutgifter (ny)

Bevilgningen vil benyttes til forskning, utvikling og kunnskapsformidling innenfor boligsosiale tema og kvalitetsområder som miljø, energi og universell utforming.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås å opprette en ny post som Husbanken skal forvalte, og som skal gå til forskning, utvikling og kunnskapsformidling. Det foreslås en bevilgning på 15 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, blant annet på utstyrs- og system-siden på IT-området.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 16 mill. kroner.

Post 71 Tap på utlånsvirksomhet

Posten omfatter tap på hovedstol, tap på opptjente, ikke betalte renter og årets renter fra tap, se tabell 3.38.

Husbanken har registrert et samlet netto tap på kun 5 mill. kroner i første halvår 2010. Misligholdet viser også en synkende tendens i dette tidsrommet. Ut fra relativt lave regnskapsførte tap i første halvår 2010 holdes foreløpig tapsanslag i 2011 på et moderat nivå. Behov for bevilgning på denne posten i 2011 anslås til 20 mill. kroner. Samlet utlånsportefølje vil i gjennomsnitt utgjøre rundt 112 mrd. kroner i 2011 og tapet er dermed anslått til 0,18 promille.

Lån til kommuner og prosjekter med kommunal garanti har høyest sikkerhet. Her har det ikke vært tap de siste fem årene. Det er heller ikke forventet noe tap for denne risikogruppen for perioden 2010–2011.

Tapene på utleielån til aksjeselskaper og stiftelser har blitt mindre. De fleste stiftelsene har inngått fastrenteaftaler, noe som har bidratt til større grad av forutsigbarhet og få nye større misligholdssaker i denne kundegruppen.

Det er fortsatt knyttet usikkerhet til tap for nystiftede, frittstående borettslag med høy fellesgjeld – såkalte lavinnskuddsboliger. Disse utgjør imidlertid bare én pst. av Husbankens utlånsmasse knyttet til finansiering av borettslag, og for

borettslag er det liten kredittrisiko generelt. Det har ikke vært tap på denne kundegruppen i 2009 eller hittil i 2010. Det samme gjelder barnehager uten kommunal garanti. For sistnevnte låneformål er det usikkerhet knyttet til tapsrisikoen i årene som kommer.

Startlån til kommunene har så langt også vært relativt lite tapsutsatt. Tendensen er at en større del av Husbankens tap nå faller på personkunder og nærmere halvparten av disse antas å gjelde tap på startlån/etableringslån. Realiserte tap på startlån kan på visse vilkår deles mellom kommunen og stat. Statens del av tap i forbindelse med slik tapsdeling var 3,4 mill. kroner i 2009 mot 1,3 mill. kroner i 2008. I første halvår 2010 var tapet i underkant av 1,4 mill. kroner. Eksisterende ordning baserer seg på tapsdeling 25/75 pst. mellom kommune og stat. Dersom tapet er mindre eller lik 25 pst. av restgjelden er det kommunen som tar hele tapet. Alt tap utover dette dekkes av staten. Det pågår et prøveprosjekt med en 50/50 tapsdeling mellom stat og kommune. Her dekkes tapet likt mellom stat og kommune fra første tapte krone.

Høyere rente og en viss økning i arbeidsledigheten, sammen med en høyere andel startlånkunder, kan føre til en økende tapsrisiko framover på lån til personkunder. Foreløpig synes imidlertid tapsrisikoen å være relativt moderat.

Det vises til omtalen i Prop. 1 S (2009–2010) *Gul bok* under kapittel 9.4 *Etablering av felles løsninger for budsjettering og regnskapsføring i forvaltningsenhetene for statlige utlån og mer enhetlig rammeverk for faste og flytende renter* der følgende ble lagt til grunn:

«Fram til neste års forslag til statsbudsjett vil det bli arbeidet med anslag for virkelig verdi (nåverdi) av statens fordringer i de ulike låneordningene.»

Under forutsetning av rimelig økonomisk utvikling ellers i samfunnet, og at utlånene i Husbanken er sikret ved pant i bygninger, bør de framtidige tap være begrenset til om lag 20–25 mill. kroner i året, og ligge innenfor en øvre grense på opp mot om lag 500 mill. kroner i nåverdi med dagens rentenivå. I denne sammenheng hadde Husbanken en samlet overkurs (merverdi) på sine fastrentelån på 2,4 mrd. kroner per 31. august 2010 i forhold til gjeldende fastrentenivå. Nåverdien av tapene er betydelig mindre enn overkursen. Samlet sett er det derfor rimelig å legge til grunn at Husbankens virkelig verdi av utestående lån er av en størrelse som minst svarer til den bokførte verdi av fordrin-

gene. Ved utgangen av august 2010 var fordringene på om lag 107 mrd. kroner.

Tabell 3.38 Kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet

	(mill. kr i 2011)
Tap på hovedstol	14,0
+ Tap på opptjente, ikke betalte renter	2,0
+ Rentefritak på lån i forbindelse med gjeldssanering, årets renter	3,0
+ Årets renter fra tap knyttet til hovedstol og tidligere opptjente, ikke betalte renter	1,0
= 2412.71 Tap på utlånsvirksomhet	20,0

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 20 mill. kroner for å dekke tap i bevilgningsåret på Husbankens lånevirksomhet.

Post 72 Rentestøtte

Posten omfatter fra og med 2010 kun eldre særvilkårslån som har én pst. lavere rente enn ordinære lån. Rentestøtten beregnes og bokføres parallelt med opptjente renteinntekter. Restgjelden var per 31.12.2009 på 1 850 mill. kroner og rentestøtten blir således budsjettert til 18 mill. kroner i 2010. Rentestøtten beregnes ved å multiplisere restgjelden med én pst. og ta hensyn til nedbetalingen. Det er mange låneopptak på særvilkår med ulike nedbetalingsprofiler, men for tiden nedbetales låneporteføljen i gjennomsnitt med om lag 180 mill. kroner per år. I første halvår 2010 var Husbankens regnskap belastet med 9,2 mill. kroner i rentestøtte.

Tabell 3.39 Kap. 2412, post 72 Rentestøtte

	(mill. kr i 2011)
Underrente særvilkårslån	15,8
= 2412.72 Rentestøtte	15,8

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 16 mill. kroner til rentestøtte.

Post 90 Lån fra Husbanken

Posten omfatter til og med 2009 utbetalinger av nye lån og lån til rentestøtte. Regnskapstallet for 2009 var 12 586 mill. kroner mot 12 177 mill. kroner i 2008. I 2009 ble hele tilsagnsrammen på 16 mrd. kroner disponert.

Fra og med 2010 består posten i tillegg til utbetalinger av lån også av lån til opptjente, men ikke betalte renter fra kundene. Rentestøtten inngår ikke lenger i posten. Bevilgningen i 2010 er på 14 242,3 mill. kroner. I første halvår 2010 ble det utbetalt 8 452,9 mill. kroner. Det er budsjettert med 14 117,6 mill. kroner på posten i 2011.

Tabell 3.40 Kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken

	(mill. kr i 2011)
Utbetaling av nye lån	13 403,6
+ Utlån til opptjente, men ikke betalte renter	714,0
= 2412.90 Lån fra Husbanken	14 117,6

Husbankens låneramme

Husbanken skal supplere kredittmarkedet og gi lån til formål som er samfunnsøkonomisk og fordelingspolitisk ønskelige. Husbanken gir lån til barnehager, startlån til vanskeligstilte på boligmarkedet, samt grunnlån til oppføring av nye eller utbedring av eksisterende boliger. Boliger som får grunnlån må ha miljøkvaliteter og/eller være universelt utformet, være til sosiale formål eller sikre boligbygging i distriktene. Lånene i Husbanken er derfor viktige for å sikre en god boligfordeling i hele landet og for å fremme kvaliteter som miljø og universell utforming.

Husbankens låneramme var opprinnelig på 12 mrd. kroner i 2009, men ble økt med 2 mrd. kroner til 14 mrd. kroner i regjeringens tiltakspakke for arbeid, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009) *Endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid*, og så økt med ytterligere 2 mrd. kroner til 16 mrd. kroner mot slutten av året, jf. Prop. 21 S (2009–2010) *Om auka låneramme i Husbanken*. Det var stor etterspørsel etter alle typer husbanklån gjennom hele 2009 og hele lånerammen ble benyttet.

Kommunene lånte i overkant av 4,8 mrd. kroner i startlån av Husbanken i 2009, noe som er en økning på om lag 700 mill. kroner sammenlignet med 2008. Husbanken hadde i 2009 en viktig rolle for å holde aktiviteten i byggenæringen oppe.

Flere utbyggere enn før tilpasset seg kravene til grunnlån og hadde prosjekter med kvaliteter som miljø og universell utforming. I alt ble det finansiert boliger for 9,6 mrd. kroner i 2009 mot 6,5 mrd. kroner i 2008.

Interessen for barnehagelån var fortsatt stor i 2009 selv om målet om full barnehagedekning var i ferd med å bli nådd i de fleste kommuner. I alt finansierte Husbanken barnehager for i underkant av 1,6 mrd. kroner mot 2,2 mrd. kroner i 2008.

Regjeringen foreslår at Husbankens utlånsramme settes til 15 mrd. kroner i 2011, jf. forslag til romertallsvedtak VII. Startlånet er et godt virkemiddel for unge og vanskeligstilte på boligmarkedet og skal derfor prioriteres innenfor lånerammen også i 2011. Videre skal Husbanken vurdere grundig dekningen av barnehager før det gis lån til private aktører, spesielt i kommuner der det er full barnehagedekning.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 14 117,6 mill. kroner. Bevilgningen skal dekke utbetaling av nye lån og utlån til opptjente, men ikke betalte renter.

Rentenivået i Husbanken

Som følge av fallet i styringsrenten gikk Husbankens flytende rente ned gjennom hele 2009 og endte på 2,3 pst. i fjerde kvartal. Samtidig ble rentesituasjonen mer normalisert ved at fastrentene i Husbanken lå høyere enn den flytende renten. Ved utgangen av 2009 var for eksempel fem års fastrente 4,1 pst. I de to første månedene av 2010 har den flytende renten i Husbanken vært nede i 2,1 pst. Dette er det laveste nivået noensinne registrert i Husbanken. Den flytende renten har imidlertid steget til 2,8 pst. i september. Fastrentene har nærmet seg den flytende renten og var i september 2,9 pst. for tre års fastrente, 3,2 pst. for fem års fastrente, 3,7 pst. for ti års fastrente og 4,0 pst. for 20 års fastrente.

Fastsetting av renter i Husbanken

Det er lagt til grunn et mer enhetlig teknisk rammeverk for fastsetting av flytende og faste renter for utlån i Statens lånekasse for utdanning, Husbanken og boliglånsordningen i Statens pensjonskasse. Det vises til omtalen i Prop. 1 S (2009–2010) *Gul bok* under kapittel 9.4 og Innst. 16 S (2009–2010), side 48. Nedenfor presiseres endringer for Husbanken.

Ny fastrente i Husbanken trer i kraft en måned etter endt observasjonsperiode. Det vil si at fastrentene fra 1. januar 2011 er beregnet ut fra observasjoner i november 2010. Fra og med 2011 må kundene i Husbanken med bindende virkning bestemme seg 24 dager etter endt observasjonsperiode. Ved videreføring av fastrenteavtaler må kundene også bestemme seg innen 24 dager etter endt observasjonsperiode.

Fra 1.7.2011 vil de årlige nominelle renter ut fra terminstrukturen i Husbanken bli avrundet med tre desimaler mot tidligere én desimal. Fra 1.12.2010 vil renteberegningen foretas ut fra antall kalenderdager mellom hver innbetaling. Når innbetalinger avviker fra avtalt terminstruktur, benyttes de nominelle perioderentene i henhold til opprinnelig avtalt terminstruktur.

Beregning av over- og underkurs ved førtidig tilbakebetaling av lån med fast rente vil fra og med 1. september 2010 gjøres etter § 9 i forskrift om kredittavtaler mv. av 7. mai 2010 til Finansavtaleloven. Det tas utgangspunkt i årlige effektive renter avrundet til en desimal før gebyrer, beregnet av Finansdepartementet og publisert på Husbankens nettsider. De årlige effektive renter før gebyrer vil fremgå av kundens låneavtale. Overgangen fra fast til flytende rente må skje innenfor det samme regelverk og tidsfrister som gjelder for overgang fra flytende til fast renter. Se Åpenhetsbrev – Husbanken (Finansdepartementet 23.6.2010) for detaljert informasjon om beregning av over- og underkurs i Husbanken.

Boks 3.8 Grunnlån – oppfølging av Riksrevisjonens merknader i Dok. 1 (2009–2010)*Bakgrunn*

Grunnlånet ble innført i 2005 og skal bidra til å fremme viktige boligkvaliteter som livsløpsstandard og energisparing i ny og eksisterende bebyggelse. I forbindelse med regnskapsrevisjonen for 2008 undersøkte Riksrevisjonen hvordan grunnlånet benyttes som middel for måloppnåelse. Riksrevisjonens konklusjon var at Husbanken i liten grad bruker grunnlånet aktivt i saksbehandlingen for å tilføre boligkvaliteter i byggeprosjektene. Riksrevisjonen er også kritisk til at Husbanken i liten grad kontrollerer grunnlansfinansierte byggeprosjekter og at rapporteringssystemet for boligkvaliteter trenger modernisering.

Rapport og status

For å oppnå en mest mulig effektiv kvalitetspåvirkning har Husbanken flyttet fokus fra innsats i selve saksbehandlingen av grunnlån til fokus på økt samarbeid og kontakt med byggebransje og kommuner. Målrettet bruk av midler til forskning, utredning og ulike pilotprosjekter, samt ulike typer dialog med større utbyggere, står sentralt i arbeidet. Dette bidrar til økt forståelse for og bevissthet rundt universell utforming og miljøvennlige bygg, og vil i stor grad medføre at utbygger, allerede før søknaden blir sendt, vil innarbeide Husbankens kvalitetskrav.

For å sikre tilstrekkelig kontroll med grunnlansfinansierte byggeprosjekter innførte Husbanken i 2009 skjerpede krav om gjennomføring av stikkprøvekontroll, og etablerte nye rutiner for oppfølging av stikkprøvekontrollen. Det ble

gjennomført stikkprøvekontroll på vel 27 pst. av utbetalte lån til boliger i 2009. I all hovedsak viser stikkprøvekontrollene at det er samsvar mellom de krav Husbanken stiller og det som faktisk blir bygd. I sakene med avvik dreier det seg om mangelfull utførelse av livsløpsstandard (f.eks. for høye terskler, tunge dører i parkeringsanlegg).

Statistikk fra Husbanken viser ellers at tre av fire nye boliger som har fått grunnlån i 2009 tilfredsstiller kravene til universell utforming. Samtidig hadde nær 60 pst. av nye boliger godkjent for grunnlån til oppføring en eller annen form for miljøkvalitet. Så godt som i alle disse er det lagt inn energisparing.

Strategier og tiltak

Ny byggteknisk forskrift trådte i kraft 1. juli 2010. Den skal sikre kvalitet og fremme en bærekraftig utvikling og god arkitektonisk og universell utforming av tiltak som tar hensyn til helse, miljø og sikkerhet. En ny veileder for grunnlån i relasjon til endrede krav i forskriften vil bli utarbeidet. De nye husbankkravene skal bidra til at nye boliger som får grunnlån får kvaliteter innenfor universell utforming og miljø utover kravene i byggteknisk forskrift. Slik vil grunnlånet bidra til målet om flere miljø- og energivennlige boliger og visjonen om et universelt utformet Norge i 2025.

Husbanken har et kontinuerlig behov for systematisk stikkprøvekontroll så vel som god dokumentasjon av eksempler på gode boliger og bygg. Ti prosent av alle boliger finansiert med grunnlån skal undersøkes hvert år.

Kap. 5312 Husbanken

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Gebyrer m.m.	14 872	19 400	15 500
11	Tilfeldige inntekter	31 695		500
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	103		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	3 362		
17	Refusjon lærlinger	23		
18	Refusjon av sykepenger	3 285		
90	Avdrag	8 684 386	8 964 400	9 225 200
	Sum kap. 5312	8 737 726	8 983 800	9 241 200

Endringer som ikke framgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2010* ble post 90 økt med 11,8 mill. kroner til 8 976,2 mill. kroner.

Post 1 Gebyrer m.m.

Etableringsgebyr til dekning av kostnader for etablering av lån, samt dekning av kostnader i forbindelse med stikkprøvekontroller, er kr 600. Forvaltningsgebyr for terminvarsler er satt til kr 30 per betalingstermin. Kundene kan velge mellom to, fire eller tolv forfall i året. Ved inngangen til 2010 forvaltes om lag 66 400 lån. Det var en nedgang på 5100 lån i løpet av 2009.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 15,5 mill. kroner.

Post 11 Tilfeldige inntekter

På denne posten blir det inntektsført tilfeldige inntekter som tilbakebetalte tilskudd og andre tilfeldige inntekter.

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 0,5 mill. kroner.

Post 90 Avdrag

Posten omfatter ordinære og ekstraordinære avdrag, tilbakebetaling av opptjente, ikke betalte renter og tap, se tabell 3.41.

Tabell 3.41 Kap. 5312, post 90 Avdrag

	(mill. kr i 2011)
Ordinære avdrag, hovedstol	4 585,2
+ Ekstraordinære avdrag, hovedstol	4 000,0
+ Tilbakebetaling av tap (tap på hovedstol og tap på opptjente renter)	16,0
+ Tilbakebetaling av opptjente renter fra forrige budsjettermin	624,0
<i>= 5312.90 Avdrag</i>	<i>9 225,2</i>

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 9 225,2 mill. kroner.

Kap. 5615 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
80	Renter	4 531 378	3 856 700	4 163 400
	Sum kap. 5615	4 531 378	3 856 700	4 163 400

Endringer som ikke framgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 125 S (2009–2010) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2010* ble post 80 redusert med 238,4 mill. kroner til 3 618,3 mill. kroner.

Post 80 Renter

Posten omfatter mottatte renter fra kunder, beregnet rentestøtte og opptjente ikke betalte renteinntekter, se detaljert oversikt i tabell 3.42.

Tabell 3.42 Kap. 5615, post 80 Renter

(mill. kr i 2011)

Opptjente og betalte renter	3 426,5
+ Opptjente og betalte forsinkelsesrenter	3,0
+ Opptjente ikke betalte renter	714,0
+ Rentestøtte	15,8
+ Rentefritak på lån i forbindelse med gjeldssanering, årets renter	3,0
+ Årets renter fra tap knyttet til hovedstol og tidligere opptjente, ikke betalte renter	1,0
= 5615.80 Renter	4 163,4
Andel fastrentekontrakter i pst.	60
Andel flytende rente i pst.	40
Gjennomsnittlig utlånsvolum	112 830

Budsjettforslag 2011

Det foreslås en bevilgning på 4 163,4 mill. kroner.

Del III
Omtale av særlige temaer

4 Omtale av særlige temaer

4.1 Fornyning, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor

Kommunesektoren

De offentlige tjenestene skal ha høy kvalitet, og ressursene skal utnyttes på en effektiv måte. For å kunne arbeide godt med innholdet i tjenestene, må vi kjenne til hva innbyggerne og mottakerne av de ulike tjenestene mener, og vi må vite mer om ressursbruk og resultater. Resultatmålinger og innbygger-/brukerundersøkelser er derfor en viktig del av fornyingsarbeidet. Rapporteringssystemene StatRes (for staten) og KOSTRA (for kommunene) er utviklet for å få bedre informasjon og oversikt over hvordan ressursene benyttes og hvilke resultater som oppnås. Sommeren 2008 lanserte Kommunal- og regionaldepartementet en ny database på sine nettsider med indekser som sammenfatter data om omfang og kvalitet på velferds-tjenester som kommunene har ansvar for. Database-n gir en oversikt over nivået på tjenestene, inntektsnivået og det økonomiske resultatet i de enkelte kommunene sammenlignet med resten av landet. Regjeringen gjennomførte i 2009 en nasjonal innbyggerundersøkelse. I tillegg skal det gjennomføres nasjonale innbygger-/brukerundersøkelser i 2010 og senere.

Staten skal gi kommunesektoren gode rammebetingelser, men fylkeskommuner og kommuner har selv et ansvar for egen utvikling. Kommunesektoren står overfor utfordringer knyttet til demografiske endringer, rekruttering av kvalifisert arbeidskraft og økte forventninger til tjenestetkvalitet og dekningsgrader i tjenestene de leverer. For å kunne møte utfordringene, er det behov for et kontinuerlig utviklingsarbeid i kommunesektoren for å forbedre og effektivisere tjenestene og skape enda mer åpne og demokratiske organisasjoner.

Utviklingsarbeidet i kommunal sektor er mer detaljert presentert i Prop. 124 S (2009–2010) *Kommuneproposisjonen 2011*.

Bolig, bomiljø og bygg

Husbanken har i 2010 utviklet en ny nettside som skal lanseres i 2011. Kunnskapsportalen er en fornyelse av www.husbanken.no og skal føre til at kundene enklere kan skaffe seg informasjon og kunnskap.

Statens bygningstekniske etat utvikler nytt saksbehandlingssystem for sentral godkjenning. Dette vil bidra til mer effektiv saksbehandling i etaten og bedre tjenester til brukerne. Det tilrettelegges for søknader om sentral godkjenning både gjennom ByggSøk-systemet og som elektronisk blankett. Fagsystemet for behandling av søknader ble tatt i bruk 1. juli 2010, samtidig med at ny byggesaksdel i plan- og bygningsloven trådte i kraft. Det vil bli utarbeidet en egen modul for tilsynsvirksomhet. Arbeidet med å legge til rette for obligatorisk sentral godkjenning av uavhengige kontrollforetak fra 1. juli 2011 er startet.

4.2 Anmodningsvedtak

Departementet har ingen anmodningsvedtak i sesjonen 2009–2010.

4.3 Fylkesmannens oppgaver på departementets område

Rollefordeling og oppgaver

Fylkesmannen utfører oppgaver på flere områder som ligger til departementet. Ved å føre tilsyn og behandle klager skal fylkesmannen medvirke til å sikre at det i kommunal virksomhet og i kommunale vedtak blir tatt hensyn til den enkelte innbyggeres rettssikkerhet. På departementets område har fylkesmannen ansvar for tverrsektoriell samordning av statlige styringssignaler rettet mot kommunesektoren, og for samordning i forholdet mellom regional statsforvaltning og kommunene. Denne samordningen er viktig for å ta vare på og videreutvikle et levedyktig lokalt folkestyre innenfor rammen av nasjonale mål. Fylkesmannen har viktige roller både som veileder og kontrollør

overfor kommunene, særlig knyttet til kommuneøkonomien og ulike juridiske spørsmål. Det er viktig at fylkesmannsembetet opptrer samordnet i kontakten med kommunene. Samordningsansvaret innebærer også at fylkesmannen skal medvirke til at tilbakemeldinger fra kommunene om statlig politikk blir formidlet videre til sentrale myndigheter. Dette er særlig viktig når nye statlige reformer og tiltak iverksettes.

Fylkesmannen har en lovfestet rolle som samordner av statlig tilsynsvirksomhet rettet mot kommunene, jf. kommuneloven kapittel 10 A. Praktiske forhold rundt tilsyn og tilsynenes bruk av reaksjoner skal samordnes, blant annet for å legge til rette for vurdering og diskusjon om de påleggene som tilsynene gir. Det er et mål å unngå at tilsyn på en sektor gir utilsiktede konsekvenser for andre sektorer.

Fylkesmannen har ansvar for å fordele skjønnskudd. Det er gitt rom for variasjon i fylkesmannens arbeid med tildeling av skjønnskudd, slik at tildelingene kan tilpasses de lokale forholdene i hvert fylke. Innenfor dette rommet har departementet gitt retningslinjer for å sikre nødvendig samordning. Fylkesmannen skal stimulere til lokalt omstillings- og fornyingsarbeid og medvirke til å skape kultur for omstilling i kommunene. Gjennom skjønnskuddene kan fylkesmannen finansiere prosjekter i både interkommunalt samarbeid og i enkeltkommuner.

Fylkesmannen skal veilede kommunene i økonomisk planlegging og forvaltning. Kommuner i ROBEK (Register om betinget godkjenning og kontroll) og andre kommuner som har økonomisk ubalanse og store innsparingskrav skal utarbeide en forpliktende og realistisk plan for å oppnå balanse. Fylkesmannen skal veilede disse kommunene spesielt og følge opp at planene etterleveres. Embetene skal ha tilstrekkelig kompetanse for å kunne bistå kommunene i spørsmål om kommuneregnskapet og det arbeidet som skjer i regi av Foreningen for god kommunal regnskapskikk. Fylkesmannen skal bidra til veiledning overfor kommunene ved innrapportering av økonomi- og tjenstedata, og har også en viktig oppgave med å stimulere til bruk av KOSTRA-data som styringsinformasjon. I forbindelse med informasjonsarbeidet knyttet til rapporteringsfristene i KOSTRA, vil det være viktig for fylkesmannen å bidra til at kommunene rapporterer mest mulig komplett innen hovedfristen 15. februar. Fylkesmannen har videre en viktig oppgave i å veilede kommunene i regelverket om avvikling av stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg.

Fylkesmannen behandler klagesaker og enkelte saker i første instans med hjemmel i plan- og bygningsloven, boliglovene og ekspropriasjonsloven. Sakene har stor betydning for byggevirksomheten i kommunene, og de angår enkeltmenneskers rettsstilling direkte.

Fylkesmannen har ansvar for å ivareta og formidle nasjonale mål for bygningspolitikken. Fylkesmannen skal bidra til å sikre at saksbehandling og vedtak i kommunene tar hensyn til den enkeltes krav om informasjon, rettssikkerhet og likebehandling, og at de ellers er i overensstemmelse med god forvaltningsskikk. Fylkesmannen skal i 2011 prioritere å informere om ny plan- og bygningslov. Fylkesmannen skal videre arbeide for en god og effektiv byggeprosess og for god kvalitet i det bygde miljø ut fra hensynene til klimautfordringene og nye energikrav, samt prinsippene om universell utforming.

Ved Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 45 (2007–2008) *Om lov om planlegging og byggesaksbehandling* ble det vedtatt en hjemmel for å innføre frist for klageinstansens behandling av klager i byggesaker, og det er gitt signal om en saksbehandlingsfrist på tolv uker. Selve fristlengden skal fastsettes i forskrift. Før det innføres en slik frist gis fylkesmennene tid til å bygge ned restanser i behandlingen av klager i byggesaker. I revidert budsjett 2010 ble fylkesmennene gitt en engangsbevilgning på 5,5 mill. kroner til dette arbeidet, jf. Prop. 125 S (2009–2010).

Det er et mål at bostedsløse skal tilbys trygge og gode boligløsninger framfor bruk av midlertidige botilbud. Mange frivillige aktører har både kompetanse og ressurser som kan komme dette arbeidet til nytte, og fylkesmannen skal legge til rette for samarbeid mellom kommuner og frivillige aktører. Gjennom arbeidet med å bekjempe og forebygge bostedsløshet har fylkesmenn sammen med Husbanken arrangert kommunenettverk for blant annet erfaringsutveksling. Dette arbeidet fortsetter i 2011.

Kartlegging av bostedsløse i 2008 viste at bruken av midlertidig botilbud har økt med 6 pst. siden 2005. Samtidig viste kartleggingen at det er i underkant av 400 barn som er bostedsløse sammen med sine foreldre i Norge. Rundt 15 pst. av barnefamilieene oppholder seg på ulike midlertidige botilbud. Kommunal- og regionaldepartementet viser til ny lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen hvor det framgår at fylkesmannen skal føre tilsyn med at kommunen oppfyller sine plikter etter lovens kapittel 4, herunder § 27 Midlertidig botilbud. Det framgår av lovens formålsbestemmelse at loven skal

medvirke til at utsatte barnefamilier og unge skal få et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.

Regjeringen og KS inngikk i 2007 en ny samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid. Avtalen er gjeldende ut 2010. Målet med avtalen er å bidra til å utvikle rammebetingelser og tiltak som bidrar til at personer som ikke selv er i stand til det, skal få hjelp til å skaffe seg og beholde en bolig. Ett av formålene er å sette boligsosiale problemstillinger på dagsorden hos politisk og administrativ ledelse i kommunene, og det arrangeres derfor årlige konferanser for målgruppen.

Fylkesmannen skal samordne bidragene fra statlige myndigheter i arbeidet med regional utvikling. Viktige områder for samordningen er utvikling av næringsvirksomhet og tjenestetilbud av ulike slag, i tillegg til miljø- og naturforvaltning. Fylkesmannen skal sørge for at statlige organer deltar aktivt i arbeidet med regional planlegging.

Arbeid fylkesmennene har gjort for departementet i 2009

Fylkesmannsembetene rapporterer årlig om saksbehandling utført på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet på utvalgte områder. Departementet vil her presentere resultatene fra rapporteringen for 2009 på følgende områder:

- behandling av kommunale budsjettvedtak
- godkjenning av kommunale låneopptak
- godkjenning av kommunale garantier
- lovlighetskontroll
- klagesaksbehandling i byggesaker

Rapportering fra fylkesmennenes behandling av kommunebudsjetter mv.

Fylkesmannens kontroll med kommunale budsjetter og godkjenning av kommunale låneopptak er betinget av forhold som er angitt i kommuneloven. Kommunene kan med statlig godkjenning stille garanti for andres forpliktelser etter kommuneloven § 51. Det er imidlertid ikke adgang til å stille garanti for andres forpliktelser knyttet til næringsvirksomhet. Fylkesmannen skal godkjenne alle garantivedtak over kr 500 000, herunder påse at formålet er lovlig, at kommunene vil ha økonomisk bæreevne til å påta seg forpliktelsen og at det ikke er begått formelle feil.

Fylkesmannen har også i 2009 hatt som en viktig oppgave å rettlede kommunene om rapportering av KOSTRA-data innen fristen 15. februar. Dette gjelder også rapportering med sikte på publisering av konserntall (kommuner, kommunale foretak og samarbeider). Selv om det fremdeles er en del av kommunenes foretak og interkommunale samarbeider som ikke rapporterer, har tallene fra 2009 vist en forbedring i antall som rapporterer.

Fylkesmannen har i 2009 hatt som oppgave å ha ekstra oppmerksomhet på kommuner i en økonomisk vanskelig situasjon. Flere av kommunene som har vært i økonomisk ubalanse over lengre tid eller som har ekstra store innsparingskrav, har søkt om forlenget inndekning av underskudd, med hjemmel i kommuneloven § 48 nr. 4.

Tabell 4.1 Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2004–2009

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Budsjetter opphevet	18	13	9	8	4	4
Budsjetter opphevet pga. formelle feil	0	4	1	0	0	0
Budsjetter opphevet pga. økonomisk innhold	18	9	8	8	4	4
Budsjetter opphevet pga. andre årsaker	0	0	0	0	0	0

Tabell 4.2 Fylkesmannens godkjenning av kommunale låneopptak 2004–2009

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Antall søknader	313	232	195	148	141	126 ¹
Antall ikke godkjent	11	12	21	14 ²	14	2
Antall godkjent	302	220	174	146	127	124

¹ Låneopptak inkluderer også søknader for interkommunale selskaper der disse er meldt inn.

² I Sogn og Fjordane er det 12 delvedtak som ikke er godkjent.

Tabell 4.3 Fylkesmannens godkjenning av kommunale garantivedtak 2004–2009

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Antall garantivedtak	208	180	170	127	133	165
Antall godkjente garantivedtak	200	175	165	125	129	154
Antall ikke godkjente garantivedtak	8	5	5	2	4	11

Lovlighetskontroll

Etter kommuneloven § 59 nr. 1 skal fylkesmannen kontrollere lovligheten av avgjørelser truffet av folkevalgt organ eller av den kommunale administrasjonen dersom minst tre medlemmer av kommunestyret ber om lovlighetskontroll. Fylkesman-

nen kan også selv ta initiativ til lovlighetskontroll, jf. kommuneloven § 59 nr. 5. Våren 2009 ble det vedtatt en lovendring som innebærer at også avgjørelser om møter skal holdes for åpne dører, jf. kommuneloven § 31, og avgjørelser om habilitet kan være gjenstand for lovlighetskontroll etter kommuneloven § 59.

Tabell 4.4 Lovlighetskontroller 2004–2009

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Alle vedtak til kontroll	92	99	96	97	102	119
Vedtak stadfestet	69	85	82	67	62	97
Vedtak erklært ulovlig	23	14	14	30	35	20
Vedtak etter klage	77	85	65	73	86	96
Vedtak erklært ulovlig etter klage	16	8	9	15	25	16
Vedtak kontrollert etter fylkesmannens initiativ	15	14	20	24	16	23
Vedtak erklært ulovlig behandlet etter fylkesmannens initiativ	7	6	5	15	10	4

Behandling av klage på byggesaker etter plan- og bygningsloven

I 2009 viser tall fra prosjektet systematisk sammenligning (SYSAM) at fylkesmennene behandlet 4693 klagesaker etter plan- og bygningsloven, en liten økning fra 2008 og 2007.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2009 var 3,4 måneder, det samme som i 2008. Ved utgangen av 2009 var restansen 1545 saker, en liten nedgang

fra 1773 saker ved utgangen av 2008. Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i de ulike embetene i 2009 varierte fra 1,4 til 5,8 måneder. Hele tolv embeter oppfylte ikke målkravet på tre måneders saksbehandlingstid i 2009, mot ti embeter i 2008 og åtte embeter i 2007. Foreløpige tall fra første tertial 2010 viser at saksbehandlingstiden er på samme nivå som i 2009, men at antall restanser har gått noe opp.

4.4 Sektorovergripende miljøvernpolitikk

I bolig- og bygningspolitikken er det et mål å stimulere til bærekraftig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Dette gjøres gjennom juridiske og økonomiske virkemidler, informasjon og kunnskapsoppbygging. Departementet vil i 2011 bruke om lag 90 mill. kroner på miljørelaterte tiltak. Et viktig bidrag fra departementet er oppfølgingen av tiltakene i *Bygg for fremtida – regjeringens miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009-2012*.

Husbanken, Statens bygningstekniske etat og kommunene er viktige samarbeidspartnere i oppfølgingen av tiltak på departementets ansvarsområde. Etatene bidrar med informasjons- og kompetansespredning om bærekraftige kvaliteter i bygg til kommuner, næring og andre aktører i byggsektoren. Økonomiske virkemidler for en mer miljøvennlig bolig- og bygningssektor forvaltes blant annet av Husbanken i form av lån og tilskudd. Det er et utstrakt samarbeid om en rekke satsinger mellom departementene, for eksempel om Framtidens byer og Lavenergiprogrammet. I Lavenergiprogrammet stimuleres det til energiomlegging og energieffektivisering i bygg gjennom kompetanseheving og forbildeprosjekter. Resultatene fra Byggemiljø skal brukes i det videre arbeidet.

Byggforskriftene ble vesentlig skjerpet mht. reduksjon av energibruk i bygg i 2007. Fra 1. august 2009 gjelder de nye reglene for alle, etter en overgangsfase på 2,5 år. I 2009 og 2010 har implementering og oppfølging av den endrede plan- og bygningsloven vært sentral, særlig arbeidet med å utvikle forskrifter til den nye loven. I byggteknisk forskrift som trådte i kraft 1. juli 2010, er det spesielt fokus på en mer miljøvennlig energiforsyning, i tillegg til enkelte justeringer av energikravene. I 2010 startet arbeidet med en stortingsmelding om bygningspolitikken. Viktige tema er effektive, miljøvennlige og brukervennlige byggeprosesser, bærekraftig kvalitet i nye og eksisterende boliger og bygg, det offentlige som forbilde og forholdet til byggenæringen. Departementet har mottatt innspill fra en arbeidsgruppe som har sett på økt energieffektivisering i bygg, jf. nærmere omtale under programkategori 13.80, arbeidsmål 4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg. Oppfølging av dette arbeidet er viktig for å nå mål om passivhusstandard før 2020.

Grønne energikommuner

Grønne energikommuner er et samarbeidsprosjekt mellom Kommunal- og regionaldepartemen-

tet, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet og KS. Programperioden er 2007–2010. 21 kommuner og én fylkeskommune er valgt ut til prosjektet, og disse er knyttet sammen i fem nettverk.

Målet med Grønne energikommuner er å få norske kommuner til å satse på energisparetiltak, bioenergi og å få ned klimagassutslippene. Kommunene som er valgt ut til prosjektet skal gjennom faglig, administrativ og økonomisk støtte i egne nettverk løfte energiplanleggingen til strategisk nivå i kommunene. Erfaringene fra nettverkene skal være inspirasjon og kilde til læring for kommuner over hele landet gjennom læringsnettverkene i Livskraftige kommuner. Deltakerkommunene er nå i gang med å synliggjøre tiltakene og formidle erfaringer opparbeidet så langt i avtaleperioden. Programmet avsluttes ved utgangen av 2010.

4.5 Kjønn- og likestillingsperspektivet

Distrikts- og regionalpolitikk

Det vises til egen omtale av målgrupper under programkategori 13.50.

Kommunesektoren

Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken

Regjeringen er opptatt av å rette opp den skjeve kjønnsrepresentasjonen i norske kommunestyre. I inneværende periode utgjør kvinneandelen 37,5 pst. Bare 23 pst. av landets ordførere er kvinner, 23 pst. kvinner leder de tyngste kommunale styrene, rådene og utvalgene, og 23 pst. av toppkandidatene på listene var kvinner. Utviklingen i retning av lik representasjon av kvinner og menn i kommunestyrene har imidlertid gått sakte de siste årene, og det kan tyde på en stagnasjon i utviklingen mot kjønnsbalanse i lokalpolitikken.

For å få en mer balansert representasjon av kvinner og menn til kommunestyrene, har departementet satt i gang prosjektet *Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken*. Departementet bruker om lag 20 mill. kroner på satsingen som strekker seg over hele valgperioden, fra høsten 2007 til og med 2011.

22 kommuner er utvalgt på bakgrunn av søknader der de har skissert ulike tiltak for å øke kvinneandelen i kommunestyrene sine og spesielt i lederverv. Tiltakene i «utstillingskommunene» spenner vidt og retter seg både mot partiene og måten rekrutteringen og nomineringen til listene

skjer på, mot arbeidsvilkårene til de folkevalgte, mot å synliggjøre kvinnelige politikere i lokalmedia og mot kvinnene selv og deres motivasjon for å stille til valg. Variasjonen gjør det mulig å få vurdert effekten av mange ulike tiltak samtidig.

Tiltakene og hvilke effekter disse har på kjønnsrepresentasjonen vil bli evaluert av en gruppe lokaldemokratiforskere ved Uni Rokkansenteret, nettopp for å systematisere erfaringene med tanke på læring og spredning til resten av kommunesektoren. Videre skal Uni Rokkansenteret se nærmere på kvinnerepresentasjonen over tid og peke på mulige forklaringer på hvorfor kvinner er underrepresenterte i lokalpolitikken. I den forbindelse skal det gjennomføres en undersøkelse av partienes nominasjonskomiteer, en undersøkelse av konstitueringsprosessene og en motivasjonsundersøkelse som omfatter både velgere og sittende kommunestyrerepresentanter. Målet med satsingen er kjønnsbalanse i kommunestyrene ved neste lokalvalg i 2011.

Endringer i kommuneloven – krav om kjønnsbalanse i kommunalt kontrollerte aksjeselskaper

I Ot.prp. nr. 57 (2008–2009) ble det fremmet forslag til nye bestemmelser i kommuneloven, som stiller krav til kjønnsbalanse i styrene i selskaper der kommuner eller fylkeskommuner eier minst to tredeler av selskapet (kommunalt kontrollerte aksjeselskap). Stortinget vedtok lovendringene våren 2009. Lovendringene trådte i kraft 1. januar 2010. For selskaper som allerede var stiftet på ikrafttredelsestidspunktet gjelder det en overgangsordning. For slike selskaper skal styret være sammensatt i samsvar med loven senest 1. januar 2012.

Departementet arbeider videre med å utrede mulighetene for å etablere et tilstrekkelig effektivt system for kontroll med de kommunale aksjeselskapers styresammensetning.

Bolig, bomiljø og bygg

På oppdrag fra Husbanken har Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) utarbeidet rapporten *Etniske minoriteter og forskjellsbehandling i markedet* (NIBR rapport 2009:2). Denne viste blant annet til at leiemarkedet har sorteringsmekanismer som bidrar til at grupper med ulik etnisk bakgrunn opplever å ha ulike vilkår i leiemarkedet. Husbanken skal følge opp denne kunnskapen gjennom blant annet å bidra til å skaffe et bredere spekter av boligtyper og -størrelser gjennom tilskudd til utleieboliger, hjelpe kommunene med å avkrefte myten om utleie til etniske minoriteter overfor utleieaktører, og stimulere til økt bruk av blant annet opplæringsverktøyet «Å bo».

Husbanken skal sørge for at det finnes god og relevant informasjon om de boligsosiale ordningene på sine nettsider. De skal videre støtte opp om kommunenes informasjonsarbeid slik at flest mulig i målgruppen er kjent med hvilke muligheter som finnes.

De bygde omgivelsene bør planlegges og utformes slik at alle kan bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler. Både Husbanken og Statens bygningstekniske etat har sentrale roller i dette arbeidet, jf. omtale under programområde 13.80, arbeidsmål 4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder.

Kommunal- og regionaldepartementet

t i l r å r :

1. I Prop. 1 S om statsbudsjettet for år 2011 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 500–587, 2412	Kr	156 799 785 000
b. Sum inntekter under kap. 3500–3587, 5312, 5615–5616	Kr	13 599 600 000

Forslag

til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2011, kapitlene 500–587, 2412, 3500–3587, 5312, 5615–5616

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Administrasjon m.m.			
500	Kommunal- og regionaldepartementet		
	01 Driftsutgifter	148 580 000	
	21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, <i>kan overføres</i>	9 000 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 000 000	
	50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	15 000 000	173 580 000
	Sum Administrasjon m.m.		173 580 000
Distrikts- og regionalpolitikk			
551	Regional utvikling og nyskaping		
	60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 552 350 000	
	61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres</i>	696 300 000	2 248 650 000
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., <i>kan overføres</i>	13 000 000	
	62 Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, <i>kan overføres</i>	30 000 000	
	72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, <i>kan overføres</i>	459 750 000	502 750 000
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling		
	01 Driftsutgifter	26 700 000	26 700 000
	Sum Distrikts- og regionalpolitikk		2 778 100 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.			
571	Rammetilskudd til kommuner		
	21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, <i>kan overføres</i>	8 500 000	
	60 Innbyggertilskudd	94 841 757 000	
	61 Distriktstilskudd Sør-Norge	334 646 000	
	62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 340 040 000	
	63 Småkommunetilskudd	877 362 000	
	64 Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572 post 64</i>	2 097 000 000	
	66 Veksttilskudd	116 996 000	
	67 Storbytilskudd	363 100 000	99 979 401 000
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60 Innbyggertilskudd	25 913 249 000	
	62 Nord-Norge-tilskudd	535 067 000	
	64 Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571 post 64</i>	407 000 000	26 855 316 000
575	Ressurskrevende tjenester		
	60 Toppfinansieringsordning, <i>overslagsbevilgning</i>	4 500 988 000	4 500 988 000
579	Valguttgifter		
	01 Driftsutgifter	46 700 000	46 700 000
	Sum Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		131 382 405 000
Bolig, bomiljø og bygg			
580	Bostøtte		
	70 Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	3 830 000 000	3 830 000 000
581	Bolig- og bomiljøtiltak		
	21 Kunnskapsutvikling og -formidling	5 200 000	
	61 Husleietilskudd	4 500 000	
	74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, <i>kan overføres</i>	46 000 000	
	75 Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig	399 600 000	
	76 Tilskudd til utleieboliger, <i>kan overføres</i>	428 800 000	
	77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, <i>kan overføres</i>	20 800 000	
	78 Boligsosialt kompetansetilskudd, <i>kan overføres</i>	72 100 000	977 000 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg		
	60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, <i>kan overføres</i>	673 000 000	
	61 Rentekompensasjon – kirkebygg, <i>kan overføres</i>	47 000 000	720 000 000
585	Husleietvistutvalget		
	01 Driftsutgifter	19 500 000	19 500 000
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser		
	63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 273 700 000	
	64 Investeringsstilskudd, <i>kan overføres</i>	1 067 400 000	2 341 100 000
587	Statens bygningstekniske etat		
	01 Driftsutgifter	55 800 000	
	22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	17 500 000	73 300 000
	Sum Bolig, bomiljø og bygg		7 960 900 000
	Statsbankene		
2412	Husbanken		
	01 Driftsutgifter	320 200 000	
	21 Spesielle driftsutgifter	15 000 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	16 000 000	
	71 Tap på utlånsvirksomhet	20 000 000	
	72 Rentestøtte	16 000 000	
	90 Lån fra Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i>	14 117 600 000	14 504 800 000
	Sum Statsbankene		14 504 800 000
	Sum departementets utgifter		156 799 785 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Kommunal- og regionaldepartementet				
3585	Husleietvistutvalget			
	01	Gebyrer	700 000	700 000
3587	Statens bygningstekniske etat			
	04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	29 600 000	29 600 000
		Sum Kommunal- og regionaldepartementet		30 300 000
Ymse inntekter				
5312	Husbanken			
	01	Gebyrer m.m.	15 500 000	
	11	Tilfeldige inntekter	500 000	
	90	Avdrag	9 225 200 000	9 241 200 000
		Sum Ymse inntekter		9 241 200 000
Renter og utbytte mv.				
5615	Husbanken			
	80	Renter	4 163 400 000	4 163 400 000
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS			
	85	Aksjeutbytte	164 700 000	164 700 000
		Sum Renter og utbytte mv.		4 328 100 000
		Sum departementets inntekter		13 599 600 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2011 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 500 post 01	kap. 3500 post 01
kap. 554 post 01	kap. 3554 post 01
kap. 585 post 01	kap. 3585 post 01
kap. 587 post 01	kap. 3587 post 04
kap. 2412 post 01	kap. 5312 post 01

III

Forskudd på rammetilskudd

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i statsbudsjettet for 2011 kan utgiftsføre uten bevilgning:

1. inntil 350 mill. kroner på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2012 til kommuner.
2. inntil 50 mill. kroner på kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2012 til fylkeskommuner.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

IV

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2011 kan gi tilsagn om tilskudd ut over gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	
551		Regional utvikling og nyskaping	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	100,0 mill. kroner
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	76	Tilskudd til utleieboliger	342,5 mill. kroner
	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	26,0 mill. kroner
	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	66,4 mill. kroner
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	
	64	Investeringsstilskudd	1 587,8 mill. kroner

V

Investeringsramme skole- og svømmeanlegg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2011 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 2 mrd. kroner over kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg, post 60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg.

VI

Investeringsramme kirkebygg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2011 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 400 mill. kroner over kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg, post 61 Rentekompensasjon – kirkebygg.

VII

Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2011 kan gi tilsagn om lån for 15 mrd. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2011 og senere år.

Vedlegg 1

Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

1.1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken

Innledning

Omtalen skal vise statlig innsats og tiltak over tid som er viktige med tanke på å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Utvalget av tiltak og ordninger er basert på en kartlegging av relevante statlige tiltak.

Det gis en oversikt over tiltak som i hovedsak er knyttet til det distriktspolitiske virkeområdet. Videre gis det en oversikt over viktige ordninger som bare gjelder i Finnmark og Nord-Troms.

En rekke statlige ordninger som dekker hele landet er også viktige for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene. Det gjelder eksempelvis veitiltak, høyere utdanning, forskning og utvikling, arbeidsmarkedstiltak og overføringer til kommunene. Disse er likevel ikke tatt med i oversikten, ettersom det er problematisk å skille ut distrikts- og regionalpolitiske deler fra helheten.

For 2011 foreslår regjeringen at det bevilges 2 778,1 mill. kroner under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Dette må ses i sammenheng med omfanget av den brede distriktspolitikken, som for 2011 beløper seg til 34 392,2 mill. kroner.

De omtalte tiltakene er delt i to kategorier:

- Kategori A: Tiltak og ordninger som har distriktspolitiske mål som begrunnelse, eller som favoriserer distriktsområder utover kompensasjon for å oppnå like tilbud.

- Kategori B: Tiltak og ordninger som skal utjevne og kompensere for å oppnå like resultater mellom grupper og områder, eller som er lokalisert til distriktsområder på grunn av gitte forhold og er særlig viktige for næringsutvikling, sysselsetting, lokal økonomi eller bosetting. Under kategori B er bare tiltak med bevilgninger på over 10 mill. kroner tatt med.

Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

Tabell 1.1 viser en oversikt over viktige ordninger i tiltakssonen som bare gjelder for Finnmark og Nord-Troms. De viktigste ordningene er innenfor skatte- og avgiftspolitikken. To andre store ordninger er ettergivelse av utdanningslån og tillegg i barnetrygden. Den mest omfattende ordningen i Finnmark og Nord-Troms er fritaket for arbeidsgiveravgift, som kommer inn under den samlede summen for differensiert arbeidsgiveravgift i tabell 1.2.

På flere politikkområder er det etablert særordninger for Nord-Norge. Dette kommer i tillegg til de ordningene som er presentert i tabell 1.1 (se tabell 1.3). Innenfor flere sektorer er dessuten Nord-Norge gitt særskilt prioritet ved disponeringen av ordinære virkemidler. Landsdelen er også prioritert ved bruken av de distriktspolitiske virkemidlene under Kommunal- og regionaldepartementet.

Tabell 1.1 Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms

		(i 1 000 kr)					
Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
Økonomisk politikk	Lavere skatt på vanlig inntekt	FIN	A	inntektstap	416 000	435 000	460 000
	Særskilt fradrag i vanlig inntekt	FIN	A	inntektstap	243 000	243 000	260 000
	Ingen el-avgift på forbruk i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	175 000	185 000	195 000
	Lavere toppskatt for Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	31 000	33 000	33 000
	Fradrag i positiv næringsinntekt for skiferdrivere i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	1 500	1 600	1 300
Nærings- politikk	Reindriftsforvaltning – Omstillingstiltak i indre Finnmark	LMD	B	1147/71	9 880	10 304	8 904
	Omstillingstilskudd til Sør-Varanger	NHD	B	938/71	1 000	1 000	
Utdanning og forskning	Ettergivelse av utdanningslån	KD	A	2410/73	105 512	115 600	110 700
Oppvekst og omsorg	Særskilt tillegg til barnetrygden ¹	BLD	A	0845/70	80 800	79 500	78 800
	Lønnstillegg for førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms	KD	A	231/60	550	550	275
Levekår, miljøvern og offentlige tjenester	Retts hjelpskontor i indre Finnmark ²	JD	A	470/72	1 230	1 054	
	Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	KKD	A	335/77	1 743	1 799	1 855

¹ Tallene inkluderer ikke Svalbardtillegget i barnetrygden. Dette utgjør 1,6 mill. kroner for regnskapet i 2009, 1,8 mill. kroner for saldert budsjett 2010 og 1,6 mill. kroner for forslag 2011.

² Beløpet vil bli tildelt etter søknad.

Økonomisk politikk

Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
Differensiert arbeidsgiveravgift i privat sektor	FIN	A	inntektstap	6 600 000	6 700 000	7 000 000
Differensiert arbeidsgiveravgift i offentlig sektor ¹	FIN	A	inntektstap	4 500 000	4 600 000	4 800 000
Kompensasjon i kommunesektoren der differensiert arbeidsgiveravgift ikke er gjeninnført	KRD	A	571/64	343 483	356 364	368 837
			572/64	61 319	63 618	65 845
Næringsrettede midler til regional utvikling	KRD	A	551/61	631 600	674 400	696 300

¹ Beregninger av avgiftsfordelen i 2009, 2010 og 2011 er basert på Statistisk sentralbyrås Lønnssumsstatistikk for 2009. Beregningene for offentlig sektor er fremdeles basert på vilkåret om at *bostedet* til arbeidstakeren legges til grunn ved beregning av arbeidsgiveravgiften. SSB arbeider med å etablere en statistikk basert på arbeidstakerens *arbeidssted* også for offentlig sektor.

Tabell 1.3 viser fordelene av fritak for merverdiavgift på strøm, av småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norge-tilskuddet, samt av regionaltilskuddet i kommuneøkonomien. For

nærmere beskrivelse av postene under kap. 571 og kap. 572, se omtale under programkategori 13.70.

Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norgetilskuddet

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
0-sats for merverdiavgift ved forbruk av elektrisk kraft og energi fra andre fornybare energikilder i Nord-Norge	FIN	A	inntektstap	730 000	830 000	865 000
Rammetilskudd til kommunene. Småkommunetilskuddet (tidligere regionaltilskudd)	KRD	A	571/63	964 791	1 017 153	877 632
Rammetilskudd til kommunene. Distrikts-tilskudd Sør-Norge	KRD	A	571/61	310 661	329 278	334 646
Rammetilskudd til kommunene i Nord-Norge og Namdal/ fylkeskommunene i Nord-Norge	KRD	A	571/62	1 384 069	1 441 246	1 340 040
			572/62	500 791	517 974	535 067

Næringspolitikk

Størstedelen av tabell 1.4 viser tilskuddsordninger til landbruket. Viktige tiltak rettet mot fiskerier næringen er også tatt med.

Landbruk er tradisjonelt en av de viktigste næringene i distriktene. I de årlige jordbruksopp-

gjørene blir det forhandlet om størrelsen på tilskuddene til landbruket. En del tilskudd innenfor landbruket har distriktpolitisk begrunnelse, for eksempel pristilskudd for melk og distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter. Disse tilskuddene går derfor inn under kategori A.

Tabell 1.4 Næringspolitikk

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
Pristilskudd melk	LMD	A	1150/73	523 777	562 100	564 000
Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter	LMD	A	1150/73	64 707	63 000	74 300
Pristilskudd kjøtt	LMD	A	1150/73	670 409	660 800	654 500
Distriktstilskudd egg	LMD	A	1150/73	8 928	7 500	8 500
Driftstilskudd melkeproduksjon	LMD	B	1150/74	972 087	1 104 000	1 188 300
Tilskudd til husdyr	LMD	B	1150/74	2 122 900	2 186 000	2 229 200
Tilskudd til norsk ull	LMD	B	1150/73	137 262	142 000	138 000
Tilskudd til avløsning for ferie og fritid	LMD	B	1150/78	1 089 636	1 121 269	1 173 569
Tilskudd til areal og kulturlandskap	LMD	B	1150/74	3 107 307	3 099 319	3 133 019
Frakttilskudd	LMD	B	1150/73	213 789	246 200	314 200
Reindrifftsavtalen	LMD	B	1151	95 391	101 000	101 000
Fradrag i positiv næringsinntekt for reindrift	FIN	B	inntektstap	5 100	5 300	5 300
Miljøtiltak	LMD	B	1150/50	134 000	130 000	125 000
Tilskudd til inseminering (veterinærreiser) og avlsorganisasjoner	LMD	B	1150/77	84 323	86 570	87 270
Tilskudd til pelsdyrfôrlag	LMD	B	1150/77	23 200	23 200	23 200
Tilskudd til regionale miljøprogram	LMD	B	1150/74	386 692	410 000	410 000
Bygdeutvikling	LMD	B	1150/50	400 000	418 000	474 500
Skogbruk og bioenergi	LMD	B	1150/50	193 000	218 000	228 000
Geologisk kartleggingsprogram i Nordland, Troms og Finnmark	NHD	B	905/01			25 000
Revitalisering av Andøya ¹ Raketttskytefelt	NHD	B	922/72		15 000	
Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	NHD	B	2421/78	3 700	3 700	3 800
Egenkapital SIVA	NHD	B	2426/95		200 000	
Føringstilskudd ²	FKD	A	1050/75	336 003	33 000	
Garantilott ³	FKD	B	1050/75	13 000	9 100	

Tabell 1.4 Næringspolitikk

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
Nyanlegg og større vedlikehold av fiskerihavneanlegg	FKD	B	1062/30	373 014	458 850	477 750
Tilskudd til fiskerihavneutbygging	FKD	B	1062/60	33 462	31 800	55 650
Marint verdiskapingsprogram ⁴	FKD	B	2415/75	68 779	75 000	50 000

¹ Beløpet for 2011 blir avklart i tildelingsbrev til Norsk Romsenter.

² Fordeling av bevilgningen på kap. 1050, post 75 Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene blir gjort av Fiskeri- og kystdepartementet tidlig i 2011.

³ Regelverket ble endret i juni 2009. Endringene medfører blant annet økte satser, og gjelder midlertidig ut 2009.

⁴ For kap. 2415, post 75 Marint verdiskapingsprogram er deler av rammen til programmet innrettet mot å styrke marint næringsliv i områder med særlige omstillingsbehov. I 2009 ble det, som del av regjeringens tiltakspakke, bevilget 8 mill. kroner til føringstilskudd og mottaksstasjoner over denne posten.

Infrastruktur

Tabell 1.5 viser flere tiltak som skal medvirke til å redusere ekstrakostnader som følger av

avstandsulemper. I tillegg til tiltakene omtalt i tabellen er samferdselsbudsjettet generelt, særlig riksveibevilgningene, et vesentlig virkemiddel for å redusere distriktenes avstandsulemper.

Tabell 1.5 Infrastruktur

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
Kjøp av innenlandske flyruter	SD	B	1310/70	588 767	629 200	692 600
Særskilte tilskudd til transporttiltak (for bedre kollektivtransport i distriktene)	SD	B	1330/60	19 500	21 500	20 000
Rassikring ¹	SD	B	1320/31	403 873	850 000	524 800
			1320/62	0	0	526 300
E6 vest for Alta	SD	B	1320/37	0	150 000	110 000
Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen–Kirkenes (sikrer daglige helårige transporttilbud)	SD	B	1330/70	315 526	298 000	291 100
Kompensasjon til distriktene for forskjeller i drivstoffpriser	SD	B	1330/75	0	20 000	20 600
Kjøp av post- og banktjenester	SD	B	1370/70	518 000	497 000	345 000
Tilskudd til utjevning av overføringstariff	OED	B	1820/73	60 000	60 000	60 000

¹ Rassikring foreslås i budsjettet for 2011 delt i to – en for rassikring på riksveier og en for rassikring på fylkesveier (ny post 62). Det er ikke foretatt en tilsvarende oppsplitting av regnskap 2009 og saldert budsjett 2010.

Helse, oppvekst og omsorg

Det overordnede helsepolitiske målet er at helse-tjenestetilbudet skal være likeverdig uavhengig av bosted, alder, kjønn og sosial status. Dette blir sikret gjennom midler til spesialisthelsetjenesten og gjennom kommuneøkonomisystemet.

Viktige tiltak er tilskudd som skal medvirke til å styrke stabiliteten og rekrutteringen til allmenn-legetjenesten og andre helsetjenester i distriktene. I tillegg blir det gitt egne tilskudd til apotek i utkantkommuner for å sikre tilgang på medisiner.

Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
Tilskudd til apotek ¹	HOD	B	0751/70	6 037	7 200	
Forsøk og utvikling i primærhelsetjenesten ²	HOD	B	0762/21			
			0762/70	6 343	7 800	7 800
Forsøks- og utviklingstiltak innen tannhelsetjenesten	HOD	B	0770/21			
			0770/70	21 195	21 352	26 480
Fraktfusjonsordning for legemiddel ¹	HOD	B	0751/70	17 785	18 500	

¹ Beløpet for 2011 avklares i tildelingsbrev.

² Tiltakene er fra 2010 blitt flyttet fra kap. 724 Helsepersonell og tilskudd til personeltiltak, til kap. 762 Primærhelsetjeneste.

Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

Tabell 1.7 viser ordninger som i hovedsak er knyttet til kulturtilbudet i distriktene og i landsdeler utenfor det sentrale Østlandet, men gjelder også

offentlige tjenester som arbeidsmarkedstiltak, ungdomstiltak og miljøverntiltak.

Generelle landsdekkende ordninger, som arbeidsmarkedstiltak, er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
Landsdelsmusikere i Nord-Norge	KKD	A	323/74	16 163	17 163	17 695
Det nasjonale museumsnettverket	KKD	B	328/70	742 751	805 749	858 277
Rikskonsertene	KKD	B	323/01	161 337	159 297	167 445
Riksteatret	KKD	B	324/01	60 472	59 213	61 365
			324/21	70 799	66 101	68 695
Musikk- og scenekunstformål: region-, landsdels- og knutepunktinstitusjoner	KKD	B	323/71	174 992	219 154	231 311
	KKD	B	323/72	60 795	64 409	66 906
	KKD	B	324/71	278 175	307 029	327 002
	KKD	B	324/72	2 662	3 512	3 621
Billedkunst og museumsformål Knutepunktinstitusjoner	KKD	B	322/72	4 745	5 198	5 359
Prosjekt for å stimulere til økt deltakelse i samfunnsdebatt og økt valgdeltakelse blant unge	KKD	B	335/73	1 000	1 000	1 000
Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	MD	B	1427/72	116 895	116 895	136 223
Forebyggende og konfliktdependende tiltak i rovviltforvaltningen	MD	B	1427/73	80 500	75 000	68 100

Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2009	Budsjett 2010	Forslag 2011
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	MD	B	1427/70	88 000	88 000	88 000
Verdiskapning på kulturminneområdet	MD	B	1429/77	18 400	18 400	3 000
Midler til desentralisert utdanning	KD	A/B	271/50 ¹	225		
	KD	A/B	275/50 ¹	23 653		
	KD	A/B	275/70 ¹	322		
	KD	A/B	260/50 ¹		54 768	56 465
	KD	A/B	260/70 ¹		2 565	2 644
	KD	A/B	281/01 ²	45 976	26 467	4 067
	KD	A/B	280/21 ²			23 094

¹ Budsjettkapitlene er flyttet fra kap. 271 og 275 til kap. 260.

² I 2011 er det foreslått bevilget midler til utvikling av fleksibel høyere utdanning gjennom Norgesuniversitetet (NUV) under kap. 280, post 21. Disse ble tidligere bevilget på kap. 281, post 01. NUV ble tildelt 22,4 mill. kroner i 2009 og 2010.

1.2 Tiltak finansiert på kap. 551, postene 60 og 61 og rapportering for 2009

Her gis det en oversikt over de mest sentrale tjenestene og tiltakene som Kommunal- og regionaldepartementet finansierer på kap. 551, postene 60 og 61. For fylkesrapporter, se departementets nettside.

Distriktsutviklingstilskudd (Innovasjon Norge)

Målet er å motivere bedrifter til å gjennomføre prosjekter som ikke ville blitt realisert i samme grad uten offentlige lån og/eller tilskudd. Prosjek-

tene skal styrke kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling. Det legges vekt på at tilskuddene skal bidra til nyskaping og omstilling. Gode innovative prosjekter med internasjonale vekstmuligheter er spesielt høyt prioritert.

Distriktsutviklingstilskudd kan gis til bedrifter innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Tilskudd gis til bedriftsutviklingsprosjekter (bedriftsutviklingstilskudd) og til delfinansiering av fysiske investeringer (investeringstilskudd).

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Støtte kan innvilges både til nyetableringer og til etablerte bedrifter i alle bransjer.

Tabell 1.8 Rapportering på distriktsutviklingstilskudd for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
440 mill. kr	Det ble gitt 1060 tilskudd. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse foretatt i 2009, som undersøkte tilskudd gitt i 2008, svarte 84 pst. at tilskuddet er viktig for fremtidig konkurransevne. 64 pst. svarte at tilskuddet var viktig for bedriftens overlevelse.

Distriktsrettede risikolån (Innovasjon Norge)

Målet med låneordningen er å finansiere prosjekter der risikoen i utgangspunktet er stor og hvor Innovasjon Norges medvirkning har betydning for om prosjektet kan gjennomføres. Samtidig skal det være realistiske muligheter for å oppnå lønnsomhet i framtiden.

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Støtte kan innvilges til nyetableringer og etablerte bedrifter i alle bransjer. Midlene skal benyttes innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Innovasjon Norge har tilsvarende ordninger for mer sentrale strøk, finansiert over Nærings- og handelsdepartementets budsjett.

Tabell 1.9 Rapportering på distriktsrettede risikolån for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
166 mill. kr satt av i tapsfond	Ved utgangen av 2009 var løpende lån og tilsagn på til sammen 1 766 mill. kr. Det ble bevilget 599 mill. kr i distriktsrettede risikolån i 2009. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse foretatt i 2009, som undersøkte tilskudd gitt i 2008, svarte 90 pst. av bedriftene at lånet var viktig for fremtidig lønnsomhet. 77 pst. svarte at lånet var viktig for evnen til å overleve.

Etablererstipend (Innovasjon Norge)

Målet med stipendet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme

arbeidsplasser. Stipendet kan gis i utviklings- og/eller etableringsfasen.

Målgruppen er bedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Tabell 1.10 Rapportering på etablererstipend for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
116 mill. kr fra KRD ¹	Det ble gitt 602 tilsagn. Estimert sysselsettingseffekt for tilsagnet i 2009 var 2498 personer. Av departementets tilsagn går om lag 43 pst. til det distriktpolitiske virkeområdet. 40 pst. av stipendene går til kvinner.

¹ Som en del av regjeringens tiltakspakke ble en ny landsdekkende etablererstipendordning opprettet over Nærings- og handelsdepartementets budsjett. I 2009 ble det bevilget 150 mill. kroner til denne ordningen.

Interreg – EUs territoriale samarbeid

For omtale av programmet, se vedlegg 1.3.

til å legge til rette for økt vekst, verdiskaping og sysselsetting, basert på lokale fortrinn og potensial. Fondsmidlene benyttes til bedriftsrettet støtte til små bedrifter og entreprenører, samt kompetanseutviklingstiltak for nye og eksisterende virksomheter (tilretteleggende tiltak).

Målgruppen er næringssvake kommuner.

Kommunale næringsfond (kommuner og regionråd)

Målet med tiltaket er å bidra til utvikling av lokalt næringsliv. Midlene skal sette kommunene i stand

Tabell 1.11 Rapportering på kommunale næringsfond for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
205 mill. kr (hvorav 117 mill. kr på kap. 551, post 60 og 89 mill. kr på kap. 551, post 61)	Det ble gitt tilsagn til 2400 prosjekter i 255 kommuner. Tiltaket skal evalueres i 2011.

NyVekst – støtteordning for nyetablerte vekstbedrifter i distriktene (Innovasjon Norge)

Målet med støtteordningen er å bidra til å utløse og realisere vekstpotensialet i nyetablerte eller unge bedrifter med vekstpotensial i nasjonale og internasjonale markeder.

Bedriftene mottar støtte i form av driftsstøtte, herunder lønn og andre driftsutgifter med inntil 1 mill. euro over tre år. Støtte kan gis i inntil fem år. Ordningen ble etablert i 2008.

Målgruppen er små vekstbedrifter som er yngre enn fem år, har færre enn 50 ansatte og som er lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdets sone 3 og 4. Ambisjonen er at 40 pst. av midlene skal gå til vekstbedrifter ledet av kvinner.

Tabell 1.12 Rapportering på NyVekst for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
33,5 mill. kr (hvorav 5,7 mill. kr på kap. 552, post 72)	Det ble gitt 54 tilsagn til 47 bedrifter. Ordningen evalueres i 2010.

Omstilling – statlig ekstrainsats i omstillingsområder (Sogn og Fjordane fylkeskommune)

Fra tid til annen er omstillingsbehovet så stort at virkemiddelapparatet, fylkeskommunene og kommunene gjennom ordinære budsjetter ikke har nødvendige ressurser til å bistå i tilstrekkelig grad. En ekstrainsats fra staten kan da være nødvendig.

Regjeringen har vedtatt at følgende kriterier skal legges til grunn for når det kan være aktuelt med en statlig ekstrainsats:

Reduksjonen i den direkte sysselsettingen i hjørnesteinsbedriften/næringen bør være meget betydelig over en treårs periode, og reduksjonen bør som hovedregel utgjøre minst 15 prosent av den totale sysselsettingen i kommunen. I absolutte tall bør nedleggelsen som et minimum ligge på 150 personer. I helt særskilte tilfeller bør det imidlertid vurderes om en kan gå noe lavere på små og isolerte steder.

Tabell 1.13 Rapportering på omstillingsmidlene for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
30 mill. kr bevilget på kap. 551, post 60 til omstillingsarbeid i Høyanger kommune	I 2009 er det gitt 5 mill. kr til omstillingsorganisasjonen Høyanger næringsutvikling AS og 6 mill. kr til infrastrukturtiltak i forbindelse med ny aktivitet i FUNDO-bygget i Høyanger.

Regional omstilling (Innovasjon Norge)

Regional omstilling er en ekstraordinær innsats med varighet på inntil seks år i utpekte kommuner/regioner hvor hjørnesteinsvirksomhet byg-

ges ned og forårsaker et betydelig tap av arbeidsplasser. Målet er å sette kommunene/regionen i stand til å arbeide målrettet med omstilling av egen kommune/region. Det er fylkeskommunen som gir kommuner/regioner omstillingsstatus.

Tabell 1.14 Rapportering på regional omstilling for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
58,2 mill. kr (hvorav 8,2 mill. kr på kap. 552, post 72)	Innovasjon Norge har hatt ansvar for å følge opp 22 kommuner/regioner på vegne av fylkeskommunen. Videre har Innovasjon Norge initiert og medfinansiert 22 prosjekter i omstillingskommuner i hovedsak ved bruk av Innovasjon Norges tjenester.

Transportstøtte (fylkeskommunene)

Målet med ordningen er å redusere de konkurransemessige ulemper som følger av lange transportavstander, vanskelige transportforhold og spredt bosetting for bedrifter som ligger i perifere områder.

Transportstøtte gis til enkeltbedrifter og beregnes som en prosentvis andel av den totale transportkostnaden for hver enkelt forsendelse. Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland og Troms fylkeskommune ga i 2009 tilsagn til om lag 16 mill. kroner til transportstøtte.

Tabell 1.15 Rapportering på transportstøtte for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
16 mill. kr på kap. 551, post 61	29 bedrifter har fått transportstøtte.

1.3 Omtale av tiltak finansiert på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 og rapportering for 2009

Her gis det en oversikt over tiltakene som finansieres på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72. Tiltakene forvaltes i hovedsak av Kommunal- og regionaldepartementet og virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet.

ARENA-programmet (Innovasjon Norge)

Målet med nettverksprogrammet er å stimulere til økt innovasjon, basert på samspill og samarbeid mellom næringsaktører, FoU- og utdanningsaktører samt offentlige virkemiddelaktører.

Programmet tilbyr opplæring til ledelsen eller ansatte, infrastrukturtiltak (utvikling av tilbud fra og tilgang til kunnskapsinstitusjoner, tjenestetilbud, såkornfinansiering, samferdsel, mv.), gjennomføring av workshop og seminarer, etablering av faste møteplasser, tilrettelegging av utviklingsprosesser, kommunikasjonstiltak, analyser og kartlegging samt initiering av innovasjonsprosesser.

Programmet har felles sekretariat med Norwegian Centre of Expertise-programmet og er eid av Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet.

Målgruppen er klynger av bedrifter som befinner seg innenfor et avgrenset geografisk område og har felles tilhørighet til en næringssektor, en verdikjede, et kompetanseområde eller et markedsområde.

Tabell 1.16 Rapportering på ARENA for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
24,7 mill. kr fra KRD (inkl. overføring fra 2008) av totalt 38,2 mill. kr	Det er 18 hovedprosjekter med 940 bedrifter som deltar aktivt. Det deltar 118 undervisnings- og forskningsmiljøer og 110 offentlige aktører. 92 innovasjonsprosjekter er startet som følge av ARENA-programmet.

ARKTEK (Forskningsrådet)

Målet med tiltaket er å skape grunnlag for økt innovasjon og verdiskaping gjennom samarbeid på tvers av fylkene og praktisk erfaringsutveksling mellom teknologi- og entreprenørbedrifter i Nord-Norge, hvor arktisk teknologi står sentralt. Satsingen skal bidra til å kvalifisere og styrke bedriftenes posisjon til å kunne ta større oppdrag i forbin-

delse med store utbyggingsprosjekter ved at små bedrifter etablerer større konsortier/nettverk. Programmet går fra 2009–2011 og har et samlet budsjett på 12,5 mill. kroner. Satsingen er utviklet i samarbeid mellom bedriftene og Forskningsrådet, SIVA og Innovasjon Norge.

Målgruppen er teknologi- og entreprenørbedrifter.

Tabell 1.17 Rapportering på ARKTEK for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
7,5 mill. kr fra KRD	6 bedriftsnettverk er etablert.

Barentssekretariatet (Kommunal- og regionaldepartementet)

Barentssekretariatet skal utvikle det norsk-russiske samarbeidet i nord gjennom å fremme grenseoverskridende samarbeidsprosjekter mellom Norge og Russland. Det skal også være et kompetansesenter på norsk-russiske relasjoner og på grenseregionalt samarbeid.

Barentssekretariatets arbeidsoppgaver kan deles i tre:

Prosjektfinansiering: Årlig tildeles det midler til rundt 200 prosjekter, fra små prosjekter på kr 5000–10 000 og opp til prosjekter med totalbudsjett på flere millioner kroner, på vegne av Utenriksdepartementet.

Ressursenter: Barentssekretariatet driver informasjonsvirksomhet om nordområdene overfor sentrale miljøer utenfor regionen; Stortinget, regjeringen, næringslivet, organisasjoner og lignende via nyhetstjenesten BarentsObserver.com.

Barentssamarbeidet: Barentssekretariatet er ressurs- og kompetansesenter for de ulike organene innenfor Barentssamarbeidet.

Prosjektstøtte bevilges over Utenriksdepartementets budsjett. For 2009 var støtten 35 mill. kroner. Driftkostnadene var 12,2 mill. kroner, hvorav 2,8 mill. kroner på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett. I dette beløpet inngår 0,5 mill. kroner til ivaretagelse av den russiske delen i Interregprosjektet Nordlige Maritime Korridor.

Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge)

Målet med nettverkstjenesten er å øke konkurransekraften og innovasjonsevnen i bedrifter gjennom strategisk samarbeid.

Tjenesten skal utfylle de eksisterende nettverksprogrammene NCE og ARENA og stiller ikke krav om samlokalisering. Tjenesten skal imøtekomme behovet som små og mellomstore bedrifter har for å etablere kommersielt strategisk samarbeid med andre bedrifter. Støtten baseres på sterke og forpliktende samarbeidsrelasjoner samt konkrete prosjekter.

Målgruppen for tjenesten er små og mellomstore bedrifter innen alle sektorer, bransjer og landsdeler.

Tabell 1.18 Rapportering på Bedriftsnettverk for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
8 mill. kr fra KRD av totalt 12,1 mill. kr	47 nettverksprosjekter er startet. Tjenesten ble lansert for fullt i 2009. Innovasjon Norge mener erfaringene så langt viser at tilbudet treffer bedriftenes behov på en god måte.

BIT – Bransjerettet IT-program (Innovasjon Norge)

Målet med nettverksprogrammet er å øke verdiskapingen i små og mellomstore bedrifter gjennom effektiv anvendelse av IKT og elektronisk

samhandling i verdikjeden. Gjennomføringen er basert på et samarbeid mellom bedrifter, bransjeorganisasjoner og Innovasjon Norge. Den primære målgruppen for programmet er små og mellomstore bedrifter. Den sekundære målgruppen er IKT-leverandører og fagmiljøer.

Tabell 1.19 Rapportering på BIT for 2009

Finansiering	Aktiviteter
4,3 mill. kr fra KRD av totalt 5,5 mill. kr	Det har vært gjennomført 9 bransjeprosjekter. Programmet har utviklet en rekke håndbøker og manualer og har vært involvert i flere kompetansesamlinger. Effektmålinger viser at BIT-løsninger er spredt til 3500 bedrifter i 25 bransjer. Målinger på lønnsomhet viser at programmets pilotprosjekter oppnår bedre resultater enn gjennomsnittet i bransjene.

BLEST – Bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder (Husbanken)

Målet med programmet var å bidra til å gjøre utvalgte steder mer attraktive for bosetting og lokalisering av bedrifter. BLEST støttet kommunene i utviklingen av fysiske og sosiale møteplasser og bidro til å sette i gang nye stedsutviklings-

prosesser. Følgforskning ga kunnskap om innsatsfaktorer, kommunalt utviklingsarbeid og lokalpolitisk engasjement. Programperioden var 2006–2009.

Målgruppen for programmet var småbyer og tettsteder med rundt 5000 og maksimalt 15 000 innbyggere i senteret.

Tabell 1.20 Rapportering på BLEST for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
6 mill. kr fra KRD	11 prosjekter ble gjennomført. Programmet har ført til økt forståelse blant politikere, innbyggere og administrasjon om verdien av stedsutvikling.

Bolyst (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet er å legge til rette for at kommuner innenfor det distriktpolitiske virkeområdet blir mer attraktive å bo i og flytte til. Målet skal nås gjennom å støtte lokale, regionale og nasjonale pilotprosjekter som skal fremme attraktive lokalsamfunn. I tillegg skal departementet samle og formidle kunnskap fra pilotprosjekter om hva som påvirker valg av bosted.

Tilskuddsordningen har en ramme på 31,7 mill. kroner i 2010 og 35 prosjekter fikk støtte dette året.

Målgruppen er alle offentlige og private aktører og virksomheter med konkrete prosjekter

som kan bidra til bolyst, f.eks. fylkeskommuner, kommuner, organisasjoner og ildsjeler.

Designprogrammet (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å få flere bedrifter til å bruke profesjonelle designere i produktutviklings- og markedsstrategier og dermed øke deres verdiskaping og innovasjonsevne. Designprogrammet tilbyr bedrifter designrådgivning og formidling av profesjonell designkompetanse innen industridesign og produktdesign, identitetsdesign og emballasjedesign.

Målgruppen for programmet er bedrifter som tidligere ikke har brukt profesjonelle designtjenester. Bransjene maritim industri, reiseliv, mat- og treindustrien prioriteres fra 2006 til 2010.

Tabell 1.21 Rapportering på Designprogrammet for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
5 mill. kr fra KRD av totalt 11 mill. kr	136 designformidlinger ble gjennomført. 150 bedrifter var ved utgangen av 2009 i prosess med designrådgivning fra Innovasjon Norge. Dette er en dobling fra 2008. I tillegg har det vært gjennomført seminarvirksomhet og nettverksarbeid, blant annet sommerdesignkontor med 23 bedrifter i Bø i Telemark, Fredrikstad og Lyngen. Programmet blir evaluert i 2010.

FORNY – Kommersialisering av FoU-resultater (Forskningsrådet)

Målet med programmet er å bidra til økt verdiskaping gjennom kommersialisering av forskningsresultater. Aktivitetene skal bidra til å bringe ideer fra offentlig finansierte forskningsinstitusjoner ut

til markedet gjennom etablering av nye selskaper eller lisensiering av teknologi til eksisterende bedrifter. Programmet består av ulike finansielle virkemidler.

Målgruppen for programmet er universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og universitetssykehus.

Tabell 1.22 Rapportering på FORNY for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
10,5 mill. kr fra KRD, samt 4 mill. kr fra KRD via Innovasjon Norge av totalt 119,25 mill. kr (NHD, KD, FKD og LMD)	Det ble gjennomført 424 konferanser/seminarer om kommersialisering og 1435 tiltak for å innhente forskningsbaserte forretningsideer. Dette har bidratt til 79 kommersialiseringer med 38 etableringer og 41 lisensieringer. I tillegg ble 273 ideer besluttet videreført til kommersialisering.

Forskningsløft i nord (Forskningsrådet)

Forskningsløft i nord er en strategisk satsing på kunnskapsinfrastruktur i regi av Forskningsrådet. Målet er å styrke og videreutvikle kunnskapsmiljøer i Nord-Norge gjennom langsiktig forskning i

et nært samarbeid mellom gode forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og næringsliv innenfor reiseliv og arktisk teknologi. Programmet går fra 2009–2013 med mulighet for ytterligere tre år. Årlig budsjett er 35 mill. kroner. Målgruppen er næringsliv og FoU-miljøer.

Tabell 1.23 Rapportering på Forskningsløft i nord for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
35 mill. kr fra KRD	Det gjennomføres 5 prosjekter: Verdiskaping for turister, reiselivsnæringen og destinasjoner, Jordobservasjon, Avfallshåndtering, Kaldt klima-teknologi og Sensorteknologi.

Forsøk med gratis ferje (Kommunal- og regionaldepartementet)

Det er startet forsøk med gratis ferje på strekningene Daløy–Haldorneset i Sogn og Fjordane og Grytøy–Sandsøy–Bjarkøy i Troms. Forsøket varer

fra 2010 til 2013. Målet med forsøksordningen er å få bedre kunnskap om betydningen gratis ferje kan ha for små øysamfunn, med vekt på virkninger for blant annet bosetting og næringsliv. Departementet ga tilsagn om 2,08 mill. kroner i 2010. Erfaringene med gratis ferje våren og som-

meren 2010 viser at det var flere reisende enn tilsvarende periode i 2009. Det var stor økning i trafikken i Troms. Forsøket skal evalueres.

FoU-inkubatorprogrammet (SIVA)

Målet med programmet er å bidra til utvikling av nye forsknings- og/eller kunnskapsbaserte bedrifter med stort vekstpotensial.

Programmet gir nyoppstartede kunnskapsbaserte bedrifter tilbud om faglig rådgivning, kompetansenettverk og lokaler med husleie tilpasset bedriftens økonomiske evne. Typiske vertsmiljøer

for inkubatorene er forskningsparkene ved universitetene og kunnskapsparkene ved de regionale høyskolene. SIVA har også utviklet en distriktsrettet ordning der inkubatorbedriftene kan være lokalisert i næringshager, men ellers ha samme tilgang på faglig rådgivning og kompetansenettverk som andre inkubatorbedrifter.

Målgruppen for programmet er nye forsknings- og kunnskapsbaserte bedrifter med vekstpotensial.

Siste år for inneværende programperiode er 2011. Det arbeides med et opplegg for en ny inkubatorsatsing gjennom SIVA.

Tabell 1.24 Rapportering på FoU-inkubatorprogrammet for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
16 mill. kr fra KRD av totalt om lag 26,5 mill. kr	Det er totalt 22 inkubatorer, og gjennom regionale inkubatornettverk gis det inkubatortilbud på over 30 steder i Norge. I løpet av programperioden har totalt 990 virksomheter blitt tatt inn i programmet. 95 av disse er nye i 2009. 365 virksomheter har mottatt bistand. Ved utgangen av 2009 var 273 virksomheter i inkubasjon.

FUNK – Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene (Innovasjon Norge)

Målet er å gjøre norske kommuner til enda bedre støttespillere for entreprenører og lokalt næringsliv gjennom å etablere et første kontaktpunkt mellom entreprenører, bedrifter og kommuner.

Programmet skal styrke kommunenes kompetanse innen entreprenørskap og småskala

næringsutvikling. Videre skal programmet stimulere til interkommunalt samarbeid, nettverksbygging og erfaringsutveksling.

Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet er oppdragsgiver for Innovasjon Norge. Målgruppen er entreprenører og bedrifter med utviklingsplaner. Kvinner og unge er prioritert.

Tabell 1.25 Rapportering på FUNK for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
3 mill. kr fra KRD av totalt 5 mill. kr	15 regionale partnerskap er involvert i satsingen. Det er gjennomført kompetansehevede tiltak i form av kurs som gir studiepoeng for deltakerne og det er mye erfaringsutveksling mellom prosjektene. Flere partnerskap har også opprettet regionale internettportaler.

Grensetjånsten Morokulien (Kommunal- og regionaldepartementet)

Morokulien er et grense- og myndighetsoverskridende samarbeid for å lette økonomisk aktivitet og vekst, på begge sider av den svensk-norske grensen. Grensetjånsten ble etablert i 2002.

Formålet med Grensetjånsten er å informere borgere og bedrifter ved grensen om hvilke regler og retningslinjer som gjelder ved aktivitet som går over grensen. Dette kan være arbeidstakere som arbeider i nabolandet, arbeidsgivere (bedrifter og offentlige virksomhet) som benytter arbeidskraft fra nabolandet, svenske og norske borgere som

skifter bosted over landegrensen m.m. Grensetjånsten bistår også i forbindelse med arbeidsformidling og rekruttering.

Målgruppen er innbyggere og næringsvirksomhet langs den svensk-norske grensen.

Tabell 1.26 Rapportering på Grensetjånsten Morokulien for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
0,25 mill. kr fra KRD av totalt 0,75 mill. kr	Kontoret har om lag 10 000 henvendelser årlig.

HøyVekst (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å bidra til at bedrifter med stort potensial for internasjonal vekst skal lykkes. Programmet er landsdekkende og rettet mot unge bedrifter med høyt kunnskapsnivå og stort verdiskapingspotensial. Bedriftene som deltar følges opp over en periode på minimum to år. Et kundeteam skal sørge for at bedriften får til-

gang til alle relevante offentlige tjenester. Det legges opp til individuelle utviklingsløp med høy grad av fleksibilitet og skreddersøm der man gjør bruk av hele Innovasjon Norges tjenestetilbud, inkludert utekontorene, samt kobler bedriftene opp mot interne og eksterne ressursmiljøer.

Målgruppen er bedrifter med internasjonale vekstambisjoner.

Tabell 1.27 Rapportering på HøyVekst for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
5,5 mill. kr fra KRD av totalt 9,5 mill. kr. Det er brukt 2,8 mill. kr i 2009 og av disse er 1 mill. kr gått til Connect og 1 mill. kr til Global Entrepreneurship Training program (GET).	Programmet har blitt utviklet i løpet av 2009. 4 bedrifter er tilknyttet kundeteam.

Industriinkubatorprogrammet (SIVA)

Målet med programmet er å stimulere til knopp-skyting og nyskaping med utgangspunkt i en stor morbedrift eller en dominerende næring på et sted. Målgruppen for programmet er vekstbedrifter i sfæren rundt større industribedrifter. Morbedriften etablerer sammen med SIVA og andre

aktører (kommuner, næringsliv, forskningsinstitusjoner) et selskap med formål om å tilby lokaliteter og bistand i oppstart av ny virksomhet. Inkubatoren har tilgang på relevant kompetanse i oppstartsledelse og kommersialisering. SIVA bidrar med midler til etablering og drift av inkubatorene samt tilgang på nasjonale og internasjonale nettverk.

Tabell 1.28 Rapportering på Industriinkubatorprogrammet for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
14 mill. kr fra KRD	I programperioden har det totalt blitt etablert 18 inkubatorer. 6 av disse er avsluttet, mens 2 er nye i 2009. Det er i tillegg 2 forprosjekter under arbeid. I løpet av perioden har 181 virksomheter og prosjekter blitt tatt opp i programmet. 36 av disse er nye i 2009. Ved utgangen av 2009 er det totalt 20 prosjekter i programmet.

Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer (SIVA)

Målet med programmet er å bidra til flere vekstbedrifter innenfor mat- og naturbaserte næringer. Programmet tilbyr inkubator tjenester, herunder faglig støtte, nettverk og rådgivning om finansier-

ing. Målgruppen er bedrifter med vekstambisjoner som vil utvikle mat- og naturbaserte forretningsideer fram til kommersiell næringsvirksomhet, gjerne med nasjonalt eller internasjonalt potensial.

Programmet startet i 2009.

Tabell 1.29 Rapportering på Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
2 mill. kr fra KRD av totalt 4,5 mill. kr	6 miljøer er etablert.

Inkubatorstipend (Innovasjon Norge)

Målet med stipendiet er å stimulere til økt etablering av konkurransedyktige, framtidsrettede og nyskapende virksomheter i godkjente inkubato-

rer. Målgruppen for stipendiet er personer og bedrifter lokalisert i en godkjent inkubator.

Inkubatorstipendordningen ses i sammenheng med SIVAs inkubatorprogrammer. Stipendiet kan også benyttes i sammenheng med andre godkjente offentlige og private inkubatorer.

Tabell 1.30 Rapportering på Inkubatorstipend for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
18,1 mill. kr fra KRD	Det er gitt 62 tilsagn. Estimert sysselsettingseffekt i 2009 er 342 personer.

Interreg – EUs territoriale samarbeid

Interreg er EUs program for å fremme sosial og økonomisk integrasjon over landegrensene gjennom regionalt samarbeid. Programmet er godt innarbeidet i det norske regionale utviklingsarbeidet, og Norge har deltatt i samarbeidet siden 1996. Inneværende programperiode strekker seg fra 2007–2013.

Norge deltar i elleve Interregprogrammer innenfor tre ulike kategorier:

- fire grenseregionale programmer langs grensen til Finland, Sverige og Danmark (Nord, Botnia–Atlantica, Sverige–Norge og Øresund–Kattegat–Skagerrak)
- tre transnasjonale programmer (Østersjøen, Nordsjøen og Nordlige Periferi)
- fire alleuropeiske programmer (ESPON, Interact, Interreg IVC og URBACT II)

I tillegg deltar Norge i et grenseregionalt samarbeid med Russland innenfor rammen av EUs nabo- og partnerskapsinitiativ (ENPI).

Det statlige bidraget for programperioden 2007–2013 er på om lag 730 mill. kroner og finansieres innenfor de årlige bevilgningene på kap. 551, post 60 og kap. 552, post 72.

Norske aktører deltar i prosjekter som avspeiler viktige samfunnsutfordringer i den enkelte region, som utkant- og avstandsproblemer, tilgang til tjenestetilbud i småsamfunn, et mer effektivt transportsystem, innbyggernes tilgang til informasjonssamfunnet samt utfordringer for små og mellomstore bedrifter. For de grenseregionale programmene er hoveddelen av prosjektene knyttet til attraktivitet og næringsutvikling, mens for de transnasjonale programmene (samarbeid med land i en større felles region) er innovasjon, kompetanseutvikling og klima/miljø de mest sentrale temaene. Interregdeltakelsen bidrar i tillegg til at norske aktører får erfaring med deltakelse i større prosjekter, noe som er med på å styrke strategisk tenkning og handlemåte. Se nærmere oversikt på www.interreg.no.

Tabell 1.31 Rapportering på Interreg for 2009

Finansiering ¹	Aktiviteter ²
Grensenasjonale programmer: 69,1 mill. kr på kap. 551, post 60 og 2,1 mill. kr på kap. 552, post 72	185 prosjekter
Transnasjonale programmer, inkl. ENPI: 29,1 mill. kr på kap. 552, post 72	71 prosjekter
Alleuropeiske programmer: 2,6 mill. kr på kap. 552, post 72	13 prosjekter
Informasjonstiltak og forvaltning av Norges deltakelse: 0,9 mill. kr på kap. 552, post 72	Nasjonale knutepunkt, www.interreg.no

¹ Utbetalingsprofilen for norsk deltakelse for det enkelte program varierer fra år til år. De fylkeskommunene/sekretariatene som forvalter midlene står fritt til å disponere bevilgningen fra departementet over flere år.

² Aktiviteter viser antall prosjekter med norsk partner i perioden 2007–2010.

Kompetanseprogrammet (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å øke deltakerbedriftenes langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og fornyingsevne. Kompetanseprogrammet er landsdekkende og tilbyr opplæring i bedriftsutvikling, strategi, ledelse, innovasjon og internasjonalisering.

Kompetanseprogrammet består av kompetansetjenestene FRAM og NAVIGATOR. FRAM skal å øke bedriftenes langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og innovasjonsevne. NAVIGATOR fokuserer på internasjonalisering. Tjenestene i programmet omfatter blant annet:

- felles rådgiversertifisering og rådgiverbase
- felles kvalitets sikringssystem
- felles økonomiske og administrative rutiner
- felles dokumentasjon

Målgruppen for programmet er små og mellomstore bedrifter med vekstambisjoner. Bedrifter med internasjonalt potensial prioriteres. I tillegg legges det vekt på etablerere, kvinner og unge.

Ulike aktiviteter er igangsatt for å øke kvinneandelen i FRAM. Andelen i 2009 er om lag 40 pst. Dette er en økning på 5 pst. fra 2008.

Tabell 1.32 Rapportering på Kompetanseprogrammet for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
2 mill. kr fra KRD av totalt 5 mill. kr	Det er startet opp 18 FRAM-prosjekter, med totalt 184 deltagende bedrifter og 328 deltagere.

Kultur og opplevelser (Innovasjon Norge)

Satsingen skal bidra med tiltak som bidrar til å profesjonalisere og styrke lønnsomheten i kultur- og kulturbasert næringsliv.

Målgruppen for satsingen er små og mellomstore bedrifter og entreprenører med vekstambi-

sjoner, nettverk og klynger innen kulturnæringene (primært innen film, musikk, arkitektur, design og dataspill) og kulturbasert næringsliv (herunder samarbeid mellom kulturnæringer og tradisjonelle næringer).

Tabell 1.33 Rapportering på Kultur og opplevelser for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
4 mill. kr fra KRD	Innen satsingen på design har Innovasjon Norge bidratt til etableringen av Norsk moteinstitutt (NMI), som skal samle verdikjeden og styrke norsk mote internasjonalt. Kompetanseprogrammet FRAM Kultur er etterspurt i næringslivet og ved utgangen av 2009 har 25 prosjekter deltatt i programmet. Et eget FRAM Kultur for kunsthåndverk startet også opp i Nordland. En evaluering av programmet vil være klar i løpet av 2010.
Kultur- og næringsprosjekt (SIVA)	for de store byene. Hoveddelen av aktiviteten er knyttet til bransjerettet nettverk på tvers av næringshagene. SIVA ga i 2009 tilsagn om 2,5 mill. kroner.
Tiltaket er en ekstrainsats for å styrke kulturbasert næringsutvikling ved utvikling av verktøy og metoder for kulturbasert næringsutvikling uten-	

Tabell 1.34 Rapportering på Kultur- og næringsprosjekt for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
2,5 mill. kr fra KRD	SIVA har jobbet videre med utprøving av verktøy og metodikk, utviklet i pilotprosjektet KIBIN. Dette er i hovedsak Lillehammermodellen, Bedriftsutviklingsprogrammet og Arbeidsmetodikk for markedskommunikasjon. Videre har SIVA, i samarbeid med næringshagene og KIBIN, arrangert nettverkssamlinger i Verdal og Vadsø. SIVA har også samarbeidet med Innovasjon Norge i gjennomføringen av et hjemhentingsprosjekt for å styrke internasjonal markeds kunnskap blant norske kulturbedrifter.
Kulturbasert nærings- og stedsutvikling – piloter (Kommunal- og regionaldepartementet)	tor for å styrke lokal identitet og attraktivitet. Midlene har i all hovedsak gått til prosjekter i det distriktpolitiske virkeområdet, og unge har vært en prioritert målgruppe i satsingen.
Målet med satsingen har vært å realisere prosjekter av nasjonal interesse og med stort overføringspotensial, hvor kultur brukes som en innsatsfak-	I løpet av prosjektperioden 2007–2010 har 22 prosjekter fått støtte. Satsingen ble integrert i Bolyst fra og med 2010.

Tabell 1.35 Rapportering på Kulturbasert steds- og næringsutvikling for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
7 mill. kr fra KRD	10 pilotprosjekter er igangsatt. Prosjektene er ikke avsluttet, og det er derfor for tidlig å si noe om resultater.

Kvinner i næringslivet (Innovasjon Norge)

Kvinner i næringslivet er den nasjonale ekstrainsatsen rettet mot kvinner. Programmet Kvinner i fokus endret navn til Kvinner i næringslivet i 2010.

Programmets innhold og innretning ble endret i 2009. Årsaken er ny strategi og handlingsplan, utviklet av Innovasjon Norge, for kvinner som prioritert målgruppe. Strategien legger vekt på å integrere kvinner i alle programmer og at det skal være færre særskilte tiltak for kvinner. Hen-

sikten er fortsatt å styrke kvinners kompetanse, bygge nettverk og synliggjøring.

Innenfor den integrerte satsingen ble kvinner i 2009 særlig prioritert innenfor reiseliv, kultur næringsene, IKT og maritim sektor. De programmene/tjenestene som i 2009 hadde et ekstra kvinnefokus var kompetanseprogrammet FRAM, BIT, ARENA, NCE og OFU/IFU.

Målgruppen er kvinnelige bedriftsetablerere og kvinner i ledelse, samt styrer både i bedrifter og innovasjonsmiljøer.

Tabell 1.36 Rapportering på Kvinner i næringslivet for 2009 (særskilte tiltak)

Finansiering	Aktiviteter og resultater
14,5 mill. kr fra KRD	2300 personer er registrert i Styrekandidatbasen. Det har vært 21 deltakere på Fyrtårn og 98 deltakere på Ledermentor. Enkelte fylker har Nettverkskreditt-grupper. Prisen Årets kvinnelige gründer ble utdelt for første gang i 2009.

Kvinnovasjon (SIVA)

Målet med programmet er å øke antall kvinner som etablerer bedrifter med vekstambisjoner i næringshagemiljøene, FoU-inkubatorene og industriinkubatorene. Industriinkubatorene ble inkludert i satsingen i 2009.

Tilbud og tiltak innen mobilisering, samhandling, nettverk, mentorordning, profilering og kompetansebygging prioriteres. Det er utarbeidet en felles profil for tiltaket med logo, nettsted og bro-

syre under navnet Kvinnovasjon. Arbeidet gjennomføres av de enkelte miljøene som søker SIVA om midler til å gjennomføre aktiviteter. Midlene kan ikke brukes som direkte bedriftsstøtte.

Flere utviklingsmiljøer samarbeider på tvers av programmene. Det legges vekt på samspill med andre aktører som jobber for å øke entreprenørskap blant kvinner.

Målgruppen er bedrifter med vekstambisjoner, hovedsakelig etablert av kvinner.

Tabell 1.37 Andel kvinner i hovedprogrammene i (pst).

	Næringshage			FoU-inkubator			Industriinkubator		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
SIVA Kvinnovasjon 2009									
Ansatt i målbedrifter ¹	37	37	40	24	24	25	18	27	19
I ledende stilling i målbedrifter ²									
Total 31.12	21	20	37	21	23	29	2	11	14
Nye for året		30	40		28	30		13	14
Måltall for året			25			25			3
I ledende stilling i programbedrifter ^{3 4}	37	42	48	29	35	36	23	31	29
Ansatt i programbedrift			59						

¹ Målbedrifter i 2009 – bedrifter som har rapportert mottatt fordel gjennom SIVAs utviklingstilskudd

² Næringshage: Daglig leder eller styreleder. FoU- og industriinkubator: Daglig leder, styreleder eller gründer/eier.

³ Programbedrifter: Vertsmiljøer og eierskapsmiljøer i våre programmer.

⁴ Næringshage og industriinkubator: Daglig leder eller styreleder. FoU: Inkubatorleder.

Tabell 1.38 Rapportering på Kvinnovasjon for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
11 mill. kr fra KRD	Det er startet 15 fylkesvise eller regionale samarbeid og 72 ulike innovasjonsmiljøer deltar.

LUK – Lokal samfunnsutvikling i kommunene (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet med satsingen er å gjøre kommunene enda bedre til å planlegge, mobilisere, samarbeide og gjennomføre utviklingsprosjekt, der formålet er å utvikle mer attraktive lokalsamfunn. Satsingen skal bidra til å bedre kompetansen og kapasiteten til å drive kontinuerlig utviklingsarbeid i kommunene. Det skal skje gjennom å utvikle et tettere samarbeid både mellom fylkeskommuner og kommuner, og mellom flere kommuner. I tillegg skal fylkeskommunenes rolle som samordner, aktiv rådgiver og støttespiller overfor kommuner med utviklingsbehov styrkes. Satsingen startet i 2010. Det legges opp til at satsingen varer til 2015.

MERKUR – Merkantilt kompetanseprogram for utkantbutikker (Mentor AS)

MERKUR-programmet forvaltes av Mentor AS.

Målet er å sikre innbyggerne i distriktene tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet. Programmet arbeider for at dagligvare-

rebutikkene kan få tilleggstenester som øker lønnsomheten i butikken og som gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester. Programmet skal også bidra til å øke forståelsen i lokalsamfunnet om dagligvarebutikkens rolle og betydning.

Butikkdriverne som deltar i programmet gjennomgår et kursopplegg for å styrke den butikkkfaglige kompetansen, fokusere sterkere på lokalsamfunnsutvikling og øke antall tjenester i butikken. Disse kompetansetiltakene består av seminarer, besøk av MERKUR-konsulenter i butikken og kundeundersøkelser mv. Dagligvarebutikkene blir fulgt opp gjennom egne oppfølgingsprogrammer. MERKUR samarbeider for eksempel med Posten og Norsk Tipping for å legge til rette for tilleggstenester. MERKUR-programmet jobber også med kommunale myndigheter for å utvikle et bedre samarbeid mellom dagligvarebutikkene og lokalsamfunnet.

Fra og med 2010 er MERKUR Bok en integrert del av det ordinære MERKUR-programmet. MERKUR blir fullfinansiert av Kommunal- og regionaldepartementet.

Tabell 1.39 Rapportering på MERKUR for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
9 mill. kr	Midlene går til ordinær drift av MERKUR-programmet, kurs og konferanser, samt oppfølging og utvikling av dagligvarebutikker i distriktene.
5 mill. kr	Det gis utviklingstilskudd til de 125 minste og mest perifere dagligvarebutikkene.
2,5 mill. kr	50 bokhandlere har deltatt i kurs og utviklingsaktiviteter gjennom MERKUR-bok.

NCE – Norwegian Centre of Expertise (Innovasjon Norge)

Målet med nettverksprogrammet er å bidra til økt verdiskaping gjennom å utløse og forsterke samarbeidsbaserte innovasjons- og internasjonaliseringprosesser i næringsklynger med størst potensial for internasjonal vekst.

Programmet tilbyr faglig og finansiell støtte til gjennomføring av langsiktige og målrettede utviklingsprosesser i utvalgte næringsklynger. Støtten fra programmet skal bidra til å redusere hindringer for samarbeid mellom aktørene, akselerere gjennomføringen av viktige utviklingsprosesser og prosjekter samt koordinere og målrette privat og offentlig innsats for å utvikle klyngen. Pro-

grammet er utviklet i felleskap med Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA.

Målgruppen for programmet er bedrifter i klynger. Programmets sekundære målgruppe er

aktører som direkte bidrar til å utvikle klyngen, blant andre FoU-institusjoner og utdanningsmiljøer. Programmet har tiltak for å stimulere til økt deltakelse blant kvinner.

Tabell 1.40 Rapportering på NCE for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
52,6 mill. kr fra KRD (inkl. bevilgning på kap. 551, post 60) av totalt 95,4 mill. kr.	Det er etablert totalt 12 NCE-miljøer. Det er startet 100 innovasjonsprosjekter i samarbeid med FoU-miljøer. 63 prosjekter tar sikte på internasjonal forretningsutvikling.

Nordisk atlantersamarbeid (NORA)

NORA er en grenseregional komité under Nordisk Ministerråds regionalpolitiske samarbeidsprogram. Den nordiske forankringen og den prosjektorienterte arbeidsformen gir NORA et godt grunnlag for et nordatlantisk samarbeid, basert på nordiske målsettinger og verdier. NORA skal bidra til å styrke samarbeidet i regionen og utvikle Nordatlanten til en sterk region med en bærekraftig økonomisk utvikling, blant annet ved å styrke samarbeidet mellom næringsvirksomheter og FoU-organisasjoner på tvers av landegrensene.

NORA finansieres av Nordisk Ministerråd supplert med et nasjonalt bidrag fra samarbeidets fire deltakere: Færøyene, Grønland, Island og Norge.

NORAs komité består av tre medlemmer fra hvert av de fire deltakerlandene. En av Norges representanter oppnevnes av Kommunal- og regionaldepartementet og to etter forslag fra Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag og Vestlandsrådet.

Norges nasjonale bidrag er 500 000 DKK per år over departementets budsjett.

NyVekst – støtteordning for nyetablerte vekstbedrifter i distriktene (Innovasjon Norge)

For omtale av tiltaket, se vedlegg 1.2.

Næringshageprogrammet (SIVA)

Målet er å stimulere til utvikling av nye arbeidsplasser innen kunnskapsintensive næringer i distriktene gjennom å tilby infrastruktur og utviklingsmiljøer til personer med høy kompetanse.

Gjennom samlokalisering av små foretak i et profesjonelt, faglig og sosialt miljø skal næringshagene bidra til vekst. Hver næringshage har et utviklingsselskap som tar seg av fellesoppgaver for bedriftene: profilering, nettverksbygging og tiltak for kompetanseheving.

Målgruppen for programmet er kunnskapsbaserte bedrifter i distriktene. Næringshagene yter også i stor grad bistand til bedrifter og gründere som ikke er fysisk lokalisert i næringshagene, men som er lokalisert i nærheten.

Våren 2010 er det kommet til to nye næringshager og det arbeides med to forprosjekter.

Tabell 1.41 Rapportering på Næringshageprogrammet for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
24,5 mill. kr fra KRD	Det er 52 næringshager. 635 bedrifter har mottatt subsidiert rådgivnings- eller kontorstøtte (FoU-støtte). Omtrent 1500 bedrifter har tilknytning til en etablert næringshage.

Omdømmearbeid (Distriktssenteret)

Målet er å styrke kommunenes kompetanse på omdømmearbeid. Gjennom langsiktig omdømmearbeid kan kommunene bedre synliggjøre hvilke

muligheter som finnes og slik tilrekke seg flere unge folk i etableringsfasen. Distriktssenteret gjennomførte i 2009 en omdømmeskole og en inspirasjonsturné for kommuner som ønsker å sette omdømme på dagsorden.

Tabell 1.42 Rapportering på omdømmearbeid for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
2,6 mill. kr fra KRD	Det ble arrangert 3 omdømmeskolesamlinger, med 17 deltakende kommuner og 37 personer, samt 29 inspirasjonsseminarer (2009 og 2010) med til sammen 44 kommuner og 1500 deltakere.

Reiseliv i Nord (Innovasjon Norge)

Målet med tiltaket Reiseliv i Nord er å styrke innovasjon, konkurransekraft og lønnsomhet for reiselivsnæringen i de tre nordligste fylkene. Utvikling og profilering innen reiseliv i nordområdene skal gis et felles løft i regi av Innovasjon Norge. Til dette prosjektet har departementet bevilget til sammen 12,5 mill. kroner i 2008 og 2009. I 2010 har departementet bevilget 10 mill. kroner til reiseliv og destinasjonsutvikling i nord, som også er i regi av Innovasjon Norge.

Prosjektet har i første aktivitetsår konsentrert seg om å få i gang de tre største aktivitetene i prosjektet; kompetanseløft med rådgivning, markedsundersøkelser i prioriterte markeder samt strategisk plattform for utviklingen av reiseliv i Nord-Norge.

I tillegg har departementet bevilget 50 mill. kroner til profileringsselskapet NordNorsk Reiseliv AS. Midlene disponeres av Finnmark fylkeskommune på vegne av de tre nordligste fylkeskommunene. Dette er en betydelig innsats for å styrke det nordnorske produktet og kvaliteten i opplevelsen på den ene siden, og trafikken til landsdelen på den andre siden.

Regionalt senter for likestilling og mangfold (Kommunal- og regionaldepartementet)

Prosjektet skal bidra til etablering av regionale sentre for likestilling og mangfold. Stiftelsen KUN og Likestillingssenteret gjennomfører prosjektet. Det er etablert to sentre i løpet av prosjektperioden, i Hamar og Steigen. Sentrene dekker Hedmark og Oppland og de fem nordligste fylkene.

De regionale sentrene skal bidra til å omsette nasjonalt likestillingsarbeid til lokal og regional praksis og bidra til at likestilling blir et virkemiddel i det regionale utviklingsarbeidet. Med forankring i nasjonal og regional politikk skal sentrene ha en funksjon som pådriver, iverksetter og veileder for likestillings- og mangfoldsarbeid.

Sentrene skal arbeide i nær kontakt med nasjonale, regionale og lokale myndigheter, virksomheter og organisasjoner innen samfunns- og arbeidsliv. Sentrene skal arbeide for å nå ut til flest mulig for å øke den generelle kunnskapen om betydning av kjønn og mangfold i samfunnet. Sentrenes viktigste målgrupper er de som kommer inn under likestillingsloven, det vil si offentlige myndigheter, samt virksomheter og organisasjoner innen arbeids- og samfunnsliv, på regionalt og lokalt nivå.

Tabell 1.43 Rapportering på Regionalt senter for likestilling og mangfold for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
0,69 mill. kr fra KRD av totalt 3 mill. kr	Høringsuttalelser, analyser, utarbeidet veileder til kommunene, samt utarbeidet statistikk.

Regionalisering og nettverk (SIVA)

Målet med bevilgningen er å utvikle samarbeidet mellom de ulike innovasjonsselskapene i SIVAs portefølje samt å styrke samarbeidet mellom SIVA

og fylkeskommunene. Midlene er blant annet benyttet til forsøksvirksomhet for å legge grunnlaget for utvikling av regionale innovasjonsselskaper i tråd med forvaltningsreformen.

Tabell 1.44 Rapportering på regionalisering og nettverk for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
3 mill. kr fra KRD	SIVA har arrangert nettverkssamlinger for deltakerne. Det er igangsatt pilotprosjekter i Innlandet og Rogaland for å få erfaring med og teste ut ulike modeller for etablering av regionale innovasjons-selskaper, samt et pilotprosjekt for utvikling av et mulig nytt program kalt Industrielt knutepunkt. SIVA har vært pådriver og inspirator i flere regionale innovasjonsnettverk, blant annet i Nordland, Trøndelagsfylkene og Møre og Romsdal.

Småsamfunnssatsing (piloter) (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet med satsingen har vært å stimulere til tilflytting til distriktene ved å støtte lokale utviklingsprosjekter og ved å formidle gode resultater fra pilotprosjektene. Målgruppen for satsingen

har vært lokalsamfunn med lange avstander til regionale sentra, befolkningsnedgang og sårbar næringsstruktur.

I løpet av programperioden (2006–2009) har totalt 49 prosjekter fått støtte på til sammen 142,5 mill. kroner. Den nasjonale småsamfunnssatsingen ble avsluttet i 2009.

Tabell 1.45 Rapportering på Småsamfunnssatsing for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
22,1 mill. kr fra KRD	23 prosjekter fikk støtte i 2009.

Storbyprosjektet (Innovasjon Norge)

Målet med prosjektet er å styrke regional innovasjonsevne og samspillet mellom storbyer og omland.

Prosjektet skal avdekke flaskehalsen og muligheter for økt innovasjon og på den bakgrunn iden-

tifisere og foreslå pilot- og demonstrasjonsprosjekter som fremmer innovasjon.

Prosjektet ledes av Innovasjon Norge i nært samarbeid med Forskningsrådet, SIVA og KS.

Prosjektperioden for Storbyprosjektet gikk ut 2009, men noen igangsatte aktiviteter og fellesprosjekter løper også i 2010.

Tabell 1.46 Rapportering på Storbyprosjektet for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
4 mill. kr fra KRD	5 fellesprosjekter fikk støtte i 2009. Storbyprosjektet har ført til økt fokus på storbykommunenes rolle og økt samarbeid mellom storbyene for innovasjon og verdiskaping.

Unge i fokus (Innovasjon Norge)

Målet med satsingen er å få flere unge til å vurdere det som et attraktivt alternativ å etablere sin egen bedrift.

Unge gründere er en gjennomgående satsing i Innovasjon Norge og består av utredningsarbeid, pilotprosjekter og tilrettelegging av eksisterende

programmer rettet mot unge. Som eksempel har Innovasjon Norge på oppdrag fra departementet utviklet mentorordninger for unge etablerere. I tillegg samarbeider Innovasjon Norge med eksterne aktører som Start Norge, Venture Cup og Ungt Entreprenørskap med flere.

Målgruppen er etablerere i aldersgruppen 18 til 35 år.

Tabell 1.47 Rapportering på Unge i fokus for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
13 mill. kr fra KRD	Pilotprosjekt med mentorordning i Sogn og Fjordane, Hordaland og Troms. Dette inkluderte 42 deltakere i 39 virksomheter med 27 mentorer. Halvparten av deltakerne er vekst- og toppetableringer og halvparten levebrødsforetak. Emax Nordic er et prosjekt som skal løfte fram unge entreprenører. 50 håndplukkede entreprenører mellom 18 og 25 år deltar.
Programmet har endret navn til Ung gründer fra 2010.	het til å drive egen bedrift gjennom elev-, ungdoms- og studentbedrifter.
Ungt Entreprenørskap (Kommunal- og regionaldepartementet)	Ungt Entreprenørskap mottar offentlige midler fra blant annet Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, fylkeskommuner og privat næringsliv.
Målet er å bidra til å videreføre og styrke satsingen på entreprenørskap i utdanning i Norge i omfang og kvalitet. Organisasjonen arbeider med å integrere entreprenørskap på alle utdannelsestrinn gjennom flere aktiviteter og gir unge mulig-	Målgruppen er barn, ungdom og studenter. Totalt hadde Ungt Entreprenørskap aktiviteter i 242 av landets kommuner innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, en økning på to kommuner fra 2008.

Tabell 1.48 Rapportering på Ungt Entreprenørskap for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
8 mill. kr fra KRD (KRDs finansieringsandel er 20 pst.)	Det har vært 11 535 deltakere i elevbedrifter, 10 841 deltakere i ungdomsbedrifter, 533 deltakere i studentbedrifter, 26 261 deltakere (alle utdannelsestrinn) på Gründercamp og 4899 elever har deltatt på Vårt lokalsamfunn.
Verdiskapingsprogrammet for naturarven (Kommunal- og regionaldepartementet)	råder. På denne måten vil verneområdene bli bedre ivaretatt og lokal bevissthet og engasjement for naturområdene stimuleres. Det er en ambisjon at verneverdier skal bidra til en positiv samfunnsutvikling i distriktene.
Målet med Verdiskapingsprogrammet for naturarven er å bidra til miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping i tilknytning til verneom-	

Tabell 1.49 Rapportering på Verdiskapingsprogrammet for naturarven for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
5 mill. kr fra KRD av totalt 10 mill. kr	10 lokale og regionale utviklingsprosjekt er finansiert og har startet opp.
VRI – Virkemidler for regional innovasjon og FoU (Forskningsrådet)	til å ta i bruk forskning som de blant annet kan søke regionale forskningsfond om finansiering til. VRI har i 2009 vært preget av høy aktivitet og videreutvikling. Det gjelder både samhandlingsaktivitetene og forskningsprosjektene. VRI hadde et
VRI og regionale forskningsfond er komplementære ordninger, hvor VRI mobiliserer nye aktører	

overforbruk i 2009 på 9,4 mill. kroner som vil bli hentet inn i perioden 2010–2013.

I arbeidet med regionale forskningsfond har VRI bidratt til å utvikle fylkeskommunene som regionale forsknings- og utviklingsaktører. VRI har i 2010 fått en viktig rolle som en komplementær ordning til regionale forskningsfond, for å ivareta samspill- og mobiliseringsaktiviteter, mobilitet mellom næringsliv og academia og for å styrke

kunnskapsgrunnlaget for regional innovasjon og utvikling.

I 2009 har syv VRI-regioner hatt fokus på kulturnæringer gjennom de syv bedriftsstyrte innovasjonsprosjektene (BIP) som ble startet opp i 2008. Tre av disse ble avsluttet i 2009.

De regionale forskningsfondene er en aktuell finansieringskilde for deler av VRI-programmet.

Tabell 1.50 Rapportering på VRI for 2009

Finansiering	Aktiviteter og resultater
39 mill. kr fra KRD av totalt 69,7 mill. kr, samt overførte udisponerte midler fra 2008 (i tillegg mottar programmet overføringer fra kap. 551, post 60)	<p>Det er startet opp 15 regionale VRI-satsinger med tilhørende 21 faglige forskerprosjekt, inkludert 3 forskningsprosjekter mellom 11 regioner.</p> <p>858 enkeltbedrifter og 76 bedriftsnettverk med 1805 bedrifter er involvert i VRI. Av disse totalt 2663 bedriftene er minst 473 bedrifter nye samarbeidspartnere i 2009. Av involverte enkeltbedrifter var 48 pst. plassert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet i 2009.</p> <p>VRI favner alle fylkeskommunene, de fleste høyskolene, alle FOKUS-instituttene samt universitetene. Om lag 70 pst. av forskningsprosjektene har formelt eller uformelt internasjonalt samarbeid.</p>

1.4 Rapport på de distrikts- og regionalpolitiske midlene i 2009 etter mål, sentralitet og andel innenfor det distriktpolitiske virkeområdet (DPV)

Tabell 1.51 Bruk av midler etter mål, kapittel/post, sentralitet, aktører, samt andel innenfor DPV (mill. kroner)

	Post			Sentralitet				Aktør				Totalt	
	Kap. 551.60	Kap. 551.61	Kap. 551.71	Kap. 552.72	Små og mellomstore byregioner	Periferi	Ufordelt	FK/KR/FO/Interreg	NVMA	KRD	Andel innenfor DPV		
Hovedmål 1 Verdiskaping	1 013,6	243,3	51,6	333,5	277,8	567,8	687,1	109,3	411,7	1167,9	62,5	79 %	1642,0
Arbeidsmål 1.1 Næringstiljø	158,9	60,6	35,0	184,9	77,7	169,0	159,9	32,8	215,9	186,5	37,0	72 %	439,4
Arbeidsmål 1.2 Etablerte bedrifter	545,5	129,6	16,6	62,2	77,3	261,5	363,5	51,7	86,1	652,9	15,0	88 %	754,0
Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap	309,2	53,0	0,0	86,4	122,7	137,3	163,8	24,7	109,6	328,5	10,5	72 %	448,6
Hovedmål 2 Rammebetingelser	141,4	185,9	0,0	0,7	56,2	125,3	146,4	0,0	327,3	0,0	0,7	96 %	328,0
Arbeidsmål 2.1 Kompetanse	44,2	36,0	0,0	0,7	7,8	25,4	47,7	0,0	80,2	0,0	0,7	92 %	80,9
Arbeidsmål 2.2 Infrastruktur	97,2	149,9	0,0	0,0	48,4	100,0	98,7	0,0	247,1	0,0	0,0	97 %	247,1
Hovedmål 3 Attraktivitet	251,4	77,6	0,0	57,8	43,9	135,8	182,5	24,5	328,9	0,0	57,8	87 %	386,7
Arbeidsmål 3.1 Tjenester	28,0	8,3	0,0	17,2	4,7	12,5	19,2	17,1	36,3	0,0	17,2	65 %	53,5
Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering	223,4	69,3	0,0	40,6	39,2	123,3	163,3	7,4	292,6	0,0	40,6	90 %	333,2
Andre tiltak	128,4	22,6	0,0	39,1	15,5	52,7	99,4	22,6	151,0	0,0	39,1	84 %	190,1
Totalt	1 534,7	529,3	51,6	431,0	393,3	881,6	1115,4	156,4	1218,9	1167,9	160,0	83 %	2546,8
Prosentandel av totalbeløp	60 %	21 %	2 %	17 %	15 %	35 %	44 %	6 %	48 %	46 %	6 %		

Sentralitet: Storbyregioner (folketall > 50 000 innbyggere i største tettsted); mellomstore byregioner (folketall 15-50 000); småbyregioner (folketall 5-15 000); periferi (folketall < 5 000)
 Forkortelser: SMBY=små og mellomstore byregioner; FK=fylkeskommuner; KR=kommuner og regionråd; FO=fylkesovergripende organ; NVMA; nasjonale virkemiddelaktører
 Kap. 551, post 60 inkluderer også Opplands andel av posten som inngår i forsøket Frøtt fram på kap. 551, post 64

Vedlegg 2

Orientering om likestilling i virksomhetene

Likestillingsloven § 1a, diskrimineringsloven § 3a, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 3 og arbeidsmiljølovens kap. 13 inneholder krav til offentlige myndigheter og offentlige virksomheter om å redegjøre for likestilling i virksomheten.

Det skal også redegjøres for tiltak som er iverksatt eller er planlagt iverksatt for å fremme likestilling.

Kommunal- og regionaldepartementet

Tabell 2.1 Ansatte i departementet fordelt på kjønn i 2009

	Kvinner				Menn			
	Totalt	Antall	Pst.	Ltr. gj.snitt	Antall	Pst.	Ltr. gj.snitt	
Toppledere ¹	6	3	50	979 267	3	50	1 013 000	
Mellomledere ²	25	12	48	648 733	13	52	645 962	
Alternativ karrierevei ³	83	42	51	521 702	41	49	547 727	
Saksbehandlere ⁴	81	59	73	407 949	22	27	410 236	
Sum ansatte	195	116	59	479 738 ⁵	79	41	524 730 ⁵	
Sluttet	24	13	54	-	11	46	-	
Gj.snitt overtid (timer per ansatt)	26	23	-	-	31	-	-	
Redusert arbeidstid (antall pers.)	21	17	81	-	4	19	-	
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	13	9	69	-	4	31	-	
Sykefravær (i pst.)	5,2	-	6,2	-	-	3,9	-	

¹ Departementsråd, ekspedisjonssjef, kommunikasjonssjef

² Avdelingsdirektør, underdirektør, arkivleder

³ Spesialrådgiver, seniorrådgiver, fagdirektør, prosjektleder

⁴ Rådgiver, seniorkonsulent, førstekonsulent, konsulent

⁵ Ikke medregnet toppledergruppa

Iverksatte og planlagte likestillingstiltak: kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne

Av 195 ansatte (181 årsverk) i 2009 utgjorde kvinner 59 pst. Kvinner er i flertall i saksbehandlergruppen. For andre stillingsgrupper er det tilnærmet lik kjønnsfordeling.

Rekruttering: Departementet har inkludert kjønnsperspektivet i styringsinformasjonen. Det er et overordnet mål for departementet å ha minst 40 pst. av hvert kjønn på alle stillingsnivåer.

Departementet har de siste årene tilstrebet å rekruttere flere menn inn i kontor- og saksbehandlergruppen og oppfordrer menn til å søke når disse stillingene lyses ut. I tillegg har departementet fokus på ledernivået, spesielt gjelder dette toppledere. Departementet har en egen handlingsplan for rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn og en handlingsplan for arbeidstakere med redusert funksjonsevne (delmål 2 i IA-avtalen). Ett av tiltakene er å rekruttere flere personer til både ordinære stillinger og til

praksissteder. Søkere med innvandrerbakgrunn og søkere som synliggjør at de har nedsatt funksjonsevne, innkalles til intervju dersom de er kvalifiserte for stillingen. Departementet skal delta i statens nye traineeprogram for personer med nedsatt funksjonsevne. Høsten 2010 skal departementet gjennomføre et internt mangfoldsseminar for ledere og tillitsvalgte som deltar i rekrutteringsarbeidet.

Lønns- og arbeidsforhold: Departementets lønnspolitikk har blant annet som mål å bidra til reell likestilling mellom kjønnene. I tillegg til å ha fokus på en god kjønnsbalanse innenfor stillingsgruppene har departementet hatt fokus på lønnsforskjeller innenfor de enkelte stillingsgruppene. Dette kan se ut til å ha gitt positive resultater for likelønn i departementet. Gjennomsnittslønn for alle tilsatte var i 2009 kr 479 738, og gjennomsnittet for menn var kr 524 730. Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn kan i stor grad forklares med fordelingen på stillingsgrupper. 51 pst. av kvinnene er tilsatt i gruppene med lavest lønn (saksbehandlere), mens tallet for menn er 28 pst. Det er små forskjeller i gjennomsnittlig lønn mellom kvinner og menn innenfor de enkelte stillingskategoriene. Fra 2008 til 2009 økte kvinners lønn med 3,8 pst., mens menn hadde en økning på 2,3 pst. I forkant av de årlige lokale lønnsforhandlingene utarbeides det statistikker i samsvar med de sentrale føringene.

Det er viktig at permisjonsregler og andre rettigheter som særlig benyttes av kvinner ikke fører til utilsiktet forskjellsbehandling ved fordeling av arbeidsoppgaver, avansement og lønn. Det er videre et mål at slike rettigheter også skal gi menn mulighet til å delta i omsorgsarbeidet. Fleksible arbeidstidsordninger og ulike ordninger for hjemmekontor skal tilrettelegges for ansatte av begge kjønn i ulike livsfaser der det er behov for mer fleksibilitet.

Kvinner utgjorde 81 pst. av personer med redusert arbeidstid i 2009.

Forfremmelse: Departementet har en åpen rekrutterings- og avansementspolitikk preget av

formell ryddighet, medvirkning fra de ansatte og likebehandling, basert på en del felles utvelgelsesriterier.

Utviklingsmuligheter: Departementet har utarbeidet en felles kompetansestrategi for perioden 2008–2012. Basert på dette strategidokumentet utarbeides det årlige opplæringsplaner. Av enkelttiltak i 2009 kan utviklingsprogram for alle medarbeidere trekkes fram. Programmet hadde 14 deltagere, hvorav 8 var kvinner. Tilsvarende program kjøres i 2010; denne gang med 16 deltagere, hvorav 10 kvinner.

Beskyttelse mot trakassering: Kommunal- og regionaldepartementet har nulltoleranse for mobbing og trakassering. Departementet skal ha en kultur med åpenhet, dialog og bred medvirkning for å fremme helse, trivsel og yteevne. Det er utarbeidet egne retningslinjer for forebygging og håndtering av mobbing og trakassering.

Høsten 2009 ble det gjennomført en kartlegging av medarbeidertilfredshet i departementet. Undersøkelsen viser at arbeidsgleden i departementet er høy og at det er liten forskjell mellom kjønnene. På bakgrunn av resultatene er det utarbeidet oppfølgingsplaner på både departements- og avdelingsnivå. Ett viktig tiltak i den felles handlingsplanen er utvikling av et nytt opplegg for medarbeidersamtaler. Det nye opplegget er nå på plass, og det gjennomføres avdelingsvis opplæring av ledere og ansatte i fellesskap.

Sykefravær: Departementet har en lokal avtale om inkluderende arbeidsliv (IA-avtale) og har utarbeidet handlingsplaner for alle tre delmål. Handlingsplanen for redusert sykefravær har som mål en reduksjon av sykefraværet fra 5,6 pst. (2. kvartal 2001) til 4,5 pst. innen utgangen av 2009. Sykefraværet gikk ned fra 6,7 pst. i 2006 til 5,9 pst. i 2007, videre til 5,4 pst. i 2008 og til 5,2 pst. i 2009. Sykefraværet er noe større hos kvinner enn hos menn, 6,2 pst. mot 3,9 pst. i 2009. Departementet er i ferd med å revidere handlingsplanene på bakgrunn av den nye IA-avtalen.

Husbanken

Tabell 2.2 Ansatte i Husbanken fordelt på kjønn i 2009

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	1	0	0	1	100
Mellomledere	44	27	61	17	39
Alternativ karrierevei	121	55	45	66	55
Saksbehandlere	183	130	71	53	29
Kontortilsatte	7	5	71	2	29
Sum ansatte	356	217	61	139	39
Gjennomsnittlig lønnstrinn	-	57,4	-	62,3	-
Rekruttert	18	11	61	7	39
Sluttet	28	14	50	14	50
Redusert arbeidstid (antall personer)	29	24	83	5	17
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	8	8	100	0	0
Sykefravær i pst.	5,6	-	6,5	-	4,4

Husbanken har 356 ansatte, hvorav 217 er kvinner (61 pst.) og 139 er menn (39 pst.). Gjennomsnittsalderen i Husbanken er 49 år.

I de syv styrene var det fire kvinnelige og tre mannlige styreledere. Det var til sammen 13 kvinnelige og ti mannlige styremedlemmer. Totalt var det 57 pst. kvinner i styrene. Fra 1.1.2010 er husbankloven endret. En konsekvens av denne endringen er at styrene er avviklet fra samme dato.

Husbanken utarbeider hvert år en lønnsanalyse som blant annet fokuserer på eventuelle forskjeller mellom kvinner og menn. Det er små lønnsforskjeller mellom kvinner og menn når det sammenlignes stilling for stilling. Ved de lokale lønnsforhandlingene har Husbanken de siste årene lagt vekt på å utjevne kjønnsbaserte lønnsforskjeller. Ved lokale forhandlinger de siste årene har kvinner fått en større andel av midlene enn pro rata fordeling skulle tilsi.

Når det gjelder forhandlinger etter HTA 2.3.4 har Husbanken også hatt fokus på likelønn og vært særlig opptatt av at enkeltendringer ikke skaper nye kjønnsbaserte lønnsforskjeller. Husbanken har ikke tilfeller av ufrivillig deltid. Alle deltidstillinger er etter eget ønske fra ansatte.

Oversikt over permisjonsuttak

Per 31. desember 2009 var ni ansatte i permisjon for å jobbe i annen ekstern stilling (fire kvinner og fem menn) og åtte ansatte hadde fødsels- og/eller omsorgspermisjon (alle kvinner). I løpet av 2009 har 32 ansatte tatt ut foreldre- eller omsorgspermisjon (10 menn og 22 kvinner).

Det totale sykefraværet i Husbanken i 2009 var 5,6 pst, hvorav 6,5 pst. for kvinner og 4,4 pst. for menn.

Ansatte har vært hjemme 283 dagsverk med sykt barn. Dette fordeler seg med 164 dagsverk for kvinner (58 pst.) og 119 dagsverk for menn (42 pst.). Husbanken har ikke oversikt over hvor stor andel av kvinner/menn som har barn, men uttak av permisjon for sykt barn er tilnærmet lik kjønnsfordelingen i Husbanken.

Det ble tatt ut totalt 360 seniordager. Til sammen tok 15 kvinner ut 150 dager (42 pst.) og 20 menn tok ut 210 dager (58 pst.). Det var 20 kvinner (47 pst.) og 23 menn (53 pst.) som hadde muligheter til å ta ut seniordager i 2009. Kvinner tok således ut noen færre seniordager enn menn i 2009.

Husbanken har ikke kjønnsdelt statistikk på kompetansehevede tiltak for 2009. Verktøy for å ta ut denne type statistikk vil være på plass fra 1. januar 2011.

Iverksatte og planlagte likestillingstiltak: kjønn, etnisitet, religion og nedsatt funksjonsevne

Arbeidet med likestilling i Husbanken blir årlig rapportert inn i forbindelse med årsmeldingen. Fra 2008 og 2009 var Husbanken med i Fornyings- og administrasjonsdepartementets prosjekt med moderat kvotering av innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn. Husbanken har valgt å videreføre arbeidet med å øke antall ledere og medarbeidere med innvandrerbakgrunn etter prosjektperioden.

Ledelse

I 1999 var mindre enn 30 pst. av ledere i Husbanken kvinner. De tiltak som ble satt inn for å øke kvinneandelen i ledende stillinger har gitt resultater og andelen kvinnelige ledere er nå 60 pst.

I handlingsplanen som ble laget i forbindelse med prosjekt moderat kvotering ble det satt som mål at fem pst. av ansatte i lederstillinger skal ha innvandrerbakgrunn. Husbanken har ambisjoner om å nå dette målet innen 2015.

Lønns- og arbeidsvilkår

Det har i de senere år særlig vært fokus på kvinner i saksbehandlerstillinger. Overføring fra høyt lønnede førstekonsulenter til rådgivere har medført noen skjevheter i denne stillingskategorien. Menn er noe overrepresentert i gruppen høyere saksbehandlingsstillinger. Husbanken har derfor fokus på å rekruttere flere kvinner til disse stillingene. Det er ikke anledning til å lage lønnsstatistikker ut fra ansattes etnisitet, religion eller nedsatte funksjonsevne. Husbanken har likevel som et sentralt tema i lønnspolitikken at etaten skal ha en ikke-diskriminerende lønnsfastsetting når det gjelder kjønn, etnisitet, alder og funksjonsnivå.

Avtaler, strategier og handlingsplaner

Husbanken har arbeidet for at likestilling og ikke-diskriminering skal være tema i alle aktuelle strategier, avtaler og handlingsplaner.

Tilpasningsavtalen: Husbanken har nedfelt egne likestillingsregler i tilpasningsavtalen. Dette gjelder blant annet rekruttering, kompetansehevende tiltak, permisjoner og at møter normalt skal holdes innenfor kjernetiden.

HR-strategien: I Husbankens HR-strategi er likestilling og mangfold et eget fokusområde.

Lønnspolitikk: Husbanken vil høsten 2010 revidere sin lønnspolitikk. Tiltak for likelønn har en sentral plassering i lønnspolitikken.

IA-avtalen: Husbanken har vært IA-bedrift siden 2002. I forbindelse med den nye IA-avtalen vil Husbanken i løpet av høsten 2010 revidere sine mål og handlingsplaner. Husbanken vil i større grad fokusere på delmålet om å få tilsatt flere ansatte med nedsatt funksjonsevne.

Husbanken har i løpet av høsten 2010 planer om å utarbeide en livsfasepolitikk. Likestilling og ikke-diskriminering vil ha sin naturlige plass i dette arbeidet.

Medarbeiderundersøkelse

Husbanken gjennomførte i 2009 en større medarbeiderundersøkelse i regi av prosjektet «Den nye arbeidsplassen». I den forbindelse fikk Husbanken utarbeidet en egen rapport fordelt på kjønn. Det ble ikke avdekket noen vesentlige forskjeller i svarene til kvinner og menn.

Husbanken har ved gjennomgangen av medarbeiderundersøkelsen lokalt fokusert på nulltoleranse når det gjelder mobbing og trakassering.

Religion

Husbanken har så langt ikke funnet det nødvendig å utarbeide egne regler, retningslinjer og lignende for dette området. Det har så langt vært praksis at ansatte med annen religion enn kristendom får fri på sine høytidsdager.

Statens bygningstekniske etat

Tabell 2.3 Ansatte i Statens bygningstekniske etat fordelt på kjønn i 2009

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	2	0	0	2	100
Mellomledere	5	2	40	3	60
Alternativ karrierevei	16	5	31	11	69
Saksbehandlere	28	14	50	14	50
Kontortilsatte	10	10	100	0	0
Sum ansatte	61	31	52	30	48
Gj.snittlig lønnstrinn	59,4	54,4	-	64,6	-
Rekruttert	6	2	33	4	67
Sluttet	7	6	86	1	14
Redusert arbeidstid (antall personer)	4	3	75	1	25
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	2	2	100	0	0
Sykefravær i pst.	6,1	-	9,1	-	2,8

Statens bygningstekniske etat har 61 ansatte, hvorav 31 kvinner og 30 menn. Kvinneandelen i ledergruppen i Statens bygningstekniske etat er 29 pst.

Iverksatte og planlagte likestillingstiltak: kjønn, etnisitet, religion og nedsatt funksjonsevne

Rekruttering: Kjønnfordelingen er skjev i øvre og nedre sjikt i Statens bygningstekniske etats stillingsstruktur. Etaten har som målsetting å øke antall kvinner innenfor alternativ karrierevei. Etaten har et mål om ti pst. innvandrere blant sine ansatte. Dette er en kontinuerlig prosess. Tilpavningsavtalen gir grunnlag for hvordan rekrutteringsprosesser skal gjennomføres for å sikre målsetningen. Kjønnfordelingen på seniornivå er ennå ikke god nok, men målet for andel innvandrere er oppnådd.

Lønns- og arbeidsforhold: Det er små forskjeller i lønn mellom kjønnene. Forskjellen i gjennomsnittlig lønn mellom kvinner og menn skyldes at alle kontortilsatte er kvinner og at det fortsatt er flere menn enn kvinner i ledergruppen. Etaten har ved tilsetninger på kontorsektoren ønsket å tilsette menn, noe som er problematisk på grunn av svært få mannlige søkere. Etaten har i løpet av de

siste årene rekruttert flere kvinner til de høyere avlønnede seniorstillinger på saksbehandlersiden og vil fortsatt holde fokus på denne utviklingen gjennom nyrekruttering og karriereutvikling internt.

Forfremmelse: Statens bygningstekniske etat har ikke utfordringer i forhold til kjønn eller etnisitet i sammenheng med forfremmelse. Etaten ivaretar at dette ikke skal bli et problem i fremtiden ved lokal lønnspolitikk som angir hvordan endringer innenfor etatens stillingsstruktur kan skje. Mulighetene for forfremmelser skal ikke være knyttet opp mot kjønn eller etnisitet.

Utviklingsmuligheter: Statens bygningstekniske etat skal til en hver tid ha den kompetanse som kreves for å løse sine oppgaver. Det utarbeides utviklingsplan for alle ansatte. I 2009 har fem kvinner tatt Byggesaksskolen ved Høyskolen på Gjøvik. Dette har bidratt til å jevne ut forskjellen i kompetanse mellom kjønn.

Beskyttelse mot trakassering: Ved tidligere arbeidsmiljøkartlegginger var mobbing og trakassering meldt som et problem i etaten. I 2009 ble det gjennomført holdningskampanjer internt med hjelp av organisasjonspsykolog. Ved siste arbeidsmiljøkartlegging var det ingen medarbeidere som mente seg mobbet eller trakassert.

Husleietvistutvalget

Tabell 2.4 Ansatte i Husleietvistutvalget fordelt på kjønn i 2009

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	1	0	0	1	100
Saksbehandlere	2	2	100	0	0
Kontortilsatte	5	4	80	1	20
Sum ansatte	8	6	75	2	25
Gj.snittlig lønnstrinn	58	56	-	63	-
Rekruttert	4	2	50	2	50
Sluttet	1	1	100	0	0
Redusert arbeidstid (antall personer)	0	-	-	-	-
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	2	2	100	0	0
Sykefravær i pst.	1,1	-	-	-	-

Fram til 2007 hadde det bare vært tilsatt kvinner i Husleietvistutvalget, og det var også bare engasjert kvinner som eksterne meglere. Det ble i 2009 tilsatt én kvinne i fast stilling, samt én kvinne og én mann i vikariater. Husleietvistutvalget hadde ved utgangen av 2009 åtte ansatte, hvorav

seks kvinner og to menn. Det er tilsatt ytterligere én mann som tiltrådte i 2010. I 2010 er det også åpnet kontorer i Bergen og Trondheim. Disse kontorene vil inngå i rapporteringen fra og med 2010.

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret)

Tabell 2.5 Ansatte i Distriktssenteret fordelt på kjønn i 2009

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	1	0	0	1	100
Mellomledere	3	2	67	1	33
Rådgivere	16	9	56	7	44
Sum ansatte	20	11	55	9	45
Gj.snittlig lønnstrinn	68,5	67		70	
Rekruttert	7	4	57	3	43
Sluttet	4	3	75	1	25
Redusert arbeidstid (antall personer)	0	-	-	-	-
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	0	-	-	-	-
Sykefravær i pst.	1,06	-	-	-	-

Distriktssenteret ble etablert i 2008 og har som målsetting å ivareta likestillingsperspektivet ved ansettelse. Det har vært en jevn kjønnsbalanse hos

Distriktssenteret siden etableringen. Distriktssenteret utgjør 20 personer (årsverk). Det ble i 2009 tilsatt syv personer, mens fire personer fratrådte.

Kommunalbanken AS

Kommunalbanken har som mål å sikre full likestilling mellom kvinner og menn. Det skal ikke forekomme forskjellsbehandling verken i forhold til lønn, karriereutvikling eller rekruttering.

Av bankens medarbeiderstab på 44 er 22 kvinner og 22 menn. Kvinneandelen i styret er 50 pst. Styreleder er kvinne. Toppledelsen i banken

består av administrerende direktør (mann) og viseadministrerende direktør (kvinne). I bankens ledergruppe ellers er kvinneandelen 33 pst.

Gjennom sin lønns- og personalpolitikk tilstreber banken å rekruttere og utvikle dyktige medarbeidere ut fra de behov banken til enhver tid har. Det legges vekt på å følge likelønnsprinsippet, slik at arbeidsoppgaver av lik verdi lønnes likt.

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på www.regjeringen.no

Trykk: Lobo Media AS 10/2010

